

Bilge

YAYIN TANITIM TAHLİL ELEŞTİRİ

1996

GÜZ 10

Resim : Prof. Dr. İlter UZEL

Yönetim Yeri

Atatürk Bulvarı, Nu: 225

06680 - Kavaklıdere / ANKARA

Telefonlar

Santral: 468 42 85

Yazı İşleri: 468 42 85 / 106

Abone İşleri: 468 42 85 / 149 - 154

Belgegeçer (Faks): 426 93 30

Abone Şartları

Yıllığı: 480.000.TL

Öğretmen ve Öğrencilere Yıllığı:

380.000.TL

Dış Ülkeler İçin Yıllığı: 50 \$

Posta Çek Numarası: 212938

ISSN 1300 - 283X

Bilge

Yayın Tanıtım Tahlil Eleştiri

Üç Ayda Bir Çıkar

1996 (GÜZ) 10

ATATÜRK KÜLTÜR DİL VE TARİH

YÜKSEK KURUMU

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ

Başkanlığı Adına

Sahibi

Prof.Dr. SADIK TURAL

Yazı İşleri Müdürü

İmran BABA

(Merkez Sekreteri)

Yayın Kurulu

Dr. Müjgan CUNBUR

Prof.Dr. Cihat ÖZÖNDER

Prof.Dr. Sadık TURAL

Dr. İdris KARAKUŞ

Dr. Hidayet ÖZCAN

Dr. Dursun AYAN

Elmas KILIÇ

Yurt Dışı Temsilciliği

Azerbaycan: **Prof.Dr. Kâmil VELİYEV**

Türkmenistan: **Dr. Cebbarmehmet**

GÖKLENOV

Kazan: **Renad MUHAMMEDİN**

Kırım: **Şakir SELİM**

Romanya: **Cenan BOLAT**

Nahçıvan: **Ebülfaz Kulu AMANOĞLU**

Tasarım-Baskı İl Matbaası

Tel: (0-312) 384 28 60

Bu Sayıda

İşlay SAYGIN	Gençlik ve Uyuşturucu	3
--------------	-----------------------------	---

MAKALELER

İdris KARAKUŞ	Metinlerle Ana Dil Öğretimi	4
Mehmet DOĞAN	Yabancı Dil Öğrenimi ve Yabancı Dilde Öğretim	11
Songül DEMİR	Dilin Ahlakı Var mıdır?	15

KİTAPLAR

Nazmiye ÖZKAN	"Eski Türklerde Yazı, Kâğıt, Kitap ve Kâğıt Damgaları"	17
Songül BOYBEYİ	"Düşünen İnsana Hazine"	21
Hülya ARGUNŞAH	"Türklük Üzerine Yazılar"	25
Hidayet ÖZCAN	"Üsküp'ten Kosova'ya"	30
Cevdet ŞANLI	"Karahanlı Türkçesi Grameri"	33
İsmail DOĞAN	"Altay Dillerinin Karşılaştırmalı Grameri"	35
Ebülfez Kulu AMANOĞLU	Şiirde İnsan Yaşantısı	38
Nazmiye ÖZKAN	"Şiirlerle Türkiye"	41
Süleyman SOLMAZ	"Divan Şiirinde Âhenk Unsurları"	44
Muallâ MURAT-NUHOĞLU	"İpteki Kareler"	47
Nesrin TÜRKARSLAN	"Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği"	49
Necla YALÇINER-GÜNDÜZ	"Umay Günay Armağanı"	51
Güçmurat SULTANMURADOV	"Doğu'nun Büyük Bilgeleri"	54
Erol KALENDER	"Sevgi Peygamberi"	55
İbrahim BAŞTUĞ	"Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den Özdeyişler"	58
Serap ÜNAL	"Türk Tezyini Sanatlarında Motifler"	60
Şebnem ERCEBECİ	Türk Hat Üstadlarımız	63
Alev (KÂHYA) BİRGÜL	"Kültürel Haklar; Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi"	67
Kerima FİLAN	"Divanska Poezija XVI-XVII Stoljeca"	71
Bircan KIRCAN - ŞİMŞEK	"Otizm"	73
Nezahat ÖZCAN	Tanpınar'ın Mektuplarına Dair	76
Mehmet DOĞAN	Yeni Bir Kitap "Kürtler"	80
İdris KARAKUŞ	"Bayır-Bucak Türkmen Halk İnançları"	81

DERS KİTAPLARI

Ömer ÇAKIR	Konuşma Dilinin Önemi ve "Alıştırmalı Diksiyon Sanatı"	82
------------	--	----

ÇOCUK KİTAPLARI

Nesrin TÜRKARSLAN	"Nuh'un Gemisi"	86
-------------------	-----------------------	----

SÖZLÜKLER

Ömer ÇAKIR	Gösterim Terimleri Sözlüğü	89
------------	----------------------------------	----

DERGİLER

Azize AKTAŞ - YASA	Yeni Bir Sanat Dergisi: Sanatsal Mozaik	91
Kerima FİLAN	"Prilozı Za Orientalnu Filologiju"	97

HABERLER

Güner ÖZTÜRK	Atatürk Kültür Merkezi'nin Faaliyetleri	100
Ergüvün KOCATÜRK	3. Uluslararası Kırım Konferansı ve Kırım Notları	104
Dursun AYAN	Behçet Mahir'in Hikâyeleri Amerika'da	111
Kadir ÖZTÜRK	Kültür Meselelerimiz İzmir'de Masaya Yatırıldı	112
Tayyar AKSOY	Devlet Tiyatrolarının Kuruluşunun 50. Yılı Paneli 18 Kasım'da Yapılacak	112
Ramazan ÇAĞLAR	Nasreddin Hoca Uluslararası Sen;pozyuma Konu Oluyor	112

Gençlik ve Uyuşturucu^(*)

Işıl Saygın

Devlet Bakanı

Aziz konuklar, değerli bilim adamları, basınımızın güzide temsilcileri,

20. yüzyılın eşiğinde dünya bir taraftan bilgi toplumu olmanın verdiği imkânları bir taraftan da uyuşturucuya teslim olmanın acılarını yaşıyor. Dünyada yaşarken cenneti ve cehennemi seçmek insanın kendi elindedir. Türkiye'nin 66 milyon nüfusunun %60'ı 30 yaşın altındadır. Bu hem olumlu hem de olumsuz bir durumdur. 35 milyonluk bir nüfus 30 yaşın altında ise dünyanın fitne odakları bu büyük enerji kitlesini ya terörün ya da uyuşturucunun tuzağında yok etmek ister. Milletlerarası fitne odakları yurdumuzdaki birtakım şerefsiz ve ahlâksız insanlarla işbirliği yapıyor, yapabiliyor.

Dünya fitne odaklarının Türk gençliği üzerinde oynadığı oyunların PKK başta olmak üzere devlet ve millet düşmanlarının uyuşturucu üzerindeki rolü herkes tarafından bilinmektedir.

Yerin altında gün ışığına çıkacak kadar şereflili olmayan karanlık ve kirli güçler 35 milyon Türk genci üzerinde sık sık, plânları dışarıda hazırlanmış oyunlar denemektedirler.

Türk Gençliğine Atatürk'ün verdiği millî ve ebedî vazifeyi yerine getirmekten alıkoymak için namuslu ve şerefli işlerle uğraşmaktan uzak birtakım vampirlerin uyuşturucu ticareti, daha doğrusu can ticareti yaptıkları görülmektedir. 30 yaşın altındaki 35 milyonun ise uyuşturulmaktan alıkonmak üzere uyarılmaları gerekmektedir.

Akrep dışında canlılar ailesinde kendisini sokan, zehirleyen bir can yoktur. Akrep ise bunu bir intihar ve son anda hayattan vazgeçme olarak kullanır. Canlılar ailesi içinde akıl unsuru içgüdünün önüne geçen bir varlık olan insanın kendini zehirlemesi sağlığından veya hayatından kendi eliyle vazgeçmesi aklının olmadığı veya kullanılmadığı

şartlarla ilgilidir. Allah'ın yarattığı mukadder bir varlık olan insan akıl ve irade sahibidir. Akıl ve iradesiz insanların kendileri ve toplumları için yüz karası olduğu açıktır. İntiharın semavî dinlerde ve özellikle İslâm'da şiddetle yasaklanmasının sebebi, verilen aklın ve iradenin gereği olan davranışı beklemekten doğmaktadır. Uyuşturucu ise bir intihar çeşididir. Kişi ve toplum olarak intiharı önce akılsızlık ve iradesizlik sonra imansızlık, sonra da insanlıktan çıkış olarak değerlendirilir. Devlet ve sivil kuruluşlar olarak bu akıl ve irade sahibi insanların sayısını artırarak her türlü uyuşturucudan kurtulmanın ve uzak durmanın yollarını aramalıyız.

Ben Devlet Bakanlığı'na bağlı kurum ve kuruluşlarda bunu hayati bir mesele sayarak, aklın ve iradenin gereği olan bir kampanya başlatıyorum.

Millî Eğitim Bakanlığımız, Sağlık Bakanlığımız ve Millî Savunma Bakanlığımız başta olmak üzere Devlet kuruluşlarını, sivil kuruluşları ve anne-babaları kampanyanın gereğini yapmaya çağırıyorum. Başta bu konudaki desteği için TRT Kurumu'na, özel televizyon kanallarına teşekkür ediyorum. Polisiye ve adli tedbirlerden ve cezalardan çok bir bilinç ortamı, akıl ve irade atmosferi yaratma gereğini herkesin paylaştığına inanıyorum.

Gençler! Kendini zehirlemekten, sizi zehirlemeye kalkanlara karşı çıkmaktan sizi alıkoymak nedir? Sizler güç ve kuvvetinizle, akıl ve iradenizle yaşlı nesillerin çözme beceremediği meselelerin sahibi olacaksınız. Uyuşturucuya teslim olmuş bir gençliğin kendisine de, toplumuna da, insanlığa da bir hayrı olmaz. Bu inançla "dünya uyanırken uyumaya ve uyuşturmaya hayır!" diye bağırmanızı bekliyorum.

Haydi Gençler! Uyuşturucuyla Savaş!

(*) Devlet Bakanı Işıl Saygın'ın 17.10.1996 tarihinde TDK salonunda yaptıkları konuşma

Metinlerle Ana Dili Öğretimi

İnsanlar topluluk hâlinde yaşamaya mecbur oldukları için birbirleriyle daima anlaşma ihtiyacı duyarlar. İnsanlar arasındaki en etkili anlaşma aracı ise dildir. Dilin bilinmediği insan topluluğu yoktur. Dil, topluluk hâlinde yaşamının, ferdin topluma uyum sağlamasının, hayatı idame ettirmenin elzem olan aracıdır. Dil, fert ve toplumların, istikbâlinin teminatı olduğu için bütün ülkeler dil eğitim ve öğretimine ağırlık verirler.

Dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı insanların teşkil ettiği sosyal topluluklara millet denilir. Sosyal olmanın, sosyalleşmenin mühim aracı dildir. Milletler farklı yapılara sahiptir; dolayısıyla dilleri de farklıdır. Türk milletinin dilinin adı Türkçe'dir.

Çocuk ilk dil eğitimini aileden alır. Örgün eğitim kurumlarında, aileden alınan ana dili şuurunun geliştirilmesi için eğitim yapılır. Bu kurumlarda, ana dili eğitimiyle birlikte, insan olmanın belirleyici özellikleri olan duygu, düşünce ve hayallerin de geliştirilmesine çalışılır.

Liselerde ana dili (Türkçe) eğitimi ve öğretimi, Edebiyat-Dil Bilgisi-Kompozisyon adı verilen derslerde yapılır; dil ve edebiyat eğitimi heyecanımızı artırır, hayal dünyamızı geliştirir, objektif bakma ve karar vermemizi sağlar. İnsanı iyiye, güzele ve doğruya yöneltir. Zira, "Edebiyat eserinin asıl gayesi seviyeli ve zenginleştirilmiş zevk ve tefekkür dünyasının meydana gelmesine yardımcı olmaktır".⁽¹⁾

Hayatın ilhamı ve yorumu olan Edebiyat sayesinde öğrenci kendini anlar, insanlara hayranlık duyar, iyi düşünüp iyi duymaya alışır, ülkü sahibi olur ve kişilik kazanır. Zaten "edebiyat öğretiminin amacı, edebiyat tarihimize ait bütün bilgileri talebenin önüne sermek değil, onları edebiyatımızın muhtelif devirlerdeki umumî seyri ve ancak o seyir içinde gerçek değeri olan kimselerin hüviyetleriyle eserleri hakkında toplu bir bilgi ve görüş sahibi etmek, düşündürerek okutup yazdırmak suretiyle gençlerin zihnî faaliyetlerini hayatta kendilerine yarayacak tarzda geliştirmek"⁽²⁾ tir ve bü-

Dr. İdris KARAKUŞ

AKDITYK APK Şb. Md.

tün eğitim kurumlarında mecburî ders olarak okutulması bu sebeptendir.

Japonya, Edebiyat derslerinden faydalanmasını bildiği için 20. asrın harikasını yaratmıştır.⁽³⁾ Amerika, İngiltere, Almanya, Fransa gibi ülkelerde dil ve edebiyat eğitimine verilen önem, teknolojik kalkınmanın temelini atmıştır.

Türkçe, Edebiyat, Dil Bilgisi ve Kompozisyon öğretimi yalnızca bilgi verme faaliyeti olmaktan çıkarılıp, muhatap kitle ile kitapları kaynaştıran, giderek okuma isteğini artıran ve okuma alışkanlığı kazandıran, doyurucu ve anlamlı bir duruma getirilmelidir. Eğitim ve öğretimin amaçlarına ulaşmak için birtakım metinler incelenerek öğrenciye ruh inceliği, düşünce ve hayal zenginliği kazandırılmalıdır. Eğitim, insanın duygu, düşünce hayal, tavır ve davranışlarını geliştirme, değiştirme ve olgunlaştırma süreci olduğu için metinlerden büyük ölçüde faydalanılabilir.

Metin okuma duygu, düşünce ve hayallerimizi zenginleştirir; metin incelemeleri hüküm verme yeteneğimizi geliştirir; dil bilgisi çalışmaları mantığımızı kuvvetlendirir; kompozisyon çalışmaları imaj ve benzetme kabiliyetimizi, ifade yeteneğimizi, doğru ve güzel konuşma ve yazma becerimizi geliştirip olgunlaştırır.

Düşüncüyü, edebiyat güzelleştirir; kompozisyon tertip ve düzene sokar; dil ifade eder. Bu demektir ki, her ne kadar aralarında yakın bir ilgi var ise de Edebiyat, Kompozisyon ve Dil Bilgisi derslerinin ayrı ayrı fonksiyonları ve vazifeleri vardır. Hatta verilecek bilgilerin karakterleri de farklıdır. Türkçe, öğrencinin biyo-psiko-sosyolojik yapısı dikkate alınarak, metin üzerinde gösterilerek, belli bir zamana sıkıştırılmadan, merhale merhale, sindire sindire, bütün incelikleriyle öğretilememektedir. Hatta, "... Muhtelif yazar ve şairlerden alınmış metinler, şiirler üzerinde inceleme yapılmakta, müstakil bir Dil Bilgisi dersi olmadığından dil bilgisi konularına lâyık ve çhile ağırlık verilmemekte, bu konu öğretmenin şahsî kabiliyet ve insiyatifine bırakılmaktadır. Halbuki dili iyi

kullanmanın temel şartlarından biri Türkçe gramere sestem cümle bilgisine kadar tam hakim olmak dilin yapısını, cümlelerin yapı ve anlam değerini iyi öğrenmeye bağlıdır. Bu açıdan, ilgi okullarımızda, Dil Bilgisi dersi müstakil ders hâline getirilmeli, bu konuda yetkili ilim adamlarının hazırlayacağı bir program dahilinde ve dilimizi iyi kullanan şahsiyetlerin eserlerinden alınan seçme parçalardan hareketle bu ders öğrencilerimize lâyık şekilde öğretilmelidir."⁽⁴⁾

Bütün dünya dillerinde olduğu gibi, Türkçe'nin öğretimi için öğrencinin biyo-psiko-sosyolojik yapısına ve dilimizin gramere uygun bir metodun tespit edilmesi, dersin müstakil hâle getirilmesi, güzel ve sağlam metinlerin seçilmesi, öğretmenin yetişmiş olması lâzım gelir.

Liselerde Türk dili dersini okutmanın amacı, çocuklarımıza Türkçe'nin dünya dilleri içindeki yerini, yer yüzüne dağılımını, tarihî gelişimini, yapısını, mantığını, kaide ve kurallarını, cümlelerin kuruluşunu ve kullanılacak kelimelerin seçimini öğretmektir. Dilin öğretimi ise, sırf şekil bakımından, mücerret bir şekilde değil, metinler üzerinde müşahede ve mukayeselerle yapılmalıdır.

"Edebiyata belli bir kültür ve tarih felsefesi içinde bakmak gerekir. Edebiyat bir medeniyet içindeki bütün eserlerin oluşturduğu zaman ve mekân boyutlarının üstünde varlığını sürdüren organik bir bütün, bir değerler sistemidir. Bu sistem içinde her edebî eser bir perspektifin sembolüdür ve her eserin böyle bir düzen içinde yeri olması gerekmektedir. Bu felsefe içinde edebiyat öğretiminin görevi eserlerdeki değerlerden kültüre yönelmek fakat aynı zamanda eseri edebiyat teorisinin de ışığı altında görmektir."⁽⁵⁾

İlk ve ortaokuldan her türlü konuşmayı, radyoyu, televizyonu veya oyun ve müsamerelerde yapılan konuşmayı dinlemeyi; gazete, dergi veya kitabı okumayı; bildiği, gördüğü, duyduğu veya okuyarak kazandıkları hakkında yerine ve zamanına göre vurgu, tonlama, duraklama ve telâffuza dikkat ederek usûlüne uygun şekilde konuşmayı;

imlâ, noktalama ve gramer kurallarına uygun olarak yazmayı az çok öğrenmiş olarak liseye gelen öğrenciye burada yeni beceri ve alışkanlıklarla müspet davranışlar kazandırmak için dil ve edebiyat eğitim ve öğretimi yaptırılır.

Öğretmen, öğrencilere medenî cesaret kazandırmak ve onları motive etmekle sorumludur. Öğretmen, öğrencilerin duygularını terbiye etmek, estetik zevklerini geliştirmek, hayal dünyalarını genişletmek, kelime servetlerini artırmak, sözlü ve yazılı ifade becerilerini geliştirmekle görevli olduğunu unutmamalıdır. Bu sebeple öğretmen öğrenciye örnek olacak davranışlar göstermeli, onları anlatarak değil, kendi yaşantısını örnek göstererek eğitmelidir. Öğrencinin en çok etkileneceği ve örnek alacağı kişi öğretmenidir. Öğretmen, konuşuşu, yürüyüşü, metin okuyuşu, anlatışı, cevap verişiyile öğrenciye dil ve edebiyat öğretiminde kılavuz olmalıdır; derslerde de buna göre hareket etmelidir.

Dil Bilgisi, bir dilin kurallarının öğretildiği, örneklerin bu kurallara uygun ölçüde ele alındığı için ayrı bir ders olarak okutulmalıdır. Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde kuralların hatırlatılması, hiç bir zaman yeterli olmamaktadır. Çünkü kuralların hepsine ait tipik örnekleri kitaplardaki metinlerde bulmak mümkün değildir. Mümkün olsa bile, derslerin amacı dil bilgisini öğretmek olmadığı için, öğretmenin sık sık bunu hatırlaması da beklenemez."⁽⁶⁾

"Dil Bilgisi" dersinde verilecek bilgiler, bir kültür dersi olan "Edebiyat" dersinde verilecek bilgilerden -karakter bakımından- çok farklıdır. "Edebiyat" dersinin konuları kültür tarihimizi ilgilendirir. "Dil Bilgisi" ise dilin kurallarını öğretir...

"Kompozisyon" ise, tamamen farklı bir kabiliyet dersi. Lisedeki uygulamanın en sakat ve tutarsız yanı, öğretmenleri ve öğrencileri en çok şaşkına çeviren kısmı **Kompozisyon**'un ayrı bir ders gibi okutulup karne notunda Edebiyat ağırlıklı olarak bileşkelerinin alınmasıdır. Yani Kompozisyon her yanı ile **Edebiyat**'tan ayrı bir derstir ve

her şeyi ile ayrı bir değerlendirme konusudur; ortalamaları da ayrı ayrı alınır, ama Edebiyat ile mutlaka birleştirilir. (...) Teorik bir kültür dersi olan edebiyatla, orada okutulan örneklerle pek az ilgisi olan **Kompozisyon**'u birlikte mütalâa etmek⁽⁷⁾ doğru olamaz.

Kompozisyon dersinin amacı öğrencileri koşturmaya ve yazı yazmaya alıştırmaktır. Kompozisyon dersi öğrencilerin tertip ve düzenini ön plânda tutarken Edebiyat dersi millî kimlik kazandırmayı ve bedii tefekkürü ön plânda tutar. Bu sebeple çalışma alanları farklılık arz eder.

"Kompozisyon derslerinde de zaman zaman toplu çalışmalara yer verilmelidir. Her şeyden önce, öğrenciye yazı dilinin tek değil birçok düzenlemelerde gerçekleştiği gösterilmeli, anlatımının çeşitli örnekleri, biçimleri tanıtılmalıdır. Bunun içinde ayrı ayrı türlerden örneğin bir foto-roman, bir reklâm, bir ansiklopedi maddesi (kısaltmaları öğretmek bakımından özellikle yararlıdır), bilimsel bir yazı (doğa bilimi, felsefe...), bir tiyatro oyunu sahnesi, sanat nitelikli bir romandan bölüm ele alınıp, dil açısından (Sözcük seçimi, tümce yapısı, eylem çekimi, vb.) incelenir. Erek anlatım süreçlerini öğretmek, değişik yazı dillerinin özelliklerini belirtmektir. (Örneğin bir reklâm metninin dili ile edebiyat dili arasındaki kimi benzerlikleri -ses yakınlığı tezat, benzetme- ve ayrılıkları vurgulamak".⁽⁸⁾

Dersi ilmi metotlara göre ve metinle işlemek dil ve edebiyat eğitimi için mecburidir.⁽⁹⁾ İlmî metot; gözlem, araştırma, inceleme, uygulama, deneme, mukayese etme, ilgi ve benzerlikler kurma, sebepleri araştırma, sebep-sonuç ilişkisini kurma, neticeye varma (sonuç çıkarma) gibi çalışmalara dayanır.

"Dil ve edebiyat eğitiminde esas, öğrencilerin duyuş, düşünüş ve yaşayış bakımından dengeli bir gelişim çizgisi izlemelerini sağlamaktır. Bunun etkili yolu da, öğrenciye sağlam bir dil bilinci ve okuma zevki kazandırmaktan geçer. Öğretmen bunları yavaş yavaş kazandırmaya çalışırken, okut-

ma işine öğrencilerin zevk alabileceği metinlerle başlamalıdır. Bunun için, öğrencilerin önce kendi sosyal ve kültürel çevrelerine uygun edebiyat ürünleriyle yüz yüze gelmelerinde sayısız yarar vardır. Onlara, anlaşılması güç metinler yerine, kolay anlaşılır ve öğrencinin zevkine, ilgisine uygun metinler verilmelidir.⁽¹⁰⁾

Liselerde, öğrencilere duygu, düşünce ve hayallerin doğru ve etkili olarak anlatma, yazma becerisi ile duyarlılığın geliştirilerek doğru hükümlere varma gücünün kazandırılmasında öğrencinin biyo-psiko-sosyolojik yapısına uygun, zevkin geliştirilmesine katkı sağlayacak, düşünme yeteneğinin geliştirilmesine hizmet edecek, gramer bakımından hatasız metinlerin okutulması lâzım gelir. Ancak bazı metinlerin bütün hâlinde okutulması gerektiği de unutulmamalıdır.

"Derste bir yapıtın bütününü (bu kısa bir öykü, bir tiyatro oyunu olabilir) ele alıp onu kesimlere ayırmak, her birinin neleri hazırladığını, başka hangi kesimlerle ilgili olduğunu, ayrıntulara inerek her birinin görevini öğrencilere buldurmak dersi daha canlı kıldığı gibi, öğrenciyi de dinamik bir çalışmaya zorlar".⁽¹¹⁾

Dünyanın işlenmiş ve en zengin dillerinden biri Türkçe'dir. İşlenmiş ve zengin dil bilim dilidir. Bilim, kuralları oturmuş, hareket sahası geniş, işlenmiş ve ifade gücü zengin olan dil ile yapılabılır.⁽¹²⁾

Bir dilin zenginliği ifade gücüne; kelime, kavram, deyim, mecaz, kelime grubu ve ata sözünün çokluğuna; fiil çekimlerinin bolluğuna bağlıdır. Türkçe'yi bu açıdan ele aldığımız vakit çok zengin bir dil olduğunu görürüz.

Türkçe, karşılaştırma, benzetme, anlam aktarma gibi türlü ifade yollarına sahip olduğu; yani ifade kabiliyeti, ifade gücü olduğu için zengindir. Meselâ Türkçe'de bir doğum olayı çeşitli adlarla anılmıştır: At, kulunlar; eşşek ve it, kunnar; keçi ve koyun, kuzular; tavuk, cücükler; inek, buza-lar...

Türkçe zengin bir kelime kadrosuna sahiptir. 19. asrın sonunda Türkçe'nin 120.000 kelimeye sahip olduğu Batılı araştırmacılar tarafından açıklanmıştır.⁽¹³⁾

Türkçe kavram, deyim, kelime grubu ve ata sözü bakımından oldukça zengindir. Hiçbir dilde görülmeyen kavram, deyim, kelime grubu ve ata sözü Türkçe'de mevcuttur. Türkçe'nin yapısı ve kuralları zenginleşmeye müsaittir. Dilimizde bazen bir kavram, en az yirmi deyimle ifadelendiriliyor. Bir ata sözünü açıklamak için sayfalarca yazı yazmak veya saatlerce konuşmak gerekiyor.

Türkçe mecazi kullanışlar bakımından da oldukça zengindir. Türkçe'de bol miktarda kelime grubu da vardır.

Türkçe fiile dayalı bir dildir; anlatım daima fiile dayandırılmaktadır. Türkçe'de fiil çok olduğu gibi fiil çekimleri de çoktur. Meselâ "yaz" kelimesi pek çok anlamda kullanıldığı gibi fiil olarak da pek çok çekime girmektedir: Yaz → yazmış → yazdırmış → yazdırtmış → yazdırttırmış → yazmış...

İşte bu çok zengin ve işlenmiş dilimizi öğreterek ve bu dille yazılmış eserleri inceleyerek insanlarımızın eğitiminde kullanırız.

"İnsan yetiştirirken gayemiz, o kimselerin hem kültür, hem de hususî bir istikamette bilgi ve tecrübe sahibi olmaları"nı⁽¹⁴⁾ sağlamada Edebiyat dersinin rolü çok mühimdir. "Edebiyat denince akla, önce edebî mahsuller, eserler gelir. Edebiyat bilmek, öğrenmek, metinleri anlamak ve tanımakla başlar. Edebiyat demek bir bakıma metinler, mahsuller demektir. Fakat, metinleri anlamak öyle sanıldığı kadar basit ve kolay bir iş değildir. Bir edebî metni anlamak için, onu meydana getirenin içinde bulunduğu ruhi ve içtimaî şartları araştırmak, mensup olduğu edebî ekol ve cereyanı bilmek, bunların dayandığı estetik ve felsefî görüş ve anlayışları tanımak şart olduğu gibi; eserin şekle, dışa ait hususiyetlerini, üslûp ve dil bakımından taşıdığı değerleri de bilmek gereklidir. Ayrıca hem sanatkârın gördüğü ve yaptığı tesirleri tespit et-

mek, hem de eserin içindeki edebî sanatları, mesele ve tezleri, düşünce unsurlarını ortaya çıkarmak mecburiyeti vardır. (...) Eserin ait olduğu nev'i ile, sanatkârın mensup olduğu saha ve edebiyat kolunun umumî ve tarihî gelişmesinden de haberdar olmağa, eserin yazarının yerini bunlar arasında iyice belirtmeğe de ihtiyaç bulunduğu muhakkaktır.⁽¹⁵⁾ Türk kültürünün kandilleri olan Orhun Âbideleri, Divanü Lügat'it Türk, Kutadgu Bilig, Atabet'ül Hâkayık... Ahmet Yesevî, Hacı Bektaş Veli, Mevlâna, Yunus Emre, Karacaoğlan, Köroğlu... Adaletin timsali, Türk-İslam ordusunun başkomutanları Fatih, Yavuz, Kanunî, II. Abdülhamit... Türkçülüğü devlet alanında uygulayan Atatürk; Destan, masâl, efsane, menkabe ve türküler; Divan, Halk ve Tekke edebiyatı mahsulleri... Edebiyat dersinin konuları arasındadır. Bu Türk millî dehasının nûmuneleri genç nesillere hakiki manada verildiği takdirde "maziye yeni bir şekilde tefsir eden hür kafalar"⁽¹⁶⁾ yetiyecek ve Türk mucizesinden bahsetmek kabil olacaktır.

Dil ve edebiyat eğitim ve öğretimi mutlaka metinlere dayandırılmalıdır; metinsiz dil eğitimi ve edebiyat öğretimi mümkün değildir. Dil ve edebiyat öğretiminde metinlerin mutlak yeri ve önemi vardır. Bu bakımdan okutulacak metinlere özel kıymet verilir.

Ders kitaplarına alınacak ve okutulacak metinler, edebî değeri olan, cümleleri sağlam, kelimeleri itina ile seçilmiş; Türk'ün yaşayış tarzını, estetik zevkini, inancını, fikrini, duygu ve düşüncelerini, kıymet hükümlerini nakış nakış işleyip tarihin süzgecinden süzerek yarına aktaran eserler olmalıdır ki, çocukta dil zevkinin gelişmesine, ruhun beslenmesine, millî kimliğin oluşmasına hizmet etsin ve dolayısıyla eğitim ve öğretimin amaçlarına ulaşmaya yardımcı olabilsin.

"Biz edebî eserlerimizde milletimizin çağlar boyunca duyduğu, düşündüğü, inandığı değerleri buluruz. Bundan dolayı edebiyat ile millet hayatı arasında sıkı bir münasebet vardır. Bizim edebiyatımız bize bizi anlatır. Bu suretle bizde millî şuur, sevgi ve birlik yaratır".⁽¹⁷⁾ Bize bizi öğreten, "millî

kimlik" kazanmamızı sağlayan, Türklük şuurunu veren kültürümüzü, edebî metinler vasıtasıyla tanıtırız. Gerçekte bir kültür dersi olan edebiyat ile bu kıymet hükümlerimizi okullarda öğrenir ve severiz. Bu sebeple, dile dayanan ve dili işleyen bir sanat olarak edebiyat milletlerin hayatında önemli bir yer tutar.

"Malzemesi dil olan; duyguya, hayale ve estetik heyecana dayanan uyarımlar yoluyla, zihinde yer edebilme gücüne sahip bulunan sözlü ve yazılı"⁽¹⁸⁾ eserleri okullarımızda okutarak öğrencinin ufkunu açıp, ruhunu besleyip, muhayyilesini artırıp, düşünce dünyasını genişletebiliriz. Bu sebeple öğrencinin kafasında soru işaretleri doğuracak, onu bedbin ve karamsar kılacak, tereddüte düşürecek metinlerin ders kitaplarına alınmamasına dikkat ederiz.

Mevcut ders kitaplarındaki metinlerin çoğu öğrencilere okuma zevki ve alışkanlığı vermekten, millî ve manevî duyguları beslemekten, "estetik zevk ve duygu terbiyesi" kazandırmaktan uzak olup, öğrencinin biyo-psiko-sosyolojik durumu ve buna bağlı olarak ilgi alanı, ihtiyacı ve istekleri hesaba katılmadan gelişigüzel seçilmiştir. Metinler seçilirken estetik kıymetten ziyade asırlar ve şahsiyetler nazarı itibare alınmıştır.⁽¹⁹⁾ Böyle olunca ders, "edebî zevk ve duygu terbiyesi vermek", "millî kimlik kazandırmak", "mukayese gücünü geliştirmek..." gibi asıl amacından uzaklaşıp "tarihî bilgi vermek" gibi bir amaca hizmet eder hâle gelmiştir.

"Büyük eserler, ruhun derinliklerine nüfuz eder ve orada egemenlik kurarlar... Büyük eserlerden feyz alarak yetişmiş bir kimse, kusurları en keskin bir görüşle yakalar (...), kusurlardan haklı olarak tiksinerken güzelliği benimser, ruhunu seve seve güzelliğe açar, güzellikle beslenir; yüceliğe ve iyiliğe yönelir. Böyle bir kimse, mantıkî bir şekilde düşünme çağına gelmeden önce, daha çocukluğunda bile, çirkin olan her şeyi reddeder, çirkin olan her şeyden nefret eder ve zamanı gelince mantıkî düşünceye derin bir istekle sarılır, çünkü yetişme tarzı onu bu yola yöneltir."⁽²⁰⁾ Bu

sebeple okullarımızda, Edebiyat derslerinde, tarihî ve edebî değeri büyük eserlerden seçilmiş metinler okutmak zorundayız.

"Millî değerlerimizi geliştirerek modern bir millet olmak için, kendi tarihî tecrübemizden olduğu kadar başka milletlerin tecrübelerinden de faydalanmamız gerekir. Eğer bir Japon mucizesi varsa ve Türk milleti olarak bundan ders alacaksak, önce bu mucizeyi yaratan insanın nasıl, eğitildiğini öğrenmeliyiz."⁽²¹⁾ İşte, 20. asrın harikasını yaratan, gıpta ile baktığımız Japonlar, çocukların eğitiminde Dil ve Edebiyat derslerinden büyük ölçüde faydalanmışlardır; Meiji'nin, Japonya'ya yol ve yön göstermesini dilediği Kojiki ile eğitmişlerdir. Bu destan şiiir Kojiki ki, "Japon bilmesinin, bilinç ve ruhunun ilk yazılı belgesidir." Onun için 1200 yıldan beri her başı derde düşenin okuduğu bir kimlik belgesi ve soy kütüğü olmuştur."⁽²²⁾ Bizde bir değil, yüzlerce Kojiki vardır. Hatta, Kojiki'den çok daha fazla kıymeti haiz eserlerimiz mevcuttur. Bunlar genç nesillere şuurlu bir şekilde verildiği zaman, Türk mucizesinin yaratılmasını hiç bir kuvvet engelleyemeyecektir.

Unutulmamalı ki, ders kitaplarına alınacak ve incelenecek metinlerin seçimi yapılırken "öğrencinin biyo-psiko-sosyolojik durumu", "metnin muhtevası", "yazarın ifade kabiliyeti", "kanunî dayanakları" ve "içtimai yapı" gibi ana esaslar da dikkate alınmalıdır.

Okutulacak veya sınıfta işlenecek metinler öğrencinin seviyesine uygun olmalı, ihtiyacına cevap vermelidir. Her yaş grubundaki çocuğun "biyo-psiko-sosyolojik durumu" nun, ilgi, istek ve zevklerinin farklı olduğu bilinerek metinlerin seçimi yapılmalıdır.

Okutacağımız metinlerde birtakım özellikler aramalıyız. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Metinler kelime ve cümle sayımlı olmalıdır. Ders kitaplarına alınan metinlerde kullanılan kelimeler, metnin kitaba yerleştirilmesi sırasında periyodik bir artış göstermeli, her okunan yeni metinde yeni yeni kelimelerle karşılaşılmalıdır. Bu tür uygulama kelime servetini artırmak için şarttır.

2. Hem üslûp hem de muhtevaca sağlam olmalıdır. Muhtevası güzel, üslûbu zayıf veya üslûbu sağlam, muhtevası sakat olan metinler okutulmamalıdır.

3. Seçilecek metinler dil sevgisini, dili kullanma zevkini de kazandıracak güzellikte olmalıdır.

4. Güzel okuma, okuduğunu anlama, anladığını anlatma yeteneğinin gelişmesine yardımcı olmalıdır.

5. Millî ve manevî duyguları beslemeli, kıymet hükümlerimize ters düşmemelidir.

6. Türk'ün dehasını ve zevk anlayışını temsil etmeli, Türk çocuğuna "edebî zevk ve duygu terbiyesi" vermeli ve millî mefahiri geliştirecek özellikler taşımalıdır.

7. Okutulacak metinler, ev ile okul arasında bağlantı sağlamalıdır. Tarihî gerçeklere ters düşmemeli, Türk'ün âdet ve törelerini, ahlâk yapısını zedelememeli, ailede verilen eğitim ile okulda verilen eğitimin bütünleşmesine hizmet etmelidir.

8. Hayatı sevdirmeli, iyimserlik aşılmalı, ilham telkin etmeli, zihni ve ruhi uyarılar sağlamalı ve düşünmeye sevk etmelidir.

9. Tabiattaki bütün canlılara şefkatle bakmayı ve sevmeyi telkin etmeli, sempati uyandırmalı, bakış açılarını genişletmeli, hayat tecrübesi kazandırmalı ve gelecek için yol gösterici olmalıdır.

10. Millî kültürümüzün nûmuneleri olmalı ve Türk kimliği kazandırmak gibi vazifelerin yapılmasında yardımcı olmalıdır.

11. Bedîî ve hissi reaksiyonlar uyandırmalı, öğrencinin çevresini ve insanları tanıyabilmesi için rehberlik yapabilmelidir.

12. Özü yönünden değerli ve klâsik olmalıdır.

13. Birinci sınıf şair ve yazarların, birinci sınıf üslûbu sağlam eserlerinden alınmalıdır.

14. Öğrencinin ilgisini çekmeli ve okuma isteğini uyandırabilmelidir.

15. Öğrencinin anlayabileceği ve zevk alacağı metinler olmalı, güzellik duygusu aşılmalı, ihtiyaç ve isteklerine cevap vermelidir.

16. Allah'a, vatana, millete, devlete, aileye, öğretmen ve öğrencilere karşı sorumluluk hissi vermeli, inandırıcı olmalı ve güven duygusu aşılamalıdır.

17. Müstehcen konular işleyen metinler olmamalıdır.

18. Sağlam, sıhhatli, dürüst, neşeli, idealist karakterleri işlemeli, marazî karakterlerle bedbinlik telkin etmemeli, Türk'ün karakteristik özelliklerini tanıtıcı vasıfları olmalıdır.

19. Dünü bu güne, bu günü yarına bağlayıcı vasıflar taşımalı, "kültür köprüsü" vazifesini yerine getirecek mahiyette olmalı, dünün ne olduğunu belirtmeli, gelecek hakkında fikir vermeli ve dün ile bu gün arasında mukayese yapma imkânı sağlamalıdır.

20. Metinler ders kitabına renk katmalı, onun sevimli hâle gelmesine yardımcı olmalıdır.

21. Tereddüt uyandırıcı metinler olmamalıdır.

22. Edebî dönemlerin ve akımların temayüllerini aksettirmeli, Türk edebiyatı ve kültür tarihinin öğrenilmesine vasıtalık etmelidir.

23. Metinler Anayasa ve Millî Eğitim Temel Kanunu'na ve yönetmeliklere uygun olmalıdır.

24. Metnin alındığı eser Bakanlıkça tavsiyeli olmalıdır.

25. Devlet ve millet hayatına problem olacak metinler ders kitaplarına alınmamalıdır.

DİPNOTLAR

- 1 TURAL, Sadık: *Edebiyat Bilimine Katkılar*, Ecdâd Yay., Ank., 1993, s. 186.
- 2 II. Maarif Şûrası (15-21 Şubat 1943), *Çalışma Programları-Raporlar-Konuşmalar*, Maarif Mtb., İst., 1943, s. 44.
- 3 ASO, M., I. AMANO (Çev. Mustafa ÖZCAN): *Japon Eğitim Sisteminin Kültür Kaynakları*, KTB Yay., Ank., 1986, s. 17-18.
- 4 CEMİLOĞLU, İsmet: "Orta Öğretimdeki Türkçe-Edebiyat Dersleri ve Düşündürdükleri", *Millî Eğitim Dergisi*, Nu. 104, Aralık 1990, s. 57.

5 KANTARCIOĞLU, Sevim: "Kültür ve Edebiyat Öğretimi", *Millî Kültür Dergisi*, C.3, Nu. 1, Haziran 1981, s. 2-5.

6 MİYASOĞLU, Mustafa: "Ders Programlarında Dil ve Edebiyat Eğitimi" *Boğaziçi Dergisi*, Nu. 40, Ekim 1985, s. 20.

7 MİYASOĞLU, Mustafa: a.g.m., s. 20.

8 BAYRAV, Süheyla: "Anadili ve Edebiyat Öğretiminde Tümceüstü Dilbilgisi", *Dilbilim Dergisi*, Nu. VII, 1987, s. 76.

9 YALÇIN, Saba: *Metinden Öğrenme İlkelerine Göre Hazırlanan Ders Kitabının Öğrenci Erişimine Etkisi*, Hacettepe Üni. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ank., 1994, s.3-8.

10 KAVCAR, Cahit: "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.20, Nu. 1-2, 1988, s. 266.

11 BAYRAV, Süheyla: a.g.m., s. 75.

12 Eğitim kurumlarının en yükseğinin başında bulunan Sayın Prof.Dr. Kemal Gürüz'ün, Ankara Üniversitesi Senatosunda, "Türkçe bilim dili değildir ve yakın bir gelecekte de bilim dili olacağına benzememektedir" demesi hayret vericidir. *Türk Dili Dergisi* (Nu. 536, Ağustos 1996)'nde Prof.Dr. Hilmi Hacısalihoğlu mesele ile ilgili geniş bir değerlendirme yazısı yazmıştır.

13 LEWIS, Geoffrey: "Sadeleştirme Dilinizi Zayıflattı", *Hürriyet Gazetesi*, 4 Mart 1988.

14 WHITEHEAD, A. North (Çev. Sofi HURİ): *Eğitimin Gayeleri*, MEB Bas., İst., 1971, s. 1.

15 TİMURTAŞ, F. Kadri: "Memleketimizde Edebiyat Öğretimi", *Türk Dili İçin-I*, TKAE Yay., Ank., 1966, s. 196.

16 KAPLAN, Mehmet: *Büyük Türkiye Rüyası*, Dergâh Yay., 2. bs., İst., 1976, s. 28.

17 KAPLAN, Mehmet: *Edebiyat-I (Lise Ders Kitabı)* MEB Yay., Ank., 1976, s. 4.

18 TURAL, Sadık: *Zamanın Elinden Tutmak*, Ötügen Neş., İst., 1982, s. 25.

19 KAPLAN, Mehmet: *Nesillerin Ruhu*, Dergâh Yay., İst., 1978, s. 206.

20 LIVINGSTONE, Richard (Çev. Turhan OĞUZKAN): *Eğitimde Geleceğe Bakış*, MEB Bas., Ank., 1969, s. 19.

21 ASO, M., I. AMANO: a.g.e., s. 4.

22 ASO, M., I. AMANO: a.g.e., s. 18.

Yabancı Dil Öğrenimi ve Yabancı Dilde Öğretim

Ülkeler arasında sınırların kalktığı, rekabetin hızlandığı, iletişim araçlarıyla anında her noktasına ulaşılan Dünyamızda yabancı dil öğrenmenin gerekliliğini ve zorunluluğunu hiç kimse inkâr edemez. Çünkü bu globalleşen ve küçülen dünyamızda insanlar arası ilişki konuşarak ve yazışarak sağlanması gerekir. Bu da karşılıklı ortak dil ile sağlanır. Ancak dünyadaki 195 ülke ve Hindistan gibi bazı ülkelerdeki bölgesel konuşulan çok sayıda dilin hepsini öğrenmek ve bunlarla iletişimi sağlamak mümkün olmadığına göre her millet kendisine uygun, diğer milletlerce de bilinen bir ortak haberleşme aracı bulmalıdır. Bu rekabet ortamında dünyada yalnız kalmamak, gelişen teknoloji ve ticaretin dışında olmamak, refahtan pay almak için mutlaka dünyaya açılmak zorunludur. Bunun için her ferдин mümkünse iki, üç, beş yabancı dil öğrenmesi gerekir. Ancak bu arada kendi öz dillerini, benliklerini, kültürlerini ve tarihsel birikimlerini de kaybetmeden çağa ayak uydurmaları gereğini unutmamalıdır. Aksi hâlde bir milletin yok olması günümüzde daha kolay gerçekleşir.

Her ülkenin vatandaşları kendi öz dillerini geliştirirken bir yandan da öğrendikleri dillerle çağa ayak uydurmalıdırlar. Dünyada en yaygın kullanılan dillerden birkaçını ya eğitim kurumlarında, ya da dilin konuşulduğu ülkelerde öğrenmelidir. Normali eğitim kurumlarında öğrenmedir.

Birleşmiş Milletler ve Dünya İstatistik Kuruluşlarının verdiği verilere göre dünyada yaygın kullanılan dilleri kullanım alanı ve amacına göre üç kategoride sınıflayabiliriz: 1) Dünyada en çok nüfus tarafından ana dil olarak kullanılan diller, 2) Dünyada en geniş coğrafî alanda kullanılan diller, 3) Dünyada bilimsel ve teknolojik alanda ticaret, haberleşme ve bilgi alışverişinde yaygın kullanılan diller. Birinci gruptaki diller açısından sıralama Çince, Hinduca, İngilizce, İspanyolca, Rusça, Arapça ve diğerleri; ikinci kategoriye göre sıralama İngilizce, Çince, İspanyolca, Arapça, Türkçe, Hinduca; üçüncü kategoriye göre ise sıralama-

Prof.Dr. Mehmet DOĞAN

Hacettepe Üni. Öğr. Üyesi

da başlıca Batı Avrupa Dilleri İngilizce, Almanca, Fransızca, İspanyolca ve Rusça yer almaktadır. Pasifik devletlerinden Japonya'nın ve hızla gelişen Çin'in dili de yakın bir gelecekte bu son kategoride yer alacaktır.

O hâlde ticarî, haberleşme, teknolojik ve bilimsel düzeyde çağı yakalamak için öğrenmede öncelik son kategorideki dillere verilmelidir. Ülkemizde izlenen politika ve yol da bu yöndedir. Ülkemiz ayrıca Arapça, Rusça ve Japonca'yı da bir kenara bırakmamalıdır.

Bu dillerden özellikle her üç kategoride ilk sırada ve sıralarda yer alan İngilizce hâlen genişleyerek dünyada en çok kullanılan eğitim, bilim ve haberleşme dilidir. O hâlde ilk öğrenilecek yabancı dil tartışmasız İngilizce olmalıdır. Ama İngilizce öğretilirken diğer yabancı diller bir kenara bırakılmamalıdır. Özellikle ikili ilişkiler açısından diğer yabancı dillerin de öğrenilmesi önemlidir. Bir ülke ve o ülkenin halkı ile en verimli ilişki kendi ana diliyle olacağı unutulmamalıdır.

Aslında ülkemizde bu konuda hemen hemen görüş birliği vardır. Bu gün öğretilen yabancı diller %80 İngilizce, %7-8 Almanca, %4-5 Fransızca, Tarih ve Türk Dili Bölümleri ile İlahiyat Fakültelerinde Arapça, Farsça, Osmanlıca öğretilmektedir. Ayrıca İtalyanca, Rusça, Japonca ve eski diller de öğretilmektedir.

Ülkemizde dil öğretimi ve öğrenimine her zaman önem ve öncelik verilmiştir. Ancak bu alanda başarılı mıyız? Buna olumlu cevap vermek güçtür. İzlenen yol uygun ve ülkemiz için yararlı mıdır? Hataları ve eksiklikleri ve tartışılacak yönleri vardır. Öğrenim çağındaki gençlerimizin yüzde kaçına yabancı dil öğretebiliyoruz. Bunların tartışılması gerekir.

Yabancı dil öğrenimindeki yöntem yanlışlığının bize göre birincisi yabancı dil öğretimi ile yabancı dilde öğretimi karşılaştırmamızdan geçmektedir. Belki de bunda bizi ve eğitimi plânlarını yanıltan sonuçların görünümü ve verilmiş şeklidir. Toplumumuzdaki genel kanaat şudur: "Bir yaban-

cı dili öğrenmek için o yabancı dilde öğrenim yapan, yani eğitim dili yabancı dil olan okulda okumalıdır." Belki de basit yaklaşımla neden-niçin ilişkisine girmeden bu sonuç doğru görülebilir. Ancak bu sonuç doğru da olsa kanaat ve görüş yanlışır.

Görüşümüze göre öğrencilerimize ve gençlerimize yabancı dil öğretmeliyiz. Ama özellikle üniversitelerimizde eğitim-öğretim dili mutlaka kendi resmî dilimiz, ana dilimiz Türkçe yapılmalıdır. Aksi hâlde dilimiz çağa ayak uyduramaz, gelişmelerin dışında kalır, teknoloji ve bilimsel terimler halkımız tarafından kavranamaz. Birey duygusu, düşünce ve hayallerini en kolay ancak kendi ana diliyle ifade edebilir. Ata sözleri, özdeyişler, nükteler, sevgi ve üzüntüler en iyi ancak ilk ifade edildikleri dillerde anlaşılır.

Yabancı terim ve kavramların Türkçesini öğrenmeyen, bunları günlük yaşamında kullanmayan ve ilişki kuramayan gençlerimiz ezberciliğe yönelir. Ne kadar zeki olurlarsa olsunlar o konuya düşünce ile katkıda bulunamazlar. Bilim üretmeleri de çok güç olur.

Millet olarak binlerce yıllık tarihimiz ve tarihte kurduğumuz devletlerle öğünürüz. Buna karşılık milletimiz ve millî kültürümüzün devamında en etkili unsur olan dilimizi çoğu kez önemsemeyiz, ya da doğal olarak nesilden nesile aktarılacağını sanırız. Kendini "milliyetçi" sayanlarımız bile atalarımızın eserlerini Arapça ve Farsça yazmasıyla öğünür. Eski aydınlarımız Arapça, Farsça, Osmanlıca, Fransızca yazarken bu gün İngilizce'ye isteklidir. Bunda amaçları belkide daha çok kimse tarafından okunmak istemeleridir. Kendi halkı acaba yeterli yararlanabiliyor mu? Eski iletişim ve haberleşme araçları sınırlı olduğundan, halkımız ve dilimiz etkilenmiyordu. Bu günkü iletişim teknolojisiyle en küçük etki ve hata bile en ıssız köşelere ulaştırabilir. Buna rağmen tarih boyunca yüzlerce dil ve milletin yok olduğu düşünülürse günümüzde bir dilin yok olması çok daha kolay olur.

Ülkemiz için önemli bir sorumluluk da var. Sovyetlerden bağımsız olan Türk Cumhuriyetleri ve Rusya, Yunanistan, Bulgaristan, İran, Irak ve Suriye'deki Türkler gelip Türkiye'de öğrenim görmek Anadolu Türkçelerini geliştirmek istiyorlar. Bize Türk Dünyasının Lideri olarak bakıyorlar. Gelenlere nasıl bizde eğitim İngilizce ya da "iyi okullarımızda İngilizce" deriz? Bir Alman'ın ifadesiyle Atlas okyanusundan büyük okyanusa kadar yaygın kullanılan bir dünya dilini nasıl böyle eğitim ve bilim dili olamaz diye bir kenara atarak İngilizce öğretime yönelebiliriz?

Yabancı dil öğreniminde eğitim-öğretim dilinin yabancı dil olmasının gerekmediğini çarpıcı bir örnekle vermek istiyorum. Skale dergisi 1993 yılı 1. sayısında yayınlanan "Sayılarla Avrupa Topluluğu" yazısında verilen bilgiye göre Avrupa topluluğunda 20-24 yaş arası gençlerin %83'ü en az bir yabancı dile hakim, bu daha yaşlılarda %50 civarında. Belçika, Hollanda, İsviçre gibi ülkelerde oran çok daha yüksek. Buna karşın Avrupa'da bütün orta öğretim ve üniversite öğretimi kendi ana dillerinde yapılıyor. Diğer bir örnek, nüfusu sadece 10 milyon olan Macaristan'da bütün okullar Macarca, tek bir Üniversite 1991 sonrası İngilizce açıldı, ama öğrencileri yabancı. Macarca ülke dışında hiçbir ülkede kullanılmadığı hâlde her konuda bizden çok daha fazla Macarca kitap basıyorlar ve her Macar da bir yabancı dil biliyor.

Ülkemizde nerdeyse anaokulu düzeyinde yabancı dilde eğitim yapan okullar açılıyor. Yabancı dilde öğretim yapan okulların ülke düzeyinde hızla yayıldığı görüyoruz. Sırf İstanbul'da İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca eğitim yapan orta dereceli okulların sayısı 150'nin üzerinde. Bütün ülkede ise özel okulların sayısı 1995 yılı itibariyle 871'dir. Eğer önlem alınmaz sınırlamaya gidilmezse üniversitelerimiz de bu yola girer. Eğitim çağında 15 milyon nüfusun tamamını böyle özel okullara göndermemiz mümkün olmadığından (14.300.000 toplam öğrencinin 200.000'i özel okullardadır.) talep de devamlı kamçilandığından

maalesef en seçme başarılı öğrenciler "Robert Kolej, Galatasaray Lisesi" başta olmak üzere yabancı dilde eğitim yapan okullara gönderiliyor ya da bu okulları tercihe zorlanıyor. Yabancı dilde öğretim yapan üniversiteler için de aynı durum söz konusu. Böyle olunca bütün bu üstün yetenekli çalışan, seçme öğrencileri alan okullar hem yabancı dilde hem de diğer sosyal ve fen derslerinde daha başarılı oluyorlar. Bu sonuç da biraz önce değindiğimiz genel kanaati oluşturuyor. Yani malzeme kaliteli olduğu için ürün de kaliteli oluyor. Bu tezimizi daha birçok somut örneklerle desteklemek mümkündür. Bilimde başarılı olmak için bu özel okul ve üniversitelere hiç gerek yok. Buna bir çarpıcı örnek kendi yetiştiğim ortamdan, öğretmen okulu ve yüksek öğretmen okullarını vermek istiyorum. Öğretmen okullarında hiç yabancı dil okutulmazdı. Ama yüksek öğretmen okulu mezunları, en başarılı bilim adamları ve bu gün hepsi de yabancı dil biliyor.

O hâlde yabancı dilde öğretim yapan okullar olmadan yabancı dil nasıl öğretilmelidir.?

Her konuda olduğu gibi bu konuda da dünyadaki örnekler ve deneyimlerden yararlanılmalıdır. Bizim bir güçlüğümüz de Batı Avrupa dillerinin Ural-Altay dil grubunda yer alan Türkçeden çok farklı dil yapısı ve dil kurallarına sahip olmasıdır. Bizim için İngilizce öğrenmek şüphesiz bir Alman veya bir İtalyan ya da İsveçli'nin öğrenmesinden çok daha zordur. Ama bunun anlamı biraz daha çok çaba ve çalışma demektir. Yabancı dili herkes öğrenebilir yeter ki yöntemi ve öğreticisi iyi seçilebilsin.

Bir öğrenci üniversiteden mezun oluncaya kadar 1000-1200 ders saati yabancı dil dersi alıyor. Bu ise haftada 20 saat olarak 60 haftaya, ya da iki eğitim-öğretim yılına karşı gelir. Bu kadar büyük zaman israfı ve kaynak ayırımına rağmen sonuç ortada. O hâlde başka bir yol ve yöntem bulunmalıdır. Öğrenciye yoğun şekilde ve daha kısa sürelerde yabancı dil öğretilmelidir. Bu öğretim sırf yabancı dilin öğretildiği başka hiçbir

dersin verilmediği hazırlık sınıfları şeklinde olabilir. Yaz aylarında yaz okulları, yoğun yabancı dil kursları şeklinde olabilir. Ortaokul veya üniversite hazırlık sınıfları, yoğun yabancı dil şeklinde olabilir. Ortaokul veya üniversite hazırlık sınıfları öğrencileri hayata bir yıl geç başlatacağı için özellikle bizim gibi yoğun nüfus baskısı olan öz kaynakları sınırlı ülkeler için çok pahalı ve lüktür. Büyük kaynak israfı demektir. İsteyen yabancı dil öğrensin desek bu kez de kolaycılığa kaçan, işin önemini bilemeyen çocuklar yaşları gereği seçmeli olan dersi seçmez. Yabancı dil hazırlık sınıfından sonra yabancı dil kullanılmazsa bu kez de hızla unutulur.

O hâlde ne yapmalı, kimlerle ve hangi yöntem ve tekniklerle yabancı dil öğretilmelidir?

1. Yabancı dil dersi verecek gerçekten yabancı dil bilen çok sayıda öğretmen yetiştirilmeli.

2. Bu öğretmenler her ilde belirli okullarda toplanmalı (birkaç küçük il için bir merkezde olabilir). Bu merkezler yatılı da olabilir.

3. Bu merkezler kapalı devre televizyon yayımı, video ve benzeri gereçle donatılmalı ve sürekli işlevleri yalnız yabancı dil öğretmek olmalıdır.

4. Bu merkezden yararlanacak okullar öğrenci sayıları ve bölgeler itibarıyla tespit edilmeli. Bölgedeki her öğrenci en az bir ay bu yabancı dil öğretim merkezlerine gelebilmeli. Gerekirse okulların yaz tatilleri bu merkeze göre ayarlanmalı. Bu merkeze gelen öğrenciler geceli gündüzlü yabancı dil öğrenmeli, konuşmalı, her tür teknikten yararlanmalıdır.

5. Anadolu Liseleri, Fen Liseleri gibi liselerle diğer özel lise statüsüne girmek isteyen liselerde bütün müfredattaki dersler Türkçeye çevrilirken, özel zorunlu yabancı dilde fen ve yabancı dilde sosyal dersler (haftada 3-4 saat ile) yabancı dilde bilim terimlerinin kullanımı ve tercümesi mes-

lek öğretmenleri tarafından "mesleki yabancı dil" olarak devam etmelidir.

6. Yabancı dil öğreniminde bir yol da İngiltere, Amerika ve Almanya'da yaygın olduğu gibi turistik yerlerde açılan lisan öğretim merkezleridir. Özel teşebbüsün bu kadar geliştiği ülkemizde özel sektör dinamizminden yararlanılabilir. Bu konu ile ilgili çarpıcı bir örnek 3000 \$ ücretli bir yabancı şirket 30 kişiye yabancı dil öğretmek için ilân veriyor. 400 kişi müracaat ediyor.

7. Yabancı dil öğreniminde geçerli olan bir yol da o dilin konuşulduğu ülkeyle doğrudan temas, o ülkeyi gezme ya da belirli bir süre oturma, çalışma, öğrenim görmedir. Bu yol en hızlı, pratik yabancı dil öğrenme şeklidir. Bu da ülkelerarası gidiş dönüşle mümkündür. Yabancı dilin daha geniş kitleler tarafından konuşulduğu ülkelerde kısa ve uzun süreli bir başka ülkede çalışma ve yaşama yaygındır. Yine örnek olarak Avrupa Birliği ülkelerinde 5 milyon işçi ana vatani dışında çalışmaktadır. Her iki Alman'dan biri, her üç İngiliz'den biri her yıl yurtdışına çıkmakta. Bu Belçika, Hollanda, Danimarka için %100'lere ulaşmaktadır. Topluluk içinde sınırlar ve gümrükler kalkmıştır. Her ülke komşu ülkenin televizyonunu izleyebilmekte, radyosunu dinleyebilmektedir. 80 bin kişi her gün işe gitmek için sınır geçiyor.

Yabancı dil öğreniminde çok etkili olan bu yoldan ülkemiz insanının yararlanması bulunduğu coğrafî konum sebebiyle oldukça güçtür. Yabancı ülkede çalışan birinci nesil işçiler ise basit temel eğitimi bile alamadıklarından buldukları ülkelerin dilini öğrenememişlerdir.

Sonuç: Türkçemizin gelişmesi, diğer Türk Cumhuriyet ve toplulukları tarafından tercih edilmesinin öne çıkarılması için, bilim ve teknolojik gelişmenin halk tarafından anlaşılması, izlenmesi için eğitim-öğretim dışı Türkçe olmalı, ama yabancı dili de herkese öğretebilmeliyiz.

Dilin Ahlâkı Var mıdır?

Herhangi bir felsefî yaklaşımın daha ilk bölümü, çözümlenmesi zor birtakım temel düşünceleri bağımsız bir gözle incelemekten geçer. Bu incelemeyi yapan temel araç ise dildir. Bir şeyi kendi öz dili ile gören ve düşünen bir insan, o şeyi kendi dili ile mutlaka anlatabilir.

Dil ile varlık dünyası bir bütünün birbirinden ayrılmaz parçalarıdır. Dilin taşıyıcısı olan insan, varlık alanı üzerine düşünmesinin, varlık dünyası ile hesaplaşmasının imkânını dilde bulur. Dolayısıyla dil, dünya ile insan arasında kurulan tek köprüdür.

Yalnız bu kurulan bağın mantığı yoktur. Eğer dilin mantığı olsaydı; kazmaya kazan, kazana kızan, iğneye diken, dikene de batan denirdi. Bu durum bize Saussure'in dediği gibi dilin "uylaşım-sal bir dizge" olduğunu göstermektedir.

Bütün bunların doğrultusunda dil ahlâk ilişkisi kendini nasıl ortaya koyar diye baktığımızda, felsefenin ve felsefî soruların geçmişten günümüze ne kadar değiştiğini de gösterecektir.

"Ahlâk felsefesinin problemleri pratik hayata ilişkindir ve diğer felsefe disiplinleri ile karşılaştırıldığında yeri onlardan daha fazla belli değildir. Genel bir ele alışıta, felsefenin alt bölümleri, metafizik (realitenin tabiatının temeli), estetik (güzelin anlamı ve tecrübesi), mantık (düşünmenin kanunları ve süreci), epistemoloji (bilginin kazanılış yolları) ve etik: Ahlâk Felsefesi (ahlâkî değer yargılarının teşekkülü üzerine teemmül, ahlâkî hayatın mahiyeti ve tasviri)'dir"

Hakan Poyraz, "Dil ve Ahlâk" adlı kitabının; "Dil Açısından Bir Problem Alanı Olarak Ahlâk" başlığı altında yukarıda alıntılanan girişi yapıyor.

Adından da anlaşılacağı üzere kitap baştan bu yana değindiğimiz konuları içermektedir. Dili günlük konuşma aracı olmaktan çıkararak ahlâk

Songül DEMİR

Gazi Üni. Fen Ed. Fak. Felsefe Bl. Arş. Gör.

alanında irdeleyerek dil-dünya ilişkisi ve dünyanın bir parçası olan insan ile ilişkisini ele almaktadır.

Ahlâkın ne olduğu hakkında konuşmak onun anlamının çözümlenmesi ile mümkün olacaktır. Fakat, bu yaklaşım geçmişten bu yana oldukça farklı görüntüler arz etmiştir. Metafizik, din, bilgi değişik dönemlerde çeşitli oranlarda etkili olmuştur. 20. yy'da bu ilişki dil çözümlenmelerine indirgenmiştir.

Felsefede ne değişmişti de, bütün iş dil çözümlenmelerine kalmıştı. Neler oluyordu, felsefe niçin sadece önermeler dizgesi olarak sunuluyordu? En önemlisi ahlâkı yok muydu? Ya da ahlâk sadece dile getirilen bir şey miydi?

Bütün bu soruları kendi çerçevesinde ele alan, önemini ise buradan hareketle ortaya koyan "**Dil ve Ahlâk**" adlı eserin ön sözünde:

"Dil ve Ahlâk" bir dönem felsefesini oldukça güçlü bir şekilde etkileyen çözümlenici (analitik) felsefenin çözümlenme mantığı içinde ahlâk meselesine yaklaşımını konu edinmektedir. Ahlâk felsefesini, ahlâkî kavramların anlamı üzerine bir üst dil olarak gören çözümlenici filozofların, felsefî problemlere ve ahlâka bakış açısını vurgulamak amacı taşımaktadır. Özellikle bütün felsefî problemleri "dil"e indirgeyen çö-

zümleyici filozofların ahlâk felsefesine yaklaşım tarzları ele alınmıştır. Onlar, felsefî meselelerin çözümünün "dil"deki kavramların doğru kullanımıyla mümkün olabileceğine inanmakta olduklarından felsefeyi bir anlam aydınlatma çabası olarak görmekteydiler.

Hakan Poyraz, bunları dile getiriyor. Öte yandan evrensellik gibi ahlâkın en önemli problemlerinden biri ise şöyle ifade buluyor:

"Ahlâk kavramlarının mantıksal çözümlenmesi, bu kavramların değişmez evrensel kavramlar olmasına bağlıdır. Bu görüşe rölativistlerden bir tepki gelebilecektir. Sözelimi Aristoteles'in 'agathos' dediği şeyle İngiliz'in 'good' ve bizim de 'iyi' dediğimiz aynı mıdır? Eğer kavramların tarih ve kültürce belirlenen içerikleri üzerinde konuşuyor isek şüphesiz ki hiç bir şey bizi rölativizmden kurtaramaz. Çağın kültürün ve hatta bireyin, 'iyi'yi hoşça giden, haz veren, toplumun genellikle kabul ettiği olarak tanımladığımızda, rölativizmin içerisine düşmemiz kaçınılmazdır."

Evrensellik, iyi-kötü vb. problemleri, çağdaş bir felsefeci olan R.M. Hare'i merkez alarak ustalıkla çözümlenmeye çalışan Hakan Poyraz'ın bu eserini; eğer dil çözümlenmelerinden sıkılır da yolda kalırsanız, yazarın akıcı Türkçesi sizi olduğunuz yerde bırakmayacak ve kılavuzluk edecektir.

AYDIN SAYILI

Özel Sayısı

ERDEM bir Üniversitedir

"Eski Türklerde Yazı, Kâğıt, Kitap ve Kâğıt Damgaları"

Şinasi Tekin, *Eski Türklerde Yazı,
Kâğıt, Kitap ve Kâğıt Damgaları.*

Baskıya hazırlayan:

R. Tuba Çavdar, İstanbul, Eren

Yayıncılık ve Kitapçılık

Ltd. Şti., 1993, 136 s. 30 res.

Nazmiye ÖZKAN

Atatürk Kültür Merkezi Kütüphane Uzmanı

Eser, İstanbul Üniversitesi (İ.Ü.) Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Başkanı Prof.Dr. Meral Alpay'ın sunuş yazısı ve eserin yazarı Prof.Dr. Şinasi Tekin'in ön sözüyle başlıyor. Kitap İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nde 13-14 Ocak 1992 tarihlerinde Prof.Dr. Şinasi Tekin tarafından verilen üç konferansın genişletilmiş halidir. Konferans adları sırasıyla şöyledir:

- 1) Eski Türklerde yazı, kâğıt, kitap ve kullanımı
- 2) Kâğıdın ortaya çıkışı ve yayılması; ilk yapım teknikleri
- 3) Yazma eser, yazma bilimi ve kâğıt damgaları

"Eserin yazarı Prof.Dr. Şinasi Tekin, 1933 yılında Balıkesir'de doğdu. İlkokulu Bursa'da, ortaokulu Bilecik'te (1944-1947), liseyi İstanbul Haydarpaşa Lisesinde yatılı okudu. 1950'de girdiği İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü 1953'te bırakıp Almanya'ya gitti. 1958'de Hamburg Üniversite'sinde Annemarie Von Gabain'in yanında doktorasını verip döndü. İstanbul'da altı ay süren bir asistanlıktan sonra yeni açılmış olan Erzurum Atatürk Üniversitesi'ne geçti. 1961'de doçent, 1964'te profesör oldu ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığına getirildi. 1965'ten beri de Harvard Üniversitesi'nde bulunmaktadır. Yayımladığı eski metinlerden en önemlisi islamlık dönemine ait Uyurca "**Maitrisimit**" adlı eserdir. Fakat bunun yanı sıra Eski Anadolu Türkçesi dönemiyle de ilgilenmektedir."

Türk kültürünün ana kaynaklarını yayınlamak üzere Harvard'da kurulan "**Sources of Oriental Languages and Literatures**" serisini eşi ve aynı zamanda çalışma arkadaşı Gönül A. Tekin ile idare etmektedir. Bu seriden şu ana kadar 16 cilt çıkmıştır. O sıralarda Şikago Üniversitesi'nde bulunan Fahir İz ile birlikte "**Türklük Bilgisi Araştırmaları**" = "**Journal of Turkish Studies**" adlı bilimsel bir dergi çıkarmaya başladı (1977).

Aydınlarımızın affedilmez bir ihmali ve umursamazlığı yüzünden bilimin her dalında gerileme-

ye, paslanmaya ve unutulmaya terkedilmiş olan Türk yazı dilini, içine düştüğü bunalımdan çekip çıkarmak ve onu yalnızca "konuşma ve anlaşma" vasıtası olmaktan kurtarıp bir bilim dili haline getirebilmek için, anadili Türkçe olan araştırmacılar, yazılarını Türkçe yazmalarını istemiş ve bu dileği, çağrıyı yediyüz yıl önce aynı üzüntü ve endişelerle yola çıkmış olan Aşık Paşa'nın, Garipnamesi'ndeki meşhur mısraları ile ilgililere duyurmuş ve bu mısraları derginin kapağına ebedi bir çağrı olarak yerleştirmiştir. Aşık Paşa devrin aydınlarına şöyle sesleniyor:

Türk diline kimsecikler bakmazdı.
Türkleri kimseler sevmezdi.
İşte Garib Name bunun için yazıldı,
Yalnız Türkçe bilenler de gerçeği anlasınlar

diye.

İfade hususunda birbirlerini kötölemesinler
Dile bakıp manayı hor görmesinler diye.
'Gerçeğ'i dillerde anlasınlar diye

Bu çağrının yankıları, dergiye gelen Türkçe yazıların çoğalan sayılarında kendini duyurmaktadır. Türkçe yazıların çoğalması bir başka yönden de etkili olmuş ABD'deki yeni yetişen Amerikalı Türkologlar, "**Journal of Turkish Studies**" te çıkan Türkçe yazılar sayesinde Türkçelerini daha da ilerlettiklerini sık sık tekrar etmişlerdir. Prof.Dr. Şinasi Tekin ve eşi Gönül A. Tekin halen Harvard'da bu faaliyetlerini sürdürmektedirler."

Eseri dört ana başlık altında incelemek mümkündür:

1. Eski Türklerde yazımın ve kağıdın kültür değişimindeki rolü.
2. Eski Türklerde kâğıt yapımı, kitap türleri ve matbaa.
3. Yazma eser nedir? İçi dışı. Üzerindeki muhtelif kayıtlar. Yazmaların tarihlendirilmesinde kâğıt damgalarının rolü.
4. Resimlerin açıklanması.

Eser yirmiiki sayfadan oluşan bibliyografya ve dizin bölümleriyle son bulmaktadır.

İnsanoğlunun en büyük keşiflerinden biri de yazı olmuştur. Konuşulan dilin kelimelerini belli

işaretlerle tesbit edebilme imkânını ilk defa ortaya atan millet, bilindiği gibi Sümerlerdir. M.Ö. dördüncü binde Sümerler, düşünce ve nesnelere tabiattan alıp olduğu gibi resmetmek suretiyle tabletler üzerine kaydetmişlerdir. Zamanla bu resimler resim olmaktan çıkmışlar, üslûplaşmışlar ve nihayet kısa, muhtelif çizgi ve çizgi grupları hâline dönüşmüşlerdir. İlk bakışta yazının böyle basite indirgenmiş olması öğrenmeyi kolaylaştıracak gibi görünüyorsa da durum bunun tam tersi olmuş, yazı üslûplaştıkça işaretler çoğalmış, sayı bini bulmuştur. Bu arada Sümer dili dışındaki Sami dilleri konuşan kavimler de "Çivi yazısı" dediğimiz bu yazıyı kendi dillerine tatbik etmeye başlamışlardır.

M.Ö. 1000 civarında Fenikeli bir râhip, öğrenilmesi ve öğretilmesi yıllar geçtikçe güçleşen çivi yazısını, girdiği bu çıkmazdan kurtarmıştır. Müstakil alfabeğe geçerken hece devresi ve fonetik devre aşamalarından geçilir. Sonunda fonetik devre galip gelir ve alfabeler ortaya çıkar. Fenikeli râhibin kafasından çıkan bu sistem, sağladığı kolaylık sayesinde hızla dünyanın dört bir tarafına yayılmış, kavimler tarafından muhtelif şekillere sokularak, her biri tarafından kendi diline uyarlanmıştır.

Göktürk alfabesi, bu keşiften ilham alınarak, Türk dilinin fonolojik yapısına mümkün olduğu kadar uydurularak, düzenlenmiştir. Her toplumda olduğu gibi, Türklerde de yazı, yazı yazmak eylemi ve bunlarla ilgili malzeme belli bir kültür seviyesine ulaşmanın alâmeti olarak ortaya çıkmıştır. Kültür seviyesi değiştikçe yazı için kullanılan malzemenin cinsi ve bunları meydana getiren kelimeler de ona göre değişmiştir. Bozkırda göçebe hayatı tefferruatlı bir yazı düzenine ihtiyaç göstermediğinden hükümdar ve çevresindekiler, sadece kendi askerî ve siyasî faaliyetlerini çevreye duyurup itibar kazanmak ve gelecek nesilleri geçmişin hatalarından korumak için kısa ve özlü ifadelerle, büyük taş kitabelere hâkkettirmişlerdir. Göktürk

Kitabeleri (Orhon Yazıtları) bunun bir sonucudur. Kitabeleri dikebilmek için kullanılan yazı malzemeleri çelik küskü (çelik kalem) ve çekiçtir. Kullanılan alfabe, Türk dilinin fonolojik yapısına usalıkla tatbik edilmiş Samî asıllı bir alfabedir.

Türkler üç ayrı bölgede, üç büyük medeniyet dairesi kurmuşlardır:

1. Budist - Maniheist medeniyeti (Uygur Türkleri, Doğu Türkistan M.S. 700-1400)

2. Orta Asya Türk-İslâm Medeniyetleri (Karahanlı Türkleri, Batı Türkistan, 1000-)

3. Anadolu Türk-İslâm Medeniyeti (Oğuzlar, Batı Asya, Akdeniz, Anadolu ve Avrasya, 1200-)

Bu medeniyet dairelerinin her biri birer yazı diline dayanmıştır. Bir milletin yazı dili olmadan, o milletin medeniyeti kalıcı olamaz, devamlılığını sağlayamaz. Öte yandan, devamlı yazı dilleri ancak şehirlerde, yerleşik medeniyetin içinde oluşabilir. Bozkırda, çadırlarda teşekkül eden yazı dilleri ya kısa ömürlüdür ya da dar çevrelerin malı olarak kalır.

Türkler, artık şehirli olma yolundadır. Kimi, kağanın yolunda gitmiş maniheist olmuş, kimi kendilerinden önce yerleşik medeniyete geçmiş olan Toharları, Sakaları ve diğer İranlıları takip ederek budist yani burkancı olmuş; bazıları da hıristiyanlığı tercih etmiştir.

700'lerden sonra münferit olarak Doğu Türkistan'da Târım vâha şehirlerine yerleşen Türkler, yazı malzemesi olarak taş, deri, vb. yerine kağıdı kullanmaya başlarlar; fakat harflerin biçimlerinden anlaşıldığına göre yazma âleti olarak fırça yerine kâğıt kalem kullanmışlardır. Doğu Türkistan şehirlerinde ticâreti, alış verışı ve kâğıt üzerine yazı yazmayı İranlı kavimlerden ve bilhassa Soğutlulardan öğrenmişlerdir. Bunların yanı sıra Toharlarda Türklerin hocası olmuştur.

Doğu ve Batı'daki bütün kaynakların bildirdiğine göre kâğıdı Çin'de TS'ay LUN adında bir sanatkâr icat etmiştir (M.S. 105). Kâğıt hamuru olarak bitki kabukları, böğürtlen lifleri, eski pamuk-

lu elbiseler, hurda balıkçı ağları kullanılmıştır.

İlk kâğıt yapımında örgü süzgeçler kullanılmıştır. Örgü süzgeçler, ince örülmüş bir kumaş parçasının dört bir yanının, tahta bir çerçeveye geçirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Bunlardan yüzlerce yapılır, açık havada yere serilirdi. Kazanlarda hazırlanmış olan kâğıt hamuru veya kâğıt çorbası süzgeçlerin üzerine dökülür, akan suyun üzerinde kalan posa yarım saat güneş altında kurutulduktan sonra kâğıt elde edilirdi. Çin'de bu usul hâlâ kullanılmaktadır. Kâğıt imâlatının ikinci keşfi ızgaralı süzgeçler, modern kâğıt imâl makinelerinin temelini oluşturmaktadır.

Kâğıdın icadı hızla yayılırken, müslümanlar Talas Muharebesi'nde (M.S.751), esir düşen Türk ve Çinli kâğıt ustalarından kâğıt imâlini öğrenmişlerdir. İslâm dünyasında kâğıt imâli hızla yayılırken, dokuzyüzlerde Şam ve Kahire'de kâğıthanele görülmeye başlanmıştır.

Anadolu başlangıçta kâğıt ihtiyacını diğer islâm ülkelerinden temin etmiştir. İmparatorluğun ilk dönemlerinde, Amasya'da (1400), Bursa'da (1486) ve nihayet İstanbul'da kâğıt imâlathaneleri faaliyete geçmiştir. 15. asrın başında Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa'dan kâğıt ithal etmiş, fakat pahalıya geldiği için 18. asırdan itibaren yeniden yerli imâlat başlamıştır.

İstanbul'da ve imparatorluğun diğer kültür merkezlerinde kâğıt terbiye dükkanları bulunurdu. Yapılan işleme göre bunlar üç türüydü: Mühreciler, aharcılar ve boyacılar. Kâğıthaneden yeni çıkmış buruşuk ve üzeri pütürlü kâğıdın üzerinde, deniz böceklerinin iri kabukları bastıra bastıra gezdirilir ve işlem kâğıdın sathı düzelpürüzsüz hale gelinceye kadar devam eder; bu işe mühre vurmak denirdi. Kâğıt boyacıları da hattat, müzehhip ve nakkaş gibi sanatkârların kullanacağı kâğıtları muhtelif renklerle boyarlardı. Aharcılar, kâğıdın üzerine parlaklık ve cilâ verirler, mürekkebin kâğıdın bünyesine sızmasını önlerlerdi. Es-

kiden öğrenciler, yazı öğrenirken yaptıkları her yanlış dilleriyle aharlı kâğıt üzerinden mürekkebi yalayarak siler yenisini yazarlardı. Ne kadar çok hata yapılırsa o kadar çok yalayıp silmek gerekirdi. Dilimizde okur yazarlık alâmeti olarak işte bugün halen kullanılan "çok mürekkep yalamış" tâbiri aharlı kâğıtların bu husûsiyetiyle ilgilidir.

Bozkırlardan şehirlere inen Türkün hazır bulduğu çok önemli yazı malzemesi kâğıt idi. Uygurca metinlerde "kedge" şeklinde geçiyor "kâğıt". Bildiğimiz "kâğız" şekliyle Farsça'ya geçer. Oradan da bütün islam dünyasına yayılır ve bizim kullandığımız kâğıt kelimesi de budur.

1. Yazmanın dış malzemesi

- a) Cildi
- b) Kâğıdı
- c) Mürekkebi
- d) Yazının çeşidi
- e) Eserin varak sayısı
- f) Varak ölçümü, yazılı alan ölçümü
- g) Tamir görmüş varakların durumu
- h) Varakların her sahifedeki satır sayısı; metin yekpâre midir yoksa sütunlu mudur?

i) Cetvelli mi, değil mi. Tezhipli mi, nakışlı mı?

j) Yazıda kullanılan âlet yani kalem, fırça vb.

2. Yazmanın iç malzemesi:

A) El yazmasının hikmet-i vücûdu olan içindeki eser

- a) Metin
- b) Yazarın ve müstensihin metin hakkında verdiği bilgiler
- c) Varsa diğer kütüphanelerdeki nüshaları
- B) Eserin üzerindeki kütüphaneci ve okuyucu kayıtları

Yazmalar hakkında söylenebilecek bütün bu hususlar en ideal şekilde verilmiştir. Birçok halde bu hususlardan bir kısmı söz konusu yazma eserde bulunmayabilir. Bilhassa istinsah veya telif tarihinin bulunmayışı filolojik çalışmalarda büyük

bir mânia teşkil etmektedir. Ve malesef kütüphanelerimiz böyle tarihsiz yazmalarla doludur. Onun için yapılacak işlerin başında bu tarihsiz yazmaların tarihlendirilmesi ve bunun için gerekli usûllerin ortaya konması gerekmektedir. Eski metinlerle uğraşan filolog önce eserin yazarına, eserin üzerindeki okuyucu kayıtlarına, mürekkebine, yazı türüne, cildine, tezhibine ve nakkaşlarına bakarak tarihsiz metinleri yaklaşık da olsa tarihlendirecektir. Fakat en başarılı durumlarda bile tarihlendirmeler çok geniş zaman kesitleri içinde kalmaktadır. Onun için başka bir yol gerekmektedir. Kâğıdın içinde kâğıt damgası adı verilen işaretlerin, şekillerinin kâğıt imâlathaneleri ile olan ilişkilerini tesbit etmek suretiyle, bu şekilleri içinde taşıyan kâğıtların imâl tarihlerinin tesbiti mümkün görülmektedir. Ancak bu mühim olduğu kadar zor son derece güç işde kütüphanecinin filologa yardımcı olması gerekmektedir. Kâğıt damgalarının belli usûllerle tespit edilip tasniflenmesi, uzun vadede olacak bir ekip işidir.

Eserde kitap örnekleri, alfabe örnekleri, çeşitli baskı yöntemleriyle basılmış kitaplara ait örnekler, kâğıt damgalarını ve kâğıt biçimlerini gösteren toplam 30 adet resim bulunmaktadır. Kitabın son bölümü olan "Resimlerin açıklanması" bölümünde, resimlerle ilgili açıklamalı bilgi verilmiştir.

Türkiye'de hakettiği değer ve önemi bulamayan, kütüphanecilik bilim dalının en büyük sıkıntısı bu alanda yazılı eserin çok az sayıda olmasıdır. Var olan eserlerin büyük bir çoğunluğu da çeviridir. Kütüphanecilik biliminde olduğu kadar filoloji alanında da büyük önem taşıyan eser, her kütüphanecinin elinin altında olması gereken bir danışma kaynağıdır. Özellikle yazmaların tarihlendirilmesi konusunda verdiği bilgilerden dolayı kütüphane koleksiyonlarında mevcudiyeti gereken, rehber nitelikli bir kitaptır.

"Düşünen İnsana Hazine"

Nejat Muallimoğlu, **Düşünen İnsana Hazine**, Avcıol Bas., 1. bs., İst., 1996, 1391 sayfa

Songül BOYBEYİ

AKM Bilim ve Tefekkür Uygulama Kolu Uzmanı

Editörlüğünü araştırmacı - yazar Nejat Muallimoğlu'nun yaptığı 57 bölümden oluşan bu dev eseri tamtmadan önce editörün hayatı hakkında kısa bir tanıtım yapmayı uygun bulmuştuk. Sayın Dr. Müjgân Cunbur Hanım, Muallimoğlu'ndan bahsederken heyecanla çok renkli biri olduğundan kısaca sözettii. Bu merakla, Nejat Muallimoğlu'nun kim olduğundan burada kısaca bahsetmiş olacağız.

Nejat Muallimoğlu (araştırmacı-yazar) İstanbul 1926 doğumlu. Pertevniyal Lisesi'ni bitirdi (1943). Ara verdiği tahsilini Amerika'da sürdürdü, Kimya mühendisliği sahasında ihtisas yaptı (1952). Türkiye'ye dönerek politikaya atıldı, Hürriyet Partisi kurucuları arasında yer aldı (1956). İngiltere'ye giderek BBC'de bir yıl kadar spikerlik yaptı, daha sonra bir çok ülkeyi içine alan bir dünya turuna çıktı. Yurda dönüşünde (1979) **Orta Doğu** gazetesinde çalıştı. 1980'de yeniden gittiği Amerika'da Türkoloji dersleri verdi, **Newyork Times**'da yazdı. Türkiye'de iken **Meydan**, **Milli Kültür** gibi dergilerde yazmıştır. Sayın Sadık Tural'ın ifadesiyle "entellektüel çilenin bütün boyutlarını yaşamış, kültürümüzü şuurla keşfetmiş bir insan" Muallimoğlu...

Eserleri; **Güzel ve Tesirli Konuşmak** (1955), **Bir Türk Vatana Döndü** (1973), **Sovyet Emperyalizmi**, **Balkanlar ve Türkiye** (1974), **Kütlelerin isyanı** (1976), **Politika'da Nükte** (1976), **Çocuklara ve Gençlere Beden Eğitimi** (1977), **Deyimler Atasözleri**, **Beyitler ve Anlamdaş Kelimeler** (1983),⁽¹⁾ **100 Büyük Roman**, **Herkes İçin Ekonomi**, **Dünden Bugüne Ezop**, **Bir Varmış Bir Yokmuş**, **Tarihten Alınacak Dersler**, **Batılı Siyaset Filozofları ve Yakın Doğu Mitolojisi**'dir. Muallimoğlu'nun ayrıca yayımlanmış tercümeleleri de vardır.

Muallimoğlu'nun "Beş yıllık yoğun çalışmanın bir ürünü olan bu kitap" insanı birbirinden güzel ve farklı, genel kültür konularında bir zenginliğe götürecektir. Belli bir yazara ait olmayan, editör tarafından toparlanmış kitapların tanıtımını

yapmak hem güç hem de zevkli bir iştir. Güçlüğü bir tek kalemden çıkmadığı için, güzel tarafı ise birçok fikri bir arada bulabilme de yatmaktadır.

Kitap şu bölümlerden oluşmaktadır:

1. Adalet-Adaletsizlik
2. Ahlâk-Terbiye
3. Ahmed Vefik Paşa, Âli Bey ve "Çaylak"

Tevfik

4. Allah-Allah'a Yakarış
5. Asâlet-Asil İnsanlar
6. Atatürk: En Büyük Türk-I
7. Aydınlar mı, Aydın Geçinenler mi?-I
8. Baba Nasihatları
9. Başarının Yolları
10. Bayramlar
11. Bizde Demokrasi-I
12. Bizim Dünyamız, Bizim İnsanlarımız-I
13. Bu Şehr-i İstanbul
14. Çalışmak-Çalışmamak-Tembellik
15. Din-İslâmiyet-I
16. Diyojen ve Karaküş
17. Doğu-Batı-Batılılaşma
18. Dünden Bugüne Politikacılarımız
19. Eğitim, Kültür-I
20. Ekoloji, Nüfus-I
21. Fıkralar, Fıkralar
22. Gençlik: Yarınlarımızın Büyük Ümidi
23. Gülmek-Neşelenmek
24. İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Kanlı İrtica

tica

25. İnsanlık idealinin iki Büyük Timsâli:

Mevlâna Celâleddin ve Yunus Emre

26. İstibdat
27. Kadın: Dünden Bugüne Türk Kadını
28. Kanunî Sultan Süleyman
29. Keçecizâde İzzet Molla ve Ruhi Baba
30. Millî Mücadele'mizden Safhalar
31. Modern Muhafazakârlık
32. Namık Kemal ve Mithat Paşa: Türk Hürriyet Müdahalesinin İki Büyük Mücahidi

33. Osmanlı İmparatorluğu'nun Gerileyişi ve Çöküşü-I

34. Osmanlı İmparatorluğu'nun Gerileyişi ve Çöküşü-II

35. Osmanlı İmparatorluğu'nun Gerileyişi ve Çöküşü-III

36. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Safhalar ve Sahneler

37. Ömer Faiz Efendi
38. Peygamberimiz Hazreti Muhammed
39. Sadi: İran Edebiyatının Büyük Bir Şahsiyeti

40. Seçim Sistemleri Üzerine
41. Spor Tarihinin Unutulmaz Kahramanları
42. Sultan İkinci Abdülhamid
43. Tanzimat: Çağdaşlaşma Yolunda İlk Büyük Adım

44. Tarihten Beş Dahi
45. Türk-Türklük-Osmanlılık
46. Üç Şairin Hayatından Safhalar
47. Yağmacılık, Soygunculuk ve Rüşvet
48. Atatürk-En Büyük Türk-II
49. Aydınlar mı, Aydın Geçinenler mi?-II
50. Biz de Demokrasi-II
51. Bizim Dünyamız, Bizim İnsanlarımız-II
52. Çanakkale: Öldü Sanılan Türk'ün Şahlandıdığı Mübarek Yer

53. Din-İslâmiyet-II
54. Eğitim-Kültür-II
55. Ekoloji-Nüfus-II
56. Erbakan ve Erbakancılar
57. Şundan, Bundan
58. Türk-Türklük

Kitap, çeşitli yazarlarla, Muallimoğlu'nun bizzat kendisinin çeşitli konulardaki yazılarından oluşmaktadır. Bu yazıların birçoğu çeşitli gazete ve dergilerde daha önce yayınlanmıştır. Ele alınan konuların bazılarında daha önce hiç dokunulmamış olması da dikkat çekicidir. Yazılar yukarıda gösterilen başlıklar altında sistematize edilmiştir. Her kesimden insanın yazıları mevcuttur. Muallimoğlu kitaba aldığı yazıların yazarlarının şu ya da bu kesimden olması ile ilgilenmemiştir. Objektif bir bilim adamı zihniyetiyle yola çıkan editörün dili-

mizi ustaca kullanmak konusunda gösterdiği titizlikte dikkati çekicidir.

Önsözde, Muallimoğlu ilk eleştiriyi de kendi kendisine yapmaktadır. "Bütün dikkat ve titizliğime rağmen, kitabın yüzde yüz objektif ölçülerle hazırlanmadığını söyleyenlerin başında ben geleceğim. Kitapta ele alınmış bazı konularda, elbette benimde söyleyeceklerim vardı. Bilhassa ülkemizin geleceğini etkileyecek konularda, İngiltere Başbakanı Churchill'in bir sözü ile yangın ve yangın söndürücüler arasında tarafsız kalamazdım. Nitekim öyle durumlarda yangın söndürücülerin safında yer aldım".

Editör'ün vurguladığı çok önemli bir gerçeği de burada tekrar etmekte fayda vardır. "Gerçekler" konusunda bilerek tahrifler yapan insanların "aydınların" ülkemize ve insanlığa vermiş olduğu zararları tamir etmek çok ama çok zor hatta imkânsızdır.

Muallimoğlu'nun, kitapta yazılarını aldığı ve değerlendirdiği kişilerden bazıları şunlardır. Görüleceği üzere bu kişilerin birçoğu çok farklı yelpazelerin insanlarıdır.

Fettulah Gülen, Hasan Ali Yücel, Hasan Pulur, Yaşar Nuri Öztürk, Talat Halman, Prof.Dr. Abdülkadir Karahan, Aristo, Churchill, Napoleon, Hz. Muhammed, Abdurrahman Dilipak, Emin Çölaşan...

Bu kadar hacimli bir kitapta kitabın bütün bölümlerini tanıtmak, bir tanıtma yazısının sınırlarını aşacağından sadece seçtiğimiz bazı bölümlerin üzerinde duracağız.

47. bölüm; Atatürk-En Büyük Türk-II başlığını taşımaktadır. Atatürk hakkında dünyanın çeşitli yerlerinden ünlülerin sözlerinin derinliği ve aslı İngilizce olan **Vision of Freedom and Peace (Hürriyet ve Barış Vizyonu)**'den alınmış sözler vardır.

Muallimoğlu bu bölüme başlarken, "Tarihte, ölümün ardından, kendisinden Atatürk kadar saygı ve sevgiyle bahsedilen başka bir liderin bulunmadığını ve bundan sonra da bulunacağını hiç san-

mıyorum. Atatürk, kendi içimizdeki bazıları dışında, yeryüzünde bir tek düşmanı olmayan bir insandı" demektedir. Aynı bölümde 11 Kasım 1938'de, Atatürk'ün ölümünün ertesi günü, **Ulus** gazetesinde yayınlanan ve daha sonra birçok gazetede ve dergide tekrar tekrar yayınlanan Falih Rıfkı Atay'ın "Öldüğü Gün" adlı duygu dolu yazısına rastlıyoruz. Devamında, Reşat Nuri Güntekin'in, Peyami Safa'nın, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun, Vala Nurettin'in, Hüseyin Cahit Yalçın'ın, Aşık Veysel'in (şiiri) ve daha nicelerinin Atatürk'ün ardından yazdıklarını görüyoruz. Bu yazıların hepsi Ata'yı kaybetmenin acısıyla Kasım 1938'de yazılmıştır.

50. Bölüm Bizim Dünyamız -Bizim İnsanlarımız-II başlığını taşımaktadır. Şairlerden Seçmeler (Mehmet Akif Ersoy, Ziya Paşa, Bağdatlı Ruhi, Nef'i, Tevfik Fikret, Abdülhak Hamit...) ile çeşitli şiirler yer almıştır. Diğer yazılardan bazıları şunlardır.

"Bir Toplum Nasıl Çağlar Atladı" Ali Sirmen,
"Toplum Dışı" Mehmet Çınarlı,
"Bu Sökük Dikiş Tutmaz" M. Niyazi Özdemir,

"Nefret" Talat Halman,
"Görmemişin Telefonu" Süleyman Ünal,
"Biz ve Danimarkalılar" Yavuz Donat,
"Bu da Amerika" Hasan Pulur,
"Amerika'nın Bir Başka Yüzü Daha" Nejat Muallimoğlu,

"Namuslu Olmak Vasfı" Peyami Safa.

51. Bölüm; Çanakkale: Öldü Sanılan Türk'ün Şahlandığı Mübarek Yer başlığını taşımaktadır.

"Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından sekiz cephede savaşan (Trablusgarp, Balkanlar, Galiçya, Irak, Filistin, Yemen, Suriye ve Kafkaslar) Osmanlı Ordularına Çanakkale dokuzuncu cephe olarak bu zincire eklenmiştir." (s. 1097).

Özellikle Ekrem Boz'un **Adım Adım Çanakkale Savaş Alanları** adlı kitabından alınan 18 Mart 1915'te yaşanmış ve o günlerin heyecanını yansıtan olayların ilgiyle okunacağını sanıyoruz.

53. Bölüm Eğitim ve Kültür-II konularındadır. **Hayat Dergisi'**nde çıkmış, Cumhuriyet döneminin efsanevi öğretmenini Sıdika Avar hakkındaki yazı ilgi çekicidir. Yıllar önce İzmir Kadınlar Hapishanesi'nde çalışan idealist öğretmen Avar, bir süre sonra görevinden uzaklaştırılır. Misyonerlikle suçlanmaktadır. Daha sonra Atatürk'ün huzuruna çıkarılan Avar Öğretmene Atatürk şöyle hitap etmektedir. "Sen misyoner Avar'sın. Bana senin gibi misyonerler lazım" der, ve şöyle devam eder. Bir toplum daha ziyade aile yoluyla, bilhassa kadın yoluyla kazanılabilir." Avar Öğretmen Doğuya gidecek, oradaki çocukları bu toplumun potasında yetiştirecekti. Onun misyonerlik görevi buydu. Dağ köylerine giden, orada ışık bekleyen yarının annelerine uzanan Avar öğretmenin Kız Enstitüsü Müdürlüğü'ndeki görevi sırasında yaptıkları, fedakarlıkları gerçekten inanılmazdır. "Efsane Öğretmen Sıdika Avar" şiiri de bu bölümde yer almaktadır.

Yine aynı bölümde Nasrettin Hoca konusunda önemli bir yer ayrılmıştır. Nasrettin Hoca'nın toplumdaki yeri, işlevi ve Hümorist⁽²⁾ kişiliği anlatılmaktadır. "Bir Gün Gülmeyi Öğreneceğiz", "Komit İtaatsizlik", "Humour Meselesi" Nasrettin Hoca'yla alakalı olarak bu bölümde yer almıştır.

"Kütüphaneler", "Osmanlılar ve Kitap", "Medreseden Koleje", "Üniversiteden İki Hoca..." bu bölümde yer alan diğer önemli yazılardandır.

54. Bölüm; Ekoloji-Nüfus-II başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Sayın Muallimoğlu'nun "Ataları Sığmaz İken Düne-Yarma, O Şimdi Köle Oldu-El Kapılarına" yazısının atlanmaması gerektiği düşüncesindeyiz. Bilinçsizce "çoğalalım, çoğalalım" diyenlere Sayın Muallimoğlu'nun çok güzel örnekleri vardır. Bir de Bektaşî fıkrası anlatılmaktadır ki tam yerine oturmaktadır.

Fıkra şöyledir:

Bektaşî oturmuş göl kenarında çamurdan adam yapıyor. Biri sorar:

"Erenler ne yapıyorsun"

"Görmüyor musun" der Bektaşî, "Çamurdan adam yapıyorum"

"Çamurdan adam olur mu?"

"Niye olmasın" der Bektaşî "Rızkını vermedikten sonra, yap, yap koyu ver"

Sayın Muallimoğlu'da "bizim nüfus politikamız Bektaşînin çamur adamından farklı değil" demektedir.

Son Bölüm; Türk-Türklük konusundadır. Bu bölümde yer alan yazılardan bazıları şunlardır.

"Türk Milliyetçiliği" Erol Güngör,

"Nazım Hikmet ve Stalin" Nejat Muallimoğlu,

"Şimdi Pişman ve Mağcup, Irkımdan Af Ni-yaz Ediyorum" Süleyman Nazif

"Kimlik" Çelik Gülensoy,

"Sakarya'nın Dili Olsa" Hasan Ali Yücel,

"Batı Düşmanlığı Bizi Çağın Dışına İter" Fetullah Gülen.

Zengin bir bibliyografyası kitabın sonuna eklenmiştir. Gösterge olarak sunulan Dizin de açıklamalıdır. Metinde adı geçen kişi adlarına göre düzenlenmiştir. Makale yazarının yer alan yazıları da ismin yanında tek tek yer almaktadır.

İçindekiler kısmında bölüm ve sayfa numaraları bazı yerlere yanlış yazılmıştır. Diğer tashihten kaynaklanan hatalarla birlikte, ikinci baskının düzeltilmesini umuyoruz. Dili kullanmadaki ustalığıyla birlikte Sayın Muallimoğlu'na tekrar teşekkürler.

DİPNOTLAR

- 1 *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* "Muallimoğlu madesi" cilt 6, s. 407, Dergah Yayınları.
- 2 Hümor'un ne olduğunu tarif etmek oldukça zordur. (İngilizce humor, Fransızca humour). Ancak Nejat Muallimoğlu şu açıklamayı yapmaktadır. Sayın Muallimoğlu, Eddie Cantor'la konuşmasını aktarır. "Bir insanı güldüren sebep nedir? Açıkça söyleyeyim ben bilmiyorum. Diğerlerini güldüren bütün sözlerde bir husumet veya bir üstünlük hissi bulunduğu söylenir. Yani bütün güldürücü sözlerde de bir hicvetme, alay etme vardır." Kanaatimce humor ve mizah arasındaki farkta burada. Mizah, kötü niyetle batırmak, küçük düşürmek için yapılır; mizah gücendirir, incitir. Hümor'un özelliği şefkat ve tatlılıktır." (Muallimoğlu, *Hazine*, "Nasrettin Hoca: Dünya Çapında Bir Hümorist", s. 1189).

"Türklük Üzerine Yazılar"

Ömer Seyfettin, **Türklük Üzerine Yazılar**, (Derleyen ve Hazırlayan: Muzaffer Uyguner), Bilgi Yayınevi, (Bütün Eserleri 16), 1. bs., İstanbul, 1993, 176 sayfa

Türk Edebiyatı tarihinde daha çok bir hikâyesi olarak tanınan Ömer Seyfettin'in fikir hayatımıza katkıları daima ihmal edilmiştir. Halbuki Ömer Seyfettin, Türk edebiyatına sadece küçük hikâyeleriyle katkıda bulunmamıştır. *Genç Kalemler* mecmuasında arkadaşlarıyla birlikte dilimizin sadeleşme hareketlerinin prensiplerinin belirlenmesi, yeni lisanın örnek eserlerinin verilmesi ve yapılan tenkitlerin cevaplandırılması gibi önemli bir dil ve edebiyat faaliyetinin öncülerinden olmuştur. Yine Ömer Seyfettin, II. Meşrutiyet ve onu takip eden yıllarda fikir hayatımızın da önemli simalarından biri durumundadır ve önde gelen Türkçü fikir adamlarımızdandır. Ancak üzümlere belirtilmelidir ki hikâye kitapları birçok yayınevi tarafından değişik yaş gruplarına hitap edecek şekilde defalarca basıldığı halde fikrî kitapları, makaleleri, mensûr şiirleri birkaç bilimsel çalışmanın dışında hiç basılmamıştır. Özellikle *Genç Kalemler*'de yayınlanan dil konusundaki makalelerinden bazılarını içeren bu çalışmalar da daha ziyade "Yeni Lisan" davası ile ilgili olarak Ömer Seyfettin ve arkadaşlarına başvurmak zorundaydılar. Şiirleri de daha önce derlenerek yayınlanmış olan yazarın Türkçülük fikrini işleyen yazıları ise daima ihmal edilmiştir.

Ölümünün üzerinden 70 yıl kadar uzun bir zaman geçtikten sonra Bilgi Yayınevi Ömer Seyfettin'in külliyyatını 16 cilt olarak yayınlamıştır. Bu külliyyatın ilk 12 kitabı yazarın roman, hikâye ve şiirlerini ihtiva etmektedir. Sonraki dört kitap ise yazarın dil, sanat ve edebiyat, Türklük ve bazı sosyal meseleler hakkındaki makale, deneme ve fıkralarından meydana gelmiştir. Bu yazımızda, serinin 16 numaralı ve *Türklük Üzerine Yazılar* başlığını taşıyan kitabı üzerinde duracağız. Muzaffer Uyguner'in derleyerek yayına hazırladığı bu kitap iki bölüm ve bir sözlük ilavesinden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Ömer Seyfettin'in Arap harfleriyle yayınlanmış *Vatan Yalnız Vatan*, *Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset*, *Yarıncı Turan Devleti* ve *Türklük Mefkûresi* isimli dört kitabı, ikinci bölümde ise yazarın Türklük hak-

Yrd. Doç. Dr. Hülya ARGUNŞAH

Erciyes Üniversitesi Öğretim Üyesi

kındaki on makalesi ile *Sebilürreşad* mecmuasına yazdığı kısa bir mektubu bulunmaktadır.

Ömer Seyfettin, doğumunun 100. yılında çeşitli kurumlarca çıkarılan anma kitaplarında yer alan bibliyografyasını oluşturma çabalarına ve daha sonra yayınlanan bu bibliyografyayı tamamlama çalışmalarına rağmen hâlâ tam bir bibliyografyası oluşturulamamış olan yazarlarımızdandır. Bu yüzden bu çalışmaları ilgi ile karşılıyoruz. Ancak bu çalışmaların gerekliliği kadar, doğruluğu ve sağlamlığı da önemli bir meseledir. Hatta sadece Ömer Seyfettin için değil, diğer birçok yazarımızın da bibliyografyalarına yapılacak ekler ve günümüz alfabesine aktarılarak yayınlanan eserlerinde yapılacak düzeltmeler önemli katkılardır. Bu eser hakkında daha önce M. Güner Demiray tarafından bir tanıtma yazısı yazılmış fakat kitaptaki okuma yanlışları üzerinde hiç durulmamıştı. (1) Bu düşünceyle Ömer Seyfettin'in *Türklük Üzerine Yazılar* isimli kitabında yer alan makaleleri Arap harfli asıllarıyla karşılaştırarak tespit ettiğimiz bazı hataları düzeltmeyi gerekli gördük.

Kitapta yapacağımız düzeltmeleri üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan birinci grup yanlış okumalardan, ikinci grup atlamalar ve ilavelerden, üçüncü grup ise dikkat çekeceğimiz bazı hususlardan oluşmaktadır.

A. Karşılaştığımız metinlerdeki yanlış okumalar:

1. *Bozok mu? Yüzok mu?*

Kitapta yer alan "Türklerin Millî Bayramı" başlıklı yazıda şöyle bir paragraf bulunmaktadır:

"Oğuz Han yayı kırarak parçaları üç büyük oğluna, okları da üç küçük oğluna vermiş, yayı alanlara: 'Yüzok', okları alanlara 'Üçok' demişti. Ok, yaya tâbi olduğu için Üçok soyunun Yüzok soyuna itaat etmesini de ayrıca nasihat etmişti..." (s.98)

Görüldüğü gibi metinde iki yerde "*Yüzok*" ismi geçiyor. Oysa bu isim "*Bozok*" olmalıydı. Oğuz Kağan Destanı'nı okuyanlar bilirler ki bu boyların adları *Üçok* ve *Bozok*'tur. Arap alfabesindeki tek noktayla b olarak yazılması gereken bu boyun adı

metinde çift nokta ile yani y ile yazılmıştır. Metni çevirenlerin bu hatayı düzeltmeleri gerekirdi.

2. Aynı makalenin ilerleyen bölümlerinde Osman Gazi'ye ait olduğu belirtilen iki dörtlük yer alıyor. Birinci dörtlük şöyle aktarılmıştır:

"Kurt olup gel gir sürüye,
Arslan ol, bakma geriye,
Çâr edüp haydi çermiye,
Dil geçidini hisar yap." (s.89)

Bu dörtlüğün üçüncü mısraında yer alan "*çermiye*" kelimesi "*çeriye*: askere, orduya" olarak okunmalıydı.

3. Osman Gazi'nin şiirinin ikinci dörtlüğü ise şöyle aktarılmıştır:

"Osman Ertuğrul oğlusun,
Oğuz Karahan neslisin,
Hakkın bir kemter kulusun,
İstanbul'u aç gülizar yap." (s.99)

gülizar: (gül-'izâr) "gül yanaklı, al yanaklı" demektir. Fakat dörtlükte bir güzelin özelliklerinden sayılabilecek olan "gül-izâr" sıfatını gerektirecek bir durum yoktur. Halbuki kelime *gül-zâr* "gül bahçesi" şeklinde okunsaydı, Osman Gazi'nin İstanbul'u fethetmek ve orayı bir gül bahçesine çevirmek arzusu anlaşılacaktı.

4. Aynı makalede Türk kavimlerinin isimlerinden olan ve *Kanuglı* (s.99) olarak okunan kelime *Kanglı* olmalıydı.

5. Yine 99. sayfada, Çinlilerin Türklere verdikleri ve "söz dinlemez hizmetçi" anlamına gelen "*Hiyun-nu*" kelimesi metinde "*Hiyon-tu*" şeklinde yer alıyor. Bu kelime aynı sayfada iki, metnin bütününde ise üç kez, aynı yanlış şekliyle okunmuştur.

6. *Bozkurt mu? Yüzkurt mu?*

"Türklerin Millî Bayramı" başlıklı yazıda önemli bir okuma ve bilgi hatası daha görülüyor. Metinde üç yerde Türkleri Ergenekon'dan çıkaran demirciye verilen ad "*Yüzkurt*" olarak geçmektedir. 101. sayfada büyük harflerle yazılan "*Yüzkurt*" kelimesi bir alt satırda açıklanıyor: "Yüzkurt" kelimesini Moğollar kendi lisanlarına tercüme ederek "Börteçene" dediler..." (s. 101). Kelime 103. sayfada yine bir açıklamayla şöyle yer alıyor:

"Yüzkurt... Türkleri Ergenekon'dan kurtaran ilk hakana verilen ad... Sonra deliği Türklere gösteren kurt..." (s. 103).

Makalede yer alan bu iki hatta üç açıklama da gösteriyor ki bahsedilen "Yüzkurt" değil, "Bozkurt" tur. Burada yine Arap alfabesindeki y ve b harflerinin yazılışlarındaki nokta farkının arkasına sığınabilir. Fakat bunu bilgi yanlışlığı olarak kabul etmek gerekir. "Bozkurt", makalede geçen Ergenekon Efsanesi'nden dolayı bütün Türkler arasında tabii bir sembol olarak kabul edilmektedir. Aktarılan metinlerde elbette yıpranma ve yanlış baskı söz konusu olabilir, ama bu tür çok bilinen şeylerin düzeltilmesi mümkündür. Sadece biraz dikkat ve bazı bilgilere kapalı olmamak gerekiyor.

7. Ömer Seyfettin, 102. sayfada yer alan dipnotta, Ebulgazi Bahadır Han'ı kaynak göstererek eski Türklerin tarihlerinin "demir ayini"nden bahsettiklerini söylemektedir. 17. yüzyılda Çağatay Türkçesiyle yazılmış olan *Şecere-i Türk*'ten alınmış bu bölüm kitapta Türkiye Türkçesi gibi okunduğu için ortaya anlamsız bazı kelimeler ve cümleler çıkmıştır. Bu bölüm kitapta şöyle yer almaktadır:

"Ergenekon'dan çıkışı Ebulgâzi şöyle tarif eder: "Günninin ve ayninin saatini kurup taşgari çıktılar. Andanberi mefuninin resmi türür, şol günü iyd kılurlar. Bur pâre temürni uşaga salıp kızıl kılıyorlar, ol Han inur birlan temürni tutup sendan ve üstünda koyup çöküç birlan urar. Andan sünün binları ol günü acayip aziz tutarlar."

Bu Çağatayca metin şöyle okunmalıydı.

"Künning ve aynın saatini kırıp taşgari çıktılar. Andan beri Mogolning resmi turur, şol küni iyd kılurlar. Bir pare temürni oşaga salıp kızıl kılurlar, evvel Han inür birlen temürni tutup sindan üstünde koyup çöküç birlen urur. Andın song bigleri ol küni acayip aziz tutarlar."

8. Aynı dipnotta bir nazar tekerlemesi yer alıyor: "Ak göz, mavi göz, elâ göz, tirşe göz, darı göz, kara göz..." (s. 102) Buradaki "*darı göz*"ün de "sarı göz" olduğu aşikârdır.

9. 106. sayfada Nevruz'un millî bayram olduğunu anlatan Ömer Seyfettin, "millî bayramla-

rın kıymeti tarihî bir timsâl, bir an'ane, mukaddes ve uzak bir yadigâr olmamalarıdır" diyor. Ancak metinde yadigâr kelimesi yad olarak okunmuştur.

10. Aynı makalede: "Başlarını yere eğdiler, ümitlerini kestiler..." (s. 100) cümlesindeki "kesdiler" kelimesi "kesmediler" olmalıdır.

11. 123. sayfada "Türkçüler ve Muhabere" başlıklı yazının sonlarında Türkçülerin istediği şeylerden bahsediliyor: "İşte Türkçülerin yegâne istediği şey! Ne elhan, ne hayt, ne temsil..." cümlesinin ikinci kısmı şöyle olmalıydı: "Ne ilhak (katılma), ne hıfz (saklama), ne temessül (benzeşme)". Cümle böyle düzeltildiği zaman istenen şeyler anlaşılabilir.

12. Kitapta yer alan "Trablus Muharebesinin İttifak ve İtilâf-ı Müselles Kuva-yı Askeriyesine Dair" (s.124) başlıklı makalede oldukça fazla yanlış okuma görülüyor. Bunlardan biri hemen başlıkta yer almaktadır. Makalenin başlığı asıl metinde, "Trablus Muharebesinin İttifak ve İtilâf-ı Müselles Kuvva-yı Askeriyesine Tesiri"dir.

13. Bu makalenin ilk parafında, "... Osmanlı - İtalya muharebesinin gerek Avrupa'da, gerek Balkanlar'da *ihtilafat* zuhuruna sebebiyet" (s.124) vereceğinden söz ediliyor. *İhtilafat* olarak okunan kelimenin doğru okunuşu *ihtilatat* (karışmalar, karışıklıklar) şeklindedir.

14. Yazının ikinci paragrafında "... bu sulhün bey-i hak akd..." (s.124) ibaresi yer alıyor. Buradaki "*bey-i hak*" tamlaması kitabın sonundaki sözlükte de yer almış ve "haklı, haklı olarak" (s.158) mânâsı verilmiştir. Ancak cümlelerin devamına bakıldığında bu ibarenin "herhalde, mutlaka" sözlük anlamı "*bi-eyyi-hâl*" olarak okunması gerekirdi.

15. Aynı yazının ikinci paragrafında Balkanlarda birbirine zıt birçok menfaatin çarpıştığından söz edilirken "menâfi-i mütezâde" (birbirine zıt menfaatler) ibaresi "menâfi-i müzâde" (s. 124) şeklinde yanlış olarak okunmuştur.

16. 125. sayfanın ilk paragrafında yer alan, "böyle bir tesvî..." ibaresi "böyle bir tesâvî (bir ve müsavi olma, eşitlik)" olarak değiştirilmelidir.

17. 125. sayfanın son paragrafında birkaç kez kullanılan "cüz'itamı" ibaresi "cüz'-i tamları" şeklinde hem çokluk ekjyle hem de tamlama olarak gösterilmeliydi. Yine "maksad-ı harp olan işgali *mevkii fi'*le koymak" (s.126) cümlesindeki ibare "*mevk-i fi'*le" ve "... İtalya'nın düştüğü bugünkü *hali-za'ftan* istifade ederek" (s. 127) cümlesindeki yanlış ibaresi de "hal-i za'ftan"olarak düzeltilmelidir. Kitap boyunca Arapça ve Farsça tamlamalar gösterildiğine göre bunlar da aslı şekilleriyle yazılmalıydı.

18. 126. sayfadaki "bu ufak hesap aynen gösteriyor..." ibaresinin aslı "bu ufak hesap ayânen gösteriyor" şeklindedir.

19. "...gayet müşkül biz vaz' ve mevkie" (s. 126) ibaresi "...gayet müşkül bir vaz' ve mevkie" olmalıdır.

20. Aynı makalede "...mütearrız mevkide olup..." (s.126). Bu cümlede *mevkide* kelimesi *mevkiinde* olarak okunmalıdır.

21. Aym makalede "İ'tilâf-ı müselles kuvveti âdet itibariyle tefavvuk-ı temin etmiş addedilir." (s.127) cümlesindeki ikinci tamlama "*tefevvukunu temin etmiş*" olarak düzeltilmelidir.

Aynı ifade aynı sayfada yine yanlış okunmuştur: "Velev muvakkaten olsun işbu tefavvuk-ı temin eden..." (s. 127) cümlesindeki tamlama "*tefevvuku temin eden*" olarak okunmalıydı.

22. "Mürteciler Karşısında Din" başlıklı makalede yer alan "İlmî, edebî, hususî mahfellerde Ziya Bey'in kitabı hakkında..." (s. 129) cümlesindeki ""mahfel" kelimesinin doğrusu "*mahfil*"dir.

23. Aynı makalede "Tekâmül hakikatını kabul etmedikleri için hayatın yürüyüşünü bozma..." (s. 131) çalışan mürtecilerden bahsediliyor. Bu ibarede yer alan "*yürüyüşünü*" kelimesi metnin aslında "*revişini*" şeklindedir. Metinlerde bir sadeleştirmeye gidilmediğine göre kelimenin asıl şekliyle yer alması gerekir.

24. Aynı makaledeki "Vakıf" şiirinde yer alan 16.mısra "Ki bekler *aharından* haberci" (s. 137) olarak çevrilmiştir. Doğrusu "Ki bekler *âhiretten* haberci..." olmalıdır.

25. 139. sayfada Almanların lisanî, harsî, edebî bir birliğin peşinde olduklarından söz ediliyor. Cümle şöyledir: "Bütün Almanlar lisanî, edebî, harsî *ilh ve hiddetlerine* çalışırlar." (s. 139) İfade de yer alan "*İlh ve hiddetlerine*" kısmı "*ve ilh. vahdetlerine*" olarak okunursa asıl anlatılmak istenen anlaşılacaktır.

26. "Denizde Türkler" makalesinde, makalenin alt başlığı "*Çaka Bey ve İlk Muharebe*" (s. 145) şeklinde okunmuştur. Ancak makalenin Arap harfleriyle olan şeklinde "*Çaka Bey*" değil, "*Çalı/Calı Bey*" ismi yer almaktadır. Metin boyunca sürekli *Çalı-Calı Bey* yerine *Çaka Bey* ismi tekrarlanmaktadır. Metin aktarılırken *Çalı Bey* ismi fazla yakın gelmediği için bu şekilde kullanılmış olabilir. Osmanlı tarihçileri bu ismi "*Çalı/Calı Bey*" olarak okumaktadırlar. (Msl. bkz. İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C.I, TTK., Ankara 1988, s.353-355).

27. Aynı makalede, "Ama, Çaka Bey ölümünden hiç korkmayan bir Türktü." (s.148) cümlesi şöyle olmalıdır: "Ama, Çalı Bey ölümünden hiç korkmayan bir Türktü."

28. Aynı makalede: "...maiyetindeki donanma küçücük idi" (s. 148) ibaresindeki "küçücük" kelimesi "küçük" şeklinde düzeltilmelidir.

B. Bazı makalelerin karşılaştırılması sırasında kitaptaki metinlerde atlamaların ve ilavelerin olduğunu gördük. Bu bölümde atlama ve ilavelerle ilgili örnekleri gösterirken, asıl metinlerde bulunduğu halde metni hazırlayan tarafından atlanan veya metinde olmadığı halde sonra dan eklenen kısımları italik harflerle gösterdik.

1. "Türklerin Millî Bayramı"nda: "Türkleri ve Türklüğü inkâr etmekte garip ve marazî bir lezzet duyan hasta bir kısım *kimseler*..." (s.98)

2. Aynı makalede: "Nihayet bu ardı arkası kesilmek *bilmeyen* hücumlardan..." (s.99).

3. "Trablus Muharebesinin İttifak ve İtilaf-ı Müselles Kuvva-yı Askerisine Tesiri"nde: "... esbâb-ı esasîyesinden biri *mevdan-ı* bedahata çıkar." (s.128)

4. "Mürteciler Karşısında Din"de: "...müste-hase haline geçmiş *bir* sistemin..." (s. 130)

5. Aynı makalede: "Bir ülke ki camiinde *Türkçe* ezan okunur..." (s.132)

6. Kitabın 136. sayfasında yer alan şiirin adı "Devlet", 137. sayfasında yer alan şiirin adı "Vakıf"tır. Asıl metinlerde yer alan bu başlıklar unutulmuştur.

7. "Denizde Türkler"de: "...Türlere göstermek için yeni icad edilmiş toparla teçhiz olunmuş..." (s.147) ibaresinde "edilmiş" kelimesi sonradan ve belli ki cümleyi daha anlaşılır hale koymak için ilave edilmiştir. Bu ilaveye gerek yoktur. Eğer zaruri görülüyorsa sayfanın altında belirtilmeliydi.

8. Aynı makaledeki "...donanmasıyla beraber Gelibolu'ya geliyordu. Nihayet akşama doğru geldi. Gelibolu'da bizim donanmanın..." cümlesindeki atlamının yanında "donanmanın" kelimesi de "donanmamızın" şeklinde yanlış okunmuş.

9. Aynı makalede: "Bu felâketten sonra, ilk deniz kuvvetimizin..." (s. 148)

10. Aynı makalede: "Ceneviz gemisinin tutulması için emir verdi." (s. 148) "Amiral Lorezano, zapt edilen gemilerin..." (s.148) cümlelerinde ilave edilen iki kelime belirtilmeden kullanılmıştır. Bu kelimeler parantezle veya dipnotla belirtilmeliydi.

C. Dikkati çekmeyi lüzumlu gördüğümüz bazı hususlar:

1. Kitapta yer alan yazıların imzaları belirtilmemiştir. Halbuki Ömer Seyfettin gibi birçok takma ad, rumuz ve imza kullanan yazarlarımız için bunların belirtilmesinin lüzumlu ve önemli olduğuna inanıyoruz.

2. İşaret etmek istediğimiz bir husus da, kitapta yer alan "Hilâl-i Ahmer" (s.141-144) lakale siyle ilgilidir. Makalenin künyesi kitapta (Millî Mefkûre dergisi, sayı: 4, 30 Haziran 1334-13 Temmuz 1918) şeklinde belirtiliyor. Burada yer alan tarih yanlıştır. Daha önce hazırlanan Ömer Seyfettin bibliyografyalarında yanlış olarak verilen yayın tarihi burada da tekrarlanıyor. Makalenin Adana'da yayınlanan *Millî Mefkure* dergisinde çıkış tarihi 30 Haziran 1338'dir. Bu ise miladi 1922 yılına tekabül etmektedir. Bu durumda karşımıza

dikkat etmemiz gereken yeni bir husus çıkıyor. O da Ömer Seyfettin 6 Mart 1920'de vefat ettiğine göre bu yazının ona ait olduğu konusundaki şüphedir. Yazı Ömer Seyfettin'in müstear isimlerinden Perviz imzasıyla yayınlandığı için bibliyografyalarda yer almıştır. Halbuki derginin aynı sayısının bir başka sayfasında yer alan ve yine Perviz imzasını taşıyan "Adana" isimli şiir bibliyografyalarda yer almadığı gibi bu külliyata da girmemiştir. Hem şiirin hem de makalenin, yazarın ölümünden sonra neşredilen eserlerinden olduğu düşünülebilir. Fakat şiir bu bölgede Haziran 1920'de Ermenilerin yaptığı katliamı anlatmaktadır. Makalede ise Adana bölgesinde, Ankara Hilâl-i Ahmet Cemiyeti'ne bağlı bir Hilâl-i Ahmer'in kurulması telkin edilmeye çalışılmaktadır. Bu muhtevalara bakıldığında her ikisinin de Ömer Seyfettin'e ait olmadığı, Perviz imzasının bu bölgede yaşayan ve henüz sağ olan bir başka yazar tarafından kullanılmış olduğu ortaya çıkmaktadır.

Edebiyatımızda özellikle geçmiş edebî dönemlere ait yazarlarımızın eserlerinin külliyat halinde basımı çok önemlidir. Ömer Seyfettin gibi aramızda olmayan, eserlerinin basımı sırasında yapılan hataları düzeltmeyen ve onların nerede, hangi imza ile ne zaman yayınlandığını gösteremeyen yazarlarımız için bu, üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir konudur. Ömer Seyfettin külliyatının sadece bir kitabında, bazı makalelerin Arap harfli asıllarıyla karşılaştırılması sonucu tespit ettiğimiz hatalardan bir kısmını burada gösterdik. Bunlar külliyat neşrinin ne kadar ciddi bir iş olduğunu ortaya koymaktadır. Hele Türk kültür, dil, edebiyat ve fikir hayatında önemli bir yeri olan Ömer Seyfettin'in eserlerinin yeniden ilmi ölçüleri sahip ciddi bir neşrinin yapılması lâzımdır. Eğer gelecek nesillere kültür hayatımızdaki merhaleleri ve devamlılıkları aktaracaksak, bu nesillerin atalarını iyi anlaması, değerlendirmesi ve gelinen noktaları idrâk edebilmesi için zaruridir. Ayrıca edebiyatla uğraşanların doğru neticelere ulaşabilmeleri için de ellerinde sağlam ve güvenilir metinlerin bulunması gereklidir.

Bir Şâirin Tarihe Şahitlik Edecek Olan Seyahat Yazıları: "Üsküp'ten Kosova'ya"

Yavuz Bülent Bâkiler, Üsküp'ten
Kosova'ya, Türkiye Diyanet Vakfı
Yayınları, Ankara 1996, 191 Sayfa,
12 Resim

Yavuz Bülent Bâkiler'in seyahat yazılarından oluşan Üsküp'ten Kosova'ya'nın altıncı baskısı, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yapıldı.

1976 yılında Türkiye'yi temsilen Uluslararası Struga Şiir Festivali'ne katılan şâir Yavuz Bülent Bâkiler, Yugoslavya'da kaldığı yirmi gün içinde, TRT'ye kırk dakikalık "Üsküp'te Türk Eserleri" adıyla bir belgesel hazırlamış, Türkiye'ye döndükten sonra geziyle ilgili intibalarını çeşitli mahfillerde dile getirmiş, bu intibaları kaleme alması gerektiği hususundaki ısrarlar üzerine de elimizdeki kitabın metni ortaya çıkmıştı.

Üsküp'ten Kosova'ya, **Hisar** dergisinin yayınlanmakta olduğu günlerde, Ocak 1978-Ocak 1979 tarihleri arasında "Yugoslavya Notları Veya Struga Şiir Akşamları" üst başlığıyla tefrika edilmiş, 1979 yılında Türk Edebiyatı Vakfı yayınları arasında kitap halinde neşredilmişti. 1980 yılında "Millî Kültür Vakfı, Edebiyat Dalında Jüri Özel Ödülü"ne layık görülen Üsküp'ten Kosova'ya'nın, on yedi yıl içinde altı baskısı yapılmıştır.

1976'dan günümüze gelinceye kadar geçen yirmi yıl içinde ortada ne Yugoslavya kaldı, ne de insan haysiyetiyle bağdaşmayan komünist rejim. Rejimin çöküşüyle parçalanan Yugoslavya'da, yirminci yüzyılın son cinneti yaşandı. Kaç yıl, kaç ay, kaç gün sürdüğünden çok, nelere mal olduğunun daha önemli olduğuna inandığımız iç savaşta, Türk-İslâm medeniyetine kaynaklık eden eserlerin büyük bir kısmı ortadan kaldırıldı. Bütün bu gelişmeler, Üsküp'ten Kosova'ya kitabını, seyahat notları olmaktan çıkardı, tarihe ışık tutacak, şahitlik yapacak bir belge niteliği kazandırdı.

Yirminci yüz yılın ilk çeyreğinde, büyük Türk devletiyle birlikte Türk-İslâm medeniyetinin de ortadan kaldırılması sonucunda başlayan Türk malı yağması, bazen açıktan, bazen kılıfına uydurularak elan devam etmektedir. Son savaşta Sırpların Mostar Köprüsü başta olmak üzere, Balkanlara

Dr. Hidayet ÖZCAN

Gazi Üni. Fen Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Bl. Öğr. Gör.

vurduğumuz Türk mühürlerini hedef almaları, onları bir bir ortadan kaldırmaları, Türk mah yağ-masının en son örneklerindedir. Bunun içindir ki, Üsküp'ten Kosova'ya, sadece bir seyahat notları de-ğil, bir medeniyet belgeselidir. Beş yüz yıldan fazla Türke vatan olan toprakların sakladığı mübarek şehitlerin, evliyaların, âlimlerin, komutanların, ser-dengeçtilerin, hasılı dünyasını değiştirenlerle, on-ların bıraktığı medeniyet eserlerinin bir bir ziya-ret edilip, hayırla yadedilişinin hikâyesidir. Altı da üstü de bizden olduğu halde, bizim olmayan bir "eski vatan"a yapılan sıla-yı rahm'in hikâyesidir.

Yavuz Bülent Bâkiler, hikâyesine, Türk aydın ve sanatkârlarının, solculuk adına kendi kültürü-ne yabancılaşmasını anlatarak başlıyor.

Üsküp'ten Kosova'ya, her biri kendi içinde bir bütünlük arzeden, on dört müstakil yazıdan meydana gelmektedir. Bunlar: Festival İçinde Fes-tival (s. 1-17), Gözünü Satan Adam (s. 19-28), Ya-lan Söylüyorsam Türk Olmayayım! (s. 29-39), Harâbâtî Baba Tekkesi'nde Cemil Meriç Üzerine Sohbet (s. 41-49), Kalkandelen (s. 51-58), Üsküp (s. 59-70), Üsküp'te Türk Festivali (s. 71-83), Üs-küp'te Türk Eserleri (s. 85-95), Karanlıkta Uya-nan Biri (s. 97-103), Kosova'da Bir Padişah Türbe-si (s. 105-122), Üsküp Türkünün Gönülündeki Ana-dolu ve Anadolu Türkü (s. 123-147), Bir Masal, Bir Ninni, Bir Destan (s. 149-162), Özyönetim'de Grev Ne Demektir? (s. 163-175), Bireh! Bireh! (s. 177-191)'dir. Kitabın sonunda, önceki baskılardan farklı olarak: Mustafa Paşa Camii, Drina Köprüsü, Saray (Camii), Gazi Hüsrev Camii, Mustafa Paşa Türbesi ve Ümmi Hatun'a ait Sanduka, Mostar Köprüsü, Bedesten, Kuyumcular Çarşısında bir dükkan, Saraybosna Şehir Hazinesi'nin 1914'te çekilmiş resmi, Taşhan (Şumnu), Harâbâtî Baba Bektaşî Tekkesi Şadırvanı (Kalkandelen)'nin resim-leri yer almaktadır. Tefrika edilen seyahat notları-nı kitaplaştırırken metne fazla müdahale etmeyen

Yavuz Bülent Bâkiler, bu son baskıda da çok kü-çük müdahaleler dışında bir değişikliğe gitmemiş-tir.

Yavuz Bülent Bâkiler, savaş öncesi, komünist rejimin Türk eserleri üzerindeki tasarrufunu Kal-kandelen şehrindeki Harâbâtî Baba Tekkesi'nin şahsında, bir şâir duyarlığı ve hassasiyetiyle dile getirmektedir:

"Harâbâtî Baba Tekkesi'nin bahçesinde, tari-himizi hüznüle yaşadım. Tekkenin her noktasında bizim inceliğimiz vardı. Ama bizim ruhumuz, Şar Dağları'na doğru çoktan kanat çırpıyordu. Ve o gü-zelim şadırvanda bir damla olsun su yoktu. Bahçe-nin şurasında burasında, sonsuzluk uykusuna dal-mış gibi donup kalan bir kaç çeşmenin eski harf-lerle kazılan kitabelerine, usulca elimi dokundur-sam, sanki su olacak, yüreğime döküleceklerdi (...)

"Bir zamanlar, belki yüksek sesle konuşma-nın bile doğru karşılanmadığı bir ilim ve ibadet ocağından, şimdi şuh kadın kahkahaları yükseli-yor ve yeni, devrimci tekkenin lokantasında, bü-yük kumar odalarında, günlük ihtirasların üzeri-ne, kristal kadehlerden renkli içkiler başlıyordu. Harâbâtî Baba Tekkesi, yıkılmaktan, viran olmak-tan kurtarılmıştı. Işıklarla yıkanmış, çiçeklerle süs-lenmişti. Tertemizdi, pırıl pırıldı. Ama hiçbir gay-ret ona, uçup, yok olan o eski ruhunun, insana ürpertiler veren güzelliğini giydirememişti." (s. 44-45)

Türk tarihinin en hüznülü sayfalarında yer alan Balkan faciasından, komitacılık zihniyetinden, kavmiyet sevdasının çılgınlığından ve komünist rejim uygulamalarından kurtulup ayakta kalmayı başarabilen üç beş eser, Yavuz Bülent'in dikkatli nazarıyla Üsküp'ten Kosova'ya'da kayıt altına alın-mış. Üsküp, Kalkandelen, Kosova gibi Türklerin halen yoğun olarak yaşadığı bölgelere, yer yer bir bilim adamı titizliği ve dikkati ile, yer yer bir şâir duyarlığı ve hassasiyetiyle, yer yer de bir varis nazarıyla bakan Yavuz Bülent Bâkiler, Üsküp'ü şö-y-le tasvir etmektedir:

"Aşağılarda, yemyeşil ve geniş Vardar ovasında, bir akşam güneşinin ışıklarıyla yıkanan eski Üsküp, gerçekten firuze kubbeleriyle, hanlarıyla, hamamlarıyla, kervansaraylarıyla, köprüleriyle, tekkeleriyle, çalılımlı saat kuleleriyle ve şerefeleri yıkılmış mahzun minareleriyle bizim çehremiz, bizim ruhumuz gibiydi." (s. 65-66)

Yavuz Bülent Bâkiler, Balkanların küçük bir parçası olan Kalkandelen'deki bizim çehremiz ve bizim ruhumuzu anlatırken de şunları söylüyor:

"Kalkandelen'de en çok alkışlanan şair galiba ben oldum. Şöhretimden mi? Hayır! Şiirimin güzelliğinden mi? Hayır! Şiir okuyuş tarzından mı? Hayır! Hayır! Hayır! Daha ismim mikrofondan ilân edilir edilmez, 'Türk şairi' olduğum söylenir söylenmez, salonda bir alkış fırtınası koptu. Çünkü dinleyiciler arasında Türkler de vardı. Ve onlar, benim dilimi ve milletimi alkışlıyorlardı." (s. 51)

Yavuz Bülent'i yalnız o salonda bulunanlar değil, o toprakları 523 yıl Türk vatanı yapan akıncı cedlerimiz ve evlad-ı fâtihan'ın ruhları da alkışlamıştır. Yavuz Bülent'in okuduğu fâtihalarla ruhları, şâd olmuştur.

Üsküp'ten Kosova'ya, okuyucusunu bulmuş olmalı ki, altıncı defadır basılıyor. Bunda, Türk okuyucusunun, kitapta anlatılan mevzulara karşı olan duyarlılığı yanında, yazarın kitapta kullandığı sade, akıcı ve şiirli bir dil ve anlatımın kullanılmasının etkisi var. Türk okuyucusu, son yıllarda, Osmanlı Devletinin dağılmasıyla elden çıkan topraklar hakkında yazılan eserlere karşı daha duyarlı, daha ilgili davranıyor. Yazarın dil kullanmakta ki başarısına gelince: Yavuz Bülent Bâkiler, dili

şairlikten gelen bir ustalıkla kullanıyor. Açık, anlaşılır, sade bir dil kullanmayı tercih ediyor. Kupkuru bir ifade yerine, mecaz, telmih ve teşbihlerle bezenmiş bir dil kullanmasına rağmen, okuyucu-yu sıkıp bunaltmıyor. Tarihî mekânları anlatırken onları yalnızca bir eski eser gibi takdim etmek yerine, onların kültürel arka plânlarından bahsediyor. Bununla ilgili küçük bir alıntı yapalım:

"Bahçedeki mermer şadırvanın karşısından uzun süre ayrılmadım. Şadırvan, etrafı açık, ahşap bir çadır içerisinde. Her köşesinden Türk sanatının ince çizgileri ve güzelliği kanatlanıyor gibi. Şadırvanın dinlenme kısmına açılan ahşap kapısı, oymacılığımızın, üstündeki kitabesi ise, hat sanatımızın seçkin örneklerinden." (s. 42)

Üsküp'ten Kosova'ya'yı okurken gördüm ki, dünya Türklüğünün meselelerine en fazla duyarlı kalan Türkiye Türklüğü olmuş. Elden çıkan toprakların her santimetre karesi için böyle bir kitap yazılması gerekir. Hem de hiç vakit geçirilmeden.

Önemli olduğuna inandığım bir hususa daha dikkat çekerek yazıma nihayet vermek istiyorum... Savaş öncesiyle savaş sonrasının bir mukayesesini yapmak üzere, Yavuz Bülent Bâkiler, kitapta anlatılan mekanları yeniden gidip görmeli. Hem bir televizyon çekimi yapmalı, hem de intibalarını yeniden kaleme almalı. Böylece, hem Batının iki yüzünü dünyaya gösterecek malzeme temin edilmiş olunur, hem de Balkanların yeni fâtihlerine manevî kuvvet kazandırılır.

Üsküp'ten Kosova'yı daha önceki baskısında okuyanlar da, bugüne kadar okumamış olanlar da okumalıdır.

ERDEM bir üniversitedir

"Karahanlı Türkçesi Grameri"

Prof.Dr. Necmettin Hacıeminoğlu,
Karahanlı Türkçesi Grameri,
Ata.Kül.Dil ve Tar.Yük.Kur., TDK.
Yay., N:638,
Ank.1996, XXIII+212 s.,
(ISBN:975-16-0780-9),
Fiyatı: 360.000 TL.

Yrd.Doç.Dr. Cevdet ŞANLI

Trakya Üni. Fen - Edb. Fak. Öğr.Üyesi

Karahanlı Türkçesi veya (Hakaniye Türkçesi) olarak adlandırılan Tarihi Türk Şivesi, eski Türkçe ile ondan sonraki dönemlerin temelini teşkil etmektedir. Karahanlı Türkçesi ismi, Karahanlılar devletine istinaden verilmiş bir isimdir. Türk Dili sahasında çalışan birçok ilim adamı, Karahanlı Türkçesi'ni Orta Türkçe adım verdiğimiz dönemin mihenk taşı kabul etmektedirler. Bunun en mühim sebebi, Türk Dili'ni konuşan boyların akın akın İslamiyet'le şereflenmesi neticesinde dilde ortaya çıkan değişme ve gelişmelerdir. Meselâ bu dönemin en mühim eseri olan Kutadgu Bilig, o günkü şartlarda yüksek Türkçe ile yazılmış, sade Türkçe'nin ifade gücünü ortaya koyan nasihat kitabı özelliğini taşımaktadır.

Türkçe yazma şuurunun eserleriyle ispat edildiği bu dönemin gramerinin yapılması, ortaya konulması, Türk kültürüne yapılacak en büyük hizmetlerden birisidir. Bu şuurda olan merhum Hocam Prof.Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, otuz yılı aşkın ilmi ciddiyetiyle hazırlamış olduğu bu eseri bizlerin ve gelecek nesillerin istifadesine sunmuştur.

Eser, Sn. Prof.Dr. Zeynep Korkmaz ve Sn. Prof. ve Sn. Prof.Dr. Ahmet Bican Ercilasun hocalarımızın incelemeleri, Sn. Doç.Dr. Osman Fikri Sertkaya hocamızın gayretleri ile Türk Dil Kurumu yayınlarından çıkmıştır.

Eser, Önsöz (XI-XIII), Karahanlılar Devri Türk Edebiyatı (XIII-XXIII), Karahanlı Türkçesi Hakkında Genel Bilgiler (1-2), Ses Bilgisi (3-10), Şekil Bilgisi (11-198), Cümle (200-212), Kısaltmalar ve Bibliyografya (213-214) olmak üzere 7 (yedi) bölümden oluşmaktadır.

1. Bölüm:

Önsöz: Burada Hocamız, Türk Dili'nin genel coğrafyasını çizdikten sonra, Karahanlı Türkçesi Grameri'nin yazılış sebebini ortaya koymuştur.

2. Bölüm:

Karahanlılar Devri Türk Edebiyatı 1: Burada Karahlılar devri Türk edebiyatı çerçevesinde meydana getirilmiş telif eserler ve müellifleri hakkında geniş bilgiler bulunmaktadır.

3. Bölüm:

Karahanlı Türkçesi Hakkında Genel Bilgiler: Burada Karahanlı Türkçesi hakkında genel bilgiler ve taranan eserlerden hareketle bazı konuya özel bilgiler verilmiştir. Karahanlı Türkçesi tabirinin izahı yapılmış ve baş vurulan kaynakların isimleri verilerek, araştırmalara dayanılarak tespit edilen bazı özellikler zikredilmiştir.

4. Bölüm:

Ses Bilgisi: Bu bölüm iki ana başlıkta ele alınarak incelenmiştir.

a. Ünlüler

b. Ünsüzler

Bu şekilde bir tasnif yapıldıktan sonra, Karahanlı Türkçesi'nde karşımıza çıkan ses bilgisi meseleleri çok çeşitli örneklerle gözler önüne serilmiş, her madde başı hakkında genel bilgilerin yanında; metinlere ait özel bilgiler de verilerek, araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

5. Bölüm:

Şekil Bilgisi: Bu bölümde de iki ana başlık altında incelemeye tâbi tutulmuş ve Karahanlı Türkçesi'nde İsim; Karahanlı Türkçesi'nde Fiil başlıkları verilmiştir.

İsim başlığı altında, Kök isimler, Yalın isimler, Türemiş isimler ile Birleşik isimler ele alınmıştır.

İsim çekimi, alt başlığında ismin halleri, isimlerde çokluk, isimlerde aitlik ele alındıktan sonra; sırası ile, isim başlığı altında yer alan (Zamirler, Sıfatlar, Zarflar, Edatlar) geniş biçimde kendilerine ait durumları ele alınarak incelenmiş ve sonuca varılmıştır.

Bu başlığın en önemli kısımlarından biri de "Fiil Çekimi"dir. Burada metinler taranarak Karahanlı Türkçesi'nde mevcut zaman ve kip çekimleri

örnekleri ile gösterilmiş olup dördü zaman çekimi, üçü kip olmak üzere toplam 7 (yedi) basit çekim Karahanlı Türkçesi'nde bulunduğu ortaya konulmaktadır.

Birleşik çekimler, Hikâye, Rivâyet ve Şart birleşik çekimleri olarak tasnif edilmiş ve örneklerle desteklenmiştir. Bunlardan sonra iktidari fiillerin olumlu, olumsuz çekimleri örneklerle gösterilmiştir.

Soru Şekli başlığı altında hem isim, hem de fiil cümlelerinde aynı unsurla (mu/mü) ile yapıldığı tespit edilmiş ve kısa bir açıklamadan sonra örnekler, kaynaklar gösterilerek sıralanmıştır.

6. Bölüm

Cümle:

Bu bölüm tanıtmaya çalıştığımız eserin en önemli bahislerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır; çünkü kelimeler ne kadar önemli ise onlardan daha da önemli olan cümledir. Meram, sadece kelimelerle ifade edilemez; kelimelerin çeşitli durumlarda kullanılması ile, kendi aralarında çeşitli şekillerde bağ kurmaları ile olur. İşte bu bölümde, biz, Karahanlı Türkçesi'nin cümle sağlamlığını örneklerle gözlemektediriz. Cümleler, yüklemine, yapısına, anlamına ve öğelerinin dizilişine göre örnekleriyle ele alınıp, incelenmiştir.

Kısaltmalar ve Bibliyografya bölümünde genel anlamda saha ile alakalı eserler ile eser oluşturulurken baş vurulan kaynaklar kısaltmalarıyla birlikte verilmiştir.

Bu kitabın hangi şartlarda ve nasıl bir titiz çalışma ile hazırlandığını bizzat yakından müşahade eden bir araştırmacı olarak şunu diyebilirim: Merhum Hocam Prof.Dr. Necmettin Hacıeminoğlu'nun hazırladığı bu eser, sadece Türk dili sahasında çalışanlara değil; Türk edebiyatı, Türk kültürü ve Türk tarihi sahasında çalışanlara da faydalı olabilecek kaynak eserdir.

Bu vesile ile, kitabının yayınlanışını görme saadetine erişemeyen merhum Hocam'a Allah'tan (C.C.) rahmet; Türk Dünyası ilim âlemine de baş sağlığı dilerim.

"Altay Dillerinin Karşılaştırmalı Grameri

1. Kısım

Karşılaştırmalı Ses Bilgisi"

Nikolaus Poppe, *Vergleichende Grammatik der Altaischen Sprachen, Teil I. Vergleichende Lautlehre*, Wiesbaden, Otto Harrassowitz 1960; Çeviren, Yrd.Doç.Dr. Zeki Kaymaz, *Altay Dillerinin Karşılaştırmalı Grameri 1. Kısım Karşılaştırmalı Ses Bilgisi*, 1994 Kayseri.

Yrd.Doç.Dr. İsmail DOĞAN

Kafkas Üni. Fen-Ede. Fak. Öğr. Üyesi

Johann Strahlenberg *"Das Nord und Östliche Theil von Europa und Asia...* Stocholm 1730- Avrupa ve Asya'nın Kuzey ve Doğu Kısımları..."⁽¹⁾ adlı eserinde Asya ve Doğu Avrupa'da yaşayan 32 halkı 6 gruba ayırarak tasnif eder. J. Strahlenberg'in bu tasnifi, tartışması günümüze kadar gelecek olan bir teorinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ural-Altay Dilleri teorisi üzerine Johann Strahlenberg'ten sonra Rasmus Rask, Franz Bopp, W. Kotwicz gibi ilim adamları çalışmışlardır.

Ural-Altay dil ailesi içinde Altay Dilleri teorisi ile *"dar manada Türk, Moğal, Mançu dahil Tunguz, geniş olarak bunlarla birlikte Kore ve Japon dilinin de yeniden katılması ile beş dil kastedilir."*⁽²⁾

Altay dilleri teorisinin kurulması ve gelişmesi hakkında E.R. Tenişev *"Türk dilinin mukayeseli tarihi araştırmalarının ön plana çıkarılması Altay dil birliği teorisi üzerinde çalışan uzmanların özellikle G.İ. Ramstedt ve N.N. Poppe'nin gayretleriyle olmuştur. G.İ. Ramstedt'in Altay Dilciliğine Giriş I Fonetik ve N.N. Poppe'nin Altay Dillerinin Mukayeseli Grameri I. Mukayeseli Fonetik adlı eserleri de Altay Dilbirliğinin varlığını fonetik açıdan temellendirmiştir."*⁽³⁾ diye bahseder.

O.N. Tuna, *"Fakat, ilerideki gelişmeler ne olursa olsun Castern, Ramstedt (1873-1930), Poppe (1897-8 Haziran 1991)" adları temsil ettikleri derin bilgi, yüksek ilim seviyesi, bu dillerde çalışmada sahip oldukları erişilmesi pek güç hazırlık derecesi (hepsi de polyglot) ve çok yönlü, geniş yayınları ile bu teorinin gerçek kurucuları şerefini daima taşıyacaklar ve bu alandaki çalışmalara hükmedeceklerdir."*⁽⁴⁾ cümlesiyle Altay dilleri teorisinde Poppe'nin yerini gösterir.

8 Ağustos 1897'de Çin'in Shan-tung eyaletinde doğan Poppe, 8 Haziran 1991 Seattle'deki ölümüne kadar olan 94 yıllık ömrünü Altayistliğe

hasr etmiştir. İlk çalışması olan "*Mongolkie nazvaniye Jivatnih v trude Hamdullaha Kazvini* - Hamdullah Kazvini'nin Eserinde Mongolca Hayvan Adları - Zapiski Kollegii Vostokodenov I, 1925, s.195-208"⁽⁵⁾ den itibaren Mongolistik, Türkçe, Türkçenin Moğolcayla olan ilişkileri ve Altay dillerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmıştır.

Poppe, Mongolca, Türkçe ve Mançu - Tunguzca'daki geniş bilgisiyle Altay dilbiliminin ilerlemesinde ayrı bir yere sahiptir. 270'ten fazla kitap ve makale neşreden Poppe'nin yayınlarından bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

POPPE, N.N., Kirghız Manual, Indiana Uni. Publications Uralic and Altaic Series, Vol. 33, Indiana 1963

----, Tatar Manuel, Indiana Uni. Publications Uralic and Altaic Series, Vol. 25, Indiana 1963

----, Vergleichende Grammatik der altaischen Sprachen, T1.1, Vergleichende Lautlehre, Wiesbaden 1960,

----, Zametki po fonetika tannu-tuvinskogo Yazıka, v Kn, Kultura i Pismennost Vostoka, Kn. 4, Baku 1929

----, Introduction to Altaic Linguistics, Wiesbaden 1965

----, Altaic Studies in the United States, In American Studies in Altaic Linguistics, Vol. 13, Indiana 1962,

----, A New Symposium on the Altaic Theory, CAJ, 16.C, 1972, s.14

----, The Altaic Plural Suffix, SO, 47.C, 1977, s.165

----, On Some Vowel Correspondences in Mongolian Loanwords in Turkic, CAJ, 13.C, s.207

----, Altaisch und Urtürkisch, UJ, 6.C, 1927, s.94

----, The Turkic Loan-Word in Middle Mongolian, CAJ, 1.C, 1995, s.36

----, On some Altaic Names of Dwellings, SO, 28.C, 1964, s.3

----, Chaladsh und die altaische Sprachwissenschaft, CAJ, 27.C

----, Die türkischen lehnwörter im Tschuwasischen, UJ, 7.C, 1927, s.151

----, Die tschuwasische Sprache in ihrem Verhältnis zu den finksprachen, KCsA, 2.C, (1926-32), 1967, s.65-83

----, Jakutische Etymologien, UAJ, 33.C, 1961, s.136

----, On Some Turkic Loan-Words Attested in Old Russian Sources, UAJ, 45.C, 1971, s.251

Görüldüğü gibi Poppe'nin eserleri Altayistik ve Türkoloji açısından oldukça önemlidir.

Yrd. Doç.Dr. Zeki Kaymaz tarafından Almanca aslından Türkçeye kazandırılmış "*Altay Dillerinin Karşılaştırmalı Grameri 1. Kısım Karşılaştırmalı Ses Bilgisi*" adlı Poppe'nin bu eseri Altay Dilbilimi teorinin fonetik dayanağı durumundadır.

Çeviren kendi önsözünde Poppe ve eser hakkında kısaca bilgi veriyor. Daha sonra Poppe'nin "*Altaycann bibliyografyasını tanıyan okuyucular bu kitapta Ramstedt ve Vladimirtsov'un çalışmalarıyla birçok benzerlikler bulacaklardır.*"⁽⁶⁾ diye eserinde kimlerden istifade ettiğini, metodunu izah eden önsöz gelmektedir.

Eser Altay dillerindeki kelime başı #p, #t, #k, #b, #d, #g, #ç, #z, #s, #y, #m, #n, #n' ünsüzleri, kelime içi ve sonu -ç-/ç#, -z-/z#, -s-/s#, -y-/y#, -m-/m#, -n-/n#, -n'-/n'#, -n-/n#, -l₁-/l₁#, -l₂-/l₂#, -r₁-/r₁#, -r₂-/r₂# ünsüzleri içses ünsüz grupları Mongolca, Türkçe, Mançu-Tunguzca, Korece ve Ana Türkçe, Ana Moğolca ile muhtemel * Ana Altay dilinde olması gereken şekilleriyle mukayeseli olarak verilmektedir. Eserin orijinalinde 90, çeviride 140 sayfa tutan ünsüzler bahsinden sonra, yine aynı metodla Altay dillerindeki ilk hece ünlülerini (a-a, u-u, e-e, ö-ö, ü-ü, ı-ı, i-i) ve ilk hece dışındaki (a-

a, e-e, u-u, ü-ü, ı-ı, i-i) ünlüleri ile ünlü kaybolması, vurgu, ünlü uyumları gibi ses hadiselerini vermiştir. Orijinal eserde 46, çeviride 84 sayfa tutan bu bölümden sonra Altay Dillerinin tarihi ses özelliklerinin verildiği bölüm gelir. Bu bölümde Korece, Ana Türkçe, Ana Moğolca, Ana Mançutunguzca'nın tarihi ses özellikleri hakkında yine mukayeseli bilgiler verilir.

Eserin dizin bölümünde verilen referanslarda orijinal eserdeki sayfalar esas alınmıştır. Çevirideki sayfaların referanslarda esas alınmaması okuyucu açısından zorluk olmasına rağmen, eserin orijinaline sadık kalınmasına çalışıldığı görülmektedir.

Bibliyografya bölümünde Poppe'nin verdiği 66 madde verilmiştir.

Eseri Türkçeye kazandıran Yrd.Doç.Dr. Zeki Kaymaz İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesidir. Aynı zamanda Prof.Dr. Osman Nedim Tuna'nın yetiştirmiş olduğu asistanlardandır.

Prof.Dr. Osman Nedim Tuna, Amerika'da yıllarca N.Poppe ile birlikte çalışmış Türkolog, Mongolist ve Altayist olarak tanınan bizim de bir müddet ilminden müstefid olduğumuz kıymetli bir ilim adamıdır. Uzun süre Amerika'da kaldıktan sonra 1984'te Malatya İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi bölümünü faaliyete geçirmiş "1990'da emekli olmadan önce,

kendisine bölümü rahatça teslim edebileceğim, elerinde Türkiye'de en kısa zamanda Yrd.Doç. olma rekorunu elinde tutan üç elaman idaresinde, ikisi hariç, hepsi de standart ölçüde ders verebilecek, sekizi doktora seviyesinde yedisi uzman onbeş Araştırma Görevlisi, üç Öğretim Görevlisi, yirmiden fazla elamana sahip bir bölüm haline getirmiştik."⁽⁷⁾ diyebilecek rahatlıkla Türkolojiye hizmet etmiştir. N.Poppe'nin yanında çalışmış O.N. Tuna'nın yetiştirdiği Z.Kaymaz'ın Poppe'nin bu kıymetli eserini Türkçeye kazandırması ayrı bir manevî öneme de sahiptir.

"*Altay Dillerinin Karşılaştırmalı Grameri 1. Kısım: Karşılaştırmalı Ses Bilgisi*" Türkiye Türkçesine titiz çalışma sonucu kazandırılmış önemli bir eserdir çevireni gönülden kutluyoruz.

DİPNOTLAR

- ¹ KONONOV, A.N., *Istoriya Izuçeniya Turkskih Yazıkov v Rossii, Akademiya Nauk SSSR Otdelenie Literaturi i Yazıka Institut Vostokovedeniya, Leningrad 1982, s.61*
- ² TUNA, Prof.Dr. Osman Nedim, "Altay Dilleri Teorisi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 2. C, 1983, s.1-78
- ³ TENİŞEV, E.R., *Sravnitelno Istoriçeskaya Grammatika Türkiskih Yazıkov Fonetika, Akademiya Nauk SSSR Institut Yazkoznaniya, Izdatelstvo Nauka, Moskova 1984, s.3-4.*
- ⁴ Tuna, A.g.e., s.11
- ⁵ Kaymaz, a.g.e, s.III-IV
- ⁶ A.g.e, s.V
- ⁷ İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi TDE Bölümü 1994 Yılı, s.4

ERDEM, BİLGE, ARIŞ Atatürk Kültür Merkezi'nin Sürelî Yayınlarıdır

Şiirde İnsan Yaşantısı

Ebülfez Kulu AMANOĞLU

Nahçıvan Devlet Üniversitesi Öğretim Üyesi

**Hamit Nutki, Her Rengden,
Dünenden Bugüne, A.K.M. Yayını,
Ankara 1996, 276 sayfa**

1994'ün sonbaharında ünlü bilgin Prof. Dr. Cavad Heyet'in önerisi üzere öğretim üyesi olduğum Nahçıvan Devlet Üniversitesinin fahri profesörü, şeref üyesi seçtiğimiz Hamid Nutki Aytan Türk Kültürünün gelişmesinde büyük katkıları olan şair ve bilim adamıdır.^(*)

1920'de Tebriz'de doğmuş Mehemed Hi-yabani eyleminin faallerinden olan aydın Kerim Ağanın oğlu Hamid Nutki babasının yolu ile, izi ile getmiş, kendini halkın aydınlatılmasına, eğitime, milli kültürün gelişmesine hesr etmiştir. Kendisi hukukçu olmağa gayret etmiş, bu amaçla 1942'de İstanbul'a gelmiş, burada doktorasını tamamlamıştır. Sonraları petrol şirketlerinde çalışmış, aynı zamanda gazete yazarlığı ile uğraşmıştır. 1979 olayları ile İran'da öğretime ara verildiği zaman yabancı dil öğrenen kurslarda görev almış, Tahran'da Türkiye Türkçesini okutmuş ve bu dersler halk tarafından büyük ilgi ile karşılanmıştır. Bu yıllarda (1979) Tahran'da ünlü bilim adamı Doktor Cevad Heyet'in sahibi ve baş yazarı olduğu "Varlık" dergisinin temel yazarlarından biri olmuştur. 1989'dan itibaren İngiltere'nin Edinburg, sonra Notingham üniversitelerinde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

1935'li yıllardan şiir dünyasına atılan Hamid Nutki aynı zamanda tarih ve dil bilimleri ile yakından ilgilenmiş, sosyal konularda eserler yazmış, çeviriler yapmıştır. Kendisi R.C.D. tarafından İran'da yayınlanan "Atatürk" adlı kitabı (Tahran, 1969) Türkçeden Farsçaya aktarmıştır. O zamanlar bu kitabın tercümesi ilgi görmüş, İran Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü tarafından okullarda oku-

lacak örnek kitaplarından biri olarak tavsiye edilmiştir. Bunun yanı sıra doktor Hamid Nutki tanınmış türk bilgini Ali N. Tarlan hakkındaki küçük bir eserini de farsçaya aktarmıştır.

İran'da Şahlık döneminde yasaklanan Türk dili 1979 ihtilalinden sonra kısmen serbest bırakıldı. Bundan yararlanan Türk aydınları kendi dilini, edebiyatını, kültürünü geliştirmek için yeni gazeteler, dergiler, kitaplar yayınlamağa başladılar. Fakat 50 yıldan fazla süren yasak ve okullarda okutulmayan Türkçe sebebiyle karma karışık bir dil anlayışı ortaya çıktı. Bazı kimseler belki de işin bilincinde olmadan mahalli ağızlarla yeni bir edebî dil oluşturma yoluna girdiler. Nerdeyse tamamen fonetik bir alfabe kullanma eğilimi ve buna bağlı olarak yeni bir imlâ anlayışı ortaya çıktı. Edebî dildeki bu yanlış eğilimlerin terk edilmesinde, büyük bir problem haline gelen Türkçe imlâ meselesinin yerine oturmasında ve makul bir yola girmesinde diğer bazı şahsiyetlerle birlikte Hamid Nutki'nin de değerli telkin ve tavsiyeleri etkili oldu. Böylece İran Türkçesinin kısmen de olsa standartlaşmasında Hamid Nutki'nin büyük emekleri vardır (Doç. Dr. Yavuz Akpınar). "Varlık"ta imlâ konusunda yayımladığı silsile makaleler 1987'de "Yazı Gaydaları (İmlâ Kılavuzu)" adlı kitapçık halinde aynı dergi tarafından basılmıştır. Bu kitap Azerbaycan Türk yazı dilinin genişlemesinde, gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Doktor Hamid Nutki'nin bir fikri İran'daki Türk aydınlarının dilinde aforizm, hikmetli deyim, ifade haline gelmiştir. O ana dilinde yazıp okuyabilmeyen İran'daki Türk kökenli aydınları eleştirerek, kınayarak

(*) Dr. Hamid Nutki, Türk dünyası okuyucularına yeterince tanıtılmadığından burada onun hayatı ve kişiliği hakkında kısa bilgi vermeği uygun gördük.

makalelerinin birinde gösteriyor ki, bu aydınların ana dilinde konuşması Türkçe değil, piçindir (Çinlilerin İngilizlerle ilişkilerinden doğan yapay bir dil meydana çıktı: kelimeler İngilizce, gramer şekiller Çince idi. Bundan dolayı bu veya buna benzer dillere piçin İngiliz adı verdiler, yani Farsçanın piçin dilidir, Türkçe değil).

Hamid Nutki'nin İran'da halkla ilişkiler, edebiyat ve s. konuda bir kaç kitabı basılmıştır. Buna rağmen usta Nutki Türk dünyasında bir şair gibi çok da yaygın değildir. Bu bakımdan Hamid Nutki'nin şu anda Türkiye'de basılan bu ilk şiirler kitabı dikkati çekiyor. Atatürk Kültür Merkezi hattı ile yayınlanan bu şiirler toplusuna ünlü bilim adamı Prof.Dr. Sadık Tural çok değerli bir takdim yazısı yazmıştır. Bugün İran'da 25 milyon Türk dilli, Türk soylu, Türk gönüllü insanın çok eski tarihe ve kültüre sahip olan Türklüğün bir parçası olduğunu ve onların uzun zaman çeşitli yönlerden baskı altında tutulmasına rağmen Türklük şuurunu kaybetmediğini kayd eden Prof.Dr. Sadık Kemal Tural sözüne devam ederek yazıyor ki, edebiyat bir üçgenin içinde vücut bulandır. İran'da konuşulan Türkçe için de durum böyledir: ancak İran'daki Türklerin şehirden şehire, köyden köye bazı hallerde ise mahalleden mahalleye değişen kelime serveti ve telaffuz farklılığı bu manasız korkudan doğmuştur. Yazılı dili olmazsa bile, edebî dil olarak imkan tanınmasının mahallî ağızların sayısını azaltacağı, gönül huzuru yaratacağı unutulmamalıdır. Bu cümleden olmak üzere "Varlık" dergisinin ve Dr. Hamid Nutki ile Dr. Cevad Hey'et beylerin her türlü siyasî, ideolojik tavırlar dışındaki bedii ve ilmî faaliyeti gönül huzurunu, karşılıklı güveni ve aşinalığı genişleten çalışmalarlar. Bu iki komşu devletin, iki aşına dil ve edebiyatın son kırk yıl içinde meydana gelen örneklerin birbirine tanıtması gerektiğine inanıyoruz: Sehend, Şehriyar gibi klasikleşenlerin yanına Dr. Hamid Nutki'nin şiirlerinden tadımlık bir kitab ilave ediyoruz.

Tanınmış bilim adamı, Azerbaycan Türkleri edebiyatının büyük araştırmacısı saydığımız Prof.Dr. Yavuz Akpınar kitaba şairimizin hayatı, kişiliği ve eserlerinin ana çizgilerini, hatlarını göz önüne sergileyen çok değerli bir önsöz yazmıştır.

Yavuz bey önsözde Dr. Nutki'nin hayat ve sanat yolunu bir kaç iller süresinde yaptığı incelemeler ve şairin kendisi ile mektup vasıtası ile kurduğu ilişkiler esasında ayrıntılı şekilde tahlil etmiştir. Dr. Hamid Nutki'nin Türk kültürü tarihindeki katkılarını değerlendiren araştırmacının aşağıdaki görüşleri tam doğru ve haklıdır ve bu görüşlere biz de katılırız. "Hamid Nutki İran'da Türk medeniyetini yeniden öğrenme faaliyetinde, bir aydın olarak üzerine düşeni fazlasıyla yaptı: Özellikle İran Türklerinin tek başlarına bir medeniyete sahip olmadıklarını hatırlattı: bu ülkedeki Azerbaycan Türk dili, edebiyatı ve tarihinin dünyanın çeşitli yerlerindeki Türk soyundan insanlarınkiyle müşterek özellikler taşıdığını ve müşterek bir mirasa ait olduğunu ortaya koyan makaleler yazdı; Türk dilinin Orhun yazıtlarından başlayarak eski bir kültür dili olduğunu, Türk edebiyatının dünyanın en köklü edebiyatlarından olduğu gerçeğini bir çok yazısında açıkladı; İran'da Fars şovenizminin unutturmağa başladığı zengin Türk medeniyetinin üzerindeki tozlu örtüyü kaldıranlardan biri oldu."

Ali Yavuz bey ayrıca İran Türk şiirinde serbest vezn, modern şiir, Habib Sahir ve Hamid Nutki arasındaki sanat ilişkilerine, kendisinin geniş aydın kesiminin düşünce ve ideallerini, beklentilerini ifade etmesi üzerinde duruyor, onun şiirlerinde çağdaş İran Türk şiirinin ulaştığı merhalelerin yansıtıldığını kayd ediyor.

Bu şiir armağanını hazırlayan sayın Yavuz bey bu antolojiyi 2 kısma ayırmıştır. Kitap adını verdiği I. bölüm Her rengden, 2. kitap, bölüm ise "Dünden Bugüne" adlanmaktadır. I. kitap "Bulutlar", "Biz Bize", "Hatıralar", "Bir Avuç Iyık İçin", "Hak Kapısı", 2. kitap ise "Kırk Parça Bohça", "Bahara İnanmak", "Sehere Çıkan Bir Yol Var", "Yağsın Yağmur" gibi bölümlere ayrılmıştır.

Birinci kitap "her rengin her neğmenin bir değişik etri var" ifadesi ile başlayan şair burada daha çok geçmiş ömür hayat yoluna hazın, onun rüyalarda kalmış izlerine, çizgilerine, anılara, hatıralara üz tutar, baş vurur. Hangi dahi ise söylemiştir ki, şair herkesden farkı ondadır ki, o adillikde gayri-âdiliyi göre bilir. Bu bakımdan şairin "Gece

yarısı vağzal" şiirinde İstanbul'da Kumkapı Tren İstasyonunun bir âdi gecesinde gayri-adilik bulması, ondan söz etmesi okurun dikkatini çekiyor. Bu şiirlerin önemli bir kısmını felsefî şiirler teşkil etmektedir. Bundan dolayıdır ki bu şiirlerin büyük çoğunluğunda özel adlar, has isimler sanki kullanmıyor, masallara baş vurur, bu motiflerden yararlanıyor. Mesela, Çamlıbel" şiirinde:

İnamrık bir gün gelir de unudular/nağıllarda (masallarda) anlatılan kapkaranlık/zindanlar/kan deryası meydanlar/burma bıçlı (bıyıklı)/kızıl donlu pehlevanlar/sultanlar... Ozan gelsin boy boylan-sın/soy soylansın/Fincanlara/mexmer-mexmer/çay dökülsün/saz köklensin/söz söylensin/yüzler gülsün

"Nağıl" şiirinde de şair halk masallarının felsefî unsurlarından yararlanarak onları poetik mevkide kullanıyor.

İkinci kitapta şairin İran Türk serbest, modern şiirinin bugünkü durumunu yansıtan en samimi şiirleri toplanmıştır. Bu şiirler sanat bakımından da, mezmun bakımından da mükemmel sanat numuneleri, örnekleridir. Mesela: Kökü könlümdedir/gövdesi etimde/arzularım yapraklarıdır/esim esim esir/çiçekleri/hayalımın parçalanmış aynasında/serpilmiş/dalgalanan etiri/misra'laşan ilmanlarıdır... Bu kitapta doğa ve insan sevgisi, insanlık felsefesi, güzelliğin terennümü esas yer tutmaktadır: Yürekden sevmeden şiiri yazılmaz/ne gülün/ne günün/ne ayın, yıldızın/ne güzel bir kızın/Sözler olar/fikir olar/Fakat şiir olmaz/çırpınan yürekle yazmasa elin.

Şairin bazan kafiyesiz mısraları onun inci gibi ipe dizilmiş kafiyeli duygularını çok anlaşılır biçimde yansıtıyor: Başım üste kanad açmış katar katar/kuşların seslerindeki gizlin ixtar/dağların dalısındaki dev buludlar/dumanlardaki esrar/ormanların yeşil ürpermesi/ve zaman değirmenin gıcırtyyla dönmesi/az kala meni yoldan saklayacakdı/yıldızlardan sorak almasıydım/anamın ezberlediği/ve benim unuttuğum/duaları/yadıma salmasıydım/O sihirlî bağçada/bir alma ağacının butağından/sallanan/alov alov yanan/kazıl alma/harada?

Antolojinin bütün bölümlerinde millî kimlik, millî tarih, halkın geçmiş ve geleceği, onun üzün-

tü ve acıları ana konu olarak şairin varlığından geçmektedir. Bu konuda örnek olarak şairin "Kimliğim", "Zehmetle aşadık", "Ovsun", "Şeyx Mehmed", "Hak kapısı" ve b. başarılı şiirlerinin adını çekebiliriz. Şair masallardaki "hak kapısı" ifadesinin şimdiki zamanda gerçek anlama sahip olmadığına teessüf ediyor. "Hele de adıma deye bilirim/hele de kimliğim/kırk kat bohçada/Hele de kardaşım berke düşende özünden utanır/eslini danır" deyerek şikayet eden şair Şeyx Mehmed Xiyabidinin ruhuna üz tutur ondan öyüd, yardım, güc istiyor: Mene öğüd ver, ey ulu kölge/Gülleri solduran yele neyliyim/Sesini itiren ele ne deyim?

Şair "Söyle mene falçı nene" şiirinde onu rahatsız eden, kalbini yakan sorulara cevap istiyor: Ne vaxt/yamyaşıl mösimden/gözlenen/xeber gelecek?/Uçlup köçmüş güzel kuşlar/Dimdikirinde (gağalarında) dilekler/ve gizlice könüllerde gönçlenen çiçekler/bahçemize dönecek/bahar hüküm sürecek/hayat biraz gülecek?

Bu tür şiir ve mısralar Hamid Nutki'nin eserlerinde büyük çoğunluğa sahiptir.

İleride söylediğimiz gibi Hamid Nutki'nin bu şiir antolojisinin yayınlanmasında ünlü bilim adamı Yavuz Akpınarın büyük katkıları olmuştur. Kitabın kapak dizini, fotoğrafı antolojinin içindekilerle çok iyice sesleşen bir anlam taşımaktadır. Bu da eseri yayına hazırlayanların başarısı sayılmalıdır.

Bu değerli kitabın bir kaç küçük hataları, daha çok basım evi ile ilgili hatalar göze çarpar. Mesela, IY sayfa yerine YI sayfa getirmiştir. 15. sayfada yer alan "biz bize" ifadesi anlaşılmıyor. 31. sayfa "Bakü" şiiri verilmiş, altıda, dipnot şeklinde 1922 yılında yazıldığı not edilmiştir. Bu inandırıcı değil. Arzu ederdik ki bu kitabın tekrar basmaları zaman bâzı şiirlerin ne zaman, hangi ortamda yazılması hakkında kısa açıklamalar da verilsin. Bu bazı şiirleri bulmaca olmaktan kurtarır, onu anlamlı kitabın okuyucular tarafından büyük beğeniyle karşılanacağına inanıyoruz. Kazandığı başarılar, çok yoğun çalışmalarından dolayı kitabı yayına hazırlayan Sayın Doç.Dr. A. Yavuz Akpınar'ı tebrik ederiz.

"Şiirlerle Türkiye"

Nazmiye ÖZKAN

Atatürk Kültür Merkezi Kütüphane Uzmanı

Şiirlerle Türkiye,

(Hazırlayanlar) Hüseyin Tuncer,
İsmet Alpaslan, KB Yay., Ank.,
1995. XXII + 336 sayfa

Eseri on bir ana başlık altında incelemek mümkündür. Konular sırasıyla şöyledir: Anadolu, Türkiye, Memleket, Vatan, Yurt, Değişik adlar verilmiş şiirler, Dağlar, Ovalar, Akarsular, Göller, Denizler. 121 şaire ait 220 adet şiire yer verilen antoloji, titizlikle hazırlanmıştır. On bir ana başlık altındaki eserler, yazar soyadına göre alfabetik düzenlenmiştir.

Eser, dönemin Kültür Bakanı D. Fikri Sağlar, Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden Prof.Dr. Sâdık Kemal Tural ve eserin hazırlayanı Hüseyin Tuncer'in ön sözleriyle başlıyor. Prof.Dr. Sâdık Kemal Tural eserin ön sözünde antolojiyi şöyle tanımlamakta: "Antoloji, Grekçe bir kelime olup çiçek ve toplamak kelimelerinden meydana gelen terimden muharrefdir. Bizdeki karşılığı, bazen "güldeste" bazen "mecmua"ve bazen de "cönk" şeklindedir. Öncelikle bir kişinin ve bazen birden fazla şahıstan oluşan bir grubun meydana getirdiği esere antoloji, güldeste yahut cönk denilmektedir." Prof.Dr. Sâdık Kemal Tural antolojide bulunması gereken özellikleri de sıraladıktan sonra ön sözüne şöyle devam ediyor: "Dağı, bağı, yaylası, bayırı, kel tepeleri, çorak özleriyle bizim olan bu vatan; söğüdü, kavağı ve serçesiyle bizim olan bu memleket; kekiği, çiğdemi, madımağı ile bizim olan bu ülke, bakanlar için değil görenler için çok şeyler söyleyebilir. Şair bakan göz değil, gören gözdür. Şiir, gönlün özüdür. Denizi, ırmağı, çayı; çamı, ardıcı ve mahcup, mahsun ve mahkur bu vatanın, şairin gözünden ve dilinden tanınması ve sevilmesi daha kolaydır."

Eseri hazırlayan Hüseyin Tuncer, eserin oluşumuna dair şunları söylemektedir: "Şair içimize bir "kor" atar, yakar tutuşturur bizleri. Bu "kor"

sönsün istemeyiz. Bu "kor" sönmeyen bir meş'ale olur, nesilden nesile intikal eder. "Şair, gören gözümüz: mısralaşan sözümüz" olur. Doğal ve sosyal çevre, şiirlerle adım adım Türkiyeleşmeye başlar. İşte o zaman çocuklarımızın bizlerden istedikleri güzel "Türkiye" çıkar ortaya: "Şiirlerle Türkiye"... "Şiirlerle Türkiye" okuyucusunu, bölgelelerimizde ve Anadolumuzda gezdirecektir. Ülkemiz, vatanımız, yurdumuz ve Türkiyemiz tüketecek burunlarımızda. Dağlarımıza çıkacak ovalarımıza incek ve akarsularımızda göz göze geleceğiz. Göllerimiz ve denizlerimiz çarşaf çarşaf dalga dalga saracak bizleri... Ilgıt ılgıt esen ülkü yelleri, kadifeden tenlerimizi okşayacak; özümüz, ruhumuz Türkiye ile dolup taşacak..."

Eser İstiklâl Marşımızın;

"Korkma Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak."

mısralarıyla başlıyor.

Aka Gündüz;

"Türk çocuğu küçük yaştan,

Ekmeğini söker taştan,

Kurtulmuştur yeni baştan,

Anadolu, Anadolu..."

mısralarıyla Türk'ün azim ve kararlılığını anlatmakta. Yavuz Bülent Bakiler, şu dizelerde af dilemekte şehitlerimizden:

"Bağışlasın şimdi bizi, vatan uğruna

Şehid düşen yüzbinlerce adsız kahraman

Çünkü seller bir yandan götürür toprağımı

Rüzgârlar bir yandan..."

Anadolu'nun anadan yakın, yandan sıcak olduğunu anlatan İlhan Geçer "Anadolum" şiirini şöyle bitiriyor:

"Ümit gibi yeşil
Hayal kadar renkli Anadolum
Hür doğdun, hür yaşadın
Hür kalacaksın hür..."

Anadolu'nun güzelliklerini, çok akıcı bir dile aktardığı "Anadolu" şiirinde Mehmet Faruk Gürtunca şöyle diyor:

"Sen ne güzel bulursun
Gezsen Anadolu'yu
Dertlerden kurtulursun
Gezsen Anadolu'yu

Türk halkının, özde güzelliği Abdurrahim Karakoç'un "Anadolu Sevgisi" şiirinde daha bir mana kazanıyor:

"Anlamaz, bilmezsin sen bizim halkı;
Sevgiyi bulasın yanma gel ki...
Kalıplar gerçeği göstermez belki,
Gönül perdeleri sökülsün de gör."

Vatan hasretini anlattığı şiirini Orhan Seyfi Orhon şu dizelerle bitiriyor:

"Birgün olup kucağına ulaşsam,
Gözlerimden döksem sevinç yaşını.
Sancağın gölgesinde dolaşsam,
Öpsem, öpsem toprağını, taşını."

Bir hasretlik şiiri de Ömer Bedrettin Uşaklı'dan. "Anadolu Hasreti" şiirinde hasretini şöyle dile getiriyor:

"Gurbet işledikçe şu uzun yola,
Gözümün yaşında ürpersen sıla,
Gönlüm dolaşırken yana yakıla,
Ovada sabahlar, dağda akşamlar,"
Mehmet Emin Yurdakul "Anadolu" şiirinde

Anadolu gençliğine hitap ediyor:

"Ey vatanın bağı yanık bucağı
Hani senin bereketli hasadın.
Yeşil yurdun, mesut çatm, şen çiftin?
Hani senin medeniyet hayatın,
Yolun, köprün, kazman, iğnen, çekicin?
Ey Türklüğün otağı!
Ne vakte dek bu acıklı sefalet,
Bu viranlık, bu inilti, bu kaygu?
Ne vakte dek bu uğursuz cehalet,
Bu taasup, bu görenek, bu uyku?

Yazık sana ağlamıyan şiire;
Yazık, sana titremeyen vicdana

Yazık, sana uzanmayan ellere;
Yazık, seni kurtarmayan insana!..."

Hasan Ali Yücel "Anadolu" şiirinde vatan sevgisini, şu güzel dizelerle anlatıyor:

"Sevgimiz sanadır, düşmanına kin;
Uğrunda savaşmak en yüce dilek,
Yaşıyoruz seni yaşatmak için;
Azdır, nemiz varsa yoluna döksek.
Sen bize anasın ey Anadolu
Göğsünde yaşayıp ölü Türkoğlu,"

"Türkiyem Üstüne" şiirini, Kerim Aydın Erdem şöyle bitiriyor:

"Yiğitlik bizde, adamlık bizde, vatan bizde
Türküler söylerim bu sabah
Varlığım üstüne,"

Türkiye'nin güzelliklerini beş dizeye sığdırdığı "Türkiyemiz" şiirinde M. Necati Öngöy şöyle diyor:

"Kokar burcu burcu güller;
Öter dallarda bülbüller;
Açar menekşe, sümbüller...
Ne güzeldir Türkiye'miz."

Faruk Nafiz Çamlıbel "Memleket Türküsü" şiirinde, Anadolu'yu tanımanın, insanını tanımaktan geçtiğini şu mısralarla vurguluyor:

"El gibi dolaşma Anadolu'nda,
Arkadaş yurdunu içinden tanı:
Dinle bir yosmayı pınar yolunda,
Dinle bir yaylada garip çobanı."

"Memleket İsterim" şiirinde Cahit Sıtkı Tarancı şöyle diyor:

"Memleket isterim
Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun;
Olursa bir şikayet ölümden olsun."
Fazıl Hüsnü Dağlarca "Vatan Türküsü" şiirinde, bağımsızlığın sonsuza kadar devam edeceğini şu mısralarda belirtiyor:

"Dalgaları bayrak,
Dalgaları fatihalar bayrakta.
Siz ta Orta Asya'dan beri
Uyursunuz, uyanırsınız,
Siz düşünürsünüz bu toprakta

Allah bir nefes gibi yakın
Gökyüzü bir nefes kadar uzakta.
Gidecektir kainatın son zerresine dek.
Hürriyetiniz, bu toprakta."
Vatan konusunda en güzel edebi eserleri ve-
ren Namık Kemal "Vatan Şarkısı" şiirinde bağımsızlık
simgesi bayrak için herşeyin göze alınacağını
şöyle anlatıyor:

"Kan ile kılıçtır görünen bayrağımızda,
Can korkusu geçmez ovamızda dağımızda,
Her guşede bir şîr yatar toprağımızda;
Gavgada şehâdetle bütün kâm alırız biz?
Osmanlılarız can verir, nam alırız biz."
Şairimiz "Vatan Türküsü" şiirinde de yiğitleri
vatan imdadına çağırıyor:

"Yâre nişandır tenine erlerin,
Mevt ise son rütbesidir askerin;
Altı da bir üstü de birdir yerin,
Arş yiğitler, vatan imdadına."
Vasfi Mahir Kocatürk "Yurt Türküsü" şiirinde
vatanı anaya benzetiyor:

"Ninniyle salladın beni,
Şevkatle kolladın beni,
Sevginle bağladın beni;
Güzel yurdum, güzel yurdum."
Herşeyin kutsal vatan için olduğunu "Yur-
dum" şiirinde, Cahit Külebi şöyle anlatıyor:

"Ağladığım senin içindir!
Güldüğüm senin için;
Öpüp başıma koyduğum
Ekmek gibisin!"
Rıza Nur "Yurt" şiirinde, duygularını şöyle
ifade ediyor:

"Hüznün nedir güzel yurt!
Kuzunu mu kaptı kurt?
Ahını hakka duyurt!
Türk senin için kıvrandır..."
"Türküler Dolusu" şiirinde Bedri Rahmi Eyü-
poğlu, yüreğindeki tek sevgiyi şu mısralarla anla-
tıyor:

"Kirazın derisinin altında kiraz
Narın içinde nar
Benim yüreğimde boylu boyunca
Memleketim var.

Canıma ciğerime dek işlemiş
Canıma ciğerime
Sapına kadar."
Âşık Hasan "Dağlar" şiirinde şöyle diyor:
"Senin yazın kışa benzer
Bir sevdalı başa benzer
Çok içmiş sarhoşa benzer
Duman eksilmeyen dağlar
A dağlar ah ulu dağlar
Eşinden ayrılan ağlar."
Necip Fazıl Kısakürek, "Sakarya Türküsü"
şiirinin son mısralarında şunları söylüyor:

"Sakarya, sâf çocuğu masum Anadolu'nun...
Divânesi ikimiz kaldık Allah yolunun!
Sen ve ben, gözyaşıyla ıslanmış hamurdanız;
Rengimize baksınlar, kandan ve çamurdanız!
Akrebin kısıracında yoğurmuş bizi kader;
Aldırma böyle gelmiş, bu dünyâ böyle gider!
*Bana kefensiz yatak, sana tabutsuz havuz;
Sen kıvrıl ben gideyim, son Peygamber kılavuz!
Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya...
Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk Sakarya!"
Şiirin *işareti mısrasında, yazım hatası ya-
pılmış, Necip Fazıl Kısakürek'in Çile şiir kitabın-
da 179. sayfada mısra:

"Bana kefendir yatak, sana tabuttur havuz;"
olarak geçmektedir.
Eser, Sâmih Rifat'ın "Akdeniz Marşı" ile son
buluyor:

"Yaslı gittim, şen geldim;
Aç koynunu, ben geldim.
Bana bir yudum su ver
Çok uzak yerden geldim

Korkma açıl şen yurdum,
Dağlara ordu kurdum;
Açık denizlerine
Süngümle kilit vurdum."

Eser, varolan vatan sevgisini pekiştirmekte,
milli duyguları harekete geçirmekte, Türk birlik,
beraberlik şuurunu kuvvetlendirmektedir. Antoloji,
okuyucusunun gönül gözünü açmaktaki vazifesi-
ni, gerçek anlamda yerine getirmiştir.

"Divan Şiirinde Âhenk Unsurları"

Dr. Muhsin Macit, **Divan Şiirinde Âhenk Unsurları**, Akçağ Yayınları
Nu. 140, Ankara, 1996.

Âhenk kavramı, sanatın temel kavramlarından biridir ve insanın var olduğu günden itibaren zihinleri meşgul etmiştir. Âhenğin gerek sözlü ifadeyle gerek yazılı ifadeyle (nazım, nesir) gerekse güzel sanatlarda mevcudiyeti su götürmez bir gerçektir. Bu kavram üzerine bir çok yazılar yazılmış, bir çok fikirler üretilmiştir. Yukarıda künyesini verdiğimiz eser de bu yazıların en son halkasını teşkil etmektedir.

Bilindiği gibi âhenk; uygunluk, uyum, armoni anlamlarına geliyor. Ayrıca, sözle veya yazıyla anlatımda güzel, pürüzsüz, kulakta musiki tesiri bırakacak bir ifade kullanmak olarak da tarif ediliyor. Nazımda âhenk, sözlerin vezne, ünsüz tekrarlarına (aliterasyon) ve ünlü tekrarlarına (asonans) dikkat edilerek meydana getirilmektedir.

Retorik kitapları âhengi umumî ve taklidi olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Umumî âhengin sözün sıhhati, taklidi âhengin ise kelimelerin kulakta bıraktığı iz ile taşıdığı anlamın birbiriyle uygunluğu sonucu ortaya çıkacağı yine aynı kaynaklarda vurgulanmaktadır.

Burada tanıtım, tahlil ve eleştirisini yapmaya çalışacağımız eser, yukarıda açık künyesini verdiğimiz eserdir. Kınu âhenk ile ilgili olduğu için kısa bir giriş yapmak istedik. Macit'in adı geçen eseri Giriş, Bölümler, Gazellerde Kullanılan Redifler ve Bibliyografya'dan meydana gelmiştir. Toplam 128 sayfadan oluşan bu eserin sahaya yeni bir soluk getireceğine inanıyoruz.

Eserin Giriş bölümünde Divan Şiirinde Âhenği Sağlayan Unsurlar üzerine toplu bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme yapılırken daha önceki kaynaklar tek tek taranmış ve gerekli izahatlar yapılmıştır. Konu üzerinde çeşitli vesilelerle görüş belirtmiş olan Ahmed Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan, Behçet Necatigil, Nurullah Ataç, Temür Fettah (Özbek yazarı), Kemal Sılay, T.S. Eliot, Suut Kemal Yetkin, Tunca Kortantamer, Cem Dilçin, Mustafa İsen, Harun Tolasa, Recâi-zâde M. Ekrem, Ahmed Cevdet Paşa, Tâhirü'l-Mevlevi ve daha bir çok yazarın görüşlerine başvurulmuş,

Dr. Süleyman SOLMAZ

Hacettepe Üni. Türk Dili Okutmanı

bunlardan iktibaslar yapılmış ve doyurucu bir bilgi akışı sağlanmıştır.

Yazar bu bölümde, âhenk kavramından ne anlaşıldığını, ne anlaşılması gerektiğini tespit etmektedir. Ayrıca, tezkirelerde ve divan dibacelelerinde (önsöz) âhengi sağlayan unsurları ifade etmek için kullanılan elfâz, edâ, mevzûn, selik, selâset gibi kavramlara işaret etmektedir. Bu kavramların şiirdeki akıcılığı belirlemek için kullanılan genel kavramlar olduğunu söylemektedir. Adı geçen kelime ve kavramların Gelibolu'lu Âlî ve Âşık Çelebi tezkirelerinde nasıl kullanıldığını örnekleriyle göstermiştir (s. 13-15)

Muhsin Macit, bundan sonra, âhengin bir tanımını yapıyor: *Âhenk, bir bütünü teşkil eden parçaların veya unsurların estetik ölçüler içinde birbirleriyle uyuşması anlamına gelen, çeşitli ilim ve sanat dallarında kullanılan bir terimdir. Edebiyat terminolojisinde âhenk, üslubun bir niteliği olarak şiir ve nesirde kelime ve cümlelerin, âdetâ, bir musiki tesiri yapacak şekilde ard arda getirilmesiyle sağlanan uyumdur* (s. 15).

Yazar, devamla âhenk kavramının **Talim-i Edebiyat**'tan günümüze kadar edebiyatımızda kullanıldığını söyledikten sonra Recâi-zâde M. Ekrem'in âhenk tanımını ve bu konuda yaptığı tasnifi vermiştir.

M. Macit, bu tasnifi verdikten sonra şiir ile musiki ilişkisine dikkatleri çekmektedir. Ayrıca divan şiiri ile musiki ilişkisi konusunda yapılmış çalışmalara atıfta bulunmuştur (s. 17). Yine bu bölümde divan şiirinde kullanılan bazı nazım şekillerinin çerçevesini ve kelime kadrosunu belirleyen unsurun musiki olduğunu vurgulamıştır.

Yazar, şiirde âhengi sağlayan özelliklerden birini rahat ve doğal söyleyiş olarak tespit ettikten sonra bunun ancak konuşma dilinden, günlük konuşma dilinde yerleşmiş anlatım biçimlerinden, kalıplaşmış unsurlardan faydalanılarak gerçekleştirilebileceğini savunuyor. Bunun için de argoya kaçmadan şahsi kullanım biçimlerinin öne çıkarıl-

ması gerektiğini vurguladıktan sonra divan şiirindeki atasözlerinin kullanılış biçimine dikkati çekiyor. Ayrıca belâgat kurallarından lafzî iktibasların da âhengi sağladığını söyledikten sonra ilgili söz sanatlarının varlığına işaret ediyor.

Yazar, bütün bu konulara işaret ettikten sonra bu unsurlar üzerinde ayrı ayrı durmak gerektiğini vurgulayarak birinci bölüme bir geçiş yapıyor.

Bizim bu bölüm için söyleyeceğimiz son sözler şunlardır: Muhsin Macit, divan şiirinde âhengi sağlayan unsurlar üzerinde düşüncelerini verdiği örnek şiirlerle desteklemiştir. Kolay anlaşılır, akıcı bir üslubu vardır. Bölüm zevkle okunuyor. Bu yönüyle kendisini takdir ediyoruz.

Bu kısımda bir konuya işaret etmek gerekecektir. 14. sayfada Fuzûlî'nin bir kıt'ası verilmiştir. Yazar, bu kıt'ayı Âşık Çelebi tezkiresinden (Meşâîrû'sh-Şu'arâ) aldığını dipnotta belirtmiştir. Ancak bu kıt'a Fuzûlî divanında yoktur. Dönemin bir başka tezkirecisi Ahdî, bu kıt'ayı İstanbul'lu Begzâde Âlî'nin olarak göstermektedir (Bkz. Süleyman Solmaz, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı**, Gazi Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1996, s. 496). Maksadımız Macit'in yanlışını göstermek değil, şiirin kime ait olduğunu tartışmaya açmaktır.

Muhsin Macit, eserinin birinci bölümünü **Söz Tekrarları**'na ayırmıştır. Bu bölümde giriş mahiyetindeki söz tekrarlarının şiire kattığı âhengi anlattıktan sonra, divan şiirinde kullanılan cinas, iş-tikak, kalb sanatlarına tanımları ve örnekleriyle değinmiştir. Bu tanımları verirken Ahmed Cevdet Paşa ve Kaya Bilgegil'in şahitliklerine müracaat etmiştir.

Ayrıca dipnotlarında **Kur'an-ı Kerim**'deki söz tekrarlarına ve bu konudaki çalışmalara işaret etmiştir. Yine bu bölümde bahr-ı tavil ile ilgili verdiği bilgiler kelimenin tam anlamıyla doyurucu bir nitelik arz etmektedir.

Birinci bölümde yazar, taradığı divanlarda tespit ettiği söz tekrarlarını örnekleriyle birlikte şu başlıklar altında toplamıştır:

A-Birli Söz Tekrarları, B-İkilemeler, C-İkili Söz Tekrarları, D-Üçlü Söz Tekrarları, E-Dörtlü Söz Tekrarları, F-Beşli Söz Tekrarları.

Yazar eserinin bu bölümü için son söz olarak şunları söylemektedir.

Divan şiiri geleneği içerisinde şâirlerin, söz tekrarlarından bilhassa ikilemelere daha fazla yer verdiği görülmektedir. Kullanım oranı açısından ikilemelerden sonra birli ve ikili söz tekrarları tercih edilmektedir. Şiirde söz tekrarlarının âhengi sağladığı doğrudur. Ancak örneklerine az rastladığımız dörtlü ve beşli söz tekrarlarında olduğu gibi kelimelerin kullanım sıklığının artması, şiirde ses ve anlam arasındaki denge ve düzeni bozmaktadır. Bu da şiirde anlam kadar kelimelerin istifine de önem veren divan şiirinin estetik kurallarına uygun düşmez (s. 56).

Muhsin Macit, kitabının ikinci bölümünde Ses Tekrarlarına yer vermiş ve âhengi sağlayan unsurları Paralelizm ve Armoni olarak ikiye ayırmıştır. Bu bölümde de yerli ve yabancı bir çok bilim adamının görüşlerinden iktibaslar yapmıştır. Paralelizm hususunda Kamil Veliyev'in **Destan Poetikası** adlı kitabında yaptığı tasnifi divan şiirine tatbik ederek şu alt başlıkları tespit etmiştir. 1. Beyitte ve Gazelde Paralelizm, 2- Tam veya Yarım Paralelizm, 3-Ortak Sözsüz veya Ortak Sözlü Paralelizm, 4-Düz ve Aksi Paralelizm. Bu alt başlıklar tanımları ve örnekleriyle açıklanmıştır.

Bundan sonra yer alan kısım ise *Armoni*'dir. Armoni eskilerin âheng-i selâset dedikleri kavramın yerine kullanılıyor. Macit, bu bölümde bu zamana kadar bilinenleri şöyle bir tekrar ettikten sonra şöyle bir tespitte bulunmuş: *Divan şiirinde ünlü ve ünsüzlerin uyumunun yanısıra bunu da aşan, benzer hecelerın kullanılmasıyla oluşturulan uyumdan da bahsetmek lazımdır. Bir beyitte bulunan kelimelerdeki müşterek seslerden oluşan hecelerın oluşturdukları tekrarlar tecnise varmayacak boyutlarda olabilir.* Bu tespiti yaptıktan sonra beş ayrı beyiti örnek olarak gösteriyor (s.70).

Bu bölüm de girişte ve birinci bölümde olduğu gibi doyurucu bir niteliği haizdir.

Eserin üçüncü bölümü RİTM olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümün girişinde ritmin nasıl sağlanacağı üzerinde durulduktan sonra aruz ölçüsünün divan şiirinde meydana getirdiği ritme işaret ediliyor. Ritmi sağlayan unsurlar olarak Vezin, Kafiye ve Redif gösteriliyor. Vezin kısmında Divan şiirinde kullanılan aruz kalıpları üzerinde bir mütalaa yer alıyor. Ayrıca Fars ve Türk şiirinde kullanılan aruz vezinleri üzerinde mukayeseli bir çalışma yapan Dr. Yakup Şafak'ın bu konudaki kanaatleri aktarılıyor. Kafiye ve Redif kısmında ise, bu kavramların bir tanımı yapıldıktan sonra, bütün klasik edebiyatlarda olduğu gibi divan şiirinde de şâirlerin dahil olduğu geleneğin estetik nizamına sıkı sıkıya bağlılıklarından söz edilmektedir.

M. Macit, Divan şâirlerinin redif olarak genellikle Türkçe kelimeleri seçtiğini tespit etmiştir (s. 89). Macit, bu hususta, müşterek rediflere temas ettikten sonra bunun nazirecilik geleneğinden kaynaklandığını bir anlatım tekniği olarak kullandığını söylemektedir.

Yazar, eserinin **Sonuç** kısmında ise, yaptığı çalışmanın sonuçlarını açıklamaktadır. Divan şiirinin, âhenk unsurlarını bir anlatım tekniği olarak kullandığını söylemektedir.

Bundan sonra ek bir bilgi olarak Gazelerde Kullanılan Redifler verilmiştir. Tabii ki burada verilen redifler, yazarın da belirttiği gibi Ahmed Paşa, Bâki, Fuzûlî, Necâti Beğ, Nedim, Nef'î, Şeyh Gâlib ve Şeyhî divanlarındaki gazellerin redifleridir.

Eserin sonunda istifade edilen kaynakların bir listesi de verilmiştir.

Bir iki tashih hatası ile 65. sayfadaki dipnot tekrarlarının dışında ilmî açıdan hatası olmayan bu eserde divan şiirinin estetiğini bulabilirsiniz.

Modern eleştiri yöntemlerinin belâgat kurallarıyla bağdaştırılmış haliyle hazırlanan bu eserin okuyucuda yeni ufuklar açacağını ümit ederek yazarım tebrik ediyoruz.

"İpteki Kareler"

İbrahim Baştuğ,
İpteki Kareler, Öteki Yay.,
Ank. 1995, 54 sayfa

Şairimizin kitabında yer almış olan kısacık biyografisinden Hafik, 1964 doğumlu olduğu ve ilk şiir kitabının **Çalınmış Kuyuları Babil**'in adıyla Dönem Yayıncılık tarafından 1989 yılında basıldığı anlaşılıyor.

Şair, ikinci eseri olan **İpteki Kareler**'i değer verdiği iki büyüğüne, öğretmeni Sevim Kolkır ve vefat eden babasına şairane ithaf eder. Şiirini renkli fotoğraf karelerine bölmüştür. Dört bölümden oluşan eserin birinci bölümü "Sarı Kareler" (s. 7-16), ikinci bölümü "Kırmızı Kareler" (s. 17-30), üçüncü bölümü "Mavi Kareler" (s. 31-38), son bölümü ise "Siyah Kareler" (s. 39-50)'den teşekkül eder.

Şairin iç dünyasını yansıtan dizeler vezinsiz, kuralsız, tamamen serbest, yer yer düz yazı formunda yazılmıştır:

"yağmur. ıslak salımmı geceyi tarayan, sarkacı saçlarının. yağmur. bitmeyen koşusu, yankısını arayan bir yankının. yağmur. terleyen atları avuçlarının. yağmur. sesinin savruluşu, geçmiş şenlik panayrlarının bakır atlaslarına. yağmur. sesine usulca hükmeden zembereği gecenin. yağmur. bağlı tutkunun atları, sesin sessizliğe çarpan pervazlarına. yağmur. iki dalga arası ömrün kumlara bıraktığı tuzu yalayan zamana uzaklığın. yağmur. bir kum tanesinin aynalardan oluşan bir kumsaldaki konukluğuna yakınlığın. yağmur. gecenin siyah aynasında, biricik tanığı varlığının. yağmur. gecenin siyah aynasından süzülen yankın. yağmur." (s. 14)

"Kırmızı Kareler"de gece ile gündüzü ağıt ve düğün tezadı ile hisseder:

"her gece bitmeyen bir ağıt sesiniz

her gündüz uzayan bir düğün yüzünüz" (s. 28)

Bu dizelerden hemen sonra ise, şair devlet memurluğunun getirdiği rutin yaşayışla şairane serâzâtlık çelişkinini "meşin çanta" ve "akşamın uçarı saatleri" paradoksuyla işlemiştir:

Muallâ MURAT - NUHOĞLU

Atatürk Kültür Merkezi Kütüphane Uzmanı

"devlet memurluğu yıllarınızdan kalma meşin çanta bir elinizde. bir eliniz boş. akşamın uçarı saatlerinden çalınmış ne?onlar ceplerinizde." (s. 29)

"Mavi Kareler"de, kitapta anılan tek yer adı olarak karşılaştığımız Zonguldak'ın kömür gerçeği ve bol merdivenleri sevgili tasviriyle birleştirilmiştir:

"iki tünel arasında

bir fiyort ömrü yoldur gidebildiğin

işte yüzün. merdivenleri gülüşünün

ki zonguldak. yüzüne akmış

boyası kirpiklerinin" (s.35)

"Siyah Kareler"de ise hem sosyal hem de ferdi bir gerçek olarak ölüm, çok çeşitli şekillerde tasvir edilir:

"hantal bir alışkanlıkla toplandı ağlar şehirden. ölüm. kıvrak ve sokulgan aktı günlere. çekildi günağartısımn öksüz tımsı. ezberlenmiş bir bilgi olarak kaldı yaşam. negatifle kayıptı. ölüm süretlerden tâbedilip duvarlarına asıldı şehrin. ölüm bir sakarlık olarak. erken sürgünü erik ağaçlarının. kabuğu zorlayınca ilkyazın yeşil özü, kış hücrelerine planlı ve teammüden açılmış bir gizli tüneldi.

bilinmez denize mi çıkacak, uçuruma mı? ortalık yerine mi işlek bir caddenin? kaçınılmaz, gülerken çektirilmiş eski fotoğraflar tedavisi imkansız yaralar açacaktır bellekte. bir sakarlıktı ölüm, kuşkusuz. flaş biraz geç patladı. deklanşör tekledi. film iyi yerleştirilmemişti. ansızın açılıverdi karanlıkodanın kapısı. bir şarkı tam da yeni başlamışken. konu oldu trajikomik öykülere. yapışkan, montaj artığı karelerin arabeski yayıldı caddele-re." (s. 46)

Eserin tamamı 36 şiirden oluşmuştur. Aslında bu 36 parça, bir fotoğraf makarasının 36 pozudur. Şairimiz bütün bir ömrü 36 poza, yani 36 kareye bölmüştür.

Eser şairin bir veciz ifadesiyle başlar ve biter. Arzularım gerçekleştirmede istekler ve ümitlerini şeytandan saklar gibidir. Fakat asıl aldatılanın, ömür geçtikçe şeytan değil insanın kendisi olduğu ortaya çıkacaktır. Şeytan da melek de insandadır.

"(şeytan farkına varmasın diye istemiyor gibiyizdir en çok istenileni" (s.6)

"ve ömür şeytanı aldattığımızı sanmakla geçti şeytan?

ki kendimizdi)"

(s. 51)

**Öğretim Görevlisi, Yardımcı Doçent,
Doçent ve Profesörler**
Sosyal Bilimlerin her alanında yayınlanan
kitaplarla ilgili tanıtma, tahlil ve
eleştiri nitelikli yazılarınızı bekliyoruz.

BİLGE

"Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği"

Rıfat Araz, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını Nu: 108, Ankara 1995, 247 s., 35 resim.

Nesrin TÜRKARSLAN

AKM Türk Toplumunu İle İlgili Sosyal Araştırmalar
Bilim ve Uygulama Kolu Uzmanı

Harput Elazığ'a 5 km. mesafede ve bu ile bağlı küçük bir kasabadır. Yöredeki, 1945 yılında başlayan ve aralıklarla süren kazılardan elde edilen maddî malzemelere dayanılarak, Harput'taki yerleşmenin Paleolitik (eski taş) Dönemi'ne kadar uzandığı ileri sürülmektedir. Türklerin Harput'u Bizanslılardan alarak yerleşmeleri ise 1078 yılında gerçekleşmiştir.

Tarih içinde muhtelif devletlerin eline geçen Harput, askerî ve siyasî öneminin yanında, ekonomik önemi ile de doğuyu batıya bağlayan ipek ve baharat yolunun kavşak noktası olmuş, bu özelliğinden ötürü de nüfus yapısındaki hareketlilik, şehir merkezindeki nüfusun sürekli olarak azalıp çoğalmasına sebep olmuştur.

Türkler Harput'a geldiklerinde bu şehirde Rum, Ermeni, Hristiyan ve Süryaniler mevcuttur. Bu azınlıklara Türk hakimiyeti döneminde tanıyan serbestlikle, sözkonusu etnik grupların kendi kültür yapılarına uygun hayat tarzı sürmelerine imkan tanınmıştır. Hatta geniş ve denetimden uzak olan bu serbestlik, belli tarihlerden başlayarak Harput'ta misyoner faaliyetlerinin ve Ermeni isyanlarının patlak vermesine sebep olmuştur. Bu ve benzer durumlardan ötürü Harput Türkü töresine, âdet, gelenek ve inançlarına zarar verebilecek bu tür yıkıcı faaliyetlere karşı daima temkinli ve dikkatli olmuş, kültür değişmelerine rağmen kendi geleneklerini, göreneklerini ve inançlarını günümüze kadar korumuştur.

Rıfat Araz, Halk Bilimi Profesörü Dursun Yıldırım yönetiminde hazırladığı tezinde Harput'taki Eski Türk İnançları ve Halk hekimliğini araştırmıştır. Konuyu, Harput'ta folklor sahasına inhisar eden malzeme üzerine dayanan kapsamlı bir çalışma yapılmamış olmasından dolayı seçmiş olduğunu belirten Araz, çalışmanın amacını ise şöyle ortaya koymaktadır: "Çalışmanın amacı, eski Türk inançları ile yörede yaşayanlar arasında bir benzerlik ve devamlılık olup olmadığını ortaya koymaktır. Çalışmayı gerçekleştirdiğimizde elde ettiğimiz sonucun, amacımızı doğrulayacak seviyede neticelendiğini gördük."

Rıfat Araz, araştırma öncesinde konuyla ilgili makale ve kitapları gözden geçirmiş (yaklaşık 254 eser), sahada malzemenin derlenmesinde ise gözlem, mülakat ve katılım metodlarını kullanmıştır. Elde ettiği bilgileri not defterine ya da teybe kaydetmiş, bu bilgileri açıklayıcı olması için de yöredeki ziyaret mekânlarını fotoğraflarla tesbit etmiştir. Sözkonusu fotoğraflara metin içerisinde bahsi geçtikçe numara verilerek, arka sayfada yer aldığı sayfa numarası da belirtilmiş olsa kanımızca okuyucu açısından kolaylık olurdu. Adak yerlerinin fotoğrafları çok net çıkmamış. Ayrıca hayat pratikleri ile ilgili fotoğraflara da yer verilmesi yerinde olurdu.

Çalışma başlıca üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Tengri; İyeler; Yardımcı İyeler; Gök ve Yer İyeleri; Ev, Eşik, Ocak, Od İyeleri; Kişioğlu, Arvak, Ata ruhu, Tm; Kam, Ocaklı altbaşlıkları altında eski Türk inançlarına ilişkin özellikler ele alınmıştır.

Eski Türk inancında Gök Tanrı etrafında, onun tarafından yaratılan ve onun emriyle hareket eden "iye, ige/ıs/tös" gibi muhtelif varlıkların, ayrıca adı geçen sistem içinde mütalaa edilen güneş, ay ve yıldızlar gibi gök cisimleri ile beraber yer-su ve umay gibi güçlerin kutsal olarak eddedildiklerini, bunların başlangıçtan beri hep gökyüzünde tasavvur edildiğini belirttikten sonra, yörede ve Türkiye Türkleri'nde bu inancın devam etmekte olduğunun tesbit edilmiş olduğunu eklemektedir Araz.

İyeler: Koruyucu ve Yardımcı iyeler olarak Umay ve Ana Maygıl; Kara iyelerden ise Alkarısı ve Kamos'un üzerinde durulmuştur.

Harput'ta Umay ile ilgili inanç izlerine rastlanmazken, Alkarısı ve Kamos (körmös kötü iyenin değişmiş hali) fizikî görünümü, karakteri, yapı ve fonksiyonları ile esas yapısını korumakta olduğu tesbit edilmiştir.

Gök ve Yer iyeleri: Gök, Güneş ve Ay İyeleri; Taş, Kaya, Tepe ve Dağ iyeleri, Yer iyesi, Su iyesi ve Ağaç/Orman iyesi olarak belirlenmiştir.

Rıfat Araz'ın tesbitlerine göre, gök iyesi, felek kavramı içinde yörenin manilerine, deyimlerine dahi girmiştir. Güneş ve ay ile ilgili eski Türk inançları yörede güneşin kız, ayın ise erkek olarak tasavvur edilmesi biçimiyle, efsanevi inançlara bürünmüştür. Yörede yaşayış biçimine tesir eden çok sayıda pratiklerin içinde "taş", "kaya", "su" ve "ağaç" gibi "yer-su" iyelerine ait inançlar; sözkonusu varlıkların buldukları yerlerin ziyaret edilmesi ile ve muhtelif vesilelerle kendilerine saçı mahiyetinde nesnelere sunulması şeklinde devam etmektedir.

Ev, Eşik, Ocak, Od/Ateş iyeleri ile Kişioğlu, Arvak, Ata Ruhı, Tm'lara ait inançların canlı fakat esas yapıları unutulmuş şekliyle yaşadığı belirtilmektedir. Kamların ise eski içtimaî görev ve sorumluluklarının dinî fonksiyon değişimine uğramış şekliyle ocaklılar, kırıkçı/cıkıkçılar ve falcıların üstlenmiş oldukları ifade edilmektedir.

Eserin ikinci bölümünde Törenler ve İnançlar ele alınmıştır. Törenler, Geçiş, Törenleri ve Bereket Törenleri ile ilgili İnançlar altbaşlıkları altında verilmiştir. Geçiş törenlerinde yazar, doğum, ad verme, evlenme, ölü defini üzerinde durmuştur. Bu törenlerde de eski inançların değişerek süregeldiği belirtilmektedir.

Rıfat Araz, "Halk Hekimliği" adını taşıyan üçüncü bölümde Ocaklar ve Ziyaret Yerleri'nden bahsetmektedir. Harput'ta tesbit ettiği Ocaklar şunlardır: Karıncalık ve Kumru, Dağlama ve Alazlama, Uçuk, Sarılık, Ahsun, Sehil, Nazar Değmesi ve Kurşun dökme, Sıtma, Dalak ve İnme Ocakları ile diğer Ocaklar.

Yazar **Harput'ta Halk İnançları** adlı eserinin sonuna, yararlandığı kaynakların yer aldığı "Bibliyografya"; Kişi adları, Devlet, Millet, Boy ve Aşiret Adları ile Yer Adlarının yer aldığı "Dizin" ve 35 fotoğraftan oluşan "Resimler" bölümünü eklemiştir.

Sayın araştırmacaya Türk kültür hayatına böyle bir eseri kazandırdığı için teşekkür ediyoruz.

Umay Günay Armağanı

Neclâ YALÇINER GÜNDÜZ

TDK Gramer Bilim ve Uygulama Kolu Uzmanı

Hacettepe Üniversitesi öğretim görevlilerinden Özkul Çobanoğlu ve Metin Özarслан değerli hocamız Prof. Dr. Umay Günay için bir armağan kitabı hazırlamışlar.

XVI + 288 sayfa olan, Ankara, 1996 tarihini taşıyan bu eser, Feryal Matbaacılık tarafından 1000 adet basılmış. Çeşitli makalelerin yer aldığı bu güzel ve samimi esere, amacını bir o kadar yücelten sıcak bir "Sözbaşı" ile girilmiş. Kendi ifadeleriyle "Çam sakızı çoban armağanı kavlince" bir saygı kitabı çıkarmayı hedefleyen Özkul Çobanoğlu ve Metin Özarслан, bu arzuya yaraşır güzellikte bir kitap hazırlamışlar.

Bu armağan kitabında Prof.Dr. Umay Günay'ın hayat hikâyesi (s. XI-XII) ile birlikte "Prof. Dr. Umay Günay'm Yayınlarından Seçmeler" (s. III-XVI) adı altında bir bibliyografya da verilmiş.

Kitabın içinde yer alan makalelere kısaca bakmaya çalışalım:

Prof.Dr. İlhan Başgöz, "Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi (fonksiyonu)" (s. 1-4) adlı makalede Villiam Bascom'un "Folklorun Dört İşlevi" adlı çalışmasındaki: 1) Hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme, 2) Değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme, 3) Eğitim, yani kültürü gelecek kuşaklara aktarma, 4) Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir kaçıp kurtulma mekanizması şeklinde ifade ettiği dört işleve Prof. Dr. İlhan Başgöz beşinci bir işlev; "Çatışmaları büyütme, baş kaldırmalara destek olmak, kurulu düzene ve değerlere direnmeleri arkalamak, onları yıkmaya kalkışanlara güç vermek" işlevini de dahil ediyor.

Prof.Dr. Tuncer Baykara, "Zeki Velidî Togan Hocamın Köyünde" (s. 5-9) Prof.Dr. Tuncer Baykara 1988 yılında Kültür Bakanlığı yayınları arasında yayınladığı Zeki Velidî Togan adlı eseri yazdıktan sonra Zeki Velidî Togan'ın köyüne bir seyahat yapar. Togan'm köyünü, çevresini ve yakın dostlarını gördükten sonra eserin bu yönünün eksik olduğuna inanır. Sayın Baykara, Zeki Velidî

Folkloristik: Prof.Dr. Umay Günay Armağanı, Yayın Sorumluları: Özkul Çobanoğlu-Metin Özarслан, Ankara, 1996, XVI+228 sayfa

Togan'ın köyünde edindiği izlenimleri ve duyguları bizimle paylaşır.

Prof.Dr. Şükrü Elçin, "Yeşil Abdal ve Karaca Oğlan Üzerine Notlar" (s. 10-12). Prof.Dr. Şükrü Elçin bu makalede Karaca Oğlan'a ait olma ihtimali yüksek olan bir şiiri tanıtır.

Prof.Dr. Bilge Ercilasun, "Edebiyatımızda Marazilik" (s. 13-20) adlı makalesinde Mehmet Rauf, Halit Ziya ve Tevfik Fikret'in edebiyatımızda eksiklik olarak vasıflandırdıkları, Fransız edebiyatının tesiriyle ortaya çıkan, marazi duyguların edebî eserlerde işlenişini ele alır. Klasizmin katı kurallarından sıyrılmaya çalışan batı edebiyatı Romantizmle bu kurallardan kurtulmuş, bu defa da maraziliğin içinde kaybolmuştur.

Prof.Dr. Henry Glassie, "Turkish Folk Art and the Search for Meaning" (s. 21-25) başlıklı İngilizce makalesinde Türk halk sanatları ile ilgili araştırmalara değinmiştir.

Prof.Dr. Tuncer Gülensoy, "Erzincan (Belen Nahiyesi - Şenlik Köyü) Ağzı ile 'Sefil Yakub' Hikâyesi" (s. 26-33) Prof. Gülensoy 1974 yılında Prof.-Dr. Ahmet Uysal ve Prof.Dr. Warren S. Walker tarafından derlenmiş ve orijinal bandı Texas Tech University'de bulunan "Sefil Yakub" adlı hikâyeyi ağız özellikleriyle ilk defa bu makalesinde yarınlara.

Prof.Dr. Harun Güngör, "Eski Türk Dininin İsimlendirilmesi Üzerine" (s. 34-38) adlı makalesinde kısaca dinler tarihi üzerinde durarak aralarındaki mevcut ilişki ve farklılıklardan bahseder. Eski Türk dinini bir çeşit Şamanizm olarak kabul etmenin mümkün olmadığı ve eski Türk dininin Gök Tanrı merkezli, onun etrafında şekillenmiş, tamamen kendine özgü bir monoteizm olduğunu, ancak bu dini Gök Tanrı dini olarak isimlendirmenin mümkün olduğunu söyler.

Prof.Dr. Abdürrahman Güzel, "Hâggi Bektaş Velî, Entwicklung der Bektaschijje und die Türkische Kultur" (s. 39-50) başlıklı Almanca makalesinde Türk kültürü içinde Hacı Bektaş-ı Velî ve Bektaşilik üzerinde duruyor.

Prof.Dr. Bilge Seyidoğlu, "Mitolojik Dönemde 'At'" (s. 51-56) Prof.Dr. B. Seyidoğlu makalesine mitolojinin tanımıyla başlar ve Türk mitolojisinde atın önemini, yüklendiği görevi anlatır. Özetle: "Türk mitolojisinde at, Tanrıları görmüş, onlara yakın olmuştur. Kainatın sırlarına vakıftır. Aynı zamanda insanlara da yakındır. Onların iyiliğine yardımcı olmuştur. Bu temel inanışların sonucu at, Türk toplumunda dost, sırdaş, arkadaş yardımcı özelliklerini bugüne kadar korumuştur."

Prof.Dr. Sadık K. Tural, "Edebiyat ve Toplum İlişkisi Üzerine Düşünceler" (s. 57-66) adlı makalesinde edebiyat ve toplum ilişkisinden söz ederken, öncelikle toplumdaki değişimden, bu değişimde eğitimin üstlendiği rolden; bu açıdan da eğitimin toplumdaki öneminden bahseder. Bir milletin en büyük göstergesi olan dil, kültürlerin bağımsızlaşmasında da en önemli unsurdur. "Dilin milletler arası bir kullanıma çıkması bilim ve edebiyat dünyasında insanlığın ufkuna çıkacak türden eserler vermekle mümkündür." sözleriyle düşüncelerini bu ana fikir temeline oturtan Sayın Tural, dil ve edebiyatın toplumun duyuş ve sezişine yapacağı estetik katkılardan, insanlık ufkundaki yükselişinden, milletler arası kullanıma ulaşılabileceği fikrini savunur.

Prof.Dr. Dursun Yıldırım, "Kültürel Açıdan Türk Dünyasının Durumu ve Geleceği" (s. 67-74). Prof.Yıldırım, Türkiye dünya tarihini Ural/Basra Körfezi doğrultusundaki çizginin doğusunda ve batısında cereyan eden hadiseler üzerine kuruludur, der. Bu eksenin doğusunda yaşayan ulusların tarihinde de, toplumlarının da tıpkı batısında ortaya çıkanlar gibi, geçmişlerinin oluşumunda, biçimlenmelerinde, dil ve kültür birimleri hâlinde ortaya çıkmalarında bir ulusun değişmez etken olduğunu, bu ulusun adının da Türkler olduğunu ifade eder. Türk ulusu sözöyle tüm Türk olan insanları içine alan toplumu kasteder. Ve tüm düşünenlere seslenir: "Nerede senaristlerimiz, rejisörlerimiz, yazarlarımız, şairlerimiz, kompozitörlerimiz? Nerede sanatçılarımız? Hayata ruh ve heyecan katacaklar bunun farkında değilse, ya da onlar yok ise, nasıl ruhlar kaynaşacak, özgün ve görkemli eserler vücut bulacak? Rüyaları Paris, Londra, Washington üzerine kurulu gelecek, sonsuz bozkırlara bir Borodin kadar bile ilgi duyabilir mi? Bozkırların sesini, türküsünü, renklerini görmeyen neyin ressamı olabilir? Semerkand'ı, Buhara'yı öğrenmeyen, Yesi'de nefes almayan, Kazan'da dolaşmayan, Manas ile Alatav eteklerinde görüşme-

yen, Alpamış'tan, Köroğlu'ndan haber bilmeyen, Dede Korkut yır'ı söylemeyen, Nevâi'den, Fuzulî'den habersiz gezen ve "he-man" ile geleceği çizenler, Türk Dünyası, Türk ulusu için ne söyler, ne düşünür?", "Bu başlangıcın hayallerini ve rüyalarını siz yaratın, onları geleceğe siz hazırlayın. Çalınan hayalleri ve rüyaları Türk Dünyası'na siz verin, kazandırın. Bu şan ve şeref sizi ölümsüz, geleceği ölümsüz kılar."

Doç.Dr. Meherrem Caferoğlu, "Hagg Âşığı Sınag Yollarında" (s. 75-79) adlı makalesinde, Azerbaycan coğrafyasında Kerem ile Aslı hikâyesini değerlendirir.

Doç.Dr. Metin Karadağ, "Bazı Avrupa Üniversitelerinde Halk Bilimi Öğretimi" (s. 81-87) adlı yazısında, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde Halk Bilimi öğretimiyle ilgili üniversiteler ve faaliyet konuları üzerinde durmaktadır.

Doç.Dr. M. Öcal Oğuz, "Manzum Hacı Bektaş Velâyetnâmesinin Yeni Bir Nüshası" (s. 88-91) adlı makalesinde "Isparta Nüshası" adını verdiği bir yazmadan söz eder. "Harekeli nesih yazıyla 252x175-205x125 mm ölçüsünde, çift sütuna 17 satırlı, 164 yapraklı, filigranlı Avrupa kâğıda yazılmış, meşin kaplı yıpranmış mukavva bir cildin içinde sonradan muşamba ile kaplı, bölüm başlıkları kırmızı mürekkeple ve Farsça yazılı, cilt kapağı şirazedden ayrılmış, şemseli, koyu kahverengi" olarak tavsif ettikleri yazmanın "son sayfaları eksik olduğundan" müstensihinin bilinmediğini sol (arka) cilt kapağının içinde eserle ilgili olmayan bir ölüm kaydı ve 1172/1758 tarihinin bulunduğunu nakleder.

Sayın Oğuz elindeki nüshayı Noyan tarafından yayınlanan ve Firdevsî'ye ait manzum Velâyetnâme ile karşılaştırmış, birtakım nüsha farklarına rağmen birbirlerinin aynı olduğunu bildirmiştir. Bu nedenle eldeki nüshanın herhangi bir kayıt olmadığı hâlde Firdevsî'ye ait olmasının kuvvetli bir ihtimal olduğü görüşündedir.

Yrd. Doç. Dr. Erman Artun, "Adana Köy Seyirlik Oyunlarından Örnekler" (s. 92-106) adlı makalede Adana'da çeşitli kişilerden derlediği 17 Köy Seyirlik oyununu verir.

Yrd. Doç.Dr. Abide Doğan, "Yoldaşlar Üzerine Bir Tahlil Denemesi" (s. 107-116) başlıklı yazısında Cengiz Aytmatov'un *Yoldaşlar* adlı romanını tahlile tâbi tutar.

Yrd. Doç.Dr. Ayşe Duvarcı, "Türkçenin Öğretilmesinde Halk Edebiyatının Önemi" (s. 117-123) adlı makalede Türkçenin öğretilmesinde Halk Ede-

biyatı unsurlarının kullanılması yolunda görüşlerini belirtir.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Önal, "Tahkiyeli Eserleri Tahlil Plânı Hakkında Bir Deneme" (s. 124-134). Sayın Önal, Prof.Dr. Sadık K. Tural'ın *Tahkiyeli eserleri tahlil plânından hareketle tahkiyeli eserleri değerlendirmeye çalışır.*

Yrd. Doç.Dr. M. Kayahan Özgül, "Halil Nihad Boztepe'nin Ağaç Kasidesi" (s. 135-146). Halil Nihad Boztepe'nin Ağaç Kasidesi, 1930'da kurulan Türkiye Himâye-i Eşcar Cemiyetinin 1931'deki yeni Reisi Rahmi Beyin isteği üzerine yazdığı 1500 beyitlik bir kasidedir. Daha önce Çınaraltı Mecmuasında zaman zaman neşredilen Kaside, 1947'de kitap hâline getirilir. "1947'de neşredilen Ağaç Kasidesi, neticede, sosyal ve siyasî tercihlerin, tabikatın bir kısmından duyulan rahatsızlıkların, hatta bazen öfkenin ilk önemli manifestolarından birisidir. Üstelik, Kasidenin ilk neşrinde de, ikinci neşrinde de şair CHP'nin Trabzon milletvekilidir; ama, eleştirdiklerinin hiçbirini Meclis'te ifade etmemiş ve hatta hiçbir konuda fikir beyânı için kürsüye çıkmamıştır." Görüldüğü gibi Boztepe, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki aksaklıklardan, rejimin oturmamışlığından dolayı yapılan acemiliklerden duyduğu rahatsızlıkları, yazdığı Kasideyle dile getirmiştir. Bütün bunları Sayın Özgül'ün makalesinden öğreniyoruz.

Dr. Yaşar Kalafat, "Halk İnançlarımızda Değirmen" (s. 147-150). Bu makalede Sayın Kalafat, değirmenin inançlara yansımaları üzerinde durur.

Dr. Naciye Yıldız, "Manas Destanında İslâmiyet" (s. 151-165) başlıklı incelemede Manas Destanı içindeki islâmî unsurları tespit eder.

Dr. Hasan Aveni Yüksel, "Polonya Folklorından Örnekler" (s. 166-174) adlı yazısında Leh kültürü üzerinde durur ve Polonya folkloru içinde Türk kültür unsurlarına dikkat çeker.

Erol Cihangir, "Üçüncü Dünya, Millî Komünizm ve Sultan Galiyev" (s. 175-190). Siyaset bilimci Türkolog Erol Cihangir, Bolşevik ihtilalinde, ihtilali gerçekleştiren üç kişiden biri ve Lenin'in yoldaşı olan Sultan Galiyev'in bütün Rusya Müslüman Türk halklarının kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesinde verdiği mücadele ve bunun sonucunda yol arkadaşları tarafından ihanete uğraması tarihi belgeler ışığında ortaya konuluyor.

Ali Abbas Çınar, "Türkmenistan'da Folklor Faaliyetleri" (s. 191-201) bu yazıda Türkmenistan'daki folklor çalışmalarını panoramik olarak değerlendirilir.

Özkul Çobanoğlu, "Lord Raglan'ın Batı Halk Kahramanı Kalıbı Açısından Oğuz Kağan ve Er Töştük Destan Kahramanlarına Bakış" (s. 202-209) adlı yazıda Raglan'ın batı destanları için hazırladığı kalıba göre Oğuz Kağan ve Er Töştük Destan kahramanlarını değerlendirir.

Harid Fedai, "Kıbrıslı Âşık Kenzî'de Rumeli coğrafyası" (s. 210-216). Bu yazıda Âşık Kenzî'nin şiirlerinde Rumeli coğrafyası tespit edilir.

G. Gonca Gökalp, "Türkiye'de Şiir Kuramı Üzerine Bir Kaynakça Denemesi" (s. 217-234). Yazıda şiir kuramıyla ilgili 592 yazı alfabetik olarak verilmiştir.

Aynur Karataş, Âşık Şenlik, Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi" (s. 235-246) başlıklı yazısında Prof.Dr. Umay Günay'ın görüşlerinden hareketle Âşık tarzı şiir geleneği ve rüya motifi içinde Âşık Şenlik'i ele alır.

İbrahim Öküzücü, "Türkçede cümle bağlayıcıları" (s. 247-265) isimli makalesinde Türkçede kullanılan cümle bağlayıcılarını alfabetik olarak verir.

Ersin Özarslan, "Edebiyatta Nesil Meselesi ve Ara Nesil" (s. 266-278) isimli yazıda modern Türk edebiyatında nesil meselesini tartışarak ara nesil kavramı, mahiyeti ve temsilcileri üzerinde durur.

Metin Özarslan, "Türk Halk Şiirinde Aruzlu Türleri Üzerinde Bazı Dikkatler" (s. 279-287) adlı yazıda Divan Edebiyatı ve Halk Edebiyatında ortak türler olarak değerlendirilen divan, selis, semaî, kalenderî, satranç ve vezn-i aher türlerini Âşık Ömer ve Gevherî'nin şiirlerinden hareketle ele alır ve bu türlerin tanım uygunluğu üzerinde durarak, bu türlerin iddiâ edilen aksine heceyle değil aruzla yazıldıklarına dikkat çeker. Bu arada Divan Edebiyatı ile Halk Edebiyatının birbirinden kopuk edebiyatlar olmadıklarını ve aynı kültür birikiminin sonuçları olduklarını tebaruz ettirir.

Hocamız Prof.Dr. Umay Günay gerek yaptığı ilmi çalışmalar gerekse yetiştirdiği öğrenciler dikkate alındığında, yukarıda muhtevası hakkında kısaca bilgi vermeye çalıştığımız Armağan Kitabı her haliyle hocamıza yaraşır bir şekilde hazırlanmış. Bu bakımdan kıymetli arkadaşlarımız Özkul Çobanoğlu ve Metin Özarslan'ı maddî ve manevî bütün yükünü taşıyarak ortaya koydukları bu güzel çalışmadan dolayı tebrik ediyor, başarılarının devamını diliyorum.

İsteme Adresi:

Hacettepe Üni. Edebiyat Fak. TDE B1.

Türk Halkbilimi Anabilim Dalı

Beytepe - ANKARA

"Doğunun Büyük Bilgeleri"

Güçmurat SULTANMURADOV

Ank. Üni. DTCF Felsefe Bölümü Doktora Öğrencisi

Kitap, Doğu felsefesinin en büyük temsilcilerini Türkmen okurlarına tanıtmak için yapılan ilk deneme eserdir. Kitapta Hârezmî, Fârâbî, Beyrunî, İbni Sînâ, Ömer Hayyam gibi doğunun en büyük bilgelerinin İslâmî ve felsefî görüşleri hakkında bilgi verilir.

Yazar, kitabın muhtevası hakkındaki açıklamaları "Giriş" kısmında verir, yazmasına sevk eden sebepleri açıklar.

Birinci sebep: Sovyetler Birliği devrinde güdülen yanlış siyasetten dolayı Türkmen halkının kültürünün, edebiyatının, felsefesinin, tarihinin halka kapalı kalan yönlerini açıklığa kavuşturmadır.

İkinci sebep: Bu bilgilerin Türkmenistan'daki Merv, Ürgenç gibi ünlü ilmi müesseselerde eğitim alması ve dünya entelektüel kültürünün gelişmesine katkıda bulunmasıdır.

Üçüncü sebep: Orta asır İslâm felsefesine ve ilmine Orta Asya katkısını küçümseyen Batılı araştırmacıların görüşlerini eleştirmektir. Orta Asya'nın İslâm felsefesine ve ilmine katkısını ayrıntıları ile gün ışığına çıkarmaktır.

Dördüncü sebep: Bilgelerin hikmetlerini okurlara tanıtmak. Okurlarda felsefî kültürü geliştirmektir.

Beşinci sebep: Bilgilere olan saygıdan dolayı onların eserlerini değerlendirmektir.

Burada yazar A.Ş. Puşkin'in şöyle bir cümlesini zikreder: "Kültürlülüğü vahşilikten ayıran şey

Prof.Nursehet Bayramshedov ,
Doğunun Büyük Bilgeleri,
Magarif Mtb., Aşgabat, 1992.

geçmişe saygılı bakıştır." "Bilgeleri ortaya çıkaran sosyal ortamlar" başlıklı bölümde bilgeleri etkilemiş olan düşünceler ele alınır. Orta Asya'nın Orta Çağdaki sosyal, iktisadî ve siyasî durumu değerlendirilir. Doğu ve Batı kültürü arasındaki temasa işaret edilir. Bu temas ile ilgili Barthold'un değerlendirmesi bizim için daha da sevindiricidir. V.V. Barthold: "Asyalıların Yunanlılara özellikle de onların devlet hayatına yaptığı etki, Yunanlıların Asya'ya yaptığı etkiden daha kuvvetli olmuştur." der.

Kitabın ikinci bölümünde sırasıyla Harezmi, Fârâbî, Beyrunî, İbni Sînâ ve Ömer Hayyam'ın ilmi ve felsefî görüşleri ile bu konudaki eserleri anlatılır.

Gerçi kitapta bu bilgilerin düşünceleri ayrıntılı olarak verilmiştir dersek hata yapmış oluruz. Ama bunun İslâm felsefesini Türkmen okurlarına tanıtmakta Türkmen dilinde yazılan ilk eser olduğuna dikkat edersek o zaman bunun büyük bir başarı olduğu açıkça ortaya çıkar. Bu eser yıllardır harcanan emeklerin sonucudur.

Kitabın "Sonuç" kısmında yazar bu kitabın Doğu felsefesini Türkmen dilinde tanıtan ilk eser olduğunu vurgular. İslâm felsefesi ile ilgili Ömer Hayyam'ın "Rubai"sinden başka (Bu da tam değil) hiç bir eserin Türkmençeye kazandırılmadığına işaret eder. Türk-İslâm filozoflarının eserlerinin Türkmençeye kazandırılarak orta okulların ve yüksek öğretim kurumlarının ders programlarına alınmasını önerir.

"Sevgi Peygamberi"

Yesevîzâde, Kur'ânî Hadîslerin
Diliyle Hz. Muhammed'in Gerçek
Şahsiyeti: Sevgi Peygamberi, Ankara,
1996, Hakikati Arayış Neşriyatı Nu:
2, 382 sayfa, 13.5x19.5 cm,
ederi: 650.000 TL

Yesevîzâde

Kur'ânî Hadîslerin Diliyle
Hz. MUHAMMED'İN Gerçek Şahsiyeti:

SEVGİ PEYGAMBERİ

(Allah'ın Elçisi Adem-i Şiddet
-"Ahimsâ" / "Non-Violence"-
Ahlâkî Prensibini Nasıl Hayata Geçirmişti)

HAKİKATİ ARAYIŞ NEŞRİYATI

(Müellifin kendi yayınıdır)
Ankara
1996

Erol KALENDER

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

Dünyamız her gün yeni bir savaş haberi, yeni bir çatışma sesi ile irkilmekte; insanlar birbirlerine karşı kin ve nefret arayışı içine girmektedir. Her geçen gün soygun, zina, uyuşturucu kullanımı gibi suçlar dünyada ve ülkemizde artış göstermektedir.

Sevgi ve hoşgörünün toplumda yayılması amacıyla Yunus Emre, Hoca Ahmed Yesevî ve hoşgörü toplantıları yapılmakta, kitapları basılmaktadır. Bu amaçla yapılmış yeni bir yayın daha çıktı: **Sevgi Peygamberi**. Resûlullah hakkındaki bütün ithamları, menfi veya aşırı iddiaları da objektif bir şekilde tartışan, ilmî metoda dayanan bu inceleme eser 32 başlık altında toplanmıştır.

İslâmî bir şiddet dini gibi algılayan gelenekçi/ihvancı (entegrist) sapma başlığı altında yazar, geçmişten beri bir kısım İslam müelliflerinin, bazı müsteşrik ve İslam aleyhtarlarının iddialarına hak verdirecek şekilde, Hz. Peygamber'i bir savaş, bir şiddet adamı ve İslâm'ı da bir şiddet dini gibi takdim edegeldiklerini belirtmiş, bu şiddetçi anlayışı çürütecek ayet ve hadislerle açıklamalar yapmıştır.

Hayır, Resûlullah'ın yolu şiddet yolu değildir, bölümünde "hakikaten şiddetçi görüşlerin aksine Allah'ın ayetleri ve Resûl'ünün - ayetlerin ve ilmî tenkidin süzgecinden geçmiş güvenilir-sünneti sarahatle ortaya koymaktadır ki aslında ne Hz. Peygamber şahsen savaş ve şiddeti temenni etmiş, ne de İlahî Kitap ona ve Müslümanlara bu yolu telkin etmiştir" görüşü açıklanmıştır.

Büyük İslam inkılabının insan maliyeti, başlığı altında "zaruret hasıl olmadıkça (ki o zaruret insan haklarının tesisinden ibarettir) insan kanı dökmek hususunda fevkalâde hassas davranmış olan Resûlullah'ın, hiç şüphesiz bu tavrının tabii bir neticesi olarak, tarihin en büyük bir dinî-sosyal inkılabını - içinde bulunduğu şartlar muvacehesinde - şaşırtıcı derecede az bir kanın akıtılması pahasına gerçekleştirilmiş olduğu, insan kanına verilen bu değer ve hürmetin bir eşine daha insanlık tarihinde rastlanmadığı" belirtilmektedir.

Peygamberî politika = sevgi politikası bölümünde yazar, ayetler ve onların ışığı altında değerlendirdiği hadislerle ulaştığı kanaatinde, Resûlullah'ın asla bir şiddet adamı değil, bilakis en kâmil haliyle bir sevgi adamı, bir sevgi peygamberi olduğunu, onun Mahatma Gandhi'nin Satyagraha dediği sevgi politikasının kendi devrinde, kendi toplum şartlarında mükemmel bir temsilcisi olduğunu belirtmektedir.

Hadisleri yeniden ayıklama metodu bölümünde yazar hadislerin bugün;

1. Kur'an'la mukayese
2. Diğer sahih hadislerle mukayese
3. Mantıkî tenkid
4. Modern ilmi verilerle mukayese
5. İslamın umumî ruhuna uygunluk

ölçülerine tâbi tutularak tekrar ayıklanmaları gerektiğini, böylece Hz. Muhammed'in "Sevgi Peygamberi" olduğu kanaatine ancak böyle bir inceleme-ayıklama neticesinde ulaşılacağını belirtmektedir.

Peygamber'in şahsiyeti hakkındaki hadisleri ayıklamak için Kur'anî miyar, başlığı altında yazarda dolaylı olarak Hz. Muhammed'in bir sevgi peygamberi olduğu kanaatini hasıl eden bazı ayetler yer almaktadır.

Şahsiyeti Kur'an'la yoğrulmuştu, bölümünde ise hadis ve ayetlere dayanarak Resûlullah S.A.V.'in bütün ahlak ve şahsiyetinin Kur'an'da esasları açıklanan güzel ahlâkla yoğrulduğunu; Kur'an'a muhalif rivayetlerin ise tereddütsüz reddedilmesi ve her rivayetin mutlaka mantığın, ilmi düşüncenin süzgecinden geçirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Peygamberlik öncesinde de temiz ahlak sahibiydi; Karakter sağlamlığı; Ruhü şiddetten arınıyordu ve Allah sevgisi başlıkları altında konu ile ilgili ayet ve hadislerle açıklamalar yapılmıştır.

Akla, tefekküre, ilme, hikmete verdiği değer bölümünde yazar "en güzel cepheleriyle Muâsır Medeniyetin başlıca kaynağı olan büyük İslam Medeniyetinin arka planında bütünüyle Kur'an-ı

Kerîm'in ve Resûlullah'ın sahih hadislerinin bulunduğunu" değişik kaynaklara dayanarak belirtmektedir.

Araştırmacı yazar Kur'an'a dayalı müsbet ilim zihniyetinin karşısında yer alan hurafi zihniyete Osmanlı tarihinden çarpıcı örnekler vermiştir. Sultan III. Mehmed döneminde astronom Takyeddin bir rasathane kurmak istemiş, Şeyhülislam Efendi, Padişah'a gökleri rasat etmenin uğursuz olduğunu söyleyerek müsbet ilimlere karşı düşmanlık göstermiştir. Böylece hurafelere boğulan Osmanlı Devleti'nin adım adım uçuruma sürüklendiği yazar tarafından vurgulanmıştır.

Hilmi, hayası, nezaketi, şefkatle terbiyesi ve Tevazuu başlıkları altında "asırların akışı içinde, bir takım dış tesirlerle de Müslümanların geniş bir kesimi arasında, Hristiyanların İsa Peygamber'i anımsatacak şekilde sevgi ve tazimde ifrata sapılarak Hz. Muhammed'in adeta bir yarı-ilâh sıfatlarıyla vasfedilir olduğu; oysa Kur'anî mesaj ve tarihî bilgilerin onun insanoğlu insan, ama insanın hası, insan-ı kâmil olduğunu ortaya koyduğu" görüşü belirtilmiştir.

Rıfkı, merhameti, sevecenliği ve başlıca misyonu: güzel ahlâk bölümlerinde fert için, aile için, toplum için, insanlık alemi için... ahlaki prensiplerin önemi vurgulanmıştır. Ayetlere paralel pek çok hadiste ahlak konusunun işlendiği belirtilmiş ve başlıca örnekler bu bölümde yer almıştır. Yazar "Biz Türkler (diğer dindaşlarımız gibi) asırlar boyunca İslam adına pek çok hurafeye saplanıp kaldık ve bu yüzden defalarca hüsrana uğradık, hatta sonunda yok olmanın eşiğine geldik. Ama öte yandan sahip olduğumuz hemen bütün faziletlerimizi (yine aynen diğer dindaşlarımız gibi) İslam'dan (gerçek İslam'dan) alıyorduk." dedikten sonra Thévenot, De Busbecq ve D'ohsson'un Türkler ve İslamiyet hakkındaki görüşlerini aktarmıştır.

Bütün insanlarla kardeşliğin gereği: herkesin hakkı gözetilecek, her insan sevilip sayılacak, kimseye en küçük bir kötülük bile reva görülme-

yecek, aksine herkese elinden geldiğince daima iyilik yapılacak başlığında konu ile ilgili hadisler; **Nezahati, ince ruhluluğu** bölümünde ise Hz. Muhammed'in o zarif şahsiyeti Kur'anî hadislerle açıklanmıştır. Yazar bu bölümde "Bugün birçok bakımdan gıpta ile baktığımız Garp Medeniyetinin bu en güzel cephelerinin kaynağı Müslümanlık olduğuna göre, Garp Medeniyetine yönelmemiz ve selektif bir şekilde onun iyi yönlerini iktibas etmemiz (dolayısıyla onunla çatışmak, hasımlaşmak şöyle dursun, uzun zaman birbirine hasret kalmış iki candan dost gibi kardeşce kucaklaşmamız), hakikatte, dolaylı olarak ama daha da zenginleşmiş bir şekilde kendi aslımıza dönmekten başka nedir ki" diye okuyucuya sormaktadır.

İffeti; Hayatının sadeliği (İlâ hadisesinin öğrettikleri) başlıkları altında, mantık süzgecinden geçirilmiş hadislerle, yazarın isabetli tesbitleri yer almaktadır. Peygamberimiz hakkında söylenecek tek sözün hiç bir ahlâkî zaafının olmadığı; bilakis en yüksek ahlâkî meziyetlerle bezenmiş olduğu yazar tarafından vurgulanmıştır.

Halkın idaresinde maslahat, adalet ve ihšana verdiği değer bölümünde "Kıyas, el-ayak kesme, celde gibi hadler-cezalar-, kökü binlerce sene - Hammurabi Kanunnamesine ve daha öncesine kadar- gerilere giden Sami hukuk geleneğinin devamıdır ve o günün, o toplumun şartlarıyla alakalıdır. Bu çeşit hükümlerde aslolan bizzat cezanın şekli değil, onun hikmeti, maksadıdır.. Öyleyse daha mütakâmil toplumlarda aynımaksadı temin edecek baka cezalar uygulanabilir" görüşü belirtilmiştir.

İnsan haysiyetine düşkünlüğü, her çeşit zulmü, ezayı, işkenceyi yasaklaması; Savaş ahlakı; İslam'da şiddet veya savaş ancak hangi şartla caizdir?; Kölelere şefkati; Kadınlara şefkati; Çocuklara şefkati; Bütün mahlûkata şefkati; Bütün insanlara sevgi ve saygısı başlıkları altında konu ile ilgili Kur'anî hadisler sıralanmıştır.

Resûlullah'ın insan haklarını bayraklaştıran büyük İslam inkılabının hulâsası: Veda Hutbesi, bölümünde yazar Resûlullah'ın vasiyetinin o günün şartlarında bir nevi bir İnsan Hakları Beyannamesi ve büyük bir sevgi mesajı mahiyetinde olduğunu ve inkılabının fikrî-manevî mesajını pek güzel özetlediğini belirtmektedir. Yazar bu bölümde Resûlullah hazretlerinin Veda Haccı esnasında muhtelif yerlerdeki hutbelerini tenkidî zihniyetle gözden geçirmiş ve sistematik bir şekilde bir araya getirmiş, buna rağmen bu bölümün kat'i bilgiye dayanmadığını, en azından ana hatlarıyla doğru olduğu kanaatini taşıdığını belirtmiştir.

Evet, o hak peygamberdir; insanlığın şerefi, medar-ı iftiharıdır; onun şahsında insanlık yücelmiştir bölümü ile kitap sona ermektedir.

Hadisleri Kur'an'la, mantıkla ve müsbet ilimlerle tartarak tenkidî bir zihniyetle ele alan yazar, Peygamberimizin kutlu sevgi yolunu esas almış, onun tavizsiz ahlâkî mücadelesini (gerçek ruhuyla "Hak Sünneti"ni) takip etmiş ve bunu kitabında bütün insanlık alemine tavsiye etmiştir.

Yeni çıkan bu eser henüz piyasaya dağıtılmamıştır. Kitabın arkasında P.K. 537 Yenişehir-Ankara adresinden ödemeli istenebileceği belirtilmektedir. Kılavuz niteliğinde, titiz bir çalışmanın ürünü olan bu eser her zaman başvuru kitabı olmaya aday bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

BİLGE Şuurlu Bir Dikkattir

"Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den Özdeyişler"

İbrahim BAŞTUĞ

Atatürk Kültür Merkezi Edebiyat Bilim ve Uygulama Kolu Uzmanı

Kapağında TBMM Başkanlığı Sanat Danışmanı Yaşar ÇALLI'nın "Hacı Bektaş Veli" adlı yağlıboya tablosunun yer almış olduğu, 12x16 cm boyutlarıyla bir cep kitapçığı olarak düşünülmüş hazırlanmış olan eser, Konya Milletvekili Sayın Dr. Vefa TANIR'ın TBMM Başkanvekili TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Başkanı sıfatıyla yazmış olduğu "Önsöz"le başlıyor.

Sayın Dr. Vefa TANIR'ın; "Temel ahlâk kuralları ile bilginin, insan yaşantısındaki yerine ve değerine işaret eden **Makaalât**'ı inceleyen ve yorumlayan yazarlarımızın bu konularda verdikleri eserlerden yararlanılarak ortaya çıkarılmış olan **ÖZDEYİŞLER**'in büyük bir bölümü Hünkâr Hacı Bektaş Veli âşığı ve hayranı olan Sayın Hasan Süzer tarafından derlenmiştir." (s.4) şeklinde ifade ettiği gibi Sayın Feyzi HALICI'nm, kitapta yer almış olan ifadeyle "şiirsel yorum"a tâbi tuttuğu "özdeyişler" in çoğu Sayın Hasan SÜZER tarafından derlenmiştir. Kitapta Sayın Feyzi HALICI tarafından "şiirsel yorum"a tâbi tutulmuş 83 özdeyiş ve şâirin Hacı Bektaş Veli'ye atfettiği "Senden Kurtul Sana Kaç" adlı bir şiiri bulunuyor.

Sayın Feyzi HALICI kitaba, geleneksel halk şiirimizdeki mutasavvıf etkiyi incelediği ve Hacı Bektaş Veli'nin özdeyişlerinin bu tarihsel akış içindeki yerini, önemini ve değerini tesbit ettiği uzun bir "Sunuş" yazmıştır.

Sayın Feyzi HALICI bu "Sunuş"ta, öncelikle Ahmet Yesevî'nin "Hikmet"lerine değinmiş, kısa değerlendirmeler yapmış, tarihsel akış içinde sözü Hacı Bektaş Veli ile ilgili menkıbelere vardırır: tır:

Feyzi Halıcı, **Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den Özdeyişler**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, Ankara 1995, 64 sayfa.

"Hacı Bektaş Veli, güvercin donunda Rûm erenlerinin Anadolu'ya gelmesine mâni olmak gâyesiyle, yaptıkları engelleri aşır, gelir bir taş üstüne konar, Suluca Karahüyük'te. Mübarek ayakları hamura gömülür gibi taşa gömülür, iz bırakır. Rûm erenlerinden bir yiğit, Hacı Doğrul, "Şahin şeklin vurunup, onu yakalayıp getireyim" der. Kanatlamp gökyüzüne süzülür. Güvercini görüp, pençelerini açarak üzerine hamle yapar. Hacı Bektaş Veli hemence âdem donuna girip, şahini elleleriyle boğazından yakalayır, sıkmaya başlar sonra yere bırakır. Halsiz bir durumda Hacı Doğrul hatasını anlayıp, el kavuşturup başını öne eğir, "kem bizden eksiklik ettik, siz erenlerden kerem" deyir, ileri gelir. Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin ellerine sarılıp öper, geri çekilip durur. Hünkâr, "Ya Hacı Doğrul, er ere böyle gelmez öyle kim, siz bize zalim donunda geldiniz. Oysa biz size mazlum donunda geldik. Eğer güvercinden daha mazlum don bulaydık o donla gelirdik" der. Hacı Doğrul'un şahsında Rûm erenlerine anlayış dolu sitemle karşılık ilk eğitici uyarısını yapar." (s.13)

Hiç kuşkusuz Hacı Bektaş Veli dendiğinde akla hemen onun **Velâyetnâme** adlı eseri gelir. Sayın Feyzi HALICI "Sunuş"unda, bilinen en eski **Velâyetname**'nin 1624'te Ali Çelebi tarafından istinsah edileni olduğuna işaret ettikten sonra bu nüshaya yazılmış olan önsözde Hacı Bektaş Veli'nin şöyle tavsif edilmiş olduğunu aktarır: "Hacı Bektaş Hünkâr, bütün ömrü boyunca bir kerecik olsun nefsinin muradını vermedi. Hiç kimsenin ayıbını görüp yüzlemedi." (s.16)

Kitapta 83 özdeyiş bulunduğunu belirtmiş-
tik. Bu aynı zamanda 83 şiiri de işaret ediyor. Zira
anlaşılmış olacağı üzere Sayın Feyzi HALICI, Hünkâr
Hacı Bektaş Veli'nin özdeyişlerini çıkış noktası
yaparak "narrative" ürünler ortaya koymuş. Kimi
yerde şâirin, Hünkâr'ı şerh kaygısıyla gereğinden
fazla açıklamacı olma eğilimi içinde olduğunu be-
lirtmeliyiz. Böyle durumlarda Hünkâr'ın sözü,
örtüklüğüyle daha bir mecaz zenginliğine bürü-
nüyor ve sanki şerhe karşı direniyor. Kimi yerde
de Hünkâr'ın özdeyişleri tam da böylesi bir man-
zum şerhi bekliyormuş dedirtiyor Sayın HALICI.
Böylesi anlarda okuyanın bir Hacı Bektaş Veli-Yu-
nus Emre sohbetini dinler gibi olacağı kuşkusuz-
dur.

Sözü daha fazla uzatmadan üstâdına bıraka-
lım. Okuyanın zevk alacağını umduğumuz bu hac-
men küçük fakat kalben büyük kitapçıktan birkaç
örnek aktaralım:

**"DİNİNE DİZİNLE DEĞİL,
KALBİNLE BAĞLAN."**

"Yüce dinine can-dost,
İki dizinle değil;
Temiz gönülle bağlan,
Tekmil gönülle eğil." (s.21)

"ASIL KÖR NANKÖRDÜR."

"Bu bir Hakça düzen, nedir zor olan,
Can gözüyle görebilir kör olan.
Beden gözü görmeyiser kayıp yok,
Asıl kördür, elbette nankör olan." (s.27)

**"ÂLEM ÂDEM, ÂDEM DE ÂLEM
İÇİNDEDİR."**

"Gönül evi boşa veremez demi,
Âlem-içre bilmek gerek âdemi.
Hakk'ın rızasına daim baş eğip,
Seyretmek gerek gönülde âlemi." (s.30)

**"GERÇEK FARZ, ALLAH'A
MUHABBETTİR."**

"Her gönül göstermede bir ayrı tarz,
Kul eder imanını Allah'a arz.
Bir muhabbettir sunar kul rabbine
Ol muhabbet Hak için, elbette farz." (s.32)

**"BİZİM SEMAHIMIZ İLÂHÎ BİR
AŞKTIR."**

"Emreyledi öyle içten, şâhımız
Madde için yok âhımız, vâhımız.
Cümle dostlar tarafından biline,
İlâhî bir sevgidir semahımız." (s.33)

**"SADAKAT, GÜLÜ KOPARMAK DEĞİL,
KOKLAMAKTIR."**

"Güzellik önünde sevgiyle eğil,
Bunu yaşamının bir gereği bil!
Saadet bir gülü koparmak değil,
Gülü koklamaya vermeli meyil." (s.35)

**"AŞKIN ATEŞİYLE YANANLAR,
BİR DAHA YANMAZLAR."**

"Aşkın ateşinden yananlar bir kez,
Gerçek bir sevdaya kavuşurlar, tez.
Aşarlar her türlü endişeleri,
Artık ateş onlara tesir etmez." (s.36)

**"ÇALIŞMADAN GEÇİNERLER
BİZDEN DEĞİLDİR."**

"İşe sarıl gerçek izden,
Tembel çıkmaz içimizden.
Kul kula olmasın muhtaç,
Çalışmayan değil bizden." (s.45)

**"EN BÜYÜK İBADET, TOPLUMA
HİZMET ETMEKTİR."**

"Doğmasından bir kulun tâ haşre dek,
Daima toplum için hizmet gerek.
Hak katında en güzel gayret budur;
Bir ibadettir bu hal, teknil yürek." (s.51)

"Türk Tezyîni Sanatlarında Motifler"

İnci A. Birol, Çiçek Derman, **Türk Tezyîni San'atlarında Motifler** (Motifs in Turkish Decorative Arts), Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kubbealtı Neşriyatı, 2. Baskı, İstanbul, 1995, 206 sayfa.

Serap ÜNAL

AKM Türk Sanatı Bilim ve Uygulama Kolu Uzmanı

Milletimizin ince zevkini yansıtan süsleme sanatlarımızda malzeme ister taş, ister çini, ister ahşap olsun motiflerin genel karakteri değişmez. Bu motiflerin incelenerek, menşeinin araştırılması, kataloğunun yapılması ve tipolojilendirilmesi Türk sanatı araştırmacıları için önemli veriler sağlar. Marmara Üniversitesi öğretim üyelerinden Yard. Doç.Dr. İnci Birol ve Yard. Doç.Dr. Çiçek Derman'ın *Türk Tezyîni San'atlarında Motifler* başlığını taşıyan yayını, bu anlamda gerçekten de takdir edilmesi gereken bir çalışmadır.

Bugüne kadar onlarca değerli yayma imzasını atmış olan Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı tarafından, ilk baskısı 1991, ikinci baskısı 1995 yılında yapılan kitapta her bölümün ayrıca İngilizce çevirisi de yer alır. İngilizce çeviriler Dr. Necmi Dayday tarafından yapılmıştır.

Bu değerli yayında *İçindekiler* bölümünden sonra İlhan Ayverdi tarafından yazılmış *Takdim* yazısı gelir. Kitabın önemini "Şaheserler meydana getirenlerin eski san'atlarını icra etmekle tatmin olup, yaptıklarını yazmaya lüzum görmedikleri, bugüne umumum kabul ettiği bir gerçektir. İster tevazudan, ister ebed-müddet vasfı verilen bir devletin san'atının da ebedî olacağı inancından gelmiş olsun, kendileri için bir mahviyet ifâdesi, bir meziyet sayılabilecek olan bu husus, millî kültürümüz için büyük bir kayıp teşkil etmiştir" cümleleri ile vurgulayan İlhan Ayverdi yazısında, ayrıca İnci A. Birol ve Çiçek Derman'ın çalışmalarından da söz eder.

Önsöz, İnci A. Birol ve Çiçek Derman tarafından 9 Mayıs 1995 tarihinde hazırlanmıştır. "Bu kitapta klasik san'atlarımız içinde müstesnâ yeri olan Türk tezyinatının temelini teşkil eden motifler konu alınmıştır. Zira bir san'atı tanımaya, onu meydana getiren unsurlardan başlamak uygun olur kanaatindeyiz" (s.9) diye başladıkları önsözde, gösterdiği farklı çizgiler nedeniyle tekstil dalındaki motiflerin kitaba alınmadığı, desen tekniği ve çeşitlerinin ise ikinci ciltte ele alınacağı belirtilmiş ve neden bu yayının hazırlandığı üzerinde durulmuştur.

Prof. Kerim Silivri tarafından yazılan *Türk Tezyîni San'atlarında Motifler* bölümünden sonra *Motiflerin Sınıflandırılması* gelir. Bu bölümde bitki motifleri ile hayvan motifleri kendi içinde gruplara ayrılmış ve menşeleri irdelenmiştir. Ayrıca motifler desendeki yerlerine ve vazifelerine göre de ikiye ayrılmıştır:

"1. Desenin hakim noktalarında kullanılan, büyükçe ve detaylı ana motifler,

2. Boşlukları dolduran, deseni zenginleştiren, sapların keşişme noktalarını kapatan, daha küçük ve sâde görünümlü yardımcı motifler" (s. 14)

Bundan sonra gelen 10 bölüm, *Yaprak, Penç, Hatâyî, Goncagül, Yarı Üslûplanmış Çiçekler, Hayvan Motifleri, Bulut, Çintamâni, Münhanî ve Rûmî* olmak üzere motifleri tanıtır. Bu motiflerin tanıtımında çizimlerden yararlanılmıştır.

Bitki kaynaklı motiflere, biyolojik yapısıyla önemli görevler yüklenen ve şekli bakımından çeşitlilik gösteren *Yaprak* ile başlanmıştır. "Hatâyî grubundaki penç, goncagül, hatâyî gibi motifleri meydana getiren ve desen içinde önemli yeri olan temel motiflerdendir" (s. 17) şeklinde tanımlanan yaprak:

"1. Sâde ve küçük boyda yapraklar

2. İri dişli yapraklar

3. Parçalı ve dilimli yapraklar

4. Ortadan katlı yapraklar

5. Kıvrımlı yapraklar" (s. 17) olmak üzere beş gruba ayırmıştır. Yaprak motifinin nasıl çizildiğinin tanımından sonra, bu motifle ilgili terminolojik bilgi ile tarihî gelişimi verilmiştir. Daha sonra ise, yaprak motifinden geliştirilen *sap çıkmaları* ile *salyangoz motifleri* tanımlanmıştır.

Gene birbirinden güzel çizimlerle tanıtılan ikinci motif *Penç*'tir. "Hatâyî grubundan, penç ismiyle bilinen bu motifler, bitki kaynaklı olup, herhangi bir çiçeğin kuşbakişî görüntüsünün, üslûplaştırılarak (stilize edilerek) çizilmesiyle elde edilmiştir" (s. 47) şeklinde tanımlanan motifin yaprak sayısına göre yek berk, dü berk, se berk gibi isimler aldığı belirtilmiştir. Ayrıca 1. Yalın, 2. Katmerli olmak üzere iki gruba ayrılmış ve bir önceki

motifte de olduğu gibi çizim tekniği ve terminolojik kavramlar verilmiştir.

Üçüncü motif grubu *Hatâyî*'dir. Motifin Çin Türkistan menşeli olduğu belirtilerek "muhtelif çiçeklerin dikine kesitinin, anatomik çizgilerinin üslûplaştırılmasıyla ortaya çıkan şekildir" (s. 65) biçiminde tanımlanmıştır. Hatâyî motifini ile ilgili terminolojik bilgiden sonra motifin nasıl çizildiği açıklanmıştır.

Hatâyî motifinin ilk adımı olarak belirtilen *Goncagül*, "tam açmamış bir çiçeğin boyuna kesitinin tezhip üslûbuna çekilmiş halidir" (s. 101) şeklinde tanımlanmıştır.

Yarı Üslûplanmış Çiçekler başlıklı bölümde, bu üslûbun 15. y.y. sonlarında görüldüğü ve 16. y.y.'ın ilk yarısından sonra yerini hasbahçe çiçekleriyle yapılan yeni bir üslûba bıraktığı; üslûplanmış olmasına karşılık her bir motifin türünün tesbit edilebildiği; diğer motifler gibi bu motifinde önce yazmalarda uygulandığı belirtilerek yazmalardan örnekler verilmiştir. Sonuç olarak, "Türk san'atkârlarının belki en mühim özelliği olan, gerçekçi düşünce mahsulu olarak hazırlanmış desenler burada fantaziye dönüşmüştür" (s. 113) denilerek, 83 çizimle yarı üslûplanmış çiçekler tanıtılmıştır.

Hayvan Motifleri başlıklı bölümde, Türklerin hayvan motiflerini sıkça kullandıkları vurgulanmış ve "Hayvan motiflerini tezyînatte figür olarak değil, süsleme unsuru, elemanı olarak gördüğümüz için mevcut motifler içinde kabul ettik" (s. 129) denilerek *hayvan motifleri* kavramı açıklanmıştır. Bu motifler başlıca iki ana grupta toplanmıştır. Bunlar:

"1. Hayâl mahsulu, efsanevî hayvan motifleri, Ejder (evren)

Sîmurg (zümrüd-i anka)

olmak üzere ikiye ayrılır.

2. Tabiat kaynaklı, üslûplaştırılmış hayvan motifleri" (s. 129)dir. Daha sonra ejder, sîmurg, kilin (ejder atı) ve üslûplaştırılmış hayvan motifleri teker teker açılmış ve motiflerin ikonografik anlamları ile nasıl çizildiği üzerinde durulmuştur.

Kaynağının Çin sanatına dayandığı vurgulanan *Bulut* motifi de ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Bulut motifi iki grup olarak sınıflandırılmış ve bunlar "Yığma Bulut" ve "Dolantı veya Çizgi Bulut" olarak isimlendirilmiştir. İkinci grup ayrıca kullanım biçimine göre aşağıdaki alt başlıklara ayrılmıştır:

- a. Dağınık veya serbest bulut
- b. Ayırma bulut
- c. Ortabağ
- d. Tepelik
- e. Hurde bulut

Daha sonra motifin çizimi adı altında, her iki grupta yer alan motiflerin nasıl çizildiği anlatılmıştır.

Çintemâni başlıklı bölümde, motifin en erken 1515 tarihli Mantıku't-tayr adlı yazma eserde görüldüğü belirtilerek, motifin sanatımıza büyük bir ihtimalle Tebrizli Türk ustalar tarafından sokulduğu vurgulanmıştır. Sonra, motifin tanımı, terminolojik bilgi ile ikonografik anlamı üzerinde durulmuştur.

Münhanî başlığını taşıyan bölümde, bir diğer motif, kelime manası "eğri" olan münhanî motifi tanıtılmıştır. Tanıtımda, motifin tarihi gelişimine değinilerek, nasıl çizildiği anlatılmıştır.

Kitaptaki en açıklayıcı bilgilerden bir diğeri *Rumî* başlığını taşıyan bölümde yer alır. Bu bölümde Altay dağlarının eteklerinde bulunan Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan bazı parçalarda rumî motifine hazırlayıcı nitelikte bazı motiflerin bulunduğu belirtilir. "Daha sonraki devirlerde san'atkâr tarafından üslûplaştırılarak işlenen hayvan figürü, çoğu zaman güçlü göstermek, hareketine efsânevi hız katmak gayretiyle kanatlanmış ve bu kanatlar, rumî motifine benzer şekillerle süslenmiştir" (s. 179) denilerek motifin ortaya çıkış biçimi belirtilir. Daha sonra Orta Asya'da ve Anadolu'da rumî motifinin tarihî gelişimi anlatılmış; tezyinattaki yeri ve rumî teriminin etimolojisi verilerek, "Çeşitleri" başlığı altında motif aşağıdaki gibi gruplara ayrılmıştır:

- A. Çizilişine göre aldığı isimler:
 1. Sade rumî

2. Dendanlı rumî
3. İşlemeli rumî
4. Sencide rumî
5. Sarılma (pîçide) rumî
6. Hurdelenmiş rumî

B. Desen içindeki görevi sebebiyle aldığı isimler:

1. Ayırma rumî
2. Tepelik
3. Ortabağ
4. Hurde rumî

Bütün bu gruplar tanımlandıktan sonra motifin çizimine geçilmiş ve nasıl çizileceği anlatılmıştır. Bölümün sonunda motifin 72 değişik çizimi yer almıştır.

Kitap *Bibliyografya* bölümü ile biter.

Bu değerli yayın incelendiğinde ne büyük bir emek verildiği dikkati çeker. Tanıtılan her bir motifin metin kısmının sonunda çizimler yer alır. Metin içine serpiştirmiş diğer çizimlerle birlikte 507 çizim büyük bir titizlikle verilmiştir. Ancak, çizim numaralarının süreklilik göstermemesi, her yeni başlıkla yeniden numaralandırılması araştırmacılar için karışıklığa ve zorluğa yol açacaktır. Çünkü, alıntı yapılan her çizim için dipnotta çizim numarası yanısıra bir de sayfa numarası verilmesi gerekecektir. Üstelik, metin içindeki çizim numaraları değişmektedir (Bkz. s. 18-19).

Araştırmacılar da soru işareti bırakacak bir diğer konu ise kitabın adıdır. "Türk Tezyîni Sanatlarında Motifler" başlığı çok genel bir başlıktır. Oysa, yayın incelendiğinde ağırlıklı olarak Osmanlı Dönemi Anadolu örneklerinin üzerinde durulduğu ve özellikle bitki ve hayvan motiflerinin irdelendiği, buna karşılık geometrik motiflerin hiç ele alınmadığı gözlenir. "Osmanlı Dönemi Anadolu Tezyîni Sanatlarında Bitki ve Hayvan Motifleri" adı kullanılsaydı daha doğru olurdu diye düşünüyoruz.

Şayet üçüncü basımı yapılırsa, bu konuların dikkate alınarak düzeltilileceğini umuyoruz. Yazarların Önsöz bölümünde sözettiği, desen tekniği ve çeşitlerinin ele alınacağı ikinci cildin en kısa zamanda çıkmasını diliyoruz.

Türk Hat Üstadlarımız

**Muhittin Serin, Türk Hat Üstadları 1,
(Hattat Aziz Efendi)**

Kubbealtı Akademisi, Kültür ve
San'at Vakfı Yayını, Kubbealtı Neşriyatı
Nu. 22, İstanbul, 1988,
119 sayfa.

**Muhittin Serin, Türk Hat Üstadları 2,
(Şeyh Hamdullah Hayatı, Talebeleri ve
Eserleri)**

Kubbealtı Akademisi, Kültür ve
San'at Vakfı Yayını, Kubbealtı Neşriyatı
Nu. 29, İstanbul, 1992,
203 sayfa.

Şebnem ERCEBECİ

AKM Türk Sanatı Bilim ve Uygulama Kolu Uzmanı

Uzun ve doğru yol ve yazı yazmak anlamlarına gelen Hat, mimarlık, süsleme ve resim gibi gören kişide hayranlık uyandıran bir sanattır. Tenasüb, zerâfet, ihtişam, ulvîlik gibi san'at unsurlarıyla güzel sanatlar arasındaki yerini almıştır. Avrupa'nın bugün modern resim anlayışıyla varmak istediği seviyeye, Müslümanlar hat sanatıyla asırlar önce ulaşmışlardır. Bir tablonun, bir mimarî eserin bizde bıraktığı hayranlık ve güzellik duygularını, celi yazılar, murakka, hilye ve fermanları seyrederken de hissederiz. Aynı zamanda sanatkârın ruh hallerini gözlediğimiz gibi belli bir devre hâkim düşüncüyü ve hayat şartlarını da anlamamız mümkündür. İslâm sanatlarını yakından takip eden Batılı araştırmacılar, hat sanatının, İslâm tefekkürünün bir tecellisi olduğunu, tarihte, resim ve şiir sanatlarının üstünde bir etki gösterdiğini mimariden ayrı bir sanat olarak geliştiğini ifade etmişlerdir (M. Serin, *Hat Sanatımız*, İstanbul 1982, s. 17, 19).

M. Serin'in 1982 yılında yayınlanan kitabının takdim sayfasında Ekrem Hakkı Ayverdi, "1928'de Lâtin alfabesinin kabulü ile eski harflerimiz ilga edilmiştir. Bununla beraber bir tarihi icbar ve ihtiyaçtan dolayı gene de Hat'tın Türk Sanatındaki büyük yeri ve tesiri tamamıyla sönmemiştir ve işte bu sebeple elimizdeki kitap bu ihtiyacın neticesi olarak meydana gelmiştir" demektedir. Nitekim sözü edilen bu kitap hat sanatı hakkında önemli bir yayındır. Hat sanatı ile ilgili bütün özellikleri bu yayında bulmamız mümkündür. Hat çeşitlerinden, kullanılan aletlere ve sanatkârlara kadar ilgili her konu hakkında bilgi bulabileceğimiz bu yayından sonra yine Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın katkılarıyla tanıtmayı amaçladığımız Türk Hat Üstadları serisini sanatsever ve ilgili kişilere sunmuştur.

Hat Sanatına yayınları ile büyük katkıda bulunan M. Serin'in Hattat Aziz Efendi'nin tanıtıldığı Türk Hat Üstadlarının 1. kitabının takdim sayfasında İlhan Ayverdi "İlim, san'at ve mûsikîde Türk milletine has tarihten gelen değer ve hasletleri esas tutarak millî tefekkür ve millî sanata hizmet etmeyi gaye edinmiş olan Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı zirvesine ulaştığımız sanatların en

belli başlılarından biri olan hat sanatımıza hizmet etmekten şeref duymaktadır. Muhittin Serin'in 1982 yılında yayınladığımız "Hat Sanatımız" adlı eserinden sonra Osmanlı hat ustalarının yazılarını ve hayatlarını içine alacak bir seri neşretmek kararında idik. Elinizdeki kitap bu serinin ilk eseridir. Klâsik sanatlarımızdan bir hususiyeti de sanatkârın şahsiyeti ile bütünleşmesidir. Eline aldığı kalem ile âyet, hadis, kelâm-ı kibar, şiir gibi en güzel söyleyişleri iç âleminin estetiği ile yoğurarak hat şaheserleri halinde ortaya koyan hattat insan olarak sanatına çok şey borçlanmakta, bu sanat yoluyla kazandıkları ise onu seçkinler zümresinden kılmaktadır," şeklinde konuyu vurgulamaktadır.

Giriş bölümünde, İslâm sanatları içinde yazının ayrı bir yeri olduğu, hat sanatının kazandığı estetik ve ifade kudretini ve canlılığını tarih boyunca koruduğu, bütün tezyinî sanatlarda disiplin sağlayan bu sanatın bir süs ve güzellik nişanesi olarak kitabelerde, çinilerde, mezar taşlarında ve yardımcı unsur olarak iç ve dış mimaride yer aldığı meşhur mimar ve nakkaşlarımızın temel sanat eğitimlerini önce hat sanatında yaptıkları dile getirilmektedir. Hat sanatının harflerin şekilleri tenasübü, keşidelerindeki sukunet, dik hatlardaki denge ve ahenk, yazının ifade ettiği mâna insanda çeşitli duygular uyandıracak niteliktedir.

I. Bölümde, Aziz Efendi'nin Hayatı, Sanatı Talebeleri ve Eserleri Hocaları ve Hat Sanatımızdaki Yeri anlatılmaktadır. Aziz Efendi, 1872 tarihinde Trabzon'un Maçın (Maçka) kasabasında doğdu. 1293 Osmanlı-Rus Harbi sırasında İstanbul'a yerleştiler. İlk tahsilini Eyüp Sultan'da Şah Sultan İbdidâî Mektebi'nde bitirdi. Güzel yazıya olan merakı sebebiyle Filibe Ârif Efendi'den sülüs, nesih yazılarını öğrenmeye başladı. 1896 tarihinde icazet aldı. Devrin celi üstadı Sami Efendi'nin evinde yapılan toplantılara katılarak celi sülüs, celi talik yazılarının inceliklerini öğrendi. 1904 yılında ilmiye icazeti aldı. Ebru sanatını öğrendi. Sanat heyecanı çizgi sınırları içinde kalmayıp renkler sahasına da taşarak güzel ve başarılı eserler verdi. Aziz Efendi'nin yaptığı tezhiplerde Batı kaynaklı, çiçek rozetler, Barok karakterli yapraklar ve buketler görülmektedir.

Memuriyet yılları başlığında 1894 tarihinde Meclis-i İdâre Emvâl-i Eytâm kitabesinde memuriyete başladığı, 1903 yılında aynı dairede Mektûbî Meşihât-i Ulya Kalemî Ketebesine naklo edildi. 1914 yılında gümüş liyâkat madalyası verildi. 1901 yılında Aksaray Mahmudiye Rüştiyesi'nde hat hocalığına başladığı, meşinat memurlarına da talik dersi verildiği dile getirilmektedir.

Rifâî Tarikatına İntisâbı ve Bazı Hususiyetleri başlığı altında ise Aziz Efendi'nin bu özelliği hakkında bilgiler verilmektedir. Aziz Efendi Bab Meşihatte memur bulunduğu sıralarda Ümmü Ken'an Rifai'nin terbiye halkasına girdi. Eserlerine önceleri Abdülaziz Eyyübî ve sadece Aziz, halife olduktan sonra ise Es-Şeyh Abdülaziz E'r-Rifâî şeklinde imza koydu. Bu bölümde Semiha Ayverdi'nin hatıratından hareketle Aziz Efendi'nin kişiliği, aile hayatı ve sanatı konularında bilgiler aktarılmıştır.

Aziz Efendi'nin Kahire Yılları'nın anlatıldığı bölümde Kahire'nin asırlarca İslâm dünyasının ilim ve sanat merkezlerinden biri olma özelliğini koruduğu vurgulanmıştır. Çeşitli memleketlerden İstanbul'a âlim ve san'atkârlar akm ettiği gibi gerek resmi, gerekse hac münasebetiyle Anadolu'dan da diğer İslâm şehirlerine, Kahire'ye gidip yerleşen ve hat sanatını öğreten yüzlerce Türk Hat üstadı vardır. Bunların başlıcaları Mustafa Dede, Salih Celâl, Şeyh Abdullah Enis Dede, Seyyid Ali, Süleyman Efendi, Refia Mustafa ve Abdullah Zühdi'dir.

Melik I. Ahmed Fuad Tarafından Kahire'ye Davet Edilmesi O tarihlerde İslâm âleminin manevî güç kaynağı hilâfet merkezi olan İstanbul işgal altındaydı. Meclis-i Mebusan dağılmış, devletin resmî dairelerine, I. Dünya Savaşı'ndan muzaffer olarak çıkan İngilizler tarafından cebren el konulmuştu. Hindistan, Arabistan, İran gibi Mısır hükümeti de İngiliz idaresini esareti altında buluyordu. Bu sebeple Aziz Efendi'nin Mısır'a gidişi Mısır ve İstanbul İngiliz Yüksek Komiserliği'nin izni ve aracılığıyla olmuştur. Kitapta muhtıranın ve izin yazısının örneğine yer verilmektedir. Tezhibi de Aziz Efendi tarafından istenilen Melik Fuad nüshası olarak bilinen Kuran-ı Kerim'in yazılması altı ay sürmüştür.

Tahsin ü'l-Hutûti'l-Arabiye Medreselerini Tesisi ve Hocalığı, Hat ve tezhipteki güzellikleri I. Fuad'da hayranlık uyandırdı. Yazı Sanatının yok olmaya yüz tuttuğunu düşünen Melik, Aziz Efendi'ye Kahire'de Hat Mektebi açmasını teklif etti. Aziz Efendi, Melik'in bu isteğini kabul ederek Kahire'ye yerleşti. 1922'de Tahsinü'l-Hutûti'l-Arabiye Medresesi adıyla bir mektep, 1923'de Şeyh Salih Erkek Medresesi'nde de hat mektebi kuruldu. Aziz Efendi bu iki mektebin hat hocalığını yaptı. Bu medreselerin kurulması Mısır kültür ve sanatı bakımından tarihî bir olaydır. Kahire, İslâmî ilimlerin merkezlerinden biri olması sebebiyle çeşitli İslâm ülkelerinden bu ülkeye ilim öğrenmeye gelen binlerce gence çeşitli olanaklar sağlamıştır. Bu hat medreselerinden yararlanarak memleketlerine geri döndüklerinde klâsik Türk hat üslûbunun yayılmasını sağlamışlardır. Aziz Efendi'den istifade etmeyen Arap hattatı yoktur diyen yazar, Kahire'deki 12 yıllık hocalığının çok verimli olduğunu belirtmektedir. Ezher idaresinin izniyle Kahire'nin diğer medreselerinde de onun meşk mecmuaları talebelere örnek olarak dağıtılmıştır. Sâmîha Ayverdi'nin Hattat Aziz Efendi ile ilgili hatıralarına yer verilmiştir. Bu amlara göre, İtalya'dan Mısır'a bir sanatkârın geldiği, Aziz Efendi'nin tezhiplerine hayran kaldığı, Roma'ya gelip öğrenci yetiştirdiği takdirde kendisine beş misli aylık verileceğini teklif ettiğini, fakat gözü dünyalıkta olmayan Aziz Efendi'nin bu teklifi reddettiğini öğrenmekteyiz. Aziz Efendi, Mısır iklimi kendisine iyi gelmediği için rahatsızlandı. 20 Nisan 1933 tarihinde emekliliğini istedi, bu isteği kabul edildikten sonra Mısır hükümeti tarafından sekiz Mısır lirası aylık bağlandı. 16 Ağustos 1934'de vefat etti ve Edirnekapısı mezarlığına defnedildi. Mezar taşında, "Hattat-ı Şehir Şeyh Aziz-er Rifai Efendi'nin ruhuna fatiha" yazılıdır.

Talebeleri, başlığı altında, İstanbul'da ve Kahire'de icazet verdiği talebeler tanıtılmıştır. Bunlardan bazıları, Mahmut Bedreddin Nazır (1311-1952), Ömer Vasfî Efendi (1880-1928), Hafız Ahmet Hamdi, Tezcan Efendi (1893-?), Tâhiru'l Kurdî, Muhammed Ali Mekkâvî, Muhammed

Efendi Eş-Şehhat, Muhammed Ahmet Abdü'l-Âl Muhammed Rızk Mûsâ, Muhammed Efendi, Hafız Abdülkadir Efendi, Abdürrâzık Sâlim, Ahmet Efendi Muhtâr, Abdurrahman Hâfız'dır.

Eserleri, bölümünde Kahire'deki ve Türkiye'deki eserleri tanıtılmaktadır. Oniki Mushaf-ı Şerif en önemli eserlerindedir. Mısır'da hâlâ eserleriyle yaşatılmaktadır. Matbu levhalarına, sokak satıcılarının camlı tezgâhlarından, Hilton'da lüks bir mağazanın duvarlarına kadar pek çok yerde rastlanmaktadır.

Türkiye'de Ekrem Hakkı Ayverdi, Ümmü Ken'an Dergâhındaki, İslâm Eserleri Müzesi'ndeki, İstanbul Belediye Müzesi'ndeki, Denizli Ali Paşa Camii'ndeki, Kadiriye'deki Eyüp Sultan Türbesi'ndeki, Manisa Müzesi'ndeki, Yalvaç, Konya Ereğlisi ve Antalya Müzesi'ndeki eserleri Tarih, envanter kayıtları ve ebadları verilerek teker teker anlatılmıştır.

Baskı kalitesinin mükemmelliğini belirtmeden geçemeyeceğimiz bu yazı örnekleri kitabın sonunda verilmiştir. Yazar, "Hat üstadlarımız serisine Aziz Efendi ile başladık. Yoksa Aziz Efendi, Hattatlar kafilesinin ne ilk ne de son üstadıdır. Hattatlar silsilesinde Aziz Efendi gibi her nevi yazıyı aynı kudrette yazmış görülmemiş istif ve kompozisyonlar yapmıştır diyerek Aziz Efendi'nin hat sanatı için yerini ve önemini vurgulamıştır.

Bu serinin ikinci kitabını tanıtacak olursak;

Muhittin Serin, **Türk Hat Üstadları 2**, Şeyh Hamdullah Hayatı Talebeleri Eserleri, Kubbe Altı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Yayını, Kubbealtı Neşriyatı No: 29, İstanbul 1992, 203 sayfa.

Türk Hat Üstadları serisinin ikincisi olan bu eserde Şeyh Hamdullah'ın hayatı, talebeleri ve eserleri incelenmiştir. Hat Sanatımız denilince ilk aklımıza gelenlerden olan bu şahsiyet her yönüyle tanıtılmaktadır.

Yazarın Önsözünde belirttiği gibi Şeyh Hamdullah beş asırdan beri İslâm âleminde yetişen hattatların kıblesi ve hattatlar silsilesinin birleştiği nihâi nokta olmuştur. Aynı zamanda Osmanlı hat ekolünün kurucusu ve Yâkut Musta'simîden sonra en büyük müceddid olarak kabul edilmektedir.

Eserin giriş bölümünde Hat sanatının gelişmesi, Osmanlılarda ilk üslup arayışları, Amasya mektebinde yetişen hattatlar, Şeyh Hamdullah'ı hazırlayan çevre üzerinde durulmuştur.

Anadolu'da Hat Sanatının meydana gelmesini hazırlayan özellikler anlatılmaktadır. Kısa bir gelişim çizgisi çizerek, Göktürkler, Karahanlılar, Danişmendîler, Selçuklular gibi devletler döneminde sanat faaliyetlerine kısaca değinilmektedir. Türk Sanatları tarih öncesi çağlardan başlayarak devir, devir çeşitli din, iklim ve coğrafyanın, izlerini alarak Anadolu'da İslâm medeniyeti çerçevesinde yepyeni bir senteze ulaştığı göz önüne serilmektedir.

Güzel yazı öğrenmek zevk ve geleneğinin Amasya'da yayılmasında ilk fetih yıllarında ve daha sonra Türkistan ve diğer kültür merkezlerinden Amasya'ya gelerek yerleşen hattatların önemli rolleri almış olduğu dile getirilmektedir.

Yıldırım Bayezid'den itibaren şehzadelerin Amasya'da eğitim görmeleri bu şehri önemli ölçüde etkilediği, dinî ilimler, felsefe tıp ve tasavvuf, musıkî ve hat sanatında şehrin bir mektep olduğu belirtilmektedir. Amasya mektebinden yetişen hattatları Şeyh Hamdullah'ın sanat çevresini daha iyi aydınlatmak düşüncesiyle kısaca tanıtılmıştır. Bunların başında; Hayreddin Halil Çelebi, Mir Tâci, Celaleddin Amasî, Celâlzâde Muhyiddin, Cemal Abdullah Seyid İbrahim Amâsî gibi hattatlar gelmektedir.

Birinci bölümde, Şeyh Hamdullah'ın doğumu, tahsili ve hocaları anlatılmaktadır. Hat sanatının bu önemli şahsiyeti Amasya'da Sarıkadıızadelerden Şeyh Muslihiddin Mustafa Dede'nin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Dinî ilimleri ve edebî bilgileri devrinin meşhur âlimi Şehzade II. Bayezid ve Ahmet'in hocası Hatip Kasım Efendi'den tahsil etmiş, Arapça öğrenmiştir. Bir taraftan da iyi yazı yazma yeteneğini geliştirmiştir.

Zeyniye tarikatı şeyhlerinden babası Şeyh Mustafa Dede'nin terbiyesine girerek hilâfet almıştır. Efendiliği tamamen tasdik olmuş, Şeyh Hamdullah'ın manevî güzelliği ruhunun kemalinin yazılarına aksettği, olgunluğunun ve büyüklüğünün yazılarına sindiği dile getirilmektedir. Tasavvufi

düşünce tüm yaşama hâkimdir. Bunu da eserlerine yansıtılmaktadır.

Sultan Bayezid'in daveti üzerine İstanbul'a gelen Şeyh Hamdullah saraya kâtip ve muallim olarak tayin edilmiştir.

Hastalığına rağmen 88 yaşma kadar çalışmalarına devam eden Şeyh Hamdullah arkasında bir çok eserler bırakarak 1520 yılında vefat etmiştir.

İkinci Bölümde, Şeyh Hamdullah'ın Talebeleri hakkında bilgiler verilmektedir. Sultan Bayezid'i Velî, Sultan Korkut, Mustafa Dede bin Hamdullah, Şükrullah Halife, Şeyh Abdülgaflar bin Şeyh Muhammed Şah Bin Şeyh Ahmed, Şeyh Abdülfettâh bin Ahmed bin Adil Paşa, Şeyh Abdürrahim bin Alâeddin bin Ali Müeyyed, Abdurrahman Hâtimî Çelebi bin Alâeddin bin Ali bin müeyyed, Ahdî, Ahmed bin Hoca Yahyâ Ali bin Mustafa, Muslihuddin Revanî ve daha bir çok talebe yetiştirerek bu sanata hizmette bulunmuştur.

Üçüncü Bölümde, müze ve kütüphanelerde tespit edilen eserlere yer verilmektedir. Cami kitabeleri ve celi yazıları, İstanbul müze ve kütüphanelerinde ve yurtdışında bulunan eserleri sırayla tanıtılmaktadır.

Dördüncü bölümde, sözü edilen eserlerin örneklerine yer verilmektedir. Bu örnekler baskısının kalitesiyle dikkatimizi çekmektedir.

Tanıtıma çalıştığımız her iki yayın, Hat sanatı açısından önemli katkıları olan, bu alana hizmet eden özelliktedir. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk İslâm Sanatları ve Mimarisi Öğretim Üyesi Sayın Muhittin Serin'i bu konudaki özverili ve verimli çalışmalarından dolayı kutluyor ve unutulmaya yüz tutan hat sanatımızı canlandırmayı hedefleyen çabalarını takdir ediyor ve bu serilerin devam etmesini temenni ediyoruz. Ayrıca bu yayınların bize ulaşmasını sağlayan Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'na teşekkürlerimizi sunuyor, katkılarının devamını diliyoruz. Unutulmamalıdır ki; Hat başlıbaşına bir sanat olduğu gibi, diğer süsleme sanatlarının zenginleştirilmesinde ve mimarî abidelerde kullanılan bir özellik taşımaktadır. Bu yüzden, Hat sanatına ve bu alanda eserler vermiş kişilere yeterli ilgiyi göstermeli ve konu ile ilgili yayın, konferans ve çeşitli faaliyetlerle bu sanat dalma gerekli olan desteği sağlamalıyız.

"Kültürel Haklar, Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi"

Pulat Tacar, Kültürel Haklar
Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye
İçin Bir Model Önerisi, Gündoğan
Yayımları, Ankara, 1996,
149 sayfa.

Alev (KÂHYA) BİRGÜL

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

Kitabın başında 'Pulat Tacar'ın Kısa Özgeçmişi, verilmiştir. Kitap, "Giriş", "Kültürel Haklar Konusunda Uluslararası Norm Oluşturma Çalışmaları", "Kültürel Haklar, Özellikle Ana Dilini Kullanma Hakkı Konusunda Çeşitli Devletlerin Uygulamalarından Örnekler", ve "Sonuç" bölümlerinden oluşmaktadır.

"Giriş" bölümünde -çok kültürlü toplum- terimi; köken, yaşama biçimi ya da geniş anlamda kültür açısından birbirlerinden farklı insanların birlikte yaşadığı toplum olarak tanımlanmaktadır. Dünyanın globalleşme sürecine girdiğini bununla birlikte bölünmelerin arttığı ve bunu teşvik edenlerin art niyetli hesapları -haklı olarak- sorgulandığı vurgulanarak anılan gelişmelerin insan hakları ve özgürlükler çerçevesinde bütün dünyada norm oluşturma çabalarının artması ve iletişim imkânlarının gelişmesi ile hızlanmasının bir sonucu olarak değerlendirenlerin olduğu gibi, soruna global uluslararası güç dengeleri açısından bakarak, dünya ekonomisine egemen olan kudretli ve zengin güçlerin, büyük ve heterojen devletlerden koparak bağımsızlıklarını kazanan ulusları kendi aralarında daha da bölmek için, etnik kökenli çatışmaları kışkırttıklarını, bu şekilde onları bir yandan güçsüzleştirdiklerini, öte yandan çatışanlara daha çok silah satarak kendi ülkelerinin ekonomisinde son derecede önemli bir yeri bulunan silah sanayilerini ayakta tuttuklarının ileri sürüldüğünden bahsedilmektedir.

Etnik kimlik konusundaki tartışmalara girenlerin değişik amaçlarının olduğu belirtilerek farklı etnik kimliğin varlığını inkâr ederek parçalanmayı önlemekten, değişik kimliği bulunan etnik gruplara özerklik ve hatta bağımsızlık verilmesine uzanan tutumların mevcudiyetinden bahsedilmektedir. Ülkelerinin parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu inanan bazı yöneticiler, gerekli gördükleri zaman insan hak ve özgürlüklerinde kısıtlamalara giderek, bölünmeye karşı ön-

lemler alıyorlar; bu kargaşa da, azınlık haklarını savunur gözükkenlerin bir bölümü ise -bunlara bazı uluslararası sivil toplum örgütleri dahil- genellikle çoğunluğun hak ve yaklaşımlarını görmezden geliyorlar, tek yanlı ve güdümlü kaynaklardan kendilerine ulaştırılan çarpıtılmış bilgileri kullanıyorlar; dezenformasyonun tuzağına düşebiliyorlar, denilerek oysa hiç kimsenin, kendi işine gelen söylemi veya bir kavram tanımım, "tek gerçek çerçeve budur" diyerek başkasına zorla kabul ettirmeye hakkı olmamalı; hele -şu son zamanlarda dilimizden düşürmediğimiz- hoşgörünün, en azından, karşı gerekçelerin de varlığını kabul etmeyi gerektirdiği üzerinde durularak karşılaşılan zorluk doğmanın egemen olduğu yerlerde, bunu tartışmaya bile açmak istemeyen bağınaz yaklaşımlarda; zaten, doğma tartışmaya da açılmıyor çoğu kez, denilerek, zira doğmaya bir kez saplanmış olan kişi, "mutlak gerçeğini" ya görüşmüyor ya da karşıt ve farklı görüşü ortadan kaldırmaya kadar uzanan şiddet uygulamayı yeğlediklerinden bahsedilmektedir. "Kavram kargaşası" başlığında, 'azınlık', 'kimlik', 'etniklik' kavramları üzerinde durularak, *genel kültürel haklar, özel kültürel haklar ve kültürel hak kavramı çerçevesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden örnek maddeler ele alınmıştır.*

"İncelemenin amacı ve kapsamı" başlığında uluslararası alanda kültürel haklar konusunda yapılan norm oluşturma çalışmaları hakkında bilgi vermek, çok kültürlü toplumlarda barış içinde birlikte yaşayabilmek için hangi normlar üzerinde uzlaşma sağlanabileceği sorununu irdelemek, bazı devletlerin kültürel haklar, özellikle ana dilde eğitim hakkı konusundaki uygulamalarını incelemek ve anayasal sistemimiz içinde Türkiye'de uygulanabilecek bir model önerisi geliştirmektir, denilmektedir. "Çok kültürlü toplumlarda birlikte yaşama sorunu" başlığında 'çok kültürlülük' terimi açılmaya çalışılmaktadır. "Türkiye'de kürt kimliği sorunu" başlığında bu konu ve bu konudaki geliş-

meler aktarılarak siyasilerin tutumları gözönüne serilmektedir. "Demokratik çözüm-siyasal çözüm" başlığında demokratik çözümle, siyasal çözüm söylemi arasındaki farka dikkati çekmektedir. "Etniklik ve kimlik" başlığında, etniklik, etnik küme, etnik grup, kavramları üzerinde durularak Türkiye'deki etnisite farkını vurgulayan temel öğenin dil olduğu sonucuna dikkat çekilmektedir. Millet, milliyet, ulus, ulusal kimlik gibi kavramlar üzerinde de durulmuştur. "Kimlik" başlığında, kimlik sözcüğünün anlamı ve içeriği vurgulanarak, kimlikle ilgili olarak, maddî ve fiziksel göndergeler, tarihsel göndergeler, psikolojik-kültürel göndergeler, sosyal-psikolojik göndergelerden bahsedilmektedir. Ayrıca -vitrin kimliği- denilen bir kavram üzerinde de durulmuştur. "Grup kimliği" başlığında, grup ve grup kimliğine tanınmak istenen haklardan sözedilerek, grup kimliğinin sanal olduğu vurgulanmıştır.

Kitabın ikinci bölümünde "Kültürel haklar konusunda uluslararası norm oluşturma çalışmaları" başlığında, İnsan hakları bildirgesi ve uluslararası medenî ve siyasal haklar paktı ele alınmaktadır. Birleşmiş milletler teşkilatı, UNESCO, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı ile Avrupa Konseyi çerçevesinde kültürel haklar alanında norm oluşturan sözleşmeler, bildirgeler ve alman kararlar incelenerek, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesindeki çalışmalar, 26.6.1945 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, madde 26., madde 27., Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Paktı, madde 13., madde 14., madde 15., Uluslararası Medenî ve Siyasal Haklar Paktı, madde 19., madde 27., ulusal ya da etnik, dinsel ve dil azınlıklarına mensup kişilerin hakları konusunda Birleşmiş Milletler Teşkilatı Bildirgesi, UNESCO'nun Kültürel haklar konusundaki sözleşme karar ve tavsiyeleri, eğitimde ayrımcılığa karşı UNESCO sözleşmesi, UNESCO'nun Kültürel haklar konusundaki ulus-

lararası standart oluşturan diğer çalışmaları, bilimsel gelişmeye katılma hakkı, bilgi edinme hakkı (Enformasyon hakkı), herhangi bir sanat ya da edebiyat yapınının maddî ya da manevî ürünün korunması hakkı (telif hakkı), Kimlik hakkı, kültürel kimlik hakkı, ulusal ve uluslararası kültürel mülkün ve mirasın korunması hakkı, kültürel hayata katılma hakkı, kültürel malzemenin ve yayınların serbest dolaşımı, kültür ve kalkınma dünya komisyonu raporu, Avrupa güvenlik ve işbirliği konferansı çerçevesinde kültürel haklar, Helsinki nihai senedi, Kopenhag çerçevesinde kültürel haklar, Helsinki nihai senedi, Kopenhag dokümanı, Avrupa insan hakları sözleşmesi çerçevesinde kültürel hak normları oluşturma çalışmaları, kültürel haklar hakkında ek protokol hazırlama çalışmaları, Kimlik hakkı, isim hakkı, kişinin istediği dili kullanma hakkı, kişinin istediği dili öğrenme hakkı, kurum tesis etme hakkı, kültürel etkinlik hakkı, bir kültürel topluluğun üyesi olarak tanınma hakkı, kamu makamları ile ilişkide kendi dilini kullanma hakkı, cevap hakkı, fikri mülkiyet hakkı, bilgiye ulaşma hakkı, kültürel mirastan yararlanma hakkı, yetişkinlerin eğitim hakkı (Sürekli eğitim hakkı), yüksek nitelikli öğrenim görme hakkı, Avrupa bölge ve azınlık dilleri sözleşmesi, ulusal azınlıkların korunması hakkında çerçeve sözleşme (Avrupa Konseyi) giriş bölümü fıkra 7, madde 10., madde 11'den söz edilmektedir.

Kitabın III. bölümünden ise, "Kültürel haklar, özellikle ana dilini kullanma hakkı konusunda çeşitli devletlerin uygulamalarından örnekler" başlığında Dil yönünden bağdaşık (mütecanis) ülkeler, Özümleme-bütünleşme (asimilasyon-entegrasyon) politikası uygulayan ülkeler, Brezilya, Çin, Endonezya, Amerika Birleşik Devletleri, Somali, Sudan, Cezayir, Avustralya, uluslararası anlaşma gereğince azınlık dilinde eğitim ve bu dili kullanma olanağı tanıyan ülkeler, Avusturya, İtalya, Türkiye, Lozan antlaşması ve azınlık hakları, madde

37., madde 38., madde 39., madde 44., 1982 Anayasasında haklar ve yasak dil kavramı, Siyasî Partiler Yasası, 2923 Sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu, 2932 sayılı Türkçede Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun, Yunanistan, ülkenin resmi dilinden başka dillere özel hukuki statü tanıyan ülkeler, Birleşik Krallık (İngiltere), Galler, İskoçya, Kuzey İrlanda, Fransa, 11 Ocak 1951 tarihli Deixonne yasası, 1975 Tarihli Haby Yasası, 1994 Tarihli Tavbon Yasası, Fransa'nın yerel diller ve azınlıklar hakkındaki resmi tutumu, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Ekonomik ve Sosyal Konseyi Belgesi: 5 Mart 1991 E/CN.4/1991/53, Bölgesel özerklik tanıyan politikalar, Fransa (Korsika Örneği) (Yarı özerklik statüsü), Fransa'nın denizaşırı toprakları (özel yasa gereği tanınan özerklik statüsü), Yeni Kaledonya, Fransız Polinezyası, İtalya, Friuli ve Venezia İtalyana'da özerklik, Aosta Vadisinde özerklik, Trennte ve Alto Adige de (Güney Tirol) özerklik, İspanya, Özerk toplulukların yetkileri, Bask ülkesi, Katalonya, Galiçya, Bölge dil ayrımı uygulamaları, Belçika, Flaman bölgesi, Valon bölgesi, Almanca bölgesi, iki resmi dili olan başkent Brüksel, İsviçre, birden fazla resmi dili bulunan devletler (Kurumsal çok dillilik), Yeni Zelanda, İsrail, Finlandiya, Kanada, başlıkları altında uluslararası anlaşmalar çerçevesinde bu ülkelerin durumu ve uyguladığı metodlar hakkında bilgi verilmektedir.

Kitabın "Sonuç" bölümünde 'Norm oluşturma çalışmalarındaki gelişmeler' başlığında 'Ulusal azınlık mensupları', 'Kültürel azınlık', 'Kültürel topluluk', 'Kültürel faaliyet hakkı', 'Kültürel kimlik', 'Etnik kimlik', 'Bölge dili', 'Azınlık dili', 'Etnik grup', 'Bölge ayrımı' gibi terim ve kavramlar üzerinde durularak, Sayın Süleyman Demirel'in Başbakanlığı sırasında 18 Mayıs 1992'de Budapeşte'de Uluslararası Basın Enstitüsü Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmadan ilgili paragraflar alıntılanmıştır. Şöyle ki; "Bu gün ulus-devleti oluşturan ulusun bazı bölümleri, sadece etnik kimlikle-

rinin tanınması değil ve fakat kendi etnik devletlerini kurma olanaklarının arayışı içindedirler. Kendi kimliğini aramak ve korumak her vatandaşın meşru hakkıdır, ama etnik egemenlik kurulması için çaba harcanması anayasal vatandaşlığa bir tehdit oluşturur... Her etnik grup için bir devlet kurulması olanaksız olduğu gibi, bu tam anlamıyla bir ırkçılıktır; bu nedenle ırkçı ve dinsel nefret eylemleri, yabancı düşmanlığı ve herhangi bir kimseye karşı ayrımcılık uygulanması sürekli biçimde kınanmalıdır..." şeklindedir. "Kültürler ve diller arasında üstünlük mücadelesi" başlığında, bu gün dünyada 6000'den fazla dil, 3000'den fazla değişik etnik grup, 197 devlet olduğu belirtilerek, dillerin zaman içerisinde pek çok faktörle ya gelişip devlet dili olarak kullanılıp, yaygınlaştığı ya da kendiliğinden yitip gittiği anlatılmaktadır. "Bir model önerisi" başlığında Türkiye'de uygulanması istenen modelin esasları belirtilmiştir. Bu eseslerden d) maddesinde 'ana dilini okulda öğrenme' ne demektir? Vatandaşın hangi ihtiyacını, ne derecede karşılayacağı gösterilmemiş ve nasıl finanse edileceği hususları açıklanmamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşları eşit haklara sahip ve hürdürler. Konuştukları dil Türkçedir, yazdıkları Türkçedir, günlük hayatta kullandıkları dil Türkçedir. Dolayısıyla bazı ana dil olarak bahsedilen dillerin, seçimlik ders olarak dahi okutulmasına ne siyasi iradenin ne de kamu vicdanının taraf olabileceğini düşünemiyoruz. Buna ilişkin diğer öneriler de pek tabii olarak gündemini yitirir.

"Bu model önerisi herkesi tatmin eder mi?" başlığında, bu konuda çeşitli görüşlere yer verilmiş ve eski Dışişleri Bakanı Coşkun Kırca'nın Yeni Yüzyıl gazetesine yazmış olduğu 6 adet makalede yer verdiği görüşlerini özetlemiştir.

Ayrıca yazar, öne sürdüğü modelin çeşitli eleştirilerine de sonuç bölümünde yer vermiştir. Şu açıktır ki, bu konuda kim ne derse desin Türkiye'de, her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı eşit hak ve özgürlüklere, eşit imkanlara sahiptir. Yani ortada ne alınacak, ne de verilecek hak ve özgürlük yoktur.

Kitabı bu konunun meraklılarına takdim ediyoruz.

"Divanska Poezija XVI- XVII Stoljeca"

Kerima FİLAN

Saray-Bosna Üniv. Felsefe Fakültesi

Saraybosna Edebiyat Enstitüsü - Svyetlost Yayınevi tarafından "Bosna-Hersek Edebiyatına Katkılar" serisinin bir yayını olarak 1992 senesinde çıkmış olan Divanska Poezija XVI-XVII Stoljeca (*Bosna-Hersek'te 16. ve 17. Yüzyılda Divan Şiiri*) adlı kitap, Bosna-Hersek dünyasını klâsik dönem edebiyatıyla tanıtmayı amaçlamaktadır. Kitabın yazarı Dr. Fehim Nametak, Bosna-Hersek'in ileri gelen şarkiyatçılarından biridir. Saraybosna'da doğan yazar, ilk-orta, lise ve lisans eğitimini burada tamamlamıştır. Daha sonra yüksek lisans ve doktora çalışmalarını Belgrat Üniversitesi Filoloji Fakültesinde yapmış olan Fehim Nametak uzun yıllardan beri Saraybosna Şarkiyat Enstitüsünde çalışmaktadır. F. Nametak'ın Türk Edebiyatı ve ayrıca Bosna-Hersek'in kültür mirası konularında birçok değerli çalışması bulunmaktadır. *Bosna-Hersek'te 16. ve 17. Yüzyılda Divan Şiiri* adlı kitabıyla da Türk edebiyatı alanında müstesna bir yere sahip olduğunu bir kere daha kanıtlamıştır. Yazarın, uzun yıllar boyu yaptığı çalışmaların bir ürünü olan *Bosna-Hersek'te 16. ve 17. Yüzyılda Divan Şiiri* adlı böyle bir kitabın yayımlanmış olması ve okuyucuya kazandırılmış olması, Bosna-Hersek'in türkoloji araştırmalarına büyük bir katkı sağlamakta, aynı zamanda, Bosna-Hersek'in kültür hayatında önemli bir boşluğu da doldurmaktadır.

Burada tanıtmaya çalışacağımız kitab: "Giriş", "Bosna-Hersek'in 16. ve 17. yüzyılda en önemli şairleri", "Divan edebiyatının şairanesi", "Sonuç" ve "Kaynakça" olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş "Divan edebiyatının toplumsal etkinlikleri" (s.5-7) ana başlığını taşımaktadır. Burada di-

Fehim Nametak, *Divanska Poezija XVI I XVIII Stoljeca* Prilozi za istoriju knjizevnosti Bosne i Hercegovine 7. Institut za knjizevnost - Svyetlost, Sarajevo 1992, pp. 221.

van edebiyatının genel bir tanımı yapılmaktadır. Bosna-Hersek'te oluşan divan edebiyatı doğrudan doğruya Türk edebiyatının etkisinde geliştiği için kitapta bu konu ayrı bir bölümde incelenmiştir. Diğer taraftan yazar burada Türk divan edebiyatının Arap ve Fars edebiyatları etkisi altında oluştuğu üzerinde durmuş ancak bu edebiyata ait ürünlerde eski Türk halk edebiyatı unsurlarının da kullanıldığını vurgulamıştır.

"Divan edebiyatının tanımı" altbaşlığı altında (s.8-14) divan edebiyatının kısa tarihçesi verilmektedir. Burada ise, klâsik dönem Türk, Fars ve Arap şiirinin zirvelerinden sayılan bazı eserlerin yerli şairler tarafından yeniden kaleme alınmasının veya ezberlenmesinin Bosna-Hersek'te oluşan divan şiirinin gelişme yönünü, biçiminin belirlemede büyük ölçüde etkili olduğu ifade edilmiştir. Bu yolla edebiyat dünyasına girmiş olan şahıslar, bir noktadan sonra cesaretini toplayıp kendi mısralarını, kendi beyitlerini yazmaya başlardı. Dolayısıyla, Bosna-Hersek divan edebiyatının Türk ve Fars klâsik şiirinin örnek alınmasıyla oluşturulduğu söylenebilir.

"Divan şiirinin en önemli nazım biçimleri" başlığı altında da (s.14-30) ilk önce divan edebiyatının başlıca edebî şekli olan *divan* tanıtılmaktadır. Bunun ardında divan içinde yer alan nazım şekilleri ele alınıp işlenmektedir. Mısra ile *beyitten* başlayarak, *mesnevî*, *rubâî*, *gazel*, *kaside*, *müfred*, *müsemmat* - müsemmatın çerçevesinde de *müsellesse*, *murabba*, *muhammes*, *tesdis* - gibi nazım şekillerinin gayet açıklayıcı bir dille tanıtımı yapılmaktadır. Burada her bir nazım şekline sonra

en büyük Türk ve Boşnak şâirlerinin isimleri verilmektedir. Ayrıca burada divan şiirinin vezinleri hakkında bilgilerin verilmesi de ihmal edilmemiştir.

Kitabın ikinci bölümü "Bosna-Hersek'in 16-17. yüzyılda en önemli divan şâirleri" (31-88) başlığını taşımaktadır. Bölümün ilk sayfalarından, Boşnak divan şâirlerinin, İstanbul'da, veya Osmanlı Devleti'nin diğer merkezlerinde tahsil görmüş şahıslar arasından yetiştiğini öğreniyoruz. Halkın üst tabakasından olan şâirlerin bazıları kadı, bazıları müderris ünvanını almıştır (Sabit Ujiçanın, Ahmed Hatem Byelopolyak, Muhamed Karamusiç, Muhammed Nerkisiya). Çok azı ise askerî alanda ün kazanmıştır (Derviş Paşa Beyazidagiç, Vusuliya). Bir kısmı da derviş olarak şiirlerinde tasavvuf konularını işlemişlerdir (Husein Lamekaniya, Hasan Kaimiya, Hasan Ziyayi Mostarac).

Fehim Nametak, Bosna-Hersek divan şâirleri hakkında genel bir değerlendirme yaparak ilk başta Sabit Ujiçanın ve Muhammed Nerkisiya olmak üzere Beyazidagiç ve Mezakiya gibi bazı şâirlerin Osmanlı devleti çapında şöhret kazandıklarını ifade etmektedir. Diğer şâirlerin ise, Bosna-Hersek'in sınırları dışında tanınmamış yine de aralarında, üslubüyle ve işledikleri konuların özelliği ile araştırmacıların dikkatini çeken kişilerin bulunduğunu belirtmektedir. Yalnız, bu bilim alanının zor taraflarına dikkat çeken yazar, Boşnak şâirlerin mahsullerinin çeşitli edebî ve tarihî yazıları kapsayan mecmualarda-yani, ancak dağınık halde bulunduğunu hatırlatmaktadır. Maalesef, Boşnakların edebî mirasının büyük bir kısmı savaşlarda, yangınlarda ve diğer doğal afetlerde kaybolmuştur. Dolayısıyla, Boşnak divan şiiri denilince dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan kütüphanelerdeki ve özel ev kütüphanelerindeki günümüze kadar saklanıp gelmiş eserler anlaşılmalıdır.

Bu kitapta Nihadiya, Ziyayi Mostarac, Vahdetiya, Beyazidagiç, Mecaziya Mostarac, Nerkesi-

ya, Lamekaniya, Hasan Kaimiya, Mezakiya, Sukkeri Zekeriya, Sabit Ujiçanın ve Asım Yusuf Boşnak olmak üzere 12 şâirin hayatı ve eserleri tanıtılmaktadır. Bu şâirler hakkında bilgiler yanında bunların bazı beyitleri ve bu beyitlerin ileri gelen Boşnak şarkiyatçılar veya yazarın kendisi tarafından kaleme alınmış Boşnakça çevirilerine yer verilmesi okuyuculara ayrı bir kazanç sağlamaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde "Divan Edebiyatının "Şairanesi" başlıklı konu yer almaktadır (89-164). Bu bölümde Bosna-Hersek divan şiirinde işlenen konular açıklanmaktadır. İslâm uygarlığı çerçevesinde gelişen divan edebiyatının bütününde olduğu gibi, bu edebiyatın Bosna-Hersek'te oluşan mahsullerinde de Kur'an'da ve Hadis'te yer alan konular, Peygamberin hayatı ve ailesi gibi konuların yer aldığı üzerinde durulmuştur. İkinci ve daha yaygın bir şiir konusu olarak mutasavvıflar, evliyalar ve onların menkıbeleri, (meselâ, Cemaleddin Rumî, Hallac) bunun yanında, tarihî kahramanlar veya destanlarda geçen ünlü isimler (Büyük İskender, Bihzad, Cemşid), yıldız falcılığı gibi konular işlenmektedir.

Kitabın dördüncü bölümü olarak, işlenen konularla ilgili son hükümler içeren "Sonuç" (165-174), ardından da "Bilinmeyen ve Türkçeden alınmış kelimeler ile terimlerin açıklanması" (175-187), "Yayınlanmamış kaynakçalar" (189-191); "El yazmaları katalogları listesi" (191-193) ve sonunda, geniş bir "Kaynakça" kısmı (193-205) yer almaktadır. Bu başlıklar kitabın oluşmasında bilimsel bir titizlik içerisinde konuya yaklaşıldığını göstermektedir. Kitap, "Dizin" bölümüyle son bulmaktadır (207-211).

Burada tanıtmaya çalıştığımız bu kitap, Fehim Nametak'ın çeşitli konularda yaptığı değerli çalışmalarından sadece biridir. Bunun gibi Bosna-Hersek edebiyatının farklı dönemlerini tanıttacak bu tür çalışmanın yapılmasını ve kültür dünyasına sunulmasını içten diliyoruz.

"Otizm"

Otizm

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Çocuk Psikiyatrisi Bilim Dalı ve
Ankara Üniversitesi Eğitimle Tedavi,
Uygulama ve Araştırma Merkezi
Yayını; Ankara Üniversitesi Basımevi;
Ankara 1993, 161 sayfa.

18 yy'dan itibaren çocukluk dönemi yetişkinlikten ayrı bir dönem olarak belirginleşmiştir. Bu yıllardan sonra çocuk sağlığı ve önemi üzerinde durulmaya başlanmıştır. Çocuk ruh hastalıkları da bu değişimleri izleyerek gelişmeye başlamıştır.

Bu aşamadan sonra hastalıkların tanınması adlandırılması ihtiyacı doğmuştur. Ancak, sınıflandırma yapılması gecikmiştir. İlk kez 1968 yılında Amerika'da DSM II adıyla yayınlanan sınıflandırma sistemi içinde çocuk ve ergen davranış bozuklukları adı altında tek bir kategoriye yer verilmiş ve daha sonra Avrupa'da geliştirilen sınıflandırma sistemi de aynı yolu izlemiştir. Ancak 1970'li yıllardan sonra kapsamlı sınıflandırmalar yapılmıştır. Çocuklukta karşılaşılan ruhsal hastalıkların yetişkinlikten farklı olarak belirtiler göstermeleri ve belirtilerin çocuğun içinde bulunduğu yaş özelliklerine göre değişmesi, ruhsal hastalıkların tanınması, karşılaştırılması, sınıflandırılması ve tedavisini zorlaştırmaktadır. Bu kadar gecikmenin olmasının nedeni de budur.

Ülkemizde çocuk ruh sağlığı birimleri olan klinikler hem tanı ve tedavi edici hem de araştırma, inceleme, bilimsel toplantılar, yayınlar yaparak, Türkçeye çeviri yoluyla kaynaklar kazandırarak gerek meslek elemanlarını gerekse de halkı bilinçlendirme misyonunu üstlenme durumundadır. Çünkü ruhsal hastalıkların tedavisinde erken tanı konmasının tedaviyi olumlu yönde etkilediğini biliyoruz. Üzerinde çok çalışılmış olmasına rağmen etyolojisi hala tam bilinmeyen "Otizmin"⁽¹⁾ gerek klinisyenlerce anlaşılmasına katkı, gerekse de ailelerin bilgilenererek çocuklarında böyle bir durum varsa bir an önce yardım almalarına yöneltmek zorunluluğu ortadadır.

"Yaygın gelişimsel bozukluk" adı altında incelenen en ağır hastalıklar arasında yer alan otizm, "yağmur adam (rain man)" filmiyle ilk kez geniş halk kitlelerinin dikkatini çekmiş ve oldukça ilginç bulunarak uzun süre konuşulmuştur.

Psikolog ve psikiyatristlerin söylemlerine göre mesleklerine atıldıklarından itibaren en çok uğraştıkları ve zorlandıkları hastalıkların başında

Bircan KIRLANGIÇ-ŞİMŞEK

Psikolog

gelen otizm konusunda ilk kez 1989 yılında A.Ü. Tıp Fakültesi çocuk psikiyatrisi bölümünde "Otistik Çocuklar için Tedavi ve Araştırma Merkezi" kurulmuştur. Bu merkezin koordinatörlüğünde "Otizm Sempozyumu" düzenlenmiştir. Sempozyumda konuşulanların kalıcı olması amacıyla bu konuşmalardan "Otizm" adlı kitap oluşturulmuştur.

Kitap 19 bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Prof.Dr. Atalay Yörükoğlu'nun *Değişik Yönleriyle Erken Çocukluk Otizmi* adlı yazısı yer almıştır. Tanı koymak oldukça zor olduğunda tüm psikolog ve psikiyatristlerin hemfikir olduğu otizmi oldukça yalın bir dille tanımlanmıştır. Yazısının bir bölümünde "Gerçekten otistik bir çocuk gördükten sonra otizm tablosu kolay kolay unutulmaz; çocuk size yaklaşmaz, siz çocuğa yaklaşamazsınız. Göz göze gelmekten kaçınır. Adıyla çağrılınca duymuyor gibi davranır. Bedensel yakınlaşmaktan okşanmaktan hoşlanmaz. Çocukla sözlü diyalog kurulamaz. Konuşsa bile bunu ancak ihtiyaçları için bir araç olarak kullanır. Genellikle zeki yüz ifadeleri ve düzgün yüz çizgileri vardır. Ancak mimikleri duygularını yansıtmakta çok yetersiz kalır. Gözünüze baksa da sizden çok uzaklara bakıyormuş gibidir. İnsanlara karşı yalnız ilgisiz değil onlarla ilişkiye girmekten korkar gibidir. Hatta ilişkiden çabuk sıkılır, direnç gösterir veya kendi iç dünyasına döner. Oyunda yaşıtlarına yer yoktur; kendi başına oynamayı yeğler. Oyuncakları ve nesnelere amaçları dışında kullanır. Oyunu veya uğraşısı engellenirse büyük tepki gösterir. Çevresindeki düzenin ve kendi alışkanlıklarının değiştirilmesini hiç istemez. Ya çevreye karşı kırıncı ve saldırgan olur ya da kendine zarar verir. Elini kolunu ısırabilir, yüzünü tokatlar, başını duvara vurur. Otistik çocuk TV ile reklamlar dışında pek ilgilenmez. Çizgi filmleri sonuna dek izlemez. Belli tür bir müziğe aşırı ilgi gösterebilir. Pek çok şarkıyı veya türküyü bestesiyle güftesiyle tam olarak söyleyebilir. Öte yandan kendinden üçüncü kişi gibi söz eder. Çok kez papağan gibi yanıtlar verir. Otistik çocuk titizdir, düzenlidir ve kendi kurallarına bağlıdır. Çevresinde, Kanner'in deyimıyla "aynılığı sürdürmek" ister. Otistik çocukların daha pek çok stereotipik davranışları var-

dır; parmak uçlarında yürümek, çevresinde dönmek gibi... bu belirtileri daha da uzatabiliriz." (s. 1,2) demektedir. Bu anlatımla otistik çocuğu genel özellikleriyle tanımamız mümkün olmaktadır. Yörükoğlu tanı ve tedavide anne faktörünün önemli olduğuna değinmektedir. Verdiği ilginç örneklerden biri çocuğuna zeka geriliği tanısı konuş bir annenin otizm konusunda bilgilendikten sonra çocuğunun otistik olduğuna karar verip bu yönde yardım almaya çalışmasıyla ilgili olandır. Diğeri, 6 yaşındayken Yörükoğlu'na tedaviye gelen otistik bir çocuğun annesine yapılan rehberlikle çocuğun 6 yıl sonra otizmden çıkmış olduğunu anlattığı örnektir.

İkinci bölümde Doç.Dr. Bahar Gökler; *Çocuk Psikozlarında Tanı ve Sınıflandırma* başlığı altında çocukluk psikozlarına 19 yy'ın 2. yarısında ilginin başladığını, 1943'de Kanner adlı bilim adamının şizofreniden farklılıklar gösteren bir bozukluk tesbit ettiğini ve bunu da "erken bebeklik otizmi" olarak tanımladığını belirtmiştir.

1970'lerde araştırmacıların çoğunun erken çocukluk otizminin gerek çocukluk gerekse erişkinlikte görülen şizofrenik bozukluktan bağımsız farklı bir durum olduğu üzerinde ortaklığa varmış olduklarını belirterek gerek şizofreniden gerekse zeka geriliğinden farklarını anlatmıştır. Böylece otizmin ayırıcı tanı ölçütlerini, otizmin özelliklerinin ne olduğunu açıklamıştır.

Üçüncü bölüm Prof.Dr. Efser Kerimoğlu, Yrd. Doç.Dr. Esin Özatalay ve Yrd. Doç. Dr. Melda Akçakın'ın ortak oluşturdukları *"Otizmin Prevalans ve Epidemiyolojisi"*ne ayrılmıştır. Bu bölümde otizmle ilgili çalışma ve araştırmalar yapılmış olan ülkelerdeki sıklığı dağılımı hakkında bilgiler yer almıştır. Sıklığının ortalama onbinde dört ile beş arasında değiştiği, ancak Türkiye'de bu konuda çalışma yapılmadığı belirtilmiştir.

Dördüncü bölümde Prof.Dr. Efser Kerimoğlu ve Yrd. Doç. Dr. Esin Özatalay *"Otizmin Etyolojisi"* incelemiştir. Etyolojisi henüz tam bilinmemekle birlikte mevcut bilgiler ışığında etyolojide rol oynayan etmenleri; ailesel, genetik, nörobiyolojik, nörokimyasal özellikler, prenatal ve postnatal etkenlerle dermatoglijik bulguları açıklamışlardır.

Beşinci bölümde Doç.Dr. Lale Vanlı, otizmde *nörobiyolojik boyutlu*, altıncı bölümde Prof.-Dr. Kalbiye Yalaz "*nörolojik nedenlere bağlı otizmi tartışmış* son araştırmaları sunmuşlardır.

Yedinci, ondördüncü ve onbeşinci bölümlerde, Prof.Dr. Efser Kerimoğlu, Yrd. Doç.Dr. Melda Akçakın, Uz. Psk. Gülsen Erden ve Uz. Dr. Ayla Aysev tarafından A.Ü. Tıp Fakültesi, Çocuk Psikiyatrisinde 1974 yılından bu yana otizmle ilgili yapılan çalışmalar anlatılmıştır. 1991 yılında bu bölüme bağlı olarak otistik çocuklar için kurulan Eğitimle Tedavi, Araştırma ve Uygulama Merkezinde sırasıyla otistik bozuklukta tanı koyma ve etyolojiye yönelik çalışmalar, otistik çocukların bireysel ve grup tedavileri, otistik çocukların aileleriyle yapılan çalışmalar açıklanmıştır.

Sekizinci bölümde, Prof.Dr. Efser Kerimoğlu ve Yrd. Doç.Dr. Melda Akçakın "*otizmde prognoz ve ayırıcı tanı*"yı anlatmışlardır. Bu bölümde ilginç olan düşük fonksiyonlu otistiklerle, yüksek fonksiyonlu otistiklerin tedaviden yararlanma ve tedavide geldikleri düzeyi karşılaştırmalı olarak sunmaları. Örneğin konuşma ve zeka düzeyinin geri olması, epilepsinin bu duruma eşlik etmesi tedaviyi zorlaştırıp tabloyu ağırlaştırdığı kanısında olduklarını, bunu olumsuz prognoz işareti olarak kabul ettiklerini belirtmiş ve bu kararı desteklemek amacıyla beş vaka sunmuşlardır. Başka hastalıklardan nasıl ayırıldıklarını anlatmışlardır.

Dokuzuncu bölümde Uz. Dr. Ayla Aysev ile Prof.Dr. Efser Kerimoğlu belirtileri otizmle çok karıştırılan "*Asperger Sendromunu*"⁽²⁾ tarihçe, etyoloji ayırıcı tanı ve tedavi yaklaşımlarıyla anlatmışlardır.

Onuncu bölümde Doç.Dr. Meral Topçu, onbirinci bölümde Doç.Dr. Ferhunde Öktem "*Angelman Sendromu*"nun⁽³⁾ onikinci bölümde Doç.Dr. Meral Topçu, onüçüncü bölümde Doç.Dr. Ferhunde Öktem "*Rett Sendromu*"nun etyoloji, ayırıcı tanı ve tedavilerini anlatmışlardır.

Onaltıncı bölümde Yrd.Doç.Dr. Esin Özatalay "*otizmde ilaç tedavisini*", onyedinci bölümde Psk. Dr.Bulbin Sucuoğlu "*otistik çocukların eğitimi*", onsekizinci bölümde Uz. Psk. Nuray Kanık "*özürlü çocukların eğitiminin ev ve merkezlerde nasıl yapıldığını* ve nasıl sonuçlandığını anlatmıştır.

Son olarak ondokuzuncu bölümde Doç.Dr. Işıl Bulut, "*otizmin tedavisinde sosyal hizmet çalışanlarının rolünün* ne olduğunu anlatmıştır.

Kitaba bütünüyle baktığımızda kitap, sempozyum konuşmalarını kalıcılaştırmak amacıyla yayınlandığından amacına ulaşmış görünmektedir.

Ancak, "yaygın gelişimsel bozukluk" başlığı altında düşünülen ve tanıtılan hastalıkların toplumun her kesimi tarafından tanınıp bilinmesi zorunludur. Bu hastalıkların doğuştan dışardan gözlemlenebilir bir boyutu anlaşılamamakta herşey yolunda gider gibi görünürken bozukluk ya da bozukluklar ortaya çıkmakta çocuğun ve ailenin yaşamı altüst olmaktadır.

Böyle bir durumla karşılaşan ailenin bunu nasıl algılayıp, neler yapabileceğini bilmesi en azından bir ön bilgi edinmesi ailede yaşanacak sarsıntıyı önleyebileceği ya da aza indirebileceği gibi çözüme yönelik davranmalarına, doğru yere başvurmalarına yardımcı olabilecektir.

Kanımızca psikolog ve psikiyatristlerin önemli görevlerinden biri de erken tanının bu kadar önemli hastalıklar ve bunların tedavileri konusunda kitap ya da broşürler yayınlayarak halkı aydınlatmak olmalıdır. Sayın Yörükoğlu'nun yazısının sonunda anlattığı (s. 5) otistik iken tedavi olmuş bir çocuğun "anne, yalnızlığa geri dönülmez değil mi?" sözleri gerek ailelere gerekse bu alanda çalışanlara öğretici ve itici güç olmalıdır.

DİPNOTLAR

- 1 *Otizm: Belirtileri 30 aylıktan önce başgösteren diğer insanlara karşı ilgisizlik ve onları umursamama dil ve bilimsel fonksiyonlarda bozukluğa neden olan bir hastalıktır.*
- 2 *Asperger Sendromu: Çocuğun kendini çevreden tümüyle izole etme ve kabuğuna çekilmesiyle kendini gösteren bir bozukluktur. Bu çocuklar ciddi, derin düşünceli, bencil, aşırı içe dönük ve zamandan önce olgunlaşmış görünürler, yüzlerinde sert bir anlam vardır. Ne işitsel ne görsel uyaranlara yönelmezler. Ancak çevrelerinde olup biten herşeyin ayırındadırlar.*
- 3 *Angelman Sendromu: Nörojenetik bir bozukluktur. Etkilenen çocuklar rijid, sıçrama ataksisi gösteren bir durumla bağlantılı olmayan bir biçimde mutlu yüz ifadesi olan çocuklardır. Bu tanıyı alan çocukların tümünde ciddi zihinsel özür saptanmıştır.*
- 4 *Rett Sendromu: 6-12 aylara kadar normal gelişim gösteren çocukların daha sonra bilişsel, dil ve motor becerilerinde hızlı, sürekli bir kayıp gözlenmesi ile ortaya çıkan, başlangıçta göz ilişkisi kuramama sonraları yoğun göz ilişkisiyle devam eden bir bozukluktur. Kilo kaybı ve baş büyümesinde yavaşlama olur. Çoğunlukla kızlarda görülür.*

Tanpınar'ın Mektupları'na Dair

Tanpınar'ın Mektupları
Hazırlayan: Zeynep Kerman,
Dergâh Yayınları, 2. Baskı,
İstanbul 1992, 275 s.

Mektup, hem bir haberleşme vasıtası, hem de bir edebî türdür. Mektubun haberleşme vasıtası olarak işlevi, teknoloji-deki gelişmelerle orantılı olarak, hem zayıflamakta, hem de değişmektedir. Telefon kullanımının yaygınlaşması, mektubun işlevini bir hayli zayıflatmıştı, şimdilerde ise, belgegeçer ve bilgisayar kullanımının yaygınlaşmasıyla işlev bakımından daha da zayıflayan mektup, araçları bakımından da değişmektedir. Mektup, aynı zamanda bir edebî türdür. Mektuba edebî yönünü kazandıran ise, kullanılan dil ve muhtevadır. Haberleşme vasıtası olarak kullanılan mektup bir yandan zayıflayıp değişirken, tür olarak giderek yerini sağlamlaştırmaktadır.

Edebî mektup türünün güzel örneklerinden biri, şüphesiz Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mektuplarıdır. Mektuplar, 1992 yılında ikinci defa basılmıştır. Kitap, Prof. Dr. Zeynep Kerman tarafından kaleme alınan "Kitap Hakkında Birkaç Söz" (s. 5-7), İçindekiler (s. 9), Mektupların metinleri (s. 11-250), Mektupların listesi (s. 251-253) ve İndeks (s. 255-275)'ten meydana gelmektedir.

Prof.Dr. Zeynep Kerman'm gayretleriyle kitaplaşan mektupların, en eskisi 19 Ekim 1929, en sonuncusu ise, 31 Ocak 1961 tarihini taşımaktadır. Kitapta, on üç ayrı şahsa yazılmış -biri, hem meçhul, hem de meşhur Antalyalı Genç Kıza'dır-, doksan bir mektuba yer verilmiştir.

Şâir, romancı, edebiyat tarihçisi ve denemecisi, hasılı hem bir sanatkâr, hem de bir bilim adamı olan Tanpınar'ı, bu mektuplarda, bütün sıfat ve kimliklerinden azâde, sade bir insan olarak karşımızda buluyoruz.

Gündelik hayatın sıkıntılarını, yeterince, hatta gereğinden fazla çekmiş bir yalnız insanın yazdığı mektuplarda, şâir duyusunun yer yer şiiriyete ku-laç atan üslûbu hâkimdir.

Ahmet Kutsi Tecer'e gönderdiği mektuplardan birinde, evlenmenin ebedî bir şifa olduğunu yazarak, Onu evlenmeye teşvik eden Tanpınar, mükemmel şiirin peşinde olan dostu ve hocası Yahya Kemâl'i adeta şahsî hayatında da örnek almış gibidir. Bir ev'i olmamanın garipliği ve yalnızlık duy-

Nezahat ÖZCAN

Gazi Üni. Fen Edb Fak. Arş. Gör.

gusunun kesafeti, Onda zaman zaman had safhaya ulaşır: "Bazen yalnızlık çok ağır basıyor, bir evi olmamanın acaipliği insana çeşit çeşit sabırsızlıklar veriyor."⁽¹⁾ Bu ruh hâli, kendi iklimindeyken de, o coğrafyadan uzaklaştığında da, Tanpınar'ı bir an olsun terketmeyecek, o kadar gitmek istediği Paris'i gördüğünde bile, bir süre sonra "Bu Paris bitti, yenisini getirin" dedirtecek can sıkıntılarını yaşatacaktır.

Yalnızlığı müthiş ve çıldırtıcı olarak vasıflandıran Tanpınar, dostlarıyla birarada olmaktan mutluluk duyduğu meclislerde bile, yalnızlık duygusunu içinde taşıdığını söylüyor. Bu yalnızlık duygusuna sık sık zor beğenme, yazdıklarından ve yaptıklarından memnun olmama hâli, devamlı bir şeylerin peşinde olup da, onlara istediği zaman ve zeminde kavuşamamanın sukut-ı hayâli eklenir. Ahmet Kutsi'ye yazdığı mektuplarda, bu ruh hâlini anlatır: "Ne oluyoruz, bütün bu kadar ızdırap, mahrumiyet, hayat çeşmesinin başında bir yudum su bile içmeden beyhude bekleyişler, hepsi hepsi boşuna mı gidecek?" (s.22)

Beklenenlerin bir türlü gerçekleşmemesi, gerçekleşenlerinse, bir süre sonra cazibesini kaybetmesi, yoğun bir ümitsizlik duygusuna yol açmaktadır. Bu kısır döngüyü, "Yavaş Yavaş Aydınlanan" şiirinde,

Hangi güvencin kanadı
Köpükten çırpınışında,
Bu sarayı tamamladı
Her tesadüfün dışında;

Ve hangi el boş gecedin
Uzattı bu altın tası"⁽²⁾

mısrarlarıyla dile getiren şair Tanpınar, romancı Tanpınar olarak **Huzur'** da ise, Nuran'ın dayısı Tefik Bey'in tasvir edildiği bölümde, "Her çeşmenin başında bir kere durmuş, yalnız orada serinlemek hülyasına kapılmış, fakat serin suya dudakları değer değmez, 'bu değil, muhakkak öbürüdür' diye daha kanmadan başkasına koşmuştu." cümleleriyle anlatılmaktadır.

Kendinden memnun olmama hâli, Tanpınar' da bazen acımasız bir otokritiğe dönüşür: "Fakat

ayrıca bir şey daha var: Fikrin bendeki kıtlığı, düşüncenin az ziyaret ettiği bir kafa neye yarayabilir?

"Bu kadar sathî oluşuma sebep ne? Yemek olacağım yerde sofrada kaşık filan gibi birşey oldum. Beni asıl müteessir eden kupkuru kalışımdır. Çalışmak... Yarabdim bu şifayı bana ne vakit göndereceksin? Çalışabilsem, yapabilsem ve iyi olmasa ona da razıyım. Heyhat o da yok. Sana temin ederim. Gittin gideli kafamı bir tek düşünce ziyaret etmedi, bir mesele beni çekip kendisine götürmedi. Bu kadar yaşadığı dünyayı eskitmiş, tecesüs ve ihtirasını öldürmüş bir adam ne olabilir?" (s.22)

Düzenli çalışmama, ortaya bir şey çıkaramamanın sıkıntısı, eser ortaya çıktığında da, mükemmelle ulaşma arzusu, Tanpınar'a huzursuz bir ruh halini yaşatmaktadır. "Hareketsiz, iradesiz, beceriksizim" (s.42) diyen şair, istediği verimi elde edemediği zamanlarda sıkılır, bunalır ve çaresiz kalır: "Başımdan büyük işlere girişiyorum. Ve muvaffak olamıyorum. Çabalıyorum. Ölü bir kurbağa gibi kalıyorum. Bunaldım. Ve bu bunalma sadece methodsuzluktan.

"Biraz metodik olsam çok iş yapacağım" (s.42)

Bütün bu memnuniyetsizlikler, tatmin edilmemiş ruh halleri, Onda gelecekle ilgili hayallerin, ümitlerin ve plânların yok olmasına yol açacaktır: "Hiçbir arzum tahakkuk etmedi, hiçbir gayeye erişemedim. Zamanı sadece sukut-ı hayallerle doldurdum. 34-35 yaşında olmak ve hiçbir şey yapamamaktan sarf-ı nazar ilerde yapabileceğine dair en ufak bir ümit bile taşıyamamak. Geçirdiğim seneler, hakikat bu ki gelecek olanlardan fazla bir ümit beklemekliğime bile imkân vermiyor. Üstelik yapılmamış bir hayat da var." (s.21-22)

Gündelik ve rutin işler, her ufuk arayan aydında olduğu gibi, Tanpınar için de sıkıcıdır: "Gündelik şeyler beni boğuyor. Halbuki içimde başka susuzluklar var." (s. 51)

Tanpınar, şiir ile ilgili sekiz makalesinde⁽³⁾ ve biyografik malumat ile başlayıp şiir estetiğine

uzanan bir çizgide devam eden **Antalyalı Genç Kıza Mektup**'ta,⁽⁴⁾ şiire nasıl yaklaştığını ve onu hangi zaviyeden yakaladığını anlatır.

Mektuplarında da, şiir ile ilgili bahislere yer veren Tanpınar, şiirin bir çalışmanın mahsulü olduğunu ve tamamıyla ona râm olunursa, kendini ele vereceğini belirtiyor: "Hakikaten bu şiir çalışması gayet garip. Bilirsin ki şiir kadm gibi meşgul olunmak istiyor. Uğraşırsan oluyor." (s. 204)

Tanpınar, 154, 186, 189 ve 219. sayfalarda, mükemmel şiirin, ancak çalışma neticesinde elde edilebileceğini ifade ediyor. Bu tashih amelîyesinin münhasıran, **Bülbül** ve **Ne İçindeyim Zamanın** şiirlerine nasıl uygulandığını mektuplardan öğreniyoruz.

Ahmet Kutsi'ye yazdığı mektupların birinde, yeni kaleme aldığı şiirlerine de yer verir, devamında "Aslında şöyle söylemek isterdim" diyerek alternatif mısralar yazar. Sonra da, "Bunlara şiir denir mi?" diye sorar (s. 25-28). Mükemmeliyetin peşinde olan Tanpınar, şairliğinden memnun değildir. Şair istidatlarıyla doğduğuna inanmamaktadır: "İnsan istidadı olmayan işlere girmemeli, ben başında gecelik takkesi, sırtında şal ve entari, köşesinde sade kahvesini içmekle veyahut ölümü beklemekle vakit geçiren bir mütekait hayatının istidatlarıyla doğdum. Nihayet babam gibi bir memur olabilirdim. Şiir güç şey 'Ol kâra da iktidar lâzım'." (s. 36).

Ahmet Kutsi'ye yazdığı mektuplardan birinde Ahmet Muhip Dranas'la birlikte oldukları bir gün, Yahya Kemâl'in şiirin kendisi ile bittiği ve şiirden vazgeçmeleri nasihatini verdiğini anlatır. O gün Yahya Kemâl'e kızan Tanpınar, **Bülbül** manzumesinin kendini uğraştırması üzerine hocasına hak verir ve Ahmet Kutsi'ye: "Şiir Yahya Kemal'le bitmiyor, burası muhakkak, ama ben bu işi pek beceremiyorum." (s. 37) diye yazar.

Tanpınar, mektuplarda sık sık, şiir yönünün velûd olmayışından yakınır: "Şiir yazamıyorum, kötü bir şey yazacağımdan da korkuyorum. Ah başka türlü bir adam olsam." (s. 39). Bir başka

mektubunda ise, "Şiirin ne olduğunu biliyorum ve yapamadım." cümleleri vardır. Paris'ten yazdığı bir mektupda da, "Burada hakikaten bir bakıma yalnız şiirle meşgulüm. Vakıa kısır tabiatım bir şeyler yapmama daha imkân vermedi." (s. 146) diye yazar.

Bu serzeniş ve tespitlere, nâsir yönü ve tahkiyeciliğinin, şair Tanpınar'ı gölgede bıraktığının kendisi tarafından müşâhedesi olarak yaklaşmak doğru olacaktır.

Paris ve Londra'dan yazdığı mektuplarda, şehir mimarisi ile sinema-tiyatro tenkitlerine ağırlıklı olarak yer verilmiştir (s.45-46, 129, 131, 137, 187).

Tanpınar, bulunduğu şehirlere bir turist nazarı ile yaklaşmamış, onların ruhuna girme arzusu duymuştur. Dünyadaki iki hasretinden biri olarak vasıflandırdığı -ve henüz bir haftadır bulunduğu- Paris'le tanış olamamanın, şehre nüfuz edememenin sıkıntısını şöyle dile getirir: "Paris kulağımda bin türlü sesle kendini kuruyor. (...) Paris beni daha keşfetmedi, bende pek kendisini görmüş değilim. Dışardan büyük bir kabartmayı gözlerim kapalı ellerimle yokluyor gibiyim (...) Bir şehrin içine girmek ne kadar güç. Ben Paris'in kabuğundayım (...) Şehrin kabuğunu yalıyor gibiyim." (s. 58-59).

Bazen şehirlerin, muhatabının gözünde canlandırılması için, ilginç tasvirlerle başvurulmuştur: "Eğer sağ elinin baş parmağı biraz uzunsa Antibes'in, iki parmak arasını epeyce açarak ve biraz meyilli tutarak maketini yapabilirsin (Baş parmağın son boğumu Vauban'ın kalesi olur.)" (s. 214).

Tanpınar, gezdiği şehirlerin milletlerine dair ilgi çekici sosyolojik tespitlerde de bulunmuştur. İngilizlerin imparatorluğa duyduğu hasretin anlatıldığı bölüm, bunlardan biridir (s. 114-115).

Huzur'da fırsat buldukça Suad, İhsan ve Mümtaz'a "Hem şifasız hastalığımız, hem de tükenmez kudretimiz olan Şark"⁽⁵⁾'ın otokritiğini yaptırarak Tanpınar, mektuplarında da Şark'a dair sert hükümlerde bulunur: "Şark görünmeyen bir alev gibidir. Bizi muhasara etmiştir. Bir adım sağa,so-

la, ileriye, geriye attın mı yanarsın. Fert ve cemiyet hâlinde o olduğun yerde kalmamı ister, kalmamı ve çürümeni. Talihimiz bu. Şarkta zıtlarla anlaşabilirsin. Fakat mutavassıt hadlerle anlaşamazsın." (s. 92-93).

Mektuplarda, cemiyet hayatımız ve meseleleri için dertlenen bir Tanpınar'la karşılaşıyoruz: "(...) Biraz birbirimize, biraz medenî hayata ve insan gibi yaşamağa alıssak. Ve bilhassa işbölümünü, mesuliyet fikrini ve Türkiye diye birşeyin bizden üstün varlığını kabul edebilmek." (s. 173).

İyi eğitilmiş insan yokluğu, el yordamı ile yürütülen politika ve diğer aksaklıklar, Tanpınar'ın üzerinde düşündüğü meselelerdir: "(...) politika adamımız yok. Ekip kuramadık. Bunlar zaman, terbiye, efkâr-ı umumiyenin sevgi ve murakabesi, cemiyetteki devam arzu ve endişesinin mahsulü olan şeyler. Bittabi başta muayyen bir kültür olmak şartıyla. Sade bunlar mı? Görgü, iyi misaller ve umumî refah da lazım. Biz bunların hepsinden mahrumuz. Kopuşlar ve düşümlerle devam eden bir milletiz. Üniversite gibi devam eden -iyi kötü- bir müessese bile adamını yetiştirmiyor. Kıskaçlığın meşruiyet kazandığı politikada nasıl adam ve ekip olur. İki yüz senedir bu milletin tarihi bir tecilin hikâyesidir." (s. 179) cümleleri, günümüz Türkiye'sinin de problemlerine tercüman olan tespitlerdir.

192., 199 ve 200. sayfalarda, Türkiye'nin problemleri ve eğitim meselemizle ilgili, Tanpınar'ın düşünceleri yer almaktadır.

251-253. sayfalar arasında, mektupların kime, nereden, hangi tarihte yazıldığına dair bir liste vardır. Mektuplar gönderilen şahıslara göre tasnif edilmiştir. Her şahsa ait olan mektup, kendi içinde kronolojik sırayla verilmiştir. Şahısları esas alan değil de, kronolojiyi esas alan bir tasnife öncelik verilmesi, okuyucuda bazı teferruatın (yurtdışında bulunduğu yıllar, seyahatler ve kronolojik takip gibi) netleşmesini kolaylaştıracak bir yöntem gibi görünmektedir. 255-275. sayfalar arasında,

şahsiyet, edebî eser (yazarının kim olduğu), edebî eser kahramanı (hangi esere ait olduğu), şehre ait mekân (semt, meydan, cadde, mektep, klüp, kahve, camii, katedral, saray, şato, müze, galeri, hastahane, Park, otel, kule, banka, birahane v.b.), coğrafi mekân (şehir, ilçe, göl, dağ v.b.) adı gibi oldukça çeşitli bir indeks çalışması yer almaktadır. İndeks'te, şahsiyetlere ait, (doğum-ölüm tarihleri, tabiiyet ve iş ile ilgili) kısa bilgiler de verilmiştir.

Mektuplar, sade şahsiyetin ipuçlarını veren, Tanpınar'ın deyişleriyle "geveze şahitler". Sonyıllarda, edebiyatçıların ve diğer şahsiyetlerin mektuplarına ilgi arttı. Cemil Meriç'in mektuplarının neşri ile de, bu mektupların yayınlanmaması gerektiği, muhatabı ile yazan arasındaki mahremiyetin, üçüncü şahısların lüzumsuz meraklarına sunulmasının hatalı olduğu düşüncesi yaygınlık kazandı.

Mahrem bir dünyanın davetsiz misafirleri olarak addedilsek bile, bir hülya adamı olarak gördüğümüz ve gönlümüzün bir tepesine yerleştirdiğimiz bir şahsiyete ait bu mektupları okurken, Tanpınar'ın şiir veya tahkiyesinden aldığımız zevk kadar estetik haz duyduğumuzu belirtmeden geçemeyeceğiz. Mektuplar, tahkiyeli eseri, şiiri, denemesi, makale ve edebiyat tarihi ile bir cazibe merkezi hâlinde bizi kendine çeken ancak, tanış olmadığımız bir şahsiyeti, bize tanış kılıyor. Mektuplar aracılığı ile Tanpınar'ın ruh iklimine bizi çeken Prof.Dr. Zeynep Kerman'a ve Dergâh Yayınları'na teşekkür ediyoruz.

DİPNOTLAR

1. *Tanpınar'ın Mektupları*, Haz.: Prof.Dr.Zeynep Kerman, Dergâh Yay., 2. Baskı, İst. 1992, s. 45
2. *Ahmet Hamdi Tanpınar, Bütün Şiirleri*, Dergâh Yay., Haz.: İnci Enginün, 3. Baskı, İst. 1989, s. 22.
3. *Ahmet Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yay., 2. Baskı, İst. 1977, s. 13-41.
4. *Mektup metni için bkz.: Mehmet Kaplan, Tanpınar'ın Şiir Dünyası*, İ.Ü. Ed. Fak. Yay., İst. 1963, s. 174-179; *Tanpınar'ın Mektupları*, Haz.: Zeynep Kerman, Dergâh Yay., 2. Baskı, İst. 1992, s. 244-250.
5. *A. H. Tanpınar, Huzur, Tercüman 1001 Temel Eser*, s. 154, 257, 293, 345.

Yeni Bir Kitap "Kürtler"

Bir Halkın Tarihi ve Kaderi

Prof.Dr. Mehmet DOĞAN

Hacettepe Üniversitesi Öğr. Üyesi

1995 yılında Avusturyalı Profesör Erich Feigl tarafından yazılan "Die KURDEN" adlı kitap Münih'teki Üniversitäts Verlag tarafından yayınlandı. Son 6 yılda 6 tarihî kitabı yayınlanan, birçok belgesel filmin yönetmenliğini yapan Prof.Feigl'in bu Almanca kitabını tüm Almanca bilen vatandaşlarımızın özellikle Kürt vatandaşlarımızın okumalarını salık verirken kitabın en kısa sürede Türkçe ve İngilizce'ye çevrilmesini diliyorum.

132 orjinal belge, fotoğraf ve harita içeren, 220 kaynaktan yararlanılan 286 sayfalık kitap belki de benzerleri arasında en gerçekçi, ciddi araştırma ürünü. Yazar yıllarca Türkiye, İran, Irak, Suriye ve Ermenistan'da Kürtler arasında yaşamış, bölgede belgesel filmler yapmıştır. Kürt sorunu ve Kürt dillerini tarihsel gelişim sürecinde derinliğine araştıran yazar, genellikle tek yanlı bilgilendirilen Batı kamuoyunu Kürt sorununun geçmişi ve bugünü ile PKK terör örgütünün gerçek yüzü konusunda aydınlatmak amacıyla bu kitabı yazdığını ifade etmiştir.

Tarihî belge ve bilgiler ışığında bilimsel yansızlıkla yazdığı bu kitaptaki gerçekleri okuyanın kendisini Kürt düşman olarak algılamamalarını rica eden yazar, aksine Kürtleri çok sevdiğini, hatta 1970 yılında "İnsanlar ve Mitoloji" adlı TV dizisinin çekimi sırasında Ağrı Dağı'nda geçirdiği bir kazada hayatını kurtaranın bir Kürt olduğunu ifade ediyor. Kitabında da hayatını kurtaranla resmini kapakta yayınlıyor.

Kitabın ön iç kapağına ASALA'nın "Büyük Ermenistan" arka iç kapağında da bu haritayla %60 örtüşen PKK'nın "Büyük Kürdistan" haritasını koyan yazar bu iki harita arasında 19 alt bölümde Kürt sorunu, Kürt tarihi, Kürt dilleri, Kürt ayaklanmaları, PKK-ASALA anlaşması, uyuşturucu kaçakçılığı ve PKK terörüyle sistematik olarak inceleniyor. Kendine göre bir çözüm önerisiyle kitabını tamamlıyor.

Yazar tarihteki Ermeni-Kürt ilişkilerini Kürtlerle Ermeniler arası uyumsuzlukları veriyor. I.

Erich Feigl, **Die Kurden, Geschichte und Schicksal Eines Volkes**, Universität Verlag, 1995 München

Dünya Savaşı esnasında Ermeniler ve Kürtler arası karşılıklı baskın ve öldürmeleri anlatırken, ASALA'mn iddia ettiği 1915 yılı "Ermeni soykırımının" olmadığını o tarihteki Ermeni kilisesi kayıtlarıyla ispatlıyor.

Yazar ayrıca 1000 yıl bir arada yaşayan, aynı kaderi paylaşan, ortak düşmanlara karşı birlikte savaşan, karşılıklı evlenen ve karma aileler oluşturan, Anadolu Kürt ve Türkleri'nin birbirinden ayrılamayacağı, bağımsız bir Kürt Devletinin olamayacağı sonucuna varıyor. En iyi çözümün karşılıklı anlayışla birarada yaşamaya dayanması gerektiğini söylüyor. Kürt probleminin de İngiltere'nin ve Rusya'mn zorlaması ile ortaya çıktığını ifade ediyor.

İlginç bir kaç alıntı daha vermek istersek:

1. A. Benningsen 1932 yılında "Kürtler ve kürdoloji isimli kitabında Kürtler hakkında yazılan toplam 732 kaynak vermiş. Bu kaynakların 270'i Rus, 182'si İniliz, 157'si Fransız yazar ve kurumu tarafından yazılmış.

2. Şeyh Sait, meslekdaşı Saidi Nursi'yi Kürt ayaklanmasına katılmaya çağırır. Saidi Nursi'nin cevabı, "sizin savaşımız bir kardeşin yapmaması gereken savaş olup, hayır getirmez. Türk halkı 1000 yıldır İslam'ın bayrağını taşıyor ve inancı uğruna sayılamayacak mücadele verdi. Kutsal dinimizin koruyucularının mirasçılara karşı elime silah alamam".

3. Dünyada hiçbir terör örgütü PKK kadar maddî kaynağa sahip olmadı.

4. Hamit kod adlı bir terörist Avrupa Sosyalist Partiler Kongresinde ERNK adına söz aldı ve Yunanistan'a yıllık 10 milyon dolar desteği ve misafirperverliği için teşekkür etti. Karşısında PASOK liderinden Michalis Karalambisis vardı. PKK (ERNK)-PASOK-ASALA işbirliğini tam işliyor.

5. 1980 yılında güney Lübnan'da Saida'da ASALA ve PKK ortak basım toplantısı ile işbirliklerini açıkladılar. ASALA tanıtım, propaganda yapacak para bulacak PKK'da savaş sağlayacak, birlikte Türkiye'yi parçalayacaklar.

"Bayır-Bucak Türkmen Halk İnançları"

Dr. İdris KARAKUŞ

AKDITYK APKŞb. Md.

Yaşar KALAFAT, Bayır Bucak Türkmen Halk İnançları, Bayır-Bucak Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yay., Ank., 1996, 121 sayfa, 14 Resim.

Bayır-Bucak Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Dr. Yaşar Kalafat'ın, Karşılaştırmalı Bayır-Bucak Türkmen Halk inançları, isimli çalışmasını neşretti.

Bayır-Bucak Türkmen Halk İnançları adlı eser, Dernek Başkanı Mehmet Şandar'ın Önsözü ile başlıyor. Konu, "Kısa Tarihçe" ve "Giriş" bölümlerinden sonra 4 ana ve 14 alt başlıkta incelenmiştir. Doğum, evlilik ve ölümlerle ilgili inançlar incelendikten sonra diğer inançlar bölümünde; "Yatırlarla ilgili inançlar", İbadet ve hayırla ilgili inançlar", "Kurban ile ilgili inançlar", "Bereket ile ilgili inançlar", "Gökle ilgili inançlar"m incelenmesine geçilmiştir. "Söz Başı"nda yazar, çalışmada izlediği metodu belirtmektedir. İncelemesi yapılan bölge ile ilgili literatürün bilhassa halk kültürü ağırlıklı olanlarını tanıtmaktadır. Bu alanda yapılacak yeni çalışmalar için önerilerini sıralamaktadır. Bölgedeki Türk aşiretlerine dair kısa bilgi vererek ileri de yörenin onomastiğine dair yapılacak çalışmalar için ön hazırlığın yapılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu bölümde bölgeye dair yapılmış mezuniyet, master ve doktora tezleri de tanıtılmakla birlikte kanaatimizce daha geniş bir kaynak listesi hazırlanabilirdi. Belki de, Kültür Bakanlığı ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü neşrettiği bibliyografya kitapları arasında "Suriye Türkleri Bibliyografyası" türünden eserler de eklenmelidir.

"Kısa Tarihçe" bölümünde, Ziya Gökalp'den ilgili ahvıtlar yapılarak, Suriye yönetiminin Araplaştırma politikası kısaca açıklanmaktadır. Kürtleş-

me konusunda bilgi verilirken de Sosyolog Prof.-Dr. Mehmet Eröz ve Kültür Tarihçisi Prof.Dr. M. Aktok Kaşgarlı'nın sınır toplumlarında alt kültür ortamlarının nasıl oluştuklarına dair görüşlerini belirtmektedir.

"Giriş" bölümünde yazar, halk inançları konulu çalışmalarında, "Atatürk'ün "Aydın zümreyle halkın zihniyeti ve amacı arasındaki tabii bir uygunluk olmak lazımdır. Yani aydın sınıfın halka tavsiye edeceği gayeler halkın ruh ve vicdanından alınmalıdır." prensibini esas aldığını belirtmektedir.

"Sonuç" bölümünde ise, halk kültürü ile millî kimlik arasındaki hayatî bağdan hareketle, Bayır-Bucak yaşamakta olan Türk halk kültürü incelenmekte, bölgenin Türk kimliği itibarıyla önemi vurgulanmaktadır.

Eserde, halk inançları muhtevalı tanım ve tabirler bölgenin yaşayan Türkçesi ile verilip, parantezli açıklamalar yapılmıştır. Bu yöntem bir taraftan genel Türkçeyi zenginleştirmeye katkı sağlarken diğer taraftan, halk inançlarından hareketle halk sufizminin tespiti çalışmalarına da yardımcı olabilecek bir uygulamadır.

Suriye Türkmenleri, Mehmet Şandır'm belirttiği gibi sadece, Bayır-Bucak Türkmenleri değildir. Ortadoğu Türkmenleride, keza sadece Suriye ve Irak Türkmenlerinden müteşekkil değildir. Elinde Türk halk inançları konusunda bilgi malzemesi ve resim albümü olduğu anlaşılan yazardan ve dernekten Türkmen dünyasına daha geniş kapsamda ele alan çalışmalar bekliyoruz. Yazarı ve derneği kutluyoruz.

Konuşma Dilinin Önemi ve "Alıştırmalı Diksiyon Sanatı"

Nüzhet Şenbay, **Alıştırmalı Diksiyon Sanatı**, MEB Yay., Öğretmen Kitapları Dizisi: 170, İstanbul, 1990.

Ömer ÇAKIR

AKM-Sahne Sanatları Uzmanı

Dil bir milleti oluşturan en önemli unsurlardan biridir. Millî varlığı destekleyen en büyük dayanak dildir. Bizi bir ulusun üyeleri, bir ailenin bireyleri olarak birbirimize bağlayan, yakınlaştıran, yaşamımıza anlam katan en güçlü bağ konuşmadır.

Türk dili, Türk Milletinin geçmişinden kendisine kalan en büyük hazinedir. Asırlardan bu yana Türke millî benliğini kaybettirmeyen, Anadolu topraklarına damgasını vuran ve başka diller arasında varlığını koruyan güçlü bir dildir Türkçe. Türkçe, ses yapısındaki zenginlikler, incelikler ve yazılışı ile söylenişi arasındaki yakınlığın sağladığı kolaylıklar nedeniyle ipek yumuşaklığında bir salon dili olabildiği kadar, gür sesli bir meydan dili, ıslıl ıslıl ve kıvrak bir sahne dili, ağır başlı bir kürsü dili olma niteliklerine sahiptir.

Türkçe ne yazık ki tarih akışı içinde gerektiği ölçüde korunmamış, hatta zaman zaman horlanmıştır. Müslüman Türk Devletlerince genellikle resmi dil olarak benimsenmemiştir. Tarih boyunca gelişme yoluna giremeyen dilimiz, halkımızın ana sevkatiyle koruması sonucunda yaşayabilmiştir. Osmanlı tarihinde saray ve çevresinde Divan Edebiyatının en güzel örnekleri verilirken, halk kendi edebiyatını kendi dilinin güzelliklerinden yaratıyordu.

Osmanlı Devleti'nin çöküşüne doğru çıkan Türkçülük akımı ve bu akımın öncüleri sayesinde farkına varılan Türkçe artık sahipsiz değildi. Cumhuriyetin kurulmasıyla Türkçe, kendi öz benliğini bulma yolunda, yüzlerce yıldır çektiği acılardan kurtulma yolunda emin adımlar atmıştır. Yeni Türk Alfabesinin kabulü ve Türk Dil Kurumu'nun kurulmasıyla bilimsel anlamda ele alınmış, geçen zaman süresince sağlam temeller üzerine oturtulmuş, yabancı kelimelerden ayıklanmış, kelime hazinemiz zenginleşmiştir. Bunların sonucunda yazımda birlik sağlanmıştır.

Ancak Türkçenin yazımında sağlanan bu birlik, konuşma Türkçesinde yeterince sağlanamamıştır. Bunun başlıca nedeni konuşma birliğini sağlamak diye bir sorunun dert edinilmemesidir. Daha da önemlisi böyle bir sorunun varlığından haberdar olunmamasıdır. Hâlâ ülkemizde standart dil

olarak kabul edilen İstanbul Ağzı yerleştirilememiştir. Tarihsel, toplumsal ve kültürel nedenlerle oluşan ağız ayrılıkları bir türlü kaldırılamamıştır. Ne yazık ki konuştuğu kendi öz dilinin güzelliğine önem vermeyen, kusurlu ve bozuk konuşan, ayrı ağızlarla konuşan ve bunu övünç kaynağı yapan insanlarla doludur çevremiz. Hele aydınlarımız bu konuda son derece duyarsız davranmaktadırlar. Kaç bilim adamımız kürsüde hazırladığı bildiriye özenle okumaktadır? Hangi şairimiz okuduğu şiirinin anlamını verebilmektedir? Oysa ana dilimiz kendi öz tarihimizin, yaşamımızın, uygarlığımızın, millî kişiliğimizin, varlığımızın baş koşuludur. Ana dilimiz kısaca bizim benliğimizdir. Ana dilimiz Türkçe'yi Türkçe konuşmak her şeyden önce hakkımız ve ödevimizdir.

Doğru ve güzel konuşmak bir yetenek değil, eğitimle kazanılan bir beceridir. Türkçeyi Türkçe konuşmak da başlıbaşına bir eğitim işidir. Ama bu eğitimi ne ailemiz verebilmekte, ne de okullarımız. Dilimizi doğru ve güzel konuşmayı öğretecek bir kurum ne yazık ki kurulmamıştır. Okullarda Türkçe ve edebiyat derslerinde dil bilgisi ve Edebiyat türleri öğretilip, okutulur. Ama konuşma öğretilmez. Öğretilmesi de pek mümkün değildir. Bunun nedeni Türkçe ve edebiyat derslerini veren öğretmenin Türkçe'nin nasıl konuşulup, konuşulmayacağını bilmeden öğretmen olmasıdır. Çünkü yetiştiği kurumlarda böyle bir ders yoktur. Oysa Batıda, konuşma eğitiminden geçmeyen bir kişi öğretmen olamaz.

Bir başka sorun da doğru ve güzel Türkçe konuşmak isteyen bir kişinin kendisine neyi örnek alacağı sorunudur. Evet, bu konuda ilk akla gelen kurumlar radyo, televizyon, sahne ve sinemadır. Millî dilin kusursuz konuşulması gereken etkili kurumlardır bunlar. Ancak ne yazık ki bu kurumlarda da sahipsizdir Türkçe.

Öncelikle sahnemizi ele alalım; Tanzimat'la birlikte ülkemize giren batı tiyatrosunun ülkemizde yerleşip tutunmasını Ermeni vatandaşlarımız sağlamıştır. İlk Türkçe oyunları onlar sergilemişlerdir. Ancak yazılan bu oyunlarda konuşma diline önem verilmemesi ve söylenmesi zor kelimelerle dolu olması sahne dilinin olumsuz gelişmesine yol açmıştır. Bu oyunlar belli bir diksiyon eğiti-

mi alamayan Ermenilerin bozuk Türkçeleriyle sahnelenince seviye daha da düşmüştür.

Meşrutiyet döneminin Ermeni oyuncularının yerini giderek Türk oyuncular doldurmaya başlamıştır. Ama yazılan oyunlar yine yeterli bir sahne diline ulaşamamıştır. Bunun yanısıra belli bir oyunculuk ve diksiyon eğitiminden geçmeyen oyuncular doğru ve güzel konuşmaya pek bir katkıda bulunamamışlardır. Bu yıllarda oynanan melodramların etkisiyle de sahnelerimizde abartılı konuşma modası başlamıştır.

Cumhuriyet döneminde tiyatro sanatı kurumlaşmış ve bilimsel anlamda ele alınmıştır. 30 Kasım 1936 yılında Ankara'da bir Musiki Muallim Mektebi kurulmuştur. Daha sonra Ankara Devlet Konservatuarı adını alan bu okulda bir de oyuncu yetiştiren tiyatro bölümü vardı. Bu kurumun açılmasından dört ay sonra ülkemize gelen tiyatro adamı Prof. Carl Ebert tiyatro öğrencilerinin yetişmesi için diksiyon derslerini ilk kez programa koydu. Fakat bu dersin öğretmenini olmadığı için Alman bir uzman Prof. Kuhenbuch ülkemize davet edildi. Fakat Kuhenbuch'un verdiği diksiyon dersleri yarar yerine zarar getiriyordu. Çünkü Kuhenbuch Türkçeyi ve Türkçedeki harflerin çıkış yerlerini bilmediği için öğrenciler seslerini burun boşluğunda tınlatmaya çalışarak hıhımlı bir sesle konuşmaya başlamışlardı. Bunun yanısıra Türkçeye yabancı şive karışıyordu. Daha sonraları Tiyatro bölümü kendi öğrencilerinden diksiyon öğretmenleri yetiştirmiş, bu öğretmenlerin çabalarıyla diksiyon dersleri olumlu bir yola girmiştir. Tiyatro bölümünden mezun olan öğrenciler çoğunlukla Devlet Tiyatrolarında görev almışlar ve sahnelerimize güzel konuşan insanlar hakim olmaya başlamıştır. Ancak yıllar geçtikçe oyuncuların Türkçeye gösterdikleri özen giderek kaybolmaya yüz tutmuştur. Bunun nedenini sanatçıların çoğunun televizyon film ve dizilerinde seslendirme yapmalarına bağlayabiliriz. Bu seslendirmelerde yabancı şivelerden etkilenen oyuncular sahnede bir Türk gibi değil, bir Amerikalı ya da İngiliz gibi konuşmaya başlamışlardır. Ayrıca sesleriyle tanınan oyuncular bu özelliklerini ön plana çıkarıp, abartılı bir konuşma üslubu geliştirip, duru Türkçeden giderek ayrılmışlardır.

Özel tiyatro sahnelerinde durum daha da rahatsız edici boyutlardadır. Bu sahneler genellikle şive taklitlerine dayanan güldürülerle revaçtadır. Türkçeyi bozarak konuşmak bir yetenek ölçütü, yabancı şive üsluplarıyla konuşmak modadır.

Devletin resmi radyosunda doğru ve güzel konuşma yolunda önemli adımlar atılırken, yakın yıllarda ortaya çıkan özel radyo kanalları sayesinde Türkçe tam anlamıyla katledilmektedir. Kötü konuşmayı marifet sanan radyo sunucuları halkımızı da çirkin konuşmaya teşvik etmektedirler.

Yine devletin resmi televizyonunda doğru ve güzel konuşmaya özen gösterilirken, özel televizyonlarda Türkçe bozuk ve kötü konuşuluyor. Bu televizyonlarda güzel konuşan değil, güzel görünen ön plandadır. Televizyon oyunlarında ağız taklitlerine özel önem veriliyor, halk ağız ayrılıklarına teşvik ediliyor. Yabancı dizilerin ve filmlerin Türkçe seslendirmelerinde Amerikanvari konuşmalar kulaklarımızı bir başka konuşma tarzına alıştı- rıyor.

Sinema diliyse tam bir abartıdır. Gerçek hayatta asla sinema diliyle konuşan bir Türke rastlanmaz. Bu dille konuşana tuhaf bakılır. Hatta alay konusu bile edilir. Görsel zenginliklerin dili olması gereken sinemamız, Türkçenin de yanlış konuşulduğu bir sanat olarak kalmıştır.

Türk halkı genellikle kitaplarla haşır neşir olmadığı için kelime hazinesi kısır kalmakta ve halk zengin bir anlatıma sahip olamamaktadır.

Yine yabancı dillere karşı gösterilen ilgi ve bunun sonucunda dilimizi istila eden bol miktar- daki yabancı kelimeler, var olan kelime hazinemizi de tehdit etmektedir. Bazı okullarda verilen yabancı dille eğitim sonucu Türkçe Türkiye'de devlet eliyle ikinci plana atılmaktadır.

Böylece doğru ve güzel konuşma zevkini edinemiyen, bunun önemini kavrayamayan halkımızın dili de giderek bozulmaya yüz tutmuştur. Kendisine hayatta örnek alacağı aydınlar, bilim adamları, sanatçılar, politikacılar hep yanlış ve kötü bir Türkçeyle konuşmaktadırlar. Bu da halkı öz diline yabancılaştırmıştır. Çünkü toplumda başarılı, kişilikli, önemli biri olmak için doğru ve güzel konuşmanın önemi giderek tükenmektedir. Toplum giderek iç güzelliğe değil, görüntüye, kültürel

özelliklere değil, maddi zenginliklere önem verir olmuştur.

Böylesine acı bir toplumsal yaranın önüne geçmek ve Türkçeyi kurtarmak için bir an önce harekete geçilmelidir. Öncelikle eğitim kurumlarına doğru ve güzel konuşma dersleri konulmalıdır. Sayıları bir kaç tane olan ve ticari amaçlarla çalışan konuşma kursları denetime alınmalı ve bunların sayısı artırılmalıdır. Bu konuyla ilgili devlet kuruluşları standart Türkçe üzerine, doğru ve güzel konuşma üzerine bilimsel yayınlar çıkarılmalı, basın ve yayın organları bu konu üzerinde titizlikle durmalıdır. Bu konu da en büyük görevlerden biri de Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'na düşmektedir. Bu kurum güzel konuşma kursları, okuma günleri şiir geceleri düzenleyebilir. Her yıl radyoda, televizyonda, sahnede, beyaz perdede Türkçeyi en iyi konuşanı seçip ödülendirebilir.

Kültürel benliğimizin özü dilimizdir. Hepimiz boğumlanmasından vurgusuna, tonlaması ile tartımından hızına, ulamasına, durgusuna, durağına ve ezgisine özen göstererek Türkçeyi Türkçe konuşmak zorundayız. Bu bir hak ve her şeyden önce görevdir.

"Alıştırma Diksiyon Sanatı" birkaç yıl önce aramızdan ayrılan Nüzhet Şenbay tarafından yazılmış bir eser. Şenbay Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü ilk mezunlarından. Önce konservatuarda diksiyon asistanlığı yapmış, sonra M.E.B. izniyle ses eğitimi konusunda bilgi edinmek için Fransa'ya gönderilmiştir. Daha sonra yurda dönüp emekli oluncaya kadar Devlet Konservatuarında Diksiyon Öğretmenliği yapmıştır.

"Alıştırma Diksiyon Sanatı" yazarın daha önce kaleme aldığı "Diksiyon Sanatı El Kitabı" adlı eserindeki konuların daha genişletilerek ele alındığı bir kitap. Ayrıca yeni eklemeler yapılmış.

Eser her şeyden önce bir ders kitabı olarak hazırlanmıştır. Gerçi bu ders okullarımızda okutulmuyor ve bu kitap da zorunlu değil. Ama doğru ve güzel konuşmaya önem veren herkes için zorunlu bir kitap bana göre.

Kitap kısa bir "Önsöz"le başlıyor. Bu bölümde diksiyon sanatının ülkemizde nasıl yokluğunu duyurduğu ve konservatuarda ilk kez ders olarak

okutulduğunda ne gibi güçlüklerle karşılaştığı vurgulanıyor. Şenbay sonra bu işe neden gönül verdiğini ve sahne sanatçılığını bırakıp kendini öğretmenliğe adanmış olduğunu anlatıyor.

"Giriş" kısmı dört bölümden oluşuyor. Öncelikle "Diksiyon Sanatının Önemi" konusuna değiniliyor. Doğru ve güzel konuşmanın neden gerekli olduğunu pek güzel anlatıyor yazar. Ayrıca Yazar kitabın ana amacını da şu cümlelerle açıklıyor; "Bu eser, konuşma kusurlarını düzeltmek ve etkili söz söylemek isteyen herkesin, özellikle tiyatro sanatçılarının, ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışan bir kitaptır."

Giriş'in bir sonraki bölümünde ders planı ele alınıyor. Burada diksiyonun amacının yorumculuğa ulaşmak olduğu belirtiliyor. Ayrıca konuşmanın yanısıra jest ve mimiklerin de konuşmadaki önemine dikkat çekiliyor. Diksiyon öğrenmede belirli yöntemler sıralanıyor.

Giriş kısmı, üçüncü bölümde "Öğrencinin Ödevi" üzerinde duruluyor. Öğrencinin kitaptan nasıl yararlanması gerektiği, neler yapması gerektiği belirtiliyor.

Giriş'in son kısmında "Öğrencinin Bedensel Çalışmaları" ele alınıyor. İyi konuşabilmek için yararlı sporlar ve bunun için yapılması gerekli hareketler üzerinde duruluyor.

Kitabın bir sonraki bölümünde "Ses" üzerine bilgilere yer veriliyor. Ses olayı, solunum, solunum yöntemi, soluk alma, burundan ve ağızdan soluk alma, diyaframla ve göğüsten soluk alma, soluk verme solunum araştırmaları, soluğun gelişmesi ve tutumu, selen, selen kusurları, sesin kuvvetsizliği, ses titreşimi, tiz ve keskin ses, durak, ton, esas tonlar, bükümler, konu başlıkları altında ses üzerine çok önemli bilgiler ediniyoruz.

"Kelime"nin ele alındığı bir başka ve önemli bir konuyla devam ediyor kitap. Sonra "Söyleniş" üzerinde duruluyor. Bu arada fonetik ve diksiyon arasındaki fark ve bağ açıklanıyor. Yine yazı dili ve konuşma dili arasındaki bağ ve farklar açıklanıyor. Sonra her harfin doğru söylenmesi için bilgi ve alıştırmalara geçiliyor.

"Boğumlama" kitabın bir başka bölümü. Boğumlamanın önemini vurguladığı bu kısımda

gevşeklik, atlama, değiştirme (pelteklik), tutukluk, kekeleme gibi kusurlar üzerinde duruluyor. Kekelemeliğin önlemenin yolları gösteriliyor. Sonra boğumlama alıştırmalarına geçiliyor.

Önemle üzerinde durulan bir başka konuya "Ulama." Bu bölümde ulamanın ne olduğu, yanlış ulamalar, doğru ulamalar ve bunun için örnek ve alıştırmalara yer veriliyor.

Kelime vurgularının ele alındığı "sağdeyi" bölümünde vurgunun bir kelimedede nasıl anlam değişikliklerine neden olduğu gösterilip alıştırmalara yer veriliyor.

Kitap "Sözakımı" bölümüyle devam ediyor. Noktalama, genel noktalama, soluk noktalama, anlam aykırılığı konuları ayrı konu başlıkları altında ve alıştırmalarıyla veriliyor. Daha sonra sesin bükümlerine geçiliyor. Alıştırmalardan örnekler veriliyor. Bu bölümün sonunda yazar sözakımı konusunda bazı öğütlerde bulunuyor.

Anlatım bölümünde doğallık, bağırma, gülme, hıçkırık, gözlem konuları üzerinde durulup örnekler veriliyor.

Üslup, açıklık, kuvvet, incelik, duygunluk, çeşitlilik, hareket, taklit, konuları ayrı başlıklar halinde ele alınıp her konu üzerinde ayrıntılı bilgi ve bol alıştırmalara yer veriliyor.

Kitabın bir başka bölümünde ise konuşmanın ayrılmaz parçaları olan jest ve mimik üzerine bilgi ve alıştırmalara yer veriliyor. Jest ve mimik hareketlerinin konuşmayı nasıl etkilediği gözler önüne seriliyor.

Şenbay kitabı okuyanlara "Son Öğütler" başlığı altında bazı hatırlatmalarda bulunuyor. Sonuç bölümünde ise okurların daima öğrenci kalmalarını salık veriyor. Ayrıca kitabın sonunda "Bazı Tiyatro Terimlerinin Açıklamaları ve Fransızca Karşılıkları" yer alıyor.

"Alıştırmalı Diksiyon Sanatı" ses ve konuşma üzerine yazılmış, ayrıntılı, özenli, bol alıştırmalı, derli toplu bir eser. Yılların deneyimiyle oluşturulan, emek verildiği her sayfasından belli olan bu kitap güzel ve doğru konuşmanın önemini kavramış her okuyucunun bizzat elinin altında olması, tekrar tekrar okunması ve çalışılması gereken bir kitap. Yazarın en büyük dileği de bu olsa gerek.

"Nuh'un Gemisi"

Marcel Aym , Nuhun Gemisi, Can Yayınları, Çocuk Dizisi, Türkçesi: Tahsin Yücel, Resimler: Turgut Keskin, İstanbul, 1989, 94 sayfa.

Geleceğin büyükleri olacak çocuklara kitap okuma alışkanlığı kazandırmak büyüklere düşen en önemli görevlerden birini oluşturmaktadır. Büyükler bu görevlerini yerine getirirken unutmamalıdır ki eğer kendileri kitap okuyarak çocuklara örnek olurlarsa, onlara da kitap okuma alışkanlığını kazandırabilirler. Nitekim etrafımıza baktığımızda bu fikrimizi destekleyecek pek çok örnek bulabiliriz. Bir arkadaşımız, kızının son zamanlardaki kitap okuma hevesinden endişelendiklerini ve nasıl davranacaklarını da bilemediklerini bize anlattı. Kızı bu sene okula başlayacaktı ve okuma yazmayı kendi kendine öğrenmişti. İşin ilginç yanı anne-baba felsefeci olan büyüklerinin kitaplarını okumakta ısrar ediyordu. Oyun oynamak için çağıran yaşıtı arkadaşlarına "Benim ders çalışmam gerekiyor, gelemem" diyormuş. Olay bu boyutlara vardığında anne-baba kızlarının önünde kitap okumamaya karar vermişler.

Bu örnekte çocuğun okuma alışkanlığında enne-babanın rolünün ne denli önemli olduğu görülmektedir. Anne-babanın okuma alışkanlığının olmaması aynı zamanda onların çocukları için kitap seçmelerinde de kendini gösterecek ve çocukların zevkine uygun, onların severek okuyabilecekleri kitap seçmekte zorlanacaklardır.

 ocuk kitapları açısından şimdye kadar gözlediğim ve eksikliğini duyduğum yerli yazarların Türk kültürünün değerleriyle yoğurulmuş eserler vermekteki yetersizlikleridir. Bu eksikliği evrensel konuları işleyen yabancı yazarların Türkçe'ye çevrilmiş eserlerini çocuklarımıza okutarak gidermeye çalışıyoruz. Bu defa da yabancı isim ve ünvanlar çocukların kafasını karıştırıyor. Buna bir örnek vererek konunun önemine işaret etmek istiyorum: Kitap okuma alışkanlığı sadece okuma bilen çocuklara kazandırılmaz. Okul  ncesi çocuklara da kitap okuyarak kitabı sevdirebiliriz. Böylece onların kelime hazinelerini geliştirir hayal dünyalarını genişletebiliriz.    yasındaki Sinem'e bol re-

Nesrin TÜRKARSLAN

AKM Türk Toplumunu ile İlgili Sosyal Araştırmalar
Bilim ve Uygulama Kolu Uzmanı

simli az yazılı bir kitap aldık. Kitabı kendisi seçti. Kitabın adı: Pocahontas. Kızılderili bir kızın ormanda çilek toplarken iki hayvanla olan arkadaşlığını anlatıyor. Sinem Pocahontas ismini anlamadı ve sevmedi. Bu yaştaki bir çocuğa farklı uluslara ait insanların isimlerinin de farklı olabileceğini anlatamıyorsunuz. Sonunda kitaptaki Pocahontas'u Sibel ismiyle değiştirdik.

Çocukların, genellikle dinlemekten ve okumaktan hoşlandıkları kitap konularının başında hayvanlarla ilgili olanlar gelmektedir. Ünlü Fransız yazarı Marcel Aymé'nin yazdığı, üç masaldan oluşan elimizdeki kitap da hayvanlarla çocukların dostlukları üzerine kurulu. Masallardaki ortak kahramanlar Delfin ve Marinet. İki sarışın kız kardeş, hayvanlarla alabildiğine yakındırlar. Kurtlar, öküzler, kuğular onların en yakın arkadaşlarıdır.

Nuh'un gemisi adını taşıyan masal kitabının birinci bölümü "Fil" adını taşıyor (s. 5-34). Bu masalda anne-baba öğüdünü dinlemeyen, onlara verdikleri sözü tutmayan iki kardeşin, bir öğleden sonra, evde başından geçenler anlatılmaktadır.

Marinet ile Delfin'in anne-babası evden bir akrabalarına gitmek için ayrılırlar. Giderken de yaramazlık etmemelerini tembih ederler. Yalnız kalan kızların canı sıkılır. Dışarda yağmur yağmaktadır ve akıllarına Nuh'un Gemisi oyununu oynamak gelir. Büyüklerine eve kimseyi almayacaklarına söz vermelerine rağmen bahçedeki hayvanları eve alırlar. At, inek, öküz, tavuk, domuz, horoz ve kedileri vardır, fakat bir filleri yoktur. Ak tavuğa da fil görevi verilir. Tavuk bunu öyle ciddiye alır ki sonunda gerçekten bir fil olur. Çocuklar bu fili evden nasıl çıkaracaklarını düşünerek, oyunlarını bitirirler ve bütün hayvanları mutfaktan çıkarırlar. Bir tek fil kalır. Anne ve babaları geldiğinde onları odaya girmekten uzun süre alıkoyarlar ancak bu kaçınılmazdır. Anne ve babaları odanın kapısını açarlar, onlar görmeden ayaklarının dibinden Ak tavuk gizlice dışarı çıkarak mutfağa sakla-

nır. Böylece kızlar yaptıkları yaramazlık anlaşılmasın bu durumdan kurtulurlar.

İkinci masal "Kurt" adını taşıyor (s. 34-61). Bu masalda Marinet'le Delfin'in anne ve babası bir öğleden sonra gezmeye giderler ve giderken de onlara eve kimseyi almamalarını söylerler. Kızlar kendilerine oynamak için uygun bir oyun bulamazlar. Akıllarına gelen her oyun için, bir üçüncü kişi gereklidir. Tam o sırada mutfak penceresinde bir kurt belirir. Kurdun ayağı yaralıdır, hem de çok açtır. Kurt artık iyi huylu olduğunu, yediği kuzuların artık çok gerilerde kaldığını söyleyerek, kızları kendisini içeri almaları için ikna etmeye çalışır. Kızlar yediği Kırmızı Başlıklı Kız'ın da hesabını sorarlar. Kurt bunda kendisine büyüklerinin kötü örnek olduğunu söyler. Sonunda kızlar kurtu içeri almaya karar verirler. O gün kızlar kurt ile çok güzel oyunlar oynayarak iyi vakit geçirirler. Gelecek hafta da birlikte oynamak için sözleşirler. Sözleştikleri gün Marinet'le Delfin yine evde yalnızdır. Kurt gelir, birlikte değişik oyunlar oynarlar. Sonunda kızlar Kurt oyunu oynamak isterler. Oyun sırasında Kurt oyunun akışına kendisini öylesine kaptırır ki Delfin'le Marinet'e söz vermiş olmasına rağmen, birden iştahı kabarıp. Kızları büyük bir iştahla indirir midesine. Kızların anne ve babası eve geldiklerinde kurdun karnını yarak onları çıkarırlar ve kurdun karnını dikerler. Bu sırada kızlar ağlamaktadır. Fakat kurt "Benim için ağlamayın ben bu acının fazlasını hak ettim" der. Anne ve babaları kızların ısrarı ile kurdu salıverirler. Kurt bir daha küçük kızları gördüğü zaman hemen onların yanından uzaklaşacağına söz vererek ve yaptığına bin pişman oradan uzaklaşır.

Üçüncü masal "öküzler" başlığını taşıyor (s. 62-94). Bu masalda iki kız kardeş okuldaki üstün başarılarından dolayı kentin kaymakamından bir ödül alırlar. Onlara ödül veren Kaymakam "Sevgili yavrularım, okumak çok güzel bir şeydir. Okumayanlar acınacak insanlardır. Tanrıya şükür, siz bu durumda değilsiniz. Bakın, pembeler giymiş iki

küçük kız duruyor burada. Sarı saçlarının üstünde güzel yıldızlı taçlar var. Niçin? İyi çalışmışlar da ondan. Bugün çabalarının karşılığını aldılar. Düşününün bir kez, anneleri babaları ne kadar sevinecek. Onlar da büyükleri kadar gururlu. Bir de bana bakın. Övünmek istemem ya her neyse... Derslerime çalışmamış olsaydım, ne kaymakam olabilir, ne de bu sırmalı giysiyi giyebilirdim. İşte bunun için okula bağlanmak, bilgisizlere ve tembellelere de okumanın ne kadar yararlı bir şey olduğunu anlatmak gerekir."

Bu sözler çocuklar üzerinde büyük bir etki yapar. İki aylık tatilleri süresince çevrelerinde bilgilendirecek birilerini ararlar. Sonunda öküzlerini okutmaya karar verirler. İki öküzden birini okuma öğrenmeye ikna ederler. Ak Öküz'e fazlaca bir gayretle okumayı öğretirler. Öküz hesap işini de öğrenir ve giderek öğrenmekten büyük zevk alır hale gelir. Bu arada bir öküz olarak yapması gerekenleri ihmal eder. Okuduklarının hayaline dalarak yemi, suyu da unuttur. Giderek zayıflar. Kızlar yaptıkları yanlışın farkına varırlar. Ak öküzü tatil yapması için ikna etmeye çalışırlar. Öküz "... Ben huyuma göre bir tatil isterim. Öküz dediğin bütün zamanını şiir okumaya vermeli, bilginlerin yaptıklarını öğrenmeli. Yaşam diye buna derler işte." diye tutturur.

Kızlar ne yapsa onu böyle davranmaktan alıkoymazlar. Sonunda babası onu kasaba satmaya karar verir. Çocuklar durumu öküze anlatarak artık bir öküz gibi davranmasını isterler. Ak öküz "Ölürüm de vazgeçmem" der.

Bir gün kızların babası tarlada çift sürerken öküzün kendi kendine konuştuğunu duyar. Bir matematik problemi çözmektedir öküz. Baba durumu anlar.

Öküzle konuşarak istediği kadar matematikle ve felsefeyle uğraşabileceğini, rahatına bakmasını, çalışmamasını söyler. Öküz çok sevinir. Yer, içer, kitap okur ve giderek eski kilosuna kavuşur. Sonunda babası öküzlerin ikisini de kasaba satmaya karar verir. Kente indiklerinde bir sirk çadırına rastlarlar. Sirk sahibi bilgin bir öküzün iyi işe yarayacağını düşünerek Ak öküzü satın alır. Diğer öküz "Beni de alm, bilgin değilim ama güzel oyunlar bilirim, seyircileri güldürürüm" der. Sonunda iki öküz de kasaba satılmaktan kurtulur. Marinet'le Delfin öküzlerden ayrıldıkları için üzgün, fakat onların kesilmekten kurtuldukları için de çok mutludurlar. Babalarının yeni aldığı öküzlere ise okuma öğretmeyi akıllarının ucundan bile geçirmezler.

Marcel Aymé'nin bu güzel eserini ilkökul ve ortaokul çağındaki çocuklara tavsiye ediyor, büyüklerinin de okurlarsa seveceklerini umuyoruz.

Baskıda İki Eser + TÜRK Dünyasında Halı, Kilim, Cicim, Keçe ve Dokuma Sanatları + Manas Milletlerarası Bilgi Şöleni (Bişkek) Bildiriler Kitabı

AKM Yayını

Gösterim Terimleri Sözlüğü

Prof.Dr. Özdemir Nutku, "Gösterim
Sanatları Terimleri Sözlüğü",
Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1983,
374 sayfa

Ülkemizde artık hatırı sayılır bir sanat olan tiyatroyla ilgili kitaplar daha çok yayınlanmaya başlamıştır. Bu hem konuyla ilgili sanatçı ve bilim adamları hem de tiyatroyla bilinçli olarak ilgilenen seyirciler açısından olumlu bir gelişmedir. Tiyatro tarihi, Türk tiyatrosu, Dünya tiyatrosu, kuramsal kitaplar, tiyatro adamları ve oyunlar üzerine sayısız kitap yayınlanmıştır. Ama ülkemizde her halde tiyatro terimleri hakkında yayınlanan tek eser Özdemir Nutku'nun çabalarıyla oluşturulan "Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü"dür.

Türk Dil Kurumu'nun çıkardığı terim sözlükleri önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Çünkü TDK herşeyden önce bilimsel çalışmalar yapan bir kurumdur. Birçok bilim adamları ve uzmanları bir araya getirip, konuyla ilgili sözlüğü hazırlatan, titizlikle inceleyip kendi öz denetiminden geçirdikten sonra özenle basıma hazırlayan bir kurumdur TDK. Amaç hem bu konularla ilgilenenlerin elinin altında bilimsel, güvenilir bir kaynağın bulunması, hem de Türkçe karşılıkları olan yabancı terimleri yaygınlaştırmak, karşılığı bulunamayan terimlerinse doğru kullanılmasını sağlamaktır.

Bundan tam yirmi beş yıl önce Türk Dil Kurumu "Tiyatro Terimleri Sözlüğü"nin eksikliğini duymuş ve değerli tiyatro adamlarımızdan Haldun Taner, Metin And ve Özdemir Nutku'yu bu işle görevlendirmiştir. İstenilen düzeyde olmamasına karşın oluşturulan sözlük "Tiyatro Terimleri Sözlüğü" adı altında basılmış ve kısa süre içinde de tükenmişti.

Daha sonra bu sözlüğün gördüğü ilgi ve tükenmesiyle tekrar ve daha kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekmiştir. Bu görevi birkaç kişinin değil de alanında yetkin bir kişinin hazırlamasına karar verilmiş ve bu konuyla Prof.Dr. Özdemir Nutku görevlendirilmiş.

Kitabı yeniden ele alan Nutku, bu sözlüğün yalnızca tiyatro terimleriyle sınırlı olamayacağını

Ömer ÇAKIR

AKM Sahne Sanatları Uzmanı

farkına varmış ve bütün gösterim sanatlarını kapsayan yeni bir terim sözlüğü oluşturmuştur. Bu yeni sözlüğün adı da değişmiş ve 1983 yılında "Gösterim Terimleri Sözlüğü" adıyla TDK yayınları arasında tiyatro dünyasına armağan edilmiştir.

Kitabın dış kapağında "Gösterim Terimleri Sözlüğü", iç kapağında "Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü" yazmaktadır. Bunun sebebi sayıyorum eser adının uzun olmasından duyulan tedirginlik olsa gerek.

Sözlük yalnızca tiyatro sanatıyla ilgili terimleri içermiyor. Gösterim kelimesiyle daha geniş bir alanı kapsıyor. Bu kitap içinde tiyatronun yanı sıra, opera, bale, dans, kukla, gölge oyunu, meddahlık, sirk ve seyirlik beceriler de geniş olarak ele alınmış.

Bu eserde 2700'ün üstünde madde yer almaktadır. Sahne tekniğiyle ilgili terimlerin Almanca, İngilizce ve Fransızca karşılıklarının yanı sıra İtalyanca karşılıklarına da yer veriliyor. Eski terimleri günümüzün neslinin anlamayacağı dikkate alınarak dizinde Osmanlıca kelimelerin Türkçe karşılıkları verilmiş. Ayrıca dizinlerde yabancı dillerden Türkçeye çeviri yapacaklar için önemli bir kaynak kitap niteliği kazanmıştır.

Kitap Türk Dil Kurumu'nun "Terimler Üzerine" bir yazısıyla başlıyor. TDK yerine getirdiği bu görevin önemi üzerinde duruyor. Sonra Özdemir Nutku'nun sözlüğün nasıl oluşturulduğunu ve içeriğini anlattığı "Önsöz"le devam ediyor. Kitap-

ta "Kısaltmalar" başlığı altında sözlükte geçen kısaltmalar açıklanıyor.

"Gösterim Terimleri Sözlüğü" beş ana başlık altında ele alınıyor. Bunlar sırasıyla Tiyatro Terimleri, Kukla ve Gölge Oyunu Terimleri, Öykü Canlandırma Terimleri, Dans Terimleri, Sirk ve Seyirlik Oyunlar Terimleri olarak yazılmış. Her terim konusuna göre ilgili konu başlığı altında kolayca bulunmaktadır.

Kitabın sonunda yazarın yararlandığı kaynaklar "Kaynakça" başlığı altında veriliyor. Bir de "Dizinler" başlığı altında "Eski Terimler Dizini", "Almanca Dizin", "Fransızca Dizin", "İngilizce Dizin" ve "İtalyanca Dizin"lere yer veriliyor. Her terimin ilgili olduğu gösteri alanı parantez içinde kısaltmalarla belirtilip Türkçe anlamı veriliyor.

Bu sözlük değerli tiyatro adamımız Ergin Orbey tarafından incelendikten sonra baskıya verilmiştir.

"Gösterim Terimleri Sözlüğü" en son 1983 yılında basılmış ve yeni bir baskısı yapılmamış. Dileğimiz son derece titiz hazırlanmış ve alanında önemli bir eksikliği dolduran bu sözlüğün sayın Prof. Dr. Özdemir Nutku tarafından yeniden ele alınarak kaliteli bir basımının yapılması. Çünkü yeni neslin böyle bir kaynak kitaptan haberdar olması, okuması ve yabancı terimler yerine var olan Türkçe karşılıkları kullanması hem dilimize hem de kültürümüze hizmet olacaktır.

Yeni Bir Sanat Dergisi Sanatsal Mozaik, 1-6

Ülkemizde sanatın bütün dallarını ayrıcalıksız ele alan, Anadolu'nun binlerce yıllık zengin geçmişine ve bu geçmişten günümüze ulaşan kültürel mirasa sahip çıkan, sanatın evrenselliği kabûlünden hareketle yoluna devam eden bir dergi var artık, Sanatsal Mozaik.

Derginin Genel Yayın Yönetmeni Gündegül Parlar Sanatsal Mozayığın yayın hayatına başladığı ilk sayısında amaçlarını şöyle dile getiriyor: "Geçmişî tümünden inkâr edenler ile, tümüyle geçmişe dönmek isteyenler arasında kalmış bir Türkiye'de sanatın evrenselliğini vurgulamaya ve bu sesi herkese duyurmaya kararlıyız."

1995'in Eylül ayında yayın hayatına başlayan ve 12. sayısı ile 1. yılını dolduran dergi ayda bir çıkıyor. Sanat tarihinden arkeolojiye, mimariden özgün sanatlara, süsleme sanatlarından söyleşilere, karikatüre, tiyatrodan baleye kadar sanatı geniş bir yelpaze içinde sunuyor okuyucuya. Yurt içinde ve yurt dışında yaşayan sanatçılarla yapılan söyleşiler, Orta Asya'dan başlayarak Cumhuriyetin kuruluşuna dek süregelen ve bugün unutulmakta olan el sanatları, çeşitli yörelerde gerçekleştirilen kültür olayları, bilgi şölenleri, şenlikler ve daha sonra ayrıntılı olarak üzerinde duracağımız pek çok konu farklı bölümlerde işleniyor. Biz burada Türk yazılı basınına değişik bir ses, farklı bir soluk getiren Sanatsal Mozayığın ilk 6 sayısını tanıtmak istiyoruz, -dergideki bölümlere göre tasnif edilerek- Sanatın her dalı ile ilgilenen, ülkemiz gündeminde sanatın yerini sorgulayan ve bu konuda düşünen okuyucu için.

Prof.Dr. Metin Sözen Sanatsal Mozayığın *Gündem* yazarı. Dergi yayın hayatına başlarken Sözen'de günümüzde genellikle gözardı edilen çok önemli bir gerçeğe dikkat çekiyor. Zengin bir tarihî ve kültürel geçmişe sahip uygarlıklar ülkesi Türkiye'de hızla tüketilen yerüstü ve yeraltındaki kültür varlıklarına "Küreselleşen Dünya'da Türkiye'nin gerekliliği" isimli yazısında (Sayı:1, s. 8-12). Sözen şöyle diyor: "... Bu yüklü birikimi anladığımız, koruduğumuz, değerlendirdiğimiz, dünyaya aktarabildiğimiz oranda kültürel kimliğimiz

Dr. Azize AKTAŞ - YASA

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Türk Sanatı
Bilim ve Uygulama Kolu Uzmanı

sağlıklı oluşacaktır..." ve ekliyor "Dünyada 'çevre' ve 'kültür' öncelikli olmayan gündem yarınları kuramaz. Bu iki öğeyi yaşamın kendisi kılan Türkiye'yi görebilme umuduyla..." Dileriz Metin Sözen'in bu umudu biran önce hayata geçer. Sözen Sanatsal Mozayığın 2. sayısında gündemi İstanbul'a getirmiş, "Kötülüklerle Direnen Kültür Kenti İstanbul İçin Çağrı"da (Sayı: 2, s.6-9). Ve İstanbul'un kültürel kimliğini korumak adına yapılabilecek pek çok şeyin olduğunu söylüyor, tüm olumsuzluklara karşın. Sözen İstanbul için çağrısına 3. sayıda "İstanbul'un Kültürel Varlığının Önemi" başlıklı yazısında devam ediyor (Sayı :3, s.8-13). Doğal ve kültürel varlıklarıyla bir dünya şehri olmasının yanısıra tarihin her devrinde kültürlerin keşiştiği önemli bir odak noktası olan İstanbul'un kimliğini koruyabilmesi ve geleceğe aktarabilmesi için dünyadaki tüm güçlerin İstanbul üzerinde düşünmesini, tartışmasını ve tutarlı kalıcı örgütlenmeler çerçevesinde birleşmesini öneren Sözen bunun için ana hedefleri belirliyor ve çalışmaların bu hedefler doğrultusunda yoğunlaşması gereğine dikkat çekiyor. Sözen'in Haliç, Boğaziçi ve Ortaköy için belirlemeleri ve kültürel odaklar oluşturma yönündeki önerileri gerçekten dikkate değer. Metin Sözen'in daha önceki sayılarda ısrarla üzerinde durduğu 4. sayıda da tekrarladığı 'çevre' ve 'kültür' ağırlıklı bir gündemle sivil toplum örgütlerinin doğru hedeflerde yol alma konusundaki hızı ve çok yönlü katılımlarıyla sağlanan gücün somutlaşmış bir örneği "Feriye Karakolu'ndan Kabataş Kültür Merkezine" isimli başyazıda karşımıza çıkıyor (Sayı: 4, s. 8-13). Feriye Karakolu artık dünya gençliğinin toplanacağı, tartışacağı bir kültür merkezi olarak yaşama geçirilmiş. Prof.Dr. Metin Sözen'in bu projesi gibi diğer projelerinin de bir an önce gerçekleşmesini diliyoruz, İstanbul'un ve ülkemizin geleceği için. Metin Sözen 5. sayıda "Gündem Oluşturmak Kültürü Korumak" diyor (Sayı: 5, s.8-13). Metin Hoca'nın hedefi bu kez bütün Türkiye, "YAP/Yaşam Projesi" başlığı altında kültürel mirasın çok yönlü değerlendirilmesine, yaşatılmasına imkan veren bu girişimin gerçekleşen örneklerinden hareketle kültü-

rel ve doğal mirası korumanın, sahip çıkmanın hiç de imkansız olmadığını gözler önüne seriyor. Sözen 6. sayıda ülkeyi yeniden değerlendirmek mesajını veriyor. Ve bu toprakların sahibi olan bizlere, bu toprakların altında ve üstündeki değerler olmadan kültürel kimliğimize sahip çıkamayacağımızı tekrar tekrar hatırlatıyor. Ülkesini seven, ülkesinin geleceği için kaygı duyan bütün insanlara düşen ise bir an önce örgütlenerek güçlenmek ve bu güçle ülkemizin değerlerine sahip çıkmak... Umarız Sayın Sözen'in bu duyarlılığı göreve çağrılan pekçok kişiyi de bir an önce harekete geçirir.

Gündem yazıları içerisinde Işık Okşan tarafından kaleme alınan "Atatürk ve Sanat" (Sayı: 3, s. 14-16), Nevzat İlhan'ın hazırladığı "Dünya Hoşgörü Yılı" (Sayı: 1, s. 14-15), Gönül Öney'in birbirinden güzel fotoğraflarla bezenen "Hıristiyan ve İslâm Dünyasını Kaynaştıran Ahtamar Kilisesi" isimli makaleleri de yer alıyor (Sayı: 6, s. 10-19).

Derginin *Arkeoloji* ile ilgili ilk makalesi tarihi 5000 yıl öncelerine uzanan Trak başkenti Vize. Ayşegül Kahramankaptan "Vize'den Tarih Fışkırıyor" isimli yazısında Kırklareli Müzesi ile Trakya Üniversitesi'nin Vize'de birlikte yürüttükleri kazının buluntularını anlatıyor (Sayı: 1, s.18-21). Kazı'nın Trakya Üniversitesi temsilcisi Özkan Ertuğrul'da Vize'deki arkeolojik buluntular ile Türk devri yapılarını tanıtıyor (Sayı: 1, s.22-23). Ertuğrul 2. sayıda Vize kazısındaki son buluntuları bilim alemine sunuyor (Sayı: 2, s. 48-49). 3. sayıda Ahmet Kamil Gören'in kaleminden Muğla İli'nin Yatağan ilçesine bağlı Eskihisar yerleşim alanı üzerinde yer alan antik kent Stratonikeia ayrıntılı olarak ele alınıyor (Sayı: 3, s. 56-62). "Moğolistan'daki Türk anıtları" Oluş Arık'ın güzel anlatımıyla ilk kez Sanatsal Mozaik'de bilim adamlarının dikkatine sunuluyor (Sayı: 4, s. 30-36). Bu makale Prof.Dr. Oluş Arık'ın belirttiği gibi Bilge Kağan, Kül Tigin ve veziri Tonyukuk için yapılmış en eski Türkçe yazıtları içeren birer dikili taş ile etrafındaki birkaç heykelden ibaret olarak bilinen Moğolistan'daki Türk anıtlarının bu kadarla sınırlı kalmadığı ortaya konuyor. Bu dikili taşların herbi-

rinin hendekle çevrili dikdörtgen alanda yer alan birer yapı, heykel grupları, sunak, birbirlerini dik kesen tören yolları, sarnıç ve boruları kalmış birer su tesisatı ile kare levhalarla yapılmış taban döşemeleri bulunan "külliye"ler oldukları vurgulanıyor. Moğolistan'ın batı yarısında çeşitli bölgelere serpiştirilmiş durumda birçok anıt-külliye bulunduğu da belirtiliyor ve bu külliyeler tanıtılıyor. Bu arada "Balgas" olarak adlandırılan ve bazılarının tarihi bilinmeyen kent kalıntılarından söz ediyor. Oluş Arık Kül Tigin anıtında 1958 yılında bir Sovyet-Moğol ekibince başlanan ve yarım kalan kazının yeniden başlaması gereğine değiniyor ayrıca kazı buluntuları ile daha önce ortaya çıkarılan eserlerin birlikte korunup mümkün olduğunca özgün şekilleri ile canlandırılması gerektiğini dile getiriyor. Ve bu konu için gündemde olan iki projeden söz ediyor. Bu projelerden ilki Köçer Saydam'da yapılması planlanan bir laboratuvar, atölye, depo karması binada kazı sonucu ortaya çıkarılan eserlerin bakımı, restorasyonu ile külliyelerin restorasyon ve çevre düzenlemelerinin yapılması. Söz konusu binanın da bölge müzesi ile bakım ve koruma üssü olarak işlev görmesi. İkincisi ise "Moğolistan'da bir Türk eserleri Atlası" meydana getirilmesi. Umuyoruz Türk Sanatı araştırmalarına yeni bir boyut kazandıracak bu projeler bir an önce gerçekleştirilebilir. 6. sayıda Antik dönemin güzel ve görkemli kenti Asos tanıtılmış, Ümit Serdaroğlu tarafından. Serdaroğlu Asos'da bugüne kadar yapılan kazı ve onarım çalışmaları ile bundan sonra yapılması planlanan çalışmalardan söz ediyor (Sayı: 6, s. 20-24).

Sanat Tarihi köşesinde ise birbirinden ilginç makalelere yer verilmiş. Bu makalelerden bir kısmını gündem belirlerken, bir kısmı da Türk basınında ilk kez yer alıyor. 1. sayıda Erdem Yücel "Mozaik" konusunu işlemiş (Sayı: 1, s. 34-41). Geçmiş M.Ö. 7000 yılına kadar uzanan ilkel mozaiklerden İslâmiyetin ilk yıllarına gelen süreç içinde mozaiklerin dönemlere göre gösterdikleri özellikler, konuları, üslupları ve mozaik teknikleri üzerinde durulmuş. İstanbul'da 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren temel kazılarında bulunan mozaikler

de bu makalede tanıtılmış, "Osmanlı ipeği-Ottoman Silk" projesi gereğince Romanya, Ukranya ve Rusya'ya gitmek üzere yola çıkmış iken yollarını Kırım'a çevirmek zorunda kalan Nurhan Atasoy ve Hülya Tezcan'ın 1993 yılındaki bu gezilerinin Romanya'ya ait izlenimleri "Romanya'da Osmanlı İzleri" isimli makalede sunulmuş okuyucuya (Sayı: 1, s. 42-51). Özden Süslü "Kaybolan Değerlerimiz" isimli makalesinde Çanakkale ilinin Ayvancık ilçesine bağlı Kazdağları silsilesinin İde Dağı eteklerindeki Veyseltepe ve Dedetepe arasında kurulmuş Adatepe Köyü'ndeki Hacı Mehmet Ağa Konağını tanıtıyor (Sayı: 1, s. 52-58). XVIII. yüzyıla ait olan konak, mimari ve süsleme programı açısından ele alınmış. Önder Küçükerman ise Aşkabat'ın hemen dışında kurulan "Çöl Pazarı"ını anlatıyor. Haftanın belirli günlerinde kurulan ve çoğunlukla Türkmen kadınlarının ürünlerini satışa sunduğu pazar Türkmenlerin giyim sistemini yansıtmaması, göç döneminin izlerini taşıyan çadırlarda kullanılan ürünlerin satılması, halıdan gümüşe uzanan zengin mal çeşitliliği ve yüzyıllar öncesinden yansıttığı gelenek ile gerçekten ilginç. Semavi Eyice 2. sayıda tarihin her devrinde önemli bir dünya şehri olarak yaşamını sürdüren, bir kültür ve sanat merkezi olmasının yanısıra siyasî ve dinî merkez olma özelliği ile de ön plana çıkan İstanbul'u gravürlerle anlatıyor, "Gravürlerde İstanbul" isimli makalesinde. Önce Byzantion, Sonra Constantinopolis nihayet İstanbul'un ilk ve Ortaçağ'daki fiziki yapısı yerleşim alanları ve idaresi 1419 tarihli bir el yazmasından seçilen gravürler eşliğinde, 1453'deki Osmanlı fethine kadar ele alınmış (Sayı: 2, s. 10-16). Dünya basınında ilk kez yayınlanan bir başka makale de Rüçhan Arık'a ait. "Kubadabad Çinileri Tarihi Aydınlatıyor" isimli makalede Arık, Prof. Katherina Otto-Dorn'un Kubadabad'da 16 yapı olarak belirlediği kalıntıların balonla yapılan incelemeler ve çekilen fotoğraflar sonucu daha fazla olduğunun ve bu yapılar arasında bir de limanın bulunduğu tespit edildiğini belirtiyor. Saray sitesindeki bu yapılar, genel bir surla kuşatılan, iç surla ayrılmış bölümler ve teraslardan oluşmakta. Prof. Rüçhan Arık, karada

Saray sitesinin yanısıra söz konusu siteye en yakın adalardan biri üzerinde bulunan Kız Kalesi ile çini malzemelerini ve kazı buluntularını tanıtmış. Buluntular arasında çini fırını, atık su kanalı kalıntıları, sırsız seramikler, kaplar, obsidyen ve çakmak taşı gibi kesici aletler ile toprak harçlı duvarlardan söz edilmiş. Ayrıca kazılarda ele geçirilen yeni çini buluntuları ilk kez bilim alemine sunulmuş (Sayı: 2, s. 18-27). İhlamur Kasrı Müdürü Dilek Dişbudak'm Sanat Tarihi köşesinde yer alan seri yazısının ilki "Osmanlı Mimarisinde Kasır". Çoğu 19. yüzyılda inşa edilen Aynalıkavak, İhlamur, Küçüksu ve Maslak kasırları ile Yıldız-Şale, Yalova-Atatürk ve Florya Deniz köşkleri mimarî özellikleri ile tanıtılmış (Sayı: 2, s. 26-37). 3. sayıda ise "19. Yüzyıl Osmanlı Mimarisinde Saraylar" başlığı altında Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları konu edilmiş (Sayı: 3, s. 32-37). Nurhan Atasoy ile Hülya Tezcan'ın durakları 2. sayıda "Ukrayna". Bu makalede Ukrayna anılarının yanısıra Askeri Müze, Etnoğrafya ve Tarih Müzelerindeki eserleri tanıtıyorlar (Sayı: 2, 44-47). 3. sayıda ise Kırmıdalar (Sayı: 3, s.38-47). 3. sayıda Ateş Arcaşoy'un kaleminden ilginç bir makale yer alıyor. "Mehter Müziği ve Batıya Etkisi". Avrupa'nın Türklerden bazı mehter çalgılarını almaları ile başlayan etki 18. yüzyılda hemen tüm Avrupa'da Türk askeri müziğini inceleme ve taklit modası ile devam etmiş, Avrupalı ünlü sanatçıların eserlerinde mehter müziğinden alınan motiflere yer verilmiş. 19. yüzyılda II. Mahmut tarafından Yeniçeri Ocağının kaldırılması (1826) ile birlikte Mehterhane de sona ermiş ancak batılı müzisyenlerin Osmanlı sarayı ile ilişkileri devam etmiş, besteledikleri eserlere karşılık padişahlar tarafından ödüllendirilmişlerdir. Bu makalede yukarıda ana hatları ile belirtildiği gibi Mehterhaneden başlayıp Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına ulaşan yolun macerası sunuluyor (Sayı: 3, s. 18-23). Erdem Yücel Trabzon'un 54 km. güneyinde, Maçka ilçesi sınırları içerisindeki Sumela Manastırı'mn doğal güzelliklerini ve ilginç mimarisini birbirinden güzel fotoğraflar eşliğinde sunuyor, (Sayı: 3, s. 26-31).

4. sayıda Yıldız Demiriz "Ülkemizde Sanat Tarihi Eğitiminin ve Sanat Tarihçilerinin sorunla-

rı", Oktay Aslanapa ise "Sanat Tarihi Derslerinin İlkokullardan Başlanılarak Okutulmasının Önemi ve Gerekçeleri" üzerinde duruyor (Sayı: 4, s. 14-17). Kültür tarihimizin ayrılmaz bir parçası olan ve sadece liselerde okutulan Sanat Tarihinin giderek lise müfredatlarından da çıkarılması, sanat tarihi alanı içerisine giren en basit kavramları bile tanımayan, genel kültür düzeyi son derece düşük öğrencilerin yetişmesine ve bu konuda hiçbir ön fikirleri olmadan üniversite eğitimine başlamalarına neden oluyor. Bu da adeta eğitime için alfabesinden başlama gereğini ortaya çıkarıyor ki bu durum yüksek düzeyde bir eğitim yapmak yerine sadece temel bilgilerin verilebildiği bir eğitim sürecini başlatıyor. Sanat eserlerini tanıyacak, koruyacak bir tarih bilincine sahip vatandaşlar yetiştirebilmek için Sanat Tarihi derslerinin müfredat programlarından çıkarılması yerine Sayın Demiriz'in yukarıda özetlenen açıklamalarının yanısıra şiddetle vurguladığı gibi bu eğitimi ilkokuldan başlatmak gerektiği kabul edilmeli ve buna yönelik çalışmalar yeni eğitim programları içinde yerini almalıdır. Yıldız Demiriz yukarıda belirtilen Sanat Tarihi eğitiminin sorunlarıyla birlikte Sanat Tarihçilerin de sorunlarına değinmiş. Sanat Tarihçilerin en büyük sorunlarından biri mezuniyet sonrası iş bulabilmek. Zaten çok kısıtlı bir çalışma alanına sahip olan Sanat Tarihçilerin bir diğer sorunu da yıllardır çözümlenemeyen teknik eleman kadrosunu alabilmek. Özellikle müzelerde çalışan Sanat Tarihçileri için geçerli olan bu problem aynı işi yapan ve aynı eğitim düzeyine sahip elemanlar arasında eşitsizlik yaratmakta. Eşit işe ve eşit eğitime eşit ücret veya kadro prensiplerine ters düşmektedir. Bu konunun yanısıra Demiriz'in açıklanacak olan boyutuyla üzerinde durmadığı ancak problem olan bir diğer konu da öğretmenlik hakkı. Sanat Tarihi bölümlerinin çoğunlukla Arkeoloji-Sanat Tarihi bölümü olarak düzenlenmiş olmasına karşılık Talim Terbiye Kurulunca bu durum göz önüne alınmadan sadece Sanat Tarihi bölümü mezunlarının sınıf öğretmenliği için başvurabilecekleri şeklinde bir karar çıktığından Arkeoloji-Sanat Tarihi bölümü mezunları bu haktan da yararlanamamıştır. Ancak 9 Eylül 1996 gecesi yayınlanan

bir televizyon programında Milli Eğitim Bakanı, Prof.Dr. Mehmet Sağlam bu problemin çözümlendiğini, önümüzdeki günlerde öğretmen açığını kapatmak üzere açılacak kontenjana sözü edilen bölüm mezunlarının müracaat edebileceklerini müjdeledi. Biz de buradan duyuruyoruz. Ve Kültür Bakanlığınca Arkeoloji eğitimi aldıkları kabul edilmeyen Arkeoloji-Sanat Tarihi bölümü mezunları ile Milli Eğitim Bakanlığınca Sanat Tarihi oldukları reddedilen (her ne kadar şu anda düzeltilmiş olduğu öne sürüle bile) Arkeoloji-Sanat Tarihi bölümü mezunlarına karşı devletin iki ayrı bakanlığının birbirlerinden habersiz uygulamalarına dikkat çekmek istiyoruz. Umarız her iki bakanlıkta da problemler arkadaşlarımızın lehine zaman kaybedilmeden bir çözüme ulaşır. 4. sayının Sanat Tarihi köşesinde Aynalıkavak kasrı müdürü Şule Yum "Saray Mobilyaları" m (Sayı: 4, s. 38-42), Prof.-Dr. Kazım Çeçen ise "Fatih'in Su Kemerleri" ni anlatıyor (Sayı: 4, s. 44-47).

5. sayının Sanat Tarihine ayrılan makalelerinden ilki Prof.Dr. Rüçhan Arık'ın kaleminden Türklerin Anadolu'ya giriş kapısı olan ve Ortaçağ'a ait pekçok yapı kalıntısını barındıran Malazgirt. Arık "Malazgirt Buluntuları" başlıklı makalesinde bugün yer altında ve yer üstünde bulunan eserleriyle Malazgirt şehrini tanıtıyor (Sayı: 5, s. 14-22). Prof. Dr. Selçuk Mülayim'in makalesi ise "Sinan'ın Kemerler Senfonisi Moğlova" üzerine (Sayı: 5, s. 24-27). Çiçek Derman "Tezvinatımızda Halkarı" konusunu işlemiş (Sayı: 5, s.34-39). Hürrem Sultan ile Kanuni Sultan Süleyman'ın aşkını Ayşegül Kahramankaptan anlatıyor (Sayı: 5, s. 40-43).

6. sayıda Cebe Özer "Serik Çevresinde 5 Cami" isimli makalesinde Alacami Köyü Camii, Hacı Hasan Ağa Camii, Kürüz Köyü Camii, Tekke Köyü Camii ile Yıkık Camii mimarî, süsleme özellikleri ve tarihlendirme problemleri açısından ele almış (Sayı: 6, s. 26-31). Selçuk ilçesine bağlı bir Yamaç köyü olan Şirince Yerleşmesi Nuran Pilevarian'ın kaleminden sunulmuş okuyucuya (Sayı: 6, s. 32-38).

Daha önce de söz edildiği gibi *Özgün Sanat, Dokuma Sanatı, Müzeler, Resim Sanatı* bölümleri de zengin içerikleri ile sanatsal Mozaik'de yerlerini alıyorlar.

Galeriler Köşesi sanat severlere büyük bir hizmet sunuyor. Büyük şehirlerimizdeki sanat galerilerinde açılan sergiler, sergi tarihleri ve galerilerin adresleri veya telefon numaraları bu bölümde yer alıyor. Türkiye sınırlarını aşan bu bölüm özellikle Almanya ağırlıklı olmak üzere Fransa, Amerika, Avusturya, Avusturalya ve Hollandaya'da ulaşıyor. Öyle ki bu galerileri gezerken bir yandan geçmişe yapılan göndermeler ile mevcut sergilerin sanatçıların yaşamındaki yerini öğrenirken, diğer yandan yüzyılımızın sanat akımlarını ve farklı eğilimlerini izleyerek dünyanın sanat gündemini yakalama imkanını buluyorsunuz. Derginin Almanya temsilcisi Necmi Sönmez'in hazırladığı bölümü okurken hem öğreniyor, hem de zevk alıyorsunuz.

Objektifimizden bölümü ile her sayıda dünyanın farklı bir köşesinde gizemli bir serüvene doğru yola çıkıyorsunuz. Bu yolculukta ilk durak Ali Eşref Müezzinoğlu'nun kaleminden ve objektifinden yılan oynatanları, dans eden şempazeleri, raks eden çocukları ve hayalet şehri Fatehpur Sirkisi ile Hindistan'ın Agra kenti (Sayı: 1, s. 94-99). 2. sayıda ise Katmandu'nun yaşayan Tanrıçası'nın dünyadaki yansıması, yeniden dünyaya geliş olan Kumeri ve onun ahşap oymacılığının eşsiz güzellikte bir örneği olan evi, Tanrıça evi konu ediliyor (Sayı: 2, s. 96-102). Ali Eşref Müezzinoğlu 3. sayıda büyük bir aşk anıtını Tac Mahalli anlatıyor (Sayı: 3, s. 98-105). 4 sayıda Sanatsal Mozayığımız objektifine bu kez Uzakdoğu'nun egzotik kenti Bangkok'daki büyük saray takılmış, Gündegül Parlar'ın kalemiyle (Sayı: 4, s. 82-87). Parlar 5. sayıda ise Çin'in başkenti Pekin'de bulunan ve saklı şehir olarak tanınan gizemli bir o kadar da görkemli saray kompleksini anlatıyor (Sayı: 5, s. 80-86). Müezzinoğlu 6. sayıda yine Hinduizm ve Budizmin iç içe yaşadığı, Müslümanlık ve Hıristiyanlığından etkin olduğu Katmanduyu ele almış (Sayı: 6, s. 76-81).

Objektifimizden köşesinin bir başka bölümü ise *Gözümüze Çarpanlar*. Fazıl Durukan tarafından hazırlanan bu bölümde müzayedelerden açılışlara, tanıtımlardan sergilere, sanat fuarlarından kutlamalara, defilelere ve balolara kadar İstanbul'

da gerçekleştirilen çeşitli sanat etkinlikleri okuyucuya sunuluyor. Cemiyet yaşamının ünlülerinin sanat yönlerini de bu bölümde bulmak mümkün.

Modada Sanat bölümü Sanatsal Mozayığın ilk sayısında moda olgusu içinde tarih boyunca önemli bir yer tutan, gelinliklerden gece kıyafetlerine kadar farklı nitelikte giyisileri süsleyen ve giderek ihmal edilmeye başlayan nakışa ayrılmış. Arzu Tülay tarafından kaleme alınan ve "Tarih Boyunca Nakış" ismini taşıyan bu yazıda el işlemleri üzerinde durularak bunların malzemeleri, teknikleri, motifleri, isimlendirilmeleri ve kullanım alanları anlatılmış (Sayı: 1, s.106-109). 2. sayıda ise geçmişten günümüze hanımların vazgeçilmez süsü "Takılar" ele alınmış. Başlangıçta doğal malzemeler kullanılarak yapılan takılar yerlerini zamanla altın, gümüş ve değerli taşların ışıltısına bırakmış. Ayşegül Kahramankaptan bu öyküyü dile getiriyor (Sayı: 2, s. 106-109).

Sanatsal Mozaik'te *Genç Bakış* köşesi asistanlara ve öğrencilere ayrılmış. Gençlerin heyecanlarını değerlendiren, onları yeni araştırmalara doğru güçlendiren ve motive eden bu imkanı takdirle karşılamamak mümkün değil. Bu köşenin ilk makalesi Nevin Kurtay'ın kaleminden "Osmanlı Minyatür Sanatında Ziyafet Sahneleri". Önemli bir görsel kaynak olarak günümüze ulaşan minyatürlerden hareketle Osmanlı sarayındaki sofranın, protokol, sofranın hizmetleri ve yemekler hakkında enteresan bilgiler verilmiş (Sayı: 1, s. 110-112). 2. sayıda ise 19. yüzyıldan itibaren demir konstrüksiyonun sağladığı imkanlardan da yararlanılarak mimaride kullanım alanı oldukça genişleyen ve 20. yüzyıl başında Alman şairi Paul Scheerbat'ın Cam Mimari üzerine ütopyik düşünceleri ile mimari alanda etkin olan cam ele alınmış. Cam mimari ile saydam bir kültür, saydam bir yaşam biçimi ve düşünce sistemi oluşturulabileceği fikri ve düşüncenin dünyadaki yansıması Selda Kızılder'e'nin "Saydam Ütopiyalar" isimli makalesinin konusu olmuş (Sayı: 2, s. 110-113). 3. sayıda Galata'yı Pera'ya bağlayan 120 yaşındaki Tünel'in öyküsünü dile getiriyor Şebnem Tezcan (Sayı: 3, s. 108-109). Nurcan Ulaba 5. sayıda yer alan "Çağdaş

Türk Resminde İnsan Figürü" isimli makalesinde insan figürünün çağdaş Türk resminde tuttuğu yer, kullanılış amacı ve figürün betimleniş çizgisi konuları üzerinde durmuş ayrıca 1850 ila 1950 yılları arasında yapılan insan figürü ağırlıklı figüratif resim sürecinin Türk resim sanatının çağdaş anlamda soyuta yönelmesi sürecini başlattığını ortaya koymuş (Sayı: 5, s. 90-94).

Sanatsal Mozaik her yönüyle gerçekten nitelikli ve özenli bir sanat dergisi. Titiz ve özverili bir ekip çalışması sonucunda ortaya çıktığı içeriği ve baskı kalitesinde de kendini gösteriyor. Ülkemizde zorun üstesinden gelen ve büyük bir başarıya imza atarak bu konudaki ihtiyaca cevap veren Sanatsal Mozaik dergisi çalışanlarını kutlarken birkaç noktaya da değinmeden edemiyoruz. Sanatsal Mozaik, içeriğinin yanısıra grafik düzeni ile de dikkat çekiyor. Bilgiler renkli, pırıl pırıl, cıvılcıvılcı sayfalarda sunuluyor ilgilenenlere. Özellikle makale başlıkları farklı renklerde, değişik karakterlerde yazılmış harflerle sıradanlığı aşmış olmakla birlikte genellikle okuyucuyu zorluyor. Kalıpları kırma kaygısı yer yer amacını aşmış gibi görünüyor. Genel olarak bugüne kadar çıkan sayılara baktığımızda metin içinde verilen bilgileri görsel açıdan desteklemek amacıyla kullanılan fotoğrafların bir-iki makalede işlenen konular ile orantılı ağırlıkta olmadığı, fotoğrafların belirli bir konuda yoğunlaştığı dikkati çekiyor. Özellikle çeşitli arşivlerden yararlanılarak resimlendirilen makalelerde fotoğraf seçiminin konuyla alakası bakımından daha özenli olması gerektiği de bir gerçek. Okuduğu makalenin yazarının kimliği ve görev yeri konusunda makale altlarında verilecek bir satırlık bilginin de ilgilenenler ve makalenin yazarı ile temas kurmak isteyen okuyucular için yararlı olacağı açık. Bir sayıda içindekiler listesinde böyle bir bilgi verilmekle birlikte bu uygulama devam etmemiş. Bu konuda içindekiler listesindeki kararsızlık dikkati çekiyor.

Ufak tefek eksikleriyle birlikte 1. yaşını kutlayan Sanatsal Mozaik Dergisine daha nice yıllara derken çıktıkları yolda başarılarının büyüterek devamını diliyor, derginin çeşitli aşamalarında emeği geçenleri tekrar kutluyoruz

"Prilozi Za Orijentalnu Filologiju"

Prilozi Za Orijentalnu Filologiju,
42-43/1992-93, Vol. 42-43, 1-236,
Sarajevo, 1995 Orijentalni Institut u
Sarajevu.

Kısa adıyla POF olarak bilinen "Prilozi Za Orijentalnu Filologiju" (Şark Filolojisine Katkılar) dergisi Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü tarafından senede bir çıkarılmaktadır. İlk sayısı 1950'de çıkan dergi bu güne dek toplam 43 sayıyı bulmuştur. Dergide yer alan çalışmalar özetleri İngilizce olmak üzere Boşnakça, Türkçe ve Avrupa dillerinden birinde yayımlanmaktadır. Halen yayını devam eden derginin 44. sayısı yakın zamanda çıkacaktır.

1950 yılında kurulan Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'nde Bosna-Hersek tarihi, doğu dilleri filolojisi, Osmanlı arşivlerindeki el yazmaları, İslâm kültürü hakkında pek çok araştırma yapılmaktadır. Enstitü, POF dergisi dışında Osmanlı dönemi Bosna tapu tahrir defterleri, kanunnameleri, vakfiyeleri olmak üzere çeşitli belgelerin Boşnakça'ya tercümelerini içeren *Monumenta Turcica* adlı bir dizi yayımlamaktadır. Kırk seneden fazla faaliyetlerini sürdüren Şarkiyat Enstitüsü Bosna-Hersek'in en önemli bilim-kültür merkezlerinden biridir.

1992 yılında Bosna-Hersek'te başlatılan savaşın ilk aylarında bir kültür hazinesi olan Şarkiyat Enstitüsü hedefe alınmış ve Enstitü binasındaki onbinlerce el yazması belge, yayın ve kitap yanmıştır.

Bilindiği gibi savaş koşullarında yayın hayatının sürdürülmesi olağanüstü gayret isteyen bir faaliyettir. Dolayısıyla Bosna-Hersek'te yaşanan bütün bu olumsuzluklara rağmen POF dergisinin yeni sayısının Ağustos 1995 tarihinde yayımlanmış olması ve bilim dünyasına kazandırılmış olması gerçekten saygıya değer bir çabadır. Bu vesile ile, derginin çıkmasına katkıda bulunanları, gösterdikleri bu olağanüstü gayretlerinden ötürü kutluyoruz.

POF dergisinin elimizdeki bu savaş özel sayısı, 1992-93 yıllarını ve 42-43. sayılarını içermektedir. Dergiyi açıp baktığımızda ilk olarak *In Memoriam* (Yitirdiklerimiz) başlığı dikkatimizi çekmektedir (7-15). Bu başlık altında geçen üç sene içinde yitirilen değerli Boşnak şarkiyatçıları saygı

Kerima FİLAN

Üsküp Üni. Felsefe Fak. Öğr. Üyesi

ile anılmaktadır. Bu bölümde Prof.Dr. Branislav Djurdjev'in (1908-1993) hayatı ve eserleri Prof.-Dr. Süleyman Grozdaniç tarafından; top mermisinden hayatını kaybeden Şarkiyat Enstitüsü araştırma görevlisi Fehim Dz. Spaho'nun (1943-1993) hayatı ve çalışmaları Prof.Dr. Fehim Nametak tarafından Şarkiyat Enstitüsü araştırma görevlisi Dr. İsmet Kasumović'in (1948-1995) hayatı ve çalışmaları Prof.Dr. Esad Duraković tarafından kaleme alınmıştır.

Derginin bu sayısında yer alan konular Filoloji, Tarih ve Diploması ile Değerlendirmeler ana başlıkları altında toplanmıştır.

Filoloji bölümünde Kerima Filan tarafından kaleme alınan ve "Dil" alt başlığı altında yer alan "*Türkiye Türkçesinin fiil zamanlarındaki -miş ekinin bazı kipsel özellikleri üzerine - Boşnakça ile karşılaştırmalı*" adlı makalede (15-32) Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için zor olan -miş'in kipsel işlevleri konusu üzerinde durulmaktadır. Bu makalede *Derviş ve Ölüm* ile *Drina Köprüsü* adlı romanların Boşnakça metinlerinin Türkçe çevirileriyle karşılaştırma yöntemiyle- anlatıcıların farklı bakış açısından hareket ederek-Boşnakçada yer alan hangi dil ve edebî unsurların -miş ekini içeren Türkçe fiil zamanıyla çevrilmesi gerektiği hususunun aydınlatılmasına katkıda bulunmaya çalışılmaktadır.

Bu bölümün "Edebiyat" alt başlıklı ikinci kısmında üç makale yer almaktadır. Bunlardan ilki Esad Duraković tarafından kaleme alınan çalışma "*Binbir gecenin evreni*" (33-68) başlığım taşımaktadır. Esad Duraković bu çalışmasında Binbir gece hikâyelerinin geniş tarihçesini verdikten sonra, Arap edebiyatının bu önemli eserinin Avrupa dillerine yapılan çevirileri üzerine ayrıntılı bir şekilde durmuştur. Çalışmanın dokuz sayfasında *Binbir Gece*'nin Boşnakça Hırvatça ve Sırpça çevirileri yer almıştır.

Amir Libović tarafından kaleme alınan "Boşnakların Mantık Bilimine İlişkin Arapça Olarak Yazılmış Eserleri" (69-102) adı altındaki çalışmada, el yazmaları üzerinde yapılan araştırmaların üzerinde durulmaktadır. Burada Hasan Kafiyi Pruş-

çak, Muhammed Allamek, Şeyh Yuyo başta olmak üzere, eserlerini Arap dilinde yazmış olan Boşnak âlimler tanıtılmaktadır. Yazar, bu makalesinde Boşnak âlimlerinin sürekli olarak - bilhassa 16.-19. yüzyıllarda - mantık bilimine ilgi gösterdikleri neticesini ortaya koymaktadır.

Derginin 103-118. sayfalarında Reşid Hafizović'in "İbn Arabi'nin idrak teorisi" başlıklı çalışması yer almaktadır. İlk önce İbn Arabi'nin epistemoloji biliminin önemli hususlarını ve ayrıca tasavvuf buudunu açıklayan yazar, bu büyük İslâm düşünürünün öğretilerine göre idrak tarzlarının sınıflandırılmasını ve "yolcunun" (Sâlik) "Âlim"-den "Ârif" derecesine yükselişindeki ruhanî geçişini tarif etmektedir.

Tarih ve Diploması ana başlığı altında toplanan birbirinden ilginç çalışmalar bu derginin ikinci grup makalelerini oluşturmaktadır. Biz burada bilhassa tarihî kaynaklara dayanan çalışmaların herbirinin Bosna-Hersek tarihinin aydınlatılmasına önemli katkılar sağladığını belirtmeden geçmeyiz.

Bunlardan ilki Adem Handzic tarafından kaleme alınmış "*Osmanlı döneminin ilk yüzyıllardaki Bosna-Hersek nüfusunun dinî yapısı*" adlı makaledir (119-153). Dr. Handzic, Bosna-Hersek'in yüzyıllardır sürdürülmekte olan "bir arada yaşamak" idealini yıkmak amacıyla "beraberlik imkânsız" diye ortaya atılan sloganla birlikte birliğin bozulması sonucu yaşanan savaştan yola çıkarak Osmanlı hâkimiyetinin ilk yıllarında Bosna-Hersek nüfusunun dinî yapısı konusuna bir açıklık getirmektedir. Makalede Bosna nüfusunun -hangi kesim söz konusu olursa olsun- bu eski döneme ait kaynaklarda "Boşnak dilini konuşan Boşnaklar" olarak nitelendirildiği vurgulanmaktadır.

Bu gruptaki ikinci çalışmada Madzida Selmanovic tarafından "*Osmanlılar hâkimiyetine girdiğinden beri 16. yüzyıla kadar Yâyce*" (155-190) konusu ele alınmıştır. Yâyce şehrinin orta çağdaki durumu anlatıldıktan sonra, çalışmada "mühimme defterleri" başta olmak üzere tarihî kaynaklara dayanarak şehrin Osmanlı hâkimiyetine girmesi ve yeni durumun yarattığı toplumsal gelişmeler aydınlatılmaktadır.

Avdo Sućeska'nın yazdığı "*Boşnaklara karşı uygulanan soykırımının tarihi kökleri*" (191-199) başlıklı çalışmada ise Bosna-Hersek toprağında yaşanan acımasız katliamların tarihçesi anlatılmaktadır.

"Osmanlı döneminde Bosna-Hersek'teki Sırp-Ortodoks ruhaniliği hakkında bazı görüşler" (201-209) konulu çalışma Boris Nilević tarafından kaleme alınmıştır. Batılı kaynakların, Sırp-Ortodoks ruhaniliğinin Osmanlılar döneminde karanlık çağını yaşadığı doğrultusundaki kayıtlarına karşın, bu çalışmada Bosna-Hersek toprağında o dönemde bulunan Sırp-Ortodoks manastırlarında aktif bir dinî hayatın sürdürüldüğü, bunun çerçevesinde dinî yazıların kaleme alınması, matbu, ciltcilik gibi faaliyetlerin gerçekleştiği ortaya konmuştur.

Slavoniya bölgesinin Osmanlılar dönemindeki (16-17. yüzyıl) demografik yapısının işlendiği ve Nenad Moaçanın tarafından kaleme alındığı "Hırvat köy aileleri ve Osmanlı mâli üniteleri" (211-216) başlıklı makale derginin bu bölümünün son çalışması olarak yer almıştır. Yazar, bu çalışmasını Bosna-Hersek tarihi hakkında ardında birçok değerli ürün bırakan merhum Fehim Dz. Spaho'nun anısına kaleme almıştır.

Değerlendirmeler ve Tanıtımlar başlıklı bölüm derginin son kısmını oluşturmaktadır. Tanıtımların künyeleri şöyledir:

Kur'an s arpskog na bosanski, preveo Mustafa Milvo, dipl. inz. (Kur'an Arapça'dan Boşnakça'ya, Çev. Mustafa Milvo yüksek Mühendis). Bugojno, 1994, 581 str.

Mesud Hafizović, **Lingvisticko djelo İbrahima Enisa**, (İbrahim Enis'in Dilbilimine ilişkin eseri), Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 1994, 176+2 str.

Fehim Nametak, **Divanska poezija XVI i XVII stoljeca**, Prilozi za istoriju književnosti Bosne i Hercegovine 7, (16-17. Yüzyılda Divan Şiiri - Bosna-Hersek Edebiyat Tarihine Katkılar) Institut za književnost - Svjetlost, Sarajevo 1992, 211 str.

Dr. İsmet Kasumović, **Ali Dede Bosnjak i njegova filozofsko-sufijska misao** (Ali Dede Boşnak

- Onun Felsefe-Tasavvuf Düşüncesi) El-Kalem. Sarajevo, 1994, 276 str.

Abu Hamid Muhammad Al-Gazali, **Znamenja u Allahovim stvorenjima**, Preveo s arpskog Enes Karic, (Allah'ın Yaratıklarında Belirtiler, Arapça'dan çeviren Enes Karić) Ljiljan, Biblioteka Islamića, Ljubljana, 1994, 122 str.

Omer Novljanin, Ahmed Ahadzinesimović, **Odbrana Bosne 1736-1739, Dvije bosanske kronike**. Preveli i priredili: dr. Fehim Nametak i dr. Lamija Hadziosmanović. (1736-1739 yıllarında Bosna'nın Savunması; İki Bosna Kroniği, Çev. ve Hazırlayanlar: Nametak-Hadziosmanović) Islamska pedagogska akademija, "Bosnjacka knjiga", Zenica 1995, 140.

Muhammed Hadzizamković, İlhamija-Zivoti djelo, (İlhamiya - Onun Hayatı ve Eserleri) Mesihat Islamske zajednice Bosne i Hercegovine, Izdavačka djelatnost "El-Kalem", Sarajevo 1991, 189 str.

Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni - Türk Dünyası Şiir Güldestesi (Metinler, Bildiriler, Seçmeler), Türkiye Yazarlar Birliği, Ankara 1993, 215 str.

Adem Handzic, **Studije o Bosni. Historijski prilozi iz osmanskoturskog perioda**, (Bosna'ya İlişkin Çalışmalar - Türk Osmanlı Dönemine Katkılar) Research Centre For Islamic History, Art and Culture, İstanbul 1994, 310 str.

Islamska misao H. Mehmeda Handzica. Izbor Radova, (H. Mehmed Hançıç'ın İslami Düşüncesi) Izdavaci: El-Hidaje, Udruženje ulema BiH - Glavni odbor Sarajevo i Rijaset Islamske zajednice u R BiH, Sarajevo 1994, 205. str.

Dr. Aleksandar Stojanovski, **Raja so specijalni zadolzenija vo Makedonija** (vojnuci, sokolari, orizari, solari), (Makedonya'da mesleğe sahip olan Raya) Institut za nacionalna istorija, Skopje 1990, 208 str.

Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'nün yayın hayatını sürdürmenin mutluluğunu yaşatan POF dergisinin 42-43. sayısını tanıtmaya çalıştık. Dileğimiz, yayınların durdurulmasına hiç bir zaman savaşı sebep olmasın.

Atatürk Kültür Merkezi'nin Faaliyetleri

Atatürk Kültür Merkezi'nin faaliyetleri yayınlar, konferanslar, bilimsel toplantılar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kurumumuzun kuruluş tarihi olan 1983 Ekim ayından itibaren bu faaliyetlerin hazırlık çalışmalarına başlanmış, bilim adamlarıyla temasa geçilerek Merkezinin çıkaracağı Erdem dergisi ile 1985 yılında gerçekleşecek olan ilk büyük kongremiz "İbn-i Türk, Hârezmi, Fârâbî, Beyrûni ve İbnî Sinâ Sempozyumu" için makale ve bildiri istenmiştir. Bu süre içinde ayrıca kurumumuzun çalışmalarının planlanması işleri de yürütülmüştür. 1985 yılında çalışmalar meyvelerini vermeğe başlamıştır. Kültürümüzü yaymak ve tanıtmak amacıyla yayınlanmaya başlayan eserlerimiz ve dergilerimiz yurt dışında Türkoloji Enstitüleri, Türkologlar ve bilimsel kuruluşların kütüphanelerine, yurt içinde ise, İl Halk Kütüphaneleri, üniversite kütüphaneleri ve konularıyla ilgili yayın isteğinde bulunan kişi ve kuruluşlara bedelsiz olarak veya onların yayınlarıyla değişim yapılmak suretiyle gönderilmektedir.

Bu çalışmalarımızın dışında her dört yılda bir "Bağlı Kuruluş Ödülü" adı altında Bilimsel Hizmet, Bilimsel Araştırma, Sanat ve orta dereceli okul öğrencileri için her ödül döneminde seçilen konularda yarışma açarak Türk Kültürü üzerinde çalışma yapanlara yönelik teşvik mahiyetinde ödüller verilmektedir. İlki 1992 yılında verilen bu ödüller; Bilimsel Hizmet Ödülü; Süleymaniye Kütüphanesine, Bilimsel Araştırma Ödülü; Türkiye'de Suçlular adlı eseri ile Tülin İçli'ye, Sanat Ödülü; Roman dalında Yahya Akengin'e, Öğrenci Ödülü; Hikâye dalında 1. D. Utku Ünüvar, 2. Aykan Yücel, 3. Hüseyin Özcan'a verilmiştir. 1996 yılı yarışmaları ise, Bilimsel Araştırma; Sanat Tarihi, Sanat; Tiyatro ve Öğrenci; Resim dallarında açılmıştır. Yüksek Kurum Başkanlığının Kurumun kuruluş yıldönümü olan 18 ekim tarihinde İzmir'de

Güner ÖZTÜRK

A.P.K. Şube Müdürü

gerçekleştirdiği dört bağlı kuruluşun Bilim Kurulu toplantısında Atatürk Kültür Merkezi Bağlı Kuruluş Ödülleri sahiplerine verilmiştir. Sanat Tarihi dalında ödüle layık eser bulunamamıştır. Sanat (tiyatro) dalında ödül üç esere paylaştırılmıştır. Bunlar: Turan Oflazoğlu'nun *Kanuni Süleyman*, Nezihe Araz'ın *Uzun Bir Gün* ve Refik Erduran'ın *Dank* adlı oyunlarıdır. Öğrenci dalında karakalem resimde Mızıka Astsubay öğrencilerinden 1. Ahmet Soylu'nun *Onlar Bizimdir*, 2. Murat Görgülü'nün *Mostar Köprüsü*, 3. Ümit Demir'in *Manzara*

adlı resimleri seçilmiş ve ödülleri kendilerine verilmiştir.

Kurumumuzun düzenlediği kongre, sempozyum, konferans, bilgi şöenlerinin haricinde bilim kurulu üyelerimiz yurt dışı ve yurt içinden bilimsel toplantılarına katılmaları için davetler almakta ve bu toplantılara katılmaktadırlar, Yurt dışı toplantılara ise kurumumuzun bütçesinin elverdiği ölçüde bilim adamı gönderilmektedir.

Şimdi 1983 Ekimi ile 1993 Ekimi arasında yapılan çalışmalara kısa bir göz atalım.

A. 1983/EKİM - 1993/EKİM

a) Yayınlar

YILLAR	Ekim											Toplam
	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	
Yayınlar			6	9	4	4	8	10	12	8	3	64
İkinci ve Sonraki Baskıları									8	2		10
Sürelî Yayınlar			3	2	3	2	2	2	1	3	1	19
İkinci ve Sonraki Baskıları												
Toplam			9	11	7	6	10	12	21	13	4	93

b) Bilimsel Toplantılar

YILLAR	Ekim											Toplam
	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	
1. Ankara Konf.			14	13	9	12	11	9	10	11	6	95
2. Valiliklerle İşbirliği Çerçevesindeki Konf.			1	4	8	5	6	7	7	5	8	51
3. Üniversitelerle İşbirliği Çerçevesindeki Konf.				3	1	1	3		3	2	2	15
4. 10 Kasım Konf.					2	3	3	2	5	1		16
5. Anma Günleri		2	1		1				1			5
6. Uluslararası Kongre ve Sempozyumlar			1			1	1		1		1	5
Toplam		2	17	20	21	22	24	18	27	19	17	187

B. 1993 EKİMİ İLE 1996 YILI SONU TARİHLERİ ARASINDA GERÇEKLEŞEN FAALİYETLER

a. Yayınlar

1. Kitaplar: 1993 Yılında 12, 1994 yılında 15, 1995 yılında 18, 1996 yılında ise, 19 kitap, 1993 yılında 1 Erdem Dergisi, 1994 yılında 2 Bilge Dergisi, 1995 yılında 1 Erdem, 3 Bilge, 1996 yılında ise, 7 Erdem 4 Bilge Dergisi yayınlanmıştır.

b. Ulusal ve Uluslararası Kongre, Sempozyum (Bilgi Şöleni)lar:

1993 Yılında 1 kongre, 1994 yılında 1 sempozyum, 1995 yılında milletlerarası 5 bilgi şöleni 1996 yılında ise 2 bilgi şöleni gerçekleştirilmiştir.

C. PROJELER

Merkezimizce halen "Türk Kültürünün Çevre Kültürlerle Etkileşimi" ve "Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi" projeleri yürütülmektedir. Bu iki projenin dışında "Aydınlatma Projeleri" adı altında Iğdır, Kars, Ahlat, Malazgirt, Bitlis, Malatya, Rize ve Gaziantep'te konferanslar verilmiş, sergiler açılmıştır. Bilim kurumumuzun son toplantısında "Hukukun Temel Eserleri", "Türk Halk Kültürü Saha Araştırması" ve UNESCO ile müştereken "Türk Dünyasının Müşterek Şahsiyetleri" konularının projelendirilmesine karar alınmıştır.

D. KONFERANSLAR

1.1. Ankara Konferansları

1993 Yılında 6, 1994 yılında 12, 1995 yılında 16, 1996 yılında 11 konferans Merkezimiz Başkanı Prof.Dr. Sn. Sadık Tural ve asli üyelerimizce verilmiştir.

1.2. Ankara Dışı Konferansları

1993'te 7 (bir yurt dışı), 1994'te 13, 1995'te 6'sı yurt dışında olmak üzere 39, 1996'da 12 konferans verilmiştir.

E. PLANLAR

Merkezimizce 1997 yılı için Türk Sanatı Kolu; 2, Edebiyat Kolu; 1, Bilim ve Tefekkür Kolu; 1, Türk Toplumunu ile İlgili Sosyal Araştırmalar Kolu; 2, Müzik, Perde ve Sahne Sanatları Kolu; 1, Türk Halk Kültürü Kolu; 1, Türk Dünyası Araştırmaları Kolu; 2 ve İletişim Bilim ve Uygulama Kolu; 1 kısa vadeli çalışma planı hazırlanmıştır.

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ'NİN BİLİM VE UYGULAMA KOLLARI BAŞKAN VE ÜYELERİ

Başkan Prof.Dr. Sadık TURAL

Edebiyat Bilim ve Uygulama Kolu

Başkan : Prof.Dr. Mustafa İSEN

Üye : Prof.Dr. Şerif AKTAŞ

Üye : Dr. Müjgan CUNBUR

Türk Dünyası Araştırmaları Bilim ve Uygulama Kolu:

Başkan : Prof.Dr. Arif ÇAĞLAR

Üye : Doç.Dr. Ümit ÖZDAĞ

Üye : Doç.Dr. İsa ÖZKAN

Üye : Dr. Barış MANÇO

Müzik, Perde ve Sahne Sanatları Bilim ve Uygulama Kolu

Başkan : Mehmet ÖZBEK

Üye : Recep BİLGİNER

Üye : Semih SERGEN

Üye : Nevzat ATLIĞ

Bilim ve Tefekkür Bilim ve Uygulama Kolu

Başkan : Prof.Dr. Mehmet AYDIN

Üye : Prof.Dr. Esin KAHYA

Üye : Prof.Dr. İter UZEL

Üye : Doç.Dr. Ersoy TAŞDEMİRCİ

Türk Halk Kültürü Bilim ve Uygulama Kolu

Başkan : Süleyman KAZMAZ
Üye : Prof.Dr. Umay GÜNAY
Üye : Dr. Müjgân CUNBUR
Üye : Feyzi HALICI

Türk Toplumunu ile İlgili Sosyal Araştırmalar Bilim ve Uygulama Kolu

Başkan : Prof.Dr. Halûk KARAMAĞARALI
Üye : Prof.Dr. Nihat BOYDAŞ

Üye : Prof.Dr. Yıldırım YAVUZ
Üye : Doç.Dr. Hakkı ACUN
Üye : Dr. Kâmil UĞURLU

İletişim Bilim ve Uygulama Kolu

Başkan : Dr. Barış MANÇO
Üye : Prof.Dr. Berin YURDADOĞ
Üye : Prof.Dr. Zeki HAFİZOĞULLARI
Üye : Prof.Dr. Cihat ÖZÖNDER
Üye : Semih SERGEN

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ'NİN YÜRÜTME KURULU ÜYELERİ

Kurumun Kuruluşunda İlk Seçilen Yürütme Kurulu Üyeleri

Başkan : Ord. Prof. Dr. Aydın SAYILI (1982-1992)
Üye : Prof. Dr. Emel DOĞRAMACI
Üye : Prof. Dr. Ahmet E. UYSAL
Üye : Doç. Dr. Dursun YILDIRIM
Üye : Dr. Müjgân CUNBUR

Şimdiki Yürütme Kurulu Üyeleri

Başkan : Prof. Dr. Sadık TURAL (Ekim 1993'den beri)
Üye : Prof. Dr. Mübahat Türker - KÜYEL
Üye : Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN
Üye : Müjgân CUNBUR
Üye : Recep BİLGİNER

3. Uluslararası Kırım Konferansı ve Kırım Notları

Kırım'ın Yalta şehrindeki Foros tatil köyünde, Rus, Ukrayna ve Kırım Kültür Bakanlıklarının organizasyonda görevli oldukları "Değişen Dünya Düzeninde Kütüphaneler ve Kurumlar: Çağdaş Teknolojiler ve Yeni İşbirliği Yöntemleri" konulu konferansa davet mektubunu almca, son derece heyecanlanmışım. Daha önceki yıllarda Avrupa ve Afrika ülkelerinde meslekî araştırmalar yapma şansım olmuştu, ama eski bir Türk yurdunda mesleğimle ilgili bir toplantıya katılmanın coşkusu bambaşka idi.

31 Mayıs 1996, saat 9.30'da Atatürk Hava Limanı'nda Kongre için Türkiye'den katılan on dokuz kişilik ekip toplanıyoruz. Saatler ilerliyor ve Kırım Hava Yollarının kontuarı hizmete açılıyor, biz de bavul ve çantalarımızı verip, biniş kartlarımızı alıyoruz. Bizi Kırım'a götürecektir olan çift pervaneli küçük uçağa sırayla biniyoruz. Saat 11:00'de Atatürk Hava Limanı'ndan havalanıp, Karadeniz üzerinden Kırım'a doğru yolculuğa başlıyoruz. Aşağıda bulutlar olduğu için Karadeniz'i göremiyoruz. İki saat on dakika sonra Kırım'ın yeşil sahilleri görünüyor.

Simferopol (Akmescit)'e doğru uçuyoruz. On dakika sonra alana iniyoruz. Terminal binasına geçtiğimizde bir Rus görevlinin bizi karşıladığını görüyoruz. Para, altın, elektronik âlet gibi mal varlıklarımızı deklare edip ana salona geçiyoruz. Daha sonra bir otobüse binip konferansın yapılacağı Foros tatil köyüne doğru yola çıkıyoruz. Hava bir hayli sıcak ve otobüs konferansa katılacak olan diğer ülkelerin katılımcıları ile dolu. Yol kenarlarında bahçeler, seralar ve göz alabildiğine bağlar uzanıyor. Tatil köyüne ulaştığımızda hizmet sektörünün yetersiz oluşu sebebiyle hepimiz çok yorgunduk. Kaydımızı yaptırdıktan sonra odalarımıza geçiyoruz. Odalar iki kişilik ve Karadeniz'e bakıyor. İki yatak, iki koltuk, iki şifonyer ve radyo var. Havlular, sabun ve tuvalet kağıtları son derece kalitesiz. Odalarımızda bir süre dinlendikten sonra

Ergüvün KOCATÜRK

AKM Kütüphane Şb. Md.

saat 19:00'da topluca akşam yemeğini yiyoruz. Yemekten sonra bir grup bulunduğumuz yeri tanıyabilmek için yürüyüşe çıkıyoruz.

Foros köyünün isminin nereden geldiği hakkında pek çok varyant olmakla birlikte benim aklımda kalanı dünyanın yedi harikasından biri olan İskenderiye Feneri'nden gelmiş olabileceği idi. Bu varyantı, köyü çevreleyen dağların tepesinde bulunan ve içinde ışık yandığı zaman denizden kolayca görülerek balıkçılara, denizcilere, bir fener gibi yol gösteren Ortaçağ'dan kalma bir kilise destekliyor.

Kaldığımız tesisin içinde bulunduğu parkın Kırım'daki en güzel parklardan birisi olduğunu öğreniyoruz. 30 hektarı ekili alan olmak üzere büyüklüğü 70 hektar olan bu parkta İtalyan çamı, Himalaya sediri, Lübnan sediri, Arizona ve Portekiz sediri, muşmula, zakkum, palmiye, manolya vb. iki yüz türden fazla ağaç olduğunu öğreniyoruz. Aşağı, orta ve yukarı olmak üzere üç kısma ayrılan parkın alt kısmında klasik Rus stilinde bir konak var ve bu bina bugün tesisin bir parçası durumunda. Orta kısımda altı göl ve havuzdan oluşan, "cennet" tabir edilen özel bir kısım var. Değişik seviyelerde yapılmış olan havuzlar birbirine minyatür şelaleler şeklinde su akıntılarıyla bağlanmış. Biraz yukarısında 100 yıllık selviler ve 20 metre yüksekliğinde Lübnan sedirlerinden oluşan bir koru bulunmaktadır.

19. yy'da yapılmış olan Foros parkının yasal olarak korunduğunu öğreniyoruz.

Sovyetler Birliği dağılmadan önce Sovyet bürokratlarının dinlenme ve tatil yeri olan tesiste kumarhane, diskotek, atış poligonu, bowling salonu, tenis kortları, sauna, konferans ve kokteyl salonları bulunmaktadır. 1916'da Fyodor Chaliapin ve Maxim Gorky, Chaliapin'in hatıraları üzerinde burada çalışmışlar ve çalıştıkları binanın girişine büstleri konmuş. Bugün Foros tıbbî teşhis ve tedavinin yapıldığı çok yüksek seviyede bir dinlenme yeri durumunda.

1991 Ağustos'unda Foros, Mikhail Gorbachev'in tesise yakın olan sayfiyesinde tevkif edilmesiyle Türkiye'de ve dünyada adını duyurmuş ve bu olay Sovyetler Birliği'nin sona ererek dünyada çok önemli olayların başladığını anlatmıştır.

Bulduğumuz yerle ilgili olarak bu bilgileri edindikten sonra hepimiz odalarımıza çekildik. Sabahleyin kahvaltıdan sonra Kongrenin açılışına katılacağız ve daha sonra da Alupka ya gideceğiz.

1 Haziran 1996. Kongrenin açılışının yapılacağı Tauria salonuna gidiyoruz. Salon 1000 kişilik kadar. Açılışı yapacak olan Yakov Shraiberg (Organizasyon Komitesi Başkanı), Arcadii Demidenko (Kırım Otonom Cumhuriyet Başkanı), Nikolai Diskin (Yalta Belediye Başkanı), Giampaola Del Bigio (UNESCO Program Yöneticisi), Ekaterina Genieva (Rus Devlet Kütüphanesi Genel Müdürü), Mikhail Zakharevich (Ukrayna Kültür ve Sanat Bakanlığı Baş Yardımcısı), Yuri Volegov (Rusya Federasyonu Kültür Bakanı), Petr Buga (Rusya Federasyonu Yüksek Okul Komitesi Merkezi Kütüphane Enformasyon Komisyonu Başkanı), Anatolii Litvinenko (Otonom Kırım Cumhuriyeti Kültür Bakanı), Vasili Kalitiuk (Foros Tatil Köyü Genel Müdürü) kürsüdeki yerlerini almışlar. Salonda ondört Beyaz Rus, üç Bulgar, bir Kanada'lı, bir Hırvat, bir Estonya'lı, üç Fransız, üç Gürcü, dört Alman, bir Macar, iki İsrail'li, yedi Kazak, beş Kırgız, bir Leton, beş Litvanya'lı, iki Moldova'lı, bir Polonya'lı, üçyüzelli altı Rus, iki Başkurdistan'lı, iki Çeçen, bir Çuvaş, üç Dağıstan'lı, iki Karelya'lı, bir Hakasya'lı, iki Kuzey Osetiya'lı, üç Tataristan'lı, iki Udmurt'lu, bir Yakut-Saha'lı, iki Slovak, üç Güney Afrika'lı, bir İsveç'li, dört Hollanda'lı, ondokuz Türk, ondört İngiliz, yüz Ukrayna'lı, elli altı Kırım'lı, yirmidört Amerika'lı ve bir Özbek'ten oluşan toplam altıyüzelli üç katılımcı ve diğer davetliler var. Bütün konuşmacıların, gelişen teknoloji ile bilgi kaynaklarının paylaşımının ne kadar önemli olduğunu, ulusal, bölgesel

ve evrensel işbirliği için yeni yöntemler ve işbirliği alanlarına ihtiyaç duyduğunu vurguladığı, açılış konuşmaları 3 saat kadar sürdü. Dünyanın hemen her tarafından gelen, mesleğinde yetişmiş katılımcıların 1-Uluslararası Enformasyon Altyapıları ve Kütüphanelerarası İşbirliği, 2- Kütüphane Koleksiyonlarının Sağlanması ve Hizmete Sunulması, 3- Kütüphaneler İçin Uygun Otomasyon Teknoloji ve Sistemleri, 4- Kütüphanelerde ON-LINE ve CD-ROM Teknolojileri, 5- Kütüphanelerarası Ödünç Verme ve Belge Dağıtım Hizmetleri, 6- İşletme Enformasyonu ve Enformasyon Merkezlerini İşletme Yöntemleri, 7- Tıp, Eczacılık ve Çevre Korumayla İlgili Enformasyonun Dağıtımı ve Doyurucu Kullanımının Sağlanması ve 8-Elektronik Yayıncılık: Ana İlkeler ve Beklentiler başlıklı sekiz sekiyonda sunacakları bildirimleri, teknolojiyi bilginin organizasyonunda iyi kullanan ülkelerin seminerlerini ve bilginin hazırlanması ve paylaşımını konularındaki yuvarlak masa toplantılarını izleyerek mümkün olduğu kadar çok ve imkânlarımız ölçüsünde uygulamaya geçirebileceğimiz bilgiyi alarak ülkemize geri dönme fikri hepimizi umutlandırıyor. Saat 19.00'da yapılacak olan açılış kokteyline katılmak üzere dağılıyoruz.

ALUPKA

Kaldığımız tesiste öğlen yemeğimizi yiyip Alupka'ya doğru yola çıkıyoruz. Alupka, Yalta'nın güneybatısında, bağlar arasında bir kasaba, bugün dinlenme amaçlı ziyaret edildiğini öğreniyoruz rehberimizden. Yollarda arabaların azlığı dikkatimizi çekiyor. Bir tarafında Karadeniz, diğer tarafında da bağlar uzanan yolda giderken birdenbire karşımıza Ortaçağ şatolarını andıran bir yapı çıkıyor. Aitodor burnunda gördüğümüz, "Kırlanğış Yuvası" diye adlandırılan bu sarayın Kırım'ın mimari sembollerinden birisi olduğunu öğreniyoruz. Çok dik bir kayalık üzerinde denize bakan ve göklere doğru kanat açmış gibi uzanan bu saray

Roman ve Gotik motiflerle, Cenova'dan buraya gelen İtalyanların bıraktığı yöresel motifleri taşımakta. Hemen fotoğraf makinelerimizi çıkarıp bu değişik ve güzel sarayı görüntülüyoruz. Otobüsümüze binip yolumuza devam ediyoruz. Kısa bir süre sonra Alupka'daki Vorontsov Sarayı'na geliyoruz. Bu sarayın, 19 yy.da yapılmış romantik mimarinin şaheserlerinden birisi olduğunu öğreniyoruz. Çok büyük, çok bakımlı ve çok güzel bir bahçe içerisinde, oymalı meşe kaplama duvarlar, mermer görünüşü verilmiş sıva ile kaplı tavanlar, çeşitli şömineler duvarlarında ünlü ressamın tabloları, özel döşemesi, egzotik bitkiler arasındaki muhteşem mermer heykel koleksiyonu Vorontsov Sarayı'nda eşsiz bir atmosfer yaratmış. Alupka'dan Foros'a geri dönerken otobüste düşünüyorum, Karadeniz'in bu kıyısında da tarih boyunca sayısız kabile ve halk yaşamış, devletler kurulmuş ve yok olmuş, şehirler kurulmuş ve yok olmuş. Geçmişin belli başlı medeniyetleri (Eski Yunan, Roma, Fars ve Yahudi) ve Orta Çağların medeniyetleri (Bizans, İslam, İtalyan, Eski Rus ve Ermeni) yerli halkın gelenekleri ile karşılaşmış. Kendi kültürlerine ait orijinal örnekleri çok iyi muhafaza eden Kırım şehir ve kasabaları, acaba burada yaşamış olan diğer kültürlerin örneklerini de aynı titizlikle muhafaza edebilmiş miydi? Bu sorunun cevabını gezeceğimiz diğer yerlerde bulabilecektik.

Kaldığımız tesise döndükten sonra hep beraber hazırlanıp açılış kokteyline katılıyoruz. Bu kokteylin, dünyanın pek çok yerinden gelen meslektaşlarımızla tanışmanın dışında benim için başka bir önemi var. Merkez başkanımız Sayın Prof.-Dr. Sadık Tural'ın Simferepol Üniversite Kütüphanesine hediye olarak gönderdiği yayınlarımızı buradaki yetkili katılımcılara teslim etmek. Kırım Otonom Cumhuriyeti Tatar Kütüphanesi Müdürü Ayder R. Emirov aracılığı ile Simferepol Üniversite Kütüphanesi Müdür Yardımcısı Ludmilla Matveevna'ya ulaşıyorum. Kendilerine, kitap hediye

getirdiğimizi duyunca çok memnun oluyorlar. Ve teşekkür ediyorlar. Kitapları görüp çok beğenen Ayder, bu kitaplardan kendi kütüphaneleri için de istediğini, toplam 7000 ciltten oluşan bir koleksiyona sahip olduklarını söylüyor. Ricasını Başkanma ileteceğimi söylüyorum. O sırada, gazeteciler gazetelerinde basmak için resmimizi çekiyorlar ve küçük bir röportaj yapıyorlar. Başkanımız bu jesti bana orada hemen bir ayrıcalık getiriyor, bundan bütün Türk grubu mutluluk duyuyoruz.

SİVASTOPOL

2 Haziran 1996. Organizasyon komitesinin konferansa katılanlar için düzenlediği, Kırım Yarımadası'nın güneybatısında yer alan Sivastopol turuna katılıyoruz. 1854-1855, Kırım Savaşı sırasında büyük hasar gören, savaştan sonra tekrar inşa edilen fakat II. Dünya Savaşı'nda Almanlar tarafından kuşatılıp neredeyse bütünüyle yıkılıp, harab olan ve 1944'ten sonra yeniden yapılanan bu tarihli şehir göreceğimiz için hepimizde hem hüznün hem de merak var. Şehre, üzerinde 1783-1983 tarihleri yazılı olan bir takın altından geçerek giriyoruz. Bizi önce Sapun Dağı'ndaki "Diarama" diye adlandırdıkları, 1944 Nazi işgali sırasında, Sivastopol'un verdiği mücadeleyi belgeleyen tabloların, silahların ve çok ünlü sanatçılar tarafından senelerce çalışılarak hazırlanmış olan büyük bir duvar tablosunun bulunduğu müzeye götürüyorlar. Daha sonra şehrin merkezine gidiyoruz. Dikkatimizi çeken en önemli nokta, tarihteki Sivastopol kuşatmalarının anısını yaşatmak için dikilen anıtların çokluğu oluyor. Istorichesky Bulvarı'ndaki "Panorama" adlı müze, Sivastopol'un 1854-55 yılları arasındaki kuşatılmasını anlatan belgeler ve ondokuz ünlü sanatçının gece-gündüz üç yıl boyunca çalışarak tamamladığı 115 metre uzunluğunda daire şeklindeki tablo ile, Sivastopol'un denizden, karadan ve dağlardan yapılan saldırılara nasıl karşı koyduğunu anlatıyor. Müze görevlileri, atalarının çektiği acıları anlatırken, ade-

ta o şansız tarihi tekrar yaşıyor gibi oluyorlar. Bu tabloları görmekten ve çekilen acıları dinlemekten hepimiz etkileniyoruz. Dışarı çıkıp limana gidiyoruz. Orda da bizi batık gemiler için dikilmiş olan bir başka anıt karşılıyor ki bu anıtın Sivastopol'un cesaret ve şerefini simgelediğini öğreniyoruz. Bulvarda kumanyalarımızı yiyoruz ve sokaklarda geziyoruz. Yeniden imar edilerek bugünkü halini almış olan Sivastopol'u görmekten mutluluk duyduğumuzu hissediyoruz. Geçmişte bir deniz üssü ve kale olarak kullanılan şehir, şimdi dinlenilebilecek güzel bir liman şehri.

3 Haziran 1996. Bugün Gurfuz Oditoryumu'nun da Dewey'nin 21. basımıyla ilgili bir seminer var. Türk grubundan büyük bir çoğunluk bu seminere katılıyor. Burada DOS'un 21. basımının Temmuz 1996'da yapılacağını, sistemde başlıca üç kısımda değişiklikler olduğunu, 350-354 kamu yönetiminin (tümüyle değiştirilmiş), 370 eğitim ve 560-590 nazari ilimler'in sadece iki kısmının, 570 genel biyoloji ve 583 dikotiledon'ların (=çiftçenekliler) tümüyle değiştirildiğini öğreniyoruz. Diğer önemli değişiklikler 296 Musevilik (Yahudilik), 297 İslâm Dini, 368 sigorta; ve iki numaralı tablodaki coğrafi alan numaraları: --47 dağılmadan önceki Sovyetler Birliği ve --499 Bulgaristan. Sınıflandırma ile ilgili terminolojinin en son değişiklikleri içerdiğini ve 20. basımdan sonra bilimsel literatüre giren pek çok yeni başlığın yeni sınıflandırmada yer aldığını öğreniyoruz.

Windows için hazırlanan elektronik Dewey'nin, sınıflandırma sisteminde verilen sınıflandırma numarası ile en çok kullanılan Kongre Kütüphanesi Konu Başlıklarından beş tanesini içerdiğini, böylece Kongre Kütüphanesi Konu Başlıklarının sınıflandırmadaki başlıklar için ilave bir terminoloji olduğunu ve konu başlığını tesbit etmede yardımcı olduğunu öğreniyoruz. Kongre Kütüphanesi Konu Başlıklarının basılı veya elektronik versiyonlarının yerine hazırlanmadığını, 21. basımda Dewey Onlu Sınıflandırma numaralarında, göz-

den geçirilen başlıca sınıflandırma tablolarının Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları ile bir araya getirildiğini öğreniyoruz.

Konusuna fevkalâde hâkim olan Amerika'lı konferansiyenin, saydamlarla zenginleştirerek verdiği üç saat süren bu seminer hepimiz için mesleki açıdan son derece yararlı oluyor.

YALTA

Öğlen yemeğimizi yedikten sonra Yalta'ya gitmeye karar veriyoruz. Otobüsümüz yemyeşil yollardan geçerek "Livadia" sarayına götürüyor önce bizi. Eski Rus çarlarının gözde ikâmetgahlarından biri olan Livadya'da II. Dünya Savaşı sırasında 4-11 Şubat 1945'te müttefik ülke liderleri Roosevelt, Churchill ve Stalin'in katıldığı Yalta Konferansı'nın düzenlendiğini hepimiz biliyoruz. Yemyeşil ve bakımlı bir bahçesi olan sarayın İtalyan stili avlusu Rönesans döneminde yapılmış sarayları hatırlatıyor. Çok önemli kararların alındığı ve ilerde Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kurulacağını ilan edildiği yer olan bu tarihi sarayı gezerken, insanlar nasıl hem en güzel ve yararlı, hem de en kötü ve zararlı işleri aynı mekanlar içerisinde yapabiliyorlar diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Sarayı gezdikten sonra Yalta'ya doğru yolumuza devam ediyoruz. Sahil şeridi çok güzel. Bir masal ülkesi gibi. Denize uzanmış ormanlık burunlar ile üstünü bulutlar kaplamış tepelerin görüntüsü birer Çin tablosu gibi. Bir zamanlar Türk yurdu olan Yalta yemyeşil bir şehir. Kentte şarapçılık ve meyve konservesi sanayileri gelişmiş. Sovyetler Birliği'nin Karadeniz kıyısındaki limanlarından geçen gemilerin uğrak yeri olan kentin kara yoluyla Simferopol'a bağlandığını öğreniyoruz. Turistik bir liman şehri olan Yalta'nın yalısı tıpkı İzmir'in Kordonboyu gibi. Hareketli bir yer. Yalı'nın ortasında Lenin'in heykeli var. Sahilde gemilerle gezen sarışın Rus kızları görüyoruz. Biraz ilerde yerli ressamlar yağlıboya tablolarını sergi-

lemişler ve satıyorlar. Tezgahlarda Rus halk ve pop müziğinin satıldığı kasetler var. Alışveriş yapmak için hiç bir hatıra eşyası yok. "Yumurta Bayramı" olduğu için de mağazaların büyük bir kısmı kapalı, sadece yiyecek satan marketlerle restoranlar açık. Yalı boyunda bol bol resim çekiyoruz. Bu güzel sahil şehrini o kadar çok seviyoruz ki tekrar gelmeye karar verip saat 17:00'de Yalta'dan ayrılıyoruz.

4 Haziran 1996. Bugün Maksim Gorki ve Chaliapin'in birlikte çalıştıkları binadaki "Şömineli Salon" olarak adlandırılan Oditoryum'da "İşletme Enformasyonu ve Enformasyon Merkezlerini İşletme Yöntemleri" başlıklı seksiyonda I.A. Andreeva'nın "Rusya'daki enformasyon pazarının şu andaki durumu" başlıklı tebliğini dinliyorum. Rusya'da belli başlı enformasyon hazırlayıcılarının faaliyetlerinin analiz edildiği bu tebliğde basılı ve elektronik olarak ürettiklerinden söz ediliyor ve gerçekleştirilen projelerin bugünkü durumu anlatılıyor. Daha sonra Koktebel konferans salonundaki "Elektronik derme (koleksiyon) değerlendirme: OCLG/AMİGOS derme analiz sisteminin kullanılması" başlıklı W.V. Dole tarafından verilen tebliği dinliyorum.

1948'de kurulan New York Eyalet Üniversitesi'nin (SUNY), ABD'deki üniversite sistemi içinde en genç ve en geniş olanı olduğunu öğreniyorum. Yirmidokuz kampüste 391.706 öğrencisi olan bu üniversitenin kütüphanelerindeki toplam materyal sayısı 8.190.176 cilt. Bu dermenin Üniversitenin amaçlarına uygun olup olmadığının araştırılması için OCLC/AMİGOS CACD Sistemi kullanılarak bir değerlendirme yapıldığını, 4 üniversitenin koleksiyon geliştirme personelinin, düzenli bir plan ve uygulama ile kaynak paylaşımı ve toplu derme geliştirme projeleri üzerinde anlaştığını öğreniyoruz. Bu değerlendirmeden sonra her kampüs derme analizi ve yazılımı için yılda 6000\$ tasarruf ediyor. Sistemin çok geniş hacimdeki bilgiyi hızlı,

doğru ve ucuz bir şekilde değerlendirerek kütüphanelerin işini ne kadar kolaylaştırdığını öğreniyoruz.

Birbirinden değerli tebliğler bitmek bilmiyor. Öğlen yemeğimizi yedikten sonra Bahçesaray'a gitmeye karar veriyoruz.

BAHÇESARAY

Simferepol ile Sivastopol arasında Çürüksu deresinin dar bir vadisinde yer alan kente giderken yol boyunca uzanan bahçeler görüyoruz. Dar vadi engebeli arazisi ile şehri çevreliyor ve teras görünüşü bol yeşille güzel bir armoni oluşturuyor. Sokaklar nehre paralel uzanıyor. Anayoldan nehir boyu giderken, sağda Han Saray'ı görüyoruz. Kırım-Tatar mimarisine ait birkaç anıtdan birisi olan Saray bugün müze olarak kullanılıyor ve müze kurallarına göre ziyaret edilebiliyor. Ziyarete gideceğimiz telefonla haber verildiği için Müze Müdürü bizi bekliyor ve çok sıcak bir şekilde karşılıyor. Ayrıca üniformalı Sovyet askerleri de var. I. Mengli Giray Han'ın 1503'te nehrin kenarına şimdi Han Sarayı adıyla bilinen sarayı yaptırmasıyla şehrin merkezinin burası olduğunu ve ondan sonra Tatar Hanlarının başkentlerini Kırkyer'den Bahçesaray'a taşıdıklarını dinliyoruz Müze Müdüründen. Şehrin 17 Haziran 1736'da Ruslar tarafından yağma ve tahrip edildiğini, Selim Giray II zamanında saray, cami, kitaplık ve yıkılan semtlerden bir kısmının yeniden onarıldığını, Kırım'ın Rusya'ya katılmasından sonra, Han Sarayının Çarıç Katerina II'nin ikametine tahsis edilmek üzere onarılıp değiştirildiğini öğreniyoruz.

Önce sarayın geniş avlusuna giriyoruz. Sol tarafta türbeler ve yanında da, kitabeli mezarlar var. Giray Han'ın mermer bordürlü, baş ve ayak ucu taşları sağlam mezarı var. Fâtiha okuyup, diğer taraflara geçiyoruz.

Türbelerin karşısında bir havuz var, tıpkı Kırım yarımadası gibi yapılmış. Yavaş yavaş diğer binaları geziyoruz. Herbirinde resimler var. "Çark-ı felekler, hayat ağaçları, Kırım damgaları" duvarla-

rı süslüyor. Ayrıca salonlardan birisinin duvarında Kırımlı büyük Türk düşünürü İsmail Gaspıralı'nın yağlıboya bir tablosu var ve o dönemde çıkan gazetelerin bazı sayıları camekânlar içerisinde duvarlarda sergileniyor. Ama "Kırım Hanları" ile "hilâl kaşlı güzel hanımlar, cariyeler" artık yok. Hepsi tozlu tarih sayfalarında kalmış. Bahçedeki avlu içinde, köşe başında, mahzun duran "Gözyaşı Çeşmesi" var, onda da tek damla su yok. Ki bu çeşme Puşkin'e "Bahçesaray Çeşmesi" adlı lirik şiirini yazmak için ilham vermiş. Bu çeşmeyi seyrederken bizim de içimiz hüznle doluyor. Resmini çekebileceğimiz herşeyi görüntülüyoruz. Sarayın bitişiğindeki Han Camii'nde, ancak cuma günleri öğlen ezan okunmasına ve namaz kılınmasına izin verildiğini öğreniyoruz müze müdüründen ve gösterdiği ilgiye teşekkür ederek ayrılıyor. Sonra pazarı geziyoruz. Girişte küçük bir tabla üzerinde Rus kadınları işlenmiş balık satıyorlar, biraz ilerde bahçelerinden topladıkları kirazları, salatalıkları satan Tatarlar, tezgahlar üzerinde satılan son derece kalitesiz sigaralar var. Aynı yerde devlet tarafından işletilen ve "Magazi" denilen büyük bir dükkana giriyoruz. Girer girmez ağır bir et kokusu hepimizi rahatsız ediyor. Burada televizyondan kanepeye, ayakkabıdan tokaya, etten şeker kadar her türlü ev ve giyim eşyası ile yiyeceği bir arada görüyoruz, ama hepsinden bir veya birkaç tane var, bir başka model veya tat isterseniz bulamıyorsunuz. Hemen Türkiyemizdeki mağazaların çeşitliliği ve zenginliğini hatırlayarak ne kadar güzel bir ülkemiz olduğunu düşünüyoruz. O arada mağazada, kasanın yanında gözüme "abaküs" çarpıyor. Satış yerlerinde yazar kasaları yok ve alışveriş tutarını hesaplarken hâlâ bu çok ilkel hesap makinesini kullanıyorlar. Katıldığımız konferansın konusu ile abaküs.. Birbiri ile ne kadar çelişkili. Bahçesaray'ı ve Han Saray'ını görmüş olmaktan dolayı mutlu, saat 17:00'de kaldığımız tesise geri dönüyoruz. Akşam saat 19.00'da "Pelican Cafe"de

barbekü partisi var, hep beraber bu yemeğe katılacağız.

Odalarımızda biraz dinlendikten sonra hazırlanıp, tesisin çok geniş olan bahçesinin doğu tarafındaki deniz kıyısına "Pelican Cafe"ye gidiyoruz. Müslümanlar için hazırlanan koyun etinden şaşlıklarımızı yiyip, Kırım şarabı içerek, canlı müzik dinliyoruz. Saat 22:00'de terasta toplanıyoruz, çaylarımızı içerken, mehtabı ve Karadeniz'i seyrediyor ve hep Türkiye'yi konuşuyoruz. Anlaşılan hepimiz ülkemizi ve yakınlarımızı çok ama çok özlemişiz.

5 Haziran 1996. Bugün benim için en önemli gün. Çünkü UNESCO'nun gelişmekte olan ülke kütüphaneleri için hazırladığı kütüphane programı olan CDS/ISIS'i UNESCO'nun program yöneticisi Giampaola Del Bigio, Gurfuz Oditoryumunda bir seminerle katılımcılara anlatacak. Kütüphanemizde program arayışı içinde olduğumuzdan bize uygun olup olmadığını anlamak istiyorum. 1985'te UNESCO özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ticarî olarak hazırlanıp satılan ve kurumlar tarafından kolayca satın alınamayan yazılım paketleri yerine mikrobilgisayarlar için CDS/ISIS'i geliştirmiş. Şu anda dünyada muhtemelen en çok kullanılan bibliyografik yazılım paketi. İlk versiyon modüller halinde ayrı programlardan oluşuyormuş. Şöyle ki, veri girişi hizmetleri için ISISENT, bilgi erişim hizmetleri için ISISRET, sıralama ve çıktı hizmetleri için ISISPRT, çevrilmiş dosya hizmetleri için ISISINV, veri tanımlama hizmetleri için ISISDEF, ana dosya hizmetleri için ISISXCH, sistem hizmetleri için ISISUTL, ileri seviye programlama hizmetleri için ISISPAS modülleri kullanılıyormuş. Fakat 1994'te Windows için hazırlanan 3.071 versiyonunda bunların hepsinin aynı programda mev-

cut olduğunu ve fevkalâde doyurucu olduğunu öğreniyorum.

Çay-kahve içmek için ara verildiğinde İtalyan asıllı Mr. Bigio'nun yanına giderek kendimi ve kütüphanemizi tanıtıyorum. UNESCO'nun bu hizmetinden bizim de yararlanıp yararlanamayacağımızı soruyorum. Ayrıca kütüphanemizde çok dilde ve çok alfabeli kitaplar olduğunu, transliterasyon yaparak bunları fişlediğimizi söylüyorum (Çünkü program Latin alfabesi için hazırlanmış). Son derece nazik bir şekilde, yardım isteğimizi kabul eden Mr. Bigio, hemen kendi el yazısı ile adresini, telefon numarasını ve e-Mail'ini yazarak bana veriyor. Bu programı kullanabilmemiz için kendilerine yazmamızı ve bize lisans vereceklerini söylüyor. Çok seviniyorum. İki gün süren ve Londra Middlesex Üniversitesi Kütüphanesi'nden Alan Hopkinson'un da uygulamaları anlattığı semineri büyük bir dikkatle izliyorum. 6 Haziran 1996'da da arkadaşşımdan ödünç aldığım diskete Mr. Bigio programı kaydederek veriyor. Kendisine teşekkür ediyorum. Dönüşte Merkezimize vereceğim bu hediye büyük bir titizlikle valizime yerleştiriyorum. Çok huzurluyum.

Son bir kere akşam geç saatlere kadar sohbet edip, Karadeniz'i seyrediyoruz. 7 Haziran 1996. Sabah erkenden kalkıyoruz, hepimiz uykusuz. Lobide toplanıyoruz, otobüsümüz bizi Akmescit'e götürüyor. Pasaport ve gümrük işleri sürerken herkes birbiriyle sohbet ediyor.

Kırım Havayollarına ait uçağımız havalanırken, bu yemyeşil kıyı şeridine bakıyorum. Meslekî açıdan fevkalâde yararlandığım, bu atalar yurdunu görme fırsatını bana tanıyan Başkanımız Prof.-Dr. Sadık Tural'a çok teşekkür ediyorum.

Dergimizin 9. sayısında yayımladığımız "ATON Kuruluşunun 25. Yıldönümünü Kutluyor" adlı çeviri yazımızda "Türk ikilisi folklor anlatır diyor" alt başlığından sonraki kısım baskı aşamasında meydana gelen hatadan dolayı yanlışlıkla basılmıştır, özür dileriz.

Behçet Mahir'in Hikâyeleri Amerika'da

A Turkish Folktale

The Art of Behçet Mahir

edited by
Warren S. Walker

Carland Publishing Inc.
New York and London, 1996

Dr. Dursun AYAN

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

Amerika Birleşik Devletleri Teksas Tech Üniversitesinde çalışan Warren S. Walker **A Turkish Folktale The Art of Behçet Mahir** adlı çalışmasını yayınladı. Halk Hikayeleri ve fıkralarla ilgilenenlerin yakından tanıdığı S. Warren Walker ve eşi Barbara K. Walker ile uzun zamandan beri Türk sözlü anlatım ürünlerine yakın ilgi göstermiş Teksas Tech Üniversitesinde ATON (Archive of Turkish Oral Narrative) Türkçe Sözlü Anlatım Arşivini kurmuşlardır. Bu yıl 25. yılını kutlayan bu kuruluşun şimdiye kadar 3000 hikâyeden 1800'ünü çevirdiği ve 59 cilt olarak da yayınladığı bilinmektedir. Prof. Dr. Ahmet Uysal'ın yakın çalışma arkadaşları olan Walkerler'den Warren S. Walker bu çalışmada 9 saat 42 dakika süren uzun bir hikâyenin kitap olarak yayımlandığını merkezimize bildiren mektubunda hikâye hakkında da şunları yazmaktadır.

This folktale is very long, with a performance time of 9 hours 42 minutes. It was performed during 5 consecutive evenings in a coffeehouse. It has 2 plots: (1) about the establishment of Islam in Peygamber's time, and (2) a legend that is a fantasy fillid with magic, marvels, and supernatural creatures; this second plot is also a long love story. The two plots, which run all the way through the book, are held together by the fact that the same person is the hero of both plots. He is Hamza, who in this tale and in some others, is called Hamzai Sahip Kıran. The story teller was Behçet Mahir, a totally illiterate man who spent all of this life (1909-1988) in Erzurum, eastern Turkey. By day he was a janitor at Atatürk University, but in the evenings he was a narrator of complex tales at the coffeehouses in and around Erzurum. The tale was recorded in January 1977.

1909-1988 yılları arasında Erzurum'da yaşayan ve herhangi bir eğitim görmemiş olan Behçet Mahir'in bu hikâyeyi iki bölümde kurguladığını, birinci bölümde Hz. Muhammed zamanında İslamın kuruluşunu ve ikinci bölümde onun vefatından sonraki dönemi anlattığı söylenmektedir. Hikâye kahvehanede beş gecede anlatılmış. Her iki bölümün kahramanı Hz. Hamza imiş. (Hamzai Sahip Kıran). İkinci bölüm doğa üstü yaratıklar, büyüler gibi fantazileri içerirken aynı zamanda bir aşk hikâyesidir diye belirtilmektedir.

Bilge dergisi olarak böyle bir çalışmayı müjdelerken Warren S. Walker'e hem çalışmasından hem de mektubundan dolayı teşekkür etmeyi bir borç biliyoruz. Emekliliklerini bizden uzak diyarlarda yaşayan ama bir dereceye kadar bizim kültürümüz içinden iki insana, karı koca Walkerler'a, uzun ömürler diliyoruz.

Kültür Meselelerimiz İzmir'de Masaya Yatırıldı

Kadir ÖZTÜRK

Devlet Bakanı Sn. Işıl Saygın'ın özel gayreti ve Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Sadık Tural'ın yoğun çalışmaları neticesinde "Kültür Meselelerimiz" konulu bir sempozyum, 19 Ekim 1996 günü İzmir'de gerçekleştirildi. Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi salonunda gerçekleştirilen sempozyum Cumartesi günü saat 9.45'te başladı.

Sempozyumun açış konuşmaları AKDITYK Başkanı Prof. Dr. Reşat Genç, Ege Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Refet Saygılı, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Dr. Burhan Özfatura, İzmir Valisi Kutlu Aktaş ve Devlet Bakanı Işıl Saygın tarafından yapıldı.

Sempozyum iki oturum hâlinde gerçekleştirildi. Prof. Dr. İlber Ortaylı tarafından başkanlığı yapılan birinci oturum Prof. Dr. Sadık Tural, Prof. Dr. Azmi Süslü ve Prof. Dr. Yusuf Hacaloğlu konuşmacı olarak katıldı.

İkinci oturumun başkanlığını Prof. Dr. Mustafa Kafalı yaptı. Prof. Dr. Fikret Türkmen, Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Prof. Dr. Mustafa Erkal, Prof. Dr. Ahmet Bican Erčilasun konuşmacı olarak katıldılar.

İki oturum hâlinde gerçekleştirilen sempozyumun sonunda Şef ve Besteci Nuri Mahmut yönetiminde bir de konser verildi.

Kalabalık bir topluluk tarafından dinlenen sempozyum medyaya da geniş ölçüde yansdı.

Devlet Tiyatrolarının Kuruluşunun 50. Yılı Paneli 18 Kasım'da Yapılacak

Tayyar AKSOY

Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu bağlı kuruluşu olan Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı tarafından Devlet Tiyatrolarının Kuruluşunun 50. Yılı münasebetiyle bir panel düzenleniyor.

Panel, 18 Kasım 1996 Pazartesi günü saat 10.00'da Türk Dil Kurumu Konferans Salonunda gerçekleştirilecek.

Panelin açış konuşmalarını Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Sadık Tural, Kültür Bakanı İsmail Kahraman ve Devlet Bakanı Işıl Saygın yapacaklar.

Panel iki oturumda gerçekleştirilecek.

I. oturumun başkanlığını Recep Bîlgîner yapacak. Semih Sergen, "Ellinci Kuruluş Yılında Akademik Tiyatro", Ergin Orbey, "Nice Ellinci Yıllara" ve Prof. Dr. Özdemir Nutku ise "Devlet Tiyatroları Kuruluşunun 50. Yılında Repertuar ve Uygulaması" konulu tebliğlerini sunacaklar.

II. oturum aynı gün saat 1400'te başlayacak, Semih Sergen tarafından yönetilecek.

Oturumda Recep Bîlgîner, "Türk Tiyatrosunda Topluma Yöneliş", Ergün Sav, "Türk Tiyatrosunda Devlet Tiyatrosunun Önemi" ve Doç. Dr. Alemdar Yalçın ise "Tiyatro ve Yüksek İnsani Değerler" başlıklı tebliğlerini sunacaklar.

Yetkililer, Panelin programının bütün yayın organlarına gönderileceğini açıkladılar.

Nasreddin Hoca Uluslararası Sempozyuma Konu Oluyor

Ramazan ÇAĞLAR

Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu - Atatürk Kültür Merkezi tarafından Uluslararası Nasrettin Hoca Sempozyumu düzenleniyor.

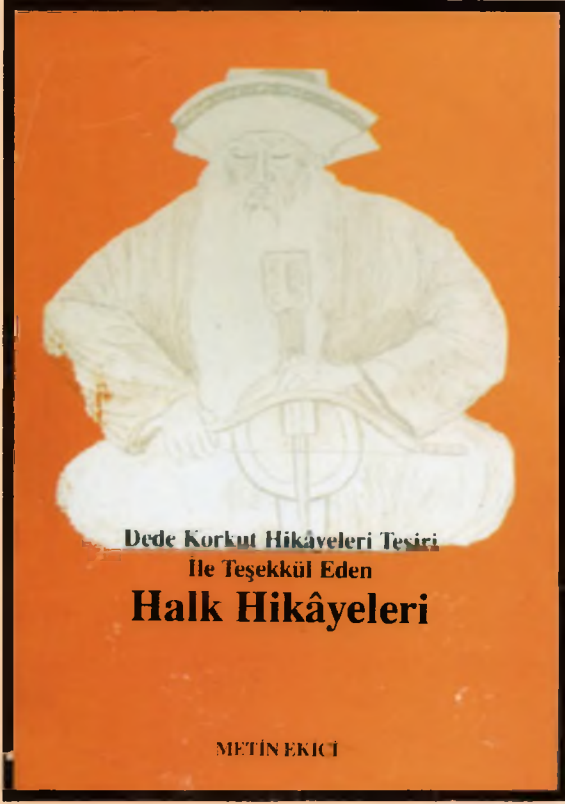
Sempozyum 19-22 Aralık 1996 tarihleri arasında İzmir'de gerçekleştirilecek. Sempozyuma yurt içinden 25, yurt dışından 17 bilim adamının katılması bekleniyor. Sempozyumda Nasrettin Hoca'nın hayatı, kişiliği, nüktedanlığı ve nükteleri, mantık dokusu geniş şekilde işlenecek, fıkralarından örnekler verilecek.

Sempozyum Devlet Bakanı Sn. Işıl Saygın'ın özel ilgisi ve desteği ile gerçekleştiriliyor.

Sempozyuma Devlet Bakanı Sn. Işıl Saygın ile birlikte bazı bakanların, milletvekillerinin, basın mensuplarının ve çok sayıda vatandaşın katılması bekleniyor.

Atatürk Kültür Merkezi Yayınları

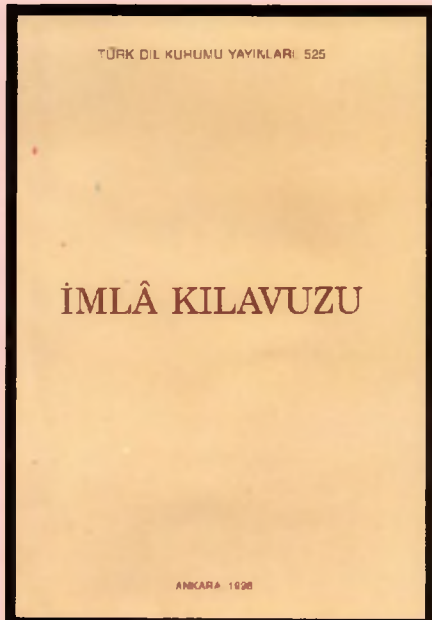
**İSTEME ADRESİ:
Atatürk Bul. Nu. 225
Kavaklıdere/ANKARA**

Türk Dil Kurumu Yayınları

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Türk Dil Kurumu Yayınları: 521
Divanü Lügat-it-Türk
Tercemesi
Çeviren:
Besim ATALAY
TDK Genel Özek Üyelerinden
Kütahya Saylavı
3. Baskı
Cilt: I-II-III- IV
Türk Tarih Kurumu Basımevi-ANKARA

İSTEME ADRESİ: Atatürk Bul. Nu. 217 Kavaklıdere/ANKARA